

చెన్న పట్టణము ౧౯౨౭ ఆగస్టు

సంపుటము ౪

ప్రథమ సంవత్సరము శ్రావణమాసము

సంఖ్య ౮

వృద్ధ యాత్రా నామము

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

మృతము లనేకముల్ గలిగె మానవలోకమునందుఁగాని, యే
మతమును నిన్నుఁ బూర్ణముగ మాతెఱిగింపఁజాలదయ్యె నే
గతినిక నీమహామహిమఁ గన్గొని ధన్యుడనౌదుఁ దెల్పవే
మతిఁగల సందియంబులనుమాన్పవె సర్వజగద్గురూత్తమా.

మ. జనకాదుల్ మునువన్నె కెక్కిరట సంసారంబునందుండియున్
ఘనసుజ్ఞానులుగాఁగ నక్కఱలు నిక్కంబో యబద్ధంబులో
యనుసందేహము దీరకున్నయది దేవా, ఘోరమానసృతిక
మనువాఁ డెట్టులు తద్విచారశతముల్ మాన్పించుకోఁజాలెడికా.

చ. ఘనతర శంభుకాయకము గ్రక్కనరాముడు వ్రక్కలించి నీ
తను మును పెండ్లి చేసికొనుదాఁక విచారము నొందకుండనే
జనకుఁడు కూతుఁగూర్చి; యింకసంసరణంబున నన్యులెవ్వనిక
మనఁగలరయ్య శాంతియుతమానసులై సతతంబు నిశ్చరా.

ఉ. కుచ్చురపుర్వ పంకమునఁ గ్రుమ్మరుచుండియు నెట్లుదత్కళం.
కమ్మును బొందకుండెడిని గావున జ్ఞానియు నట్లె నిర్విచా
రమ్మున సంస్మృతి స్థరము రాజిలవచ్చునటండ్రు గాని, సా
ధ్యమ్ముగనొక్కొ యుక్తుల మహాబిలింపునకార్య మీశ్వరా.

చ. సిరిగలయట్లు నీపంపుని జిత్తెము నిల్వడటండ్రుగాని, పే
దఱికముమాత్ర మేవగిది దానిని నీపంపు నిల్పు! మత్తతఁ
సిరిగలవాడు మైమఱుపుఁజెందిన, బీదగృహస్థు దీనతఁ
బరజనయాచనాద్యమిత బాధలఁజెందకయున్నె రక్షకా.

ఉ. కోరిక లుజ్జించిన నకుంతిత మానసశాంతిఁ బొందఁగా
నేరుచు మానవుం డదియె నిక్కపుసాధన మింక నేదియున్
ధారుణి లేదులేదనుచుఁ దద్జ్ఞులు పక్కఁగ వింటిఁగాని యే
కోరిక లేని యున్ని సమకూరు విధం బదియేది యీశ్వరా.

చ. అడుగుటకంటె ఘోరతరమైన విపత్తిలఁ గల్గనేర నె
న్నఁడుఁ జెయిసావకుండఁగ దినంబుల బుచ్చుటె కష్టమంచు దోఁ
చెడిని గుటుంబపోషణము చేయుట తప్పదుగాన! నాకు నీ
యడుగులు గొల్వ శాంతి యెటు లబ్బును నీకృపలేక రక్షకా.

చ. సిరులను రోసి సంతతముఁ జిత్తెము నీపంపు నెట్లు నిల్పెనో
పరమకవిత్వ హృద్యముగ భాగవతం బెటు తెల్లుచేసెనో
వెఱుగు జనించుబోతన కవీంద్రుచరిత్ర దలంచుకొన్న; నీ
కరుణయెకాక యందులకుఁ గారణ మింకెది యున్నదీశ్వరా.

ఉ. అందఱుఁ బోతగాజకపు లోదురె యెంతగఁ జేపులాడినా?
మందులు మాదృశు ల్గలరు త్కౌతలమందు ననేకు లెంత యుం
గుందుచు దారపుత్త్రులనుగూర్చి; భవత్పదసేవ మాకునే
చందమునన్ లభించు నెటు సార్థకజన్ములవశాదు మీశ్వరా.

చ. ఎపుడును సంతరాత్మకు ననిష్టములౌ పనులే యొనర్చుచున్
గవటపుమాటలాడుచును గాలముఁ బుచ్చుచునుంటినే యటం
చపరిమితౌర్తి గుందుదు యథార్థముగా మదిలోనఁగాని మా
నువుకొనఁజాల నాసల ననూన బలాధ్యములౌట నక్కటా!

మ. ఘనసారక నినునొక్కసారి స్మరియింప న్నాకుఁ జేకూరెడుక
ఘనమోదంబు; సతమ్ము నీభజననేఁగామింపఁగా నేర్పినక
గనునానంద మచెట్టివో నుడువశక్యంబే ప్రభూ, కాని నె
మ్మనముక నిశ్చలమైనదాని నొనరింపంజాలు తెట్టిశ్వరా.

ఉ. ఎంతగఁ గొట్టుకొన్న మనసెన్నఁడు నీవయి నిల్వలే దయో
చింతల ముగ్ధచుండు బలుచిక్కులఁ ద్రోయుచునుండు నెట్లుదు
ర్భాగితులఁబట్టియుండును విరామములేక యథేచ్ఛఁ దిగ్గుఁ గా
సంత సుఖంబులేదు నిజమయ్య కృపామతిఁగావు మీశ్వరా.

ఉ. నీకృపలేనిచో నలుపనేరఁడు మానవుఁ డెట్టి కార్యముక
వాకొకటైన నెన్నఁడును బల్కుఁగఁజాలఁడు; కా ల్కడల్పలే
డే కరణిక జగజ్జనక; యెంతయుభక్తిని నిన్నుఁగొల్పినక
జేకులు భద్రములే గనుకఁ జేతులుమోస్తును నీకు రక్షకా.

మ. సదయాత్ముండవు గాన నెప్పుడును మాసంతక్షణార్థంబె చే
యుదువే కార్యమునేనియుక ధరణి మేమున్నంతకాలంబు; నా
కదియీ వేయిదియీవె యంచు మనుజుం డజ్ఞానియై నిన్నుఁదా
మదిఁబ్రార్థింపఁగ నేల నీవెఱుంగవే మాకేదిమేలో ప్రభూ.

ఉ. జీవమె యస్థిరంబనినఁ జెప్పఁగనేల ధనాదు తెట్టివో
కావున వానిఁగూర్చి తనకాలము వ్యర్థముఁ జేయఁబోక న
ద్యావముతోడ నిన్గోలువ ధర్మము మర్త్యునకండు గాని, యీ
జీవముపాయునందనుకఁ జిక్కులుతప్ప నె మాకురక్షకా.

శా. స్వామీ! నీవెటు మమ్ముఁద్రిప్పిన నలులోవ ర్థింతుమయ్యా సదా;
కామాదుల్ విడిపించుకోఁగలమె నీకారుణ్యమేలేనిచో?
భామాభాగ్యవిమోహవాగురను జేఁవల్వోలఁ బూర్ణాడుచుక
మేమేరీతి నినుకభజింపఁగలమో నీవేయెఱిగింపుమా.

మ. ధనమో, లే కథికారమో గలిగినక దర్పాంధులై మన్నుమి
న్నను గానర్థద మానవుల్; తమకు మేనుల్ శాశ్వతంబానాశో
ఘనతల్ కాటికెఁగూడఁ దోడ్పొని చనింఁగానేర్పినారో కటా!
మనుమూన్నాళ్లును దాముధర్మపథముం బాటంపలే రీశ్వరా!

చ. దినమున కొక్కపూటయినఁ దిండికిలేని దరిద్రులెందఱో
కనఁబడుచుండ, వారలకు గంజియుఁబోయక, రెండుపూటలు
దినన నత్మపులై కడుపె దేవుఁడుగా మనుచుండుదు ర్థనుల్
ఘనులట! యెట్టిదుర్దశనుగాంచెనో లోకము చెప్పకక్యమే?

శా. పైవేషంబును బట్టిసూచినయెడఁ బ్రహ్మణ్యులే యందఱుక;
నీవాడాబుకుఁ బొంగిపోదువనుచుక నేనమ్మలేనైన, స
ద్భావంబు స్థలవారి కేల యిడుమల్ ప్రాపించునో, యెట్లు నీ
నేవల్చేయనివారికేల కలుముల్ చేకూరునో చెప్పవా?

మ. పగలుక రాత్రియు నిర్ధనుండు పడుతాపం బెట్లుచల్లారెడుక ?
భగవద్గీత పఠించినక దనకుటుంబం బొంగునే యన్నముక ?
జగమెల్లం ఘనమిక్య బ్రహ్మమొక్కఁడే సత్యం బయ న్నత్వముక
దగబోధించఁగవచ్చుఁగాని చలచిత్తం బోర్వఁగా కక్యమే?

చ. ఒకరిని దేహియం చడుగ కొక్కరి నేతతినైన నిందనే
యక, యొకరిక స్వలాభమునకై నుతినేయక ధాత్రి సర్వదా
యకలుసమానసుండనయి యన్నివిధంబుల నీకుఁ బ్రీతిగ
ల్గుకరణి నేను వర్తిలఁగఁగోరితిఁ దోడ్పడవయ్య రక్షకా.

మ. ధనమిమ్మొచు నొకవృథుక, యశము నొందంజేయుమం చింకొక
ప్లను, నారోగ్యమొనంగుమం చొకతఱిక, బుణ్యాత్ము గామిపవే
యని వేఱొక్కనిమేషమందును, నినుం బ్రార్థించు చున్నందుకుక
ననుదండ్రీ! తమియింపవే విసుగుఁ జెందంబోక సర్వేశ్వరా.

శా. నిన్నే తల్లిగఁ దండ్రీగా సఖునిగా, నిన్నే గురూత్తంసుఁ గా,
నిన్నే రాజవరేణ్యుఁగాఁ దలఁచుచుక నీప్రాపె యర్థించుచుక
నిన్నే సర్వవిధంబులం బొగడుచుక నీయిష్టమే సల్పుచుక
నిన్నే సమ్మృకయున్నఁగాని సుఖమున్నేమాకు సర్వేశ్వరా.

క. ఎందఱులేరు నాటకము లెన్నో రచించినవారు భూమిపై;
సందెది యేనియుక భవదనంతరసాంచిత విశ్వనాటకం
బందలి పాత్రపోషణమహద్భుతకౌశలరామణీయకం
బందు శతాంశమైనఁగలదా కవియన్నను నీవెకా ప్రభూ!

నాచికేత శబ్ద వ్యుత్పత్తి

హ. గుండరావు గారు

ఇదివరకు అక్షయ సం. పుస్తకమాస భారతీ సంచికయందు కవివర్యే దగ్గుబల్లి దుగ్గనగారి నాసికేతోపాఖ్యానమును గురించి శ్రీయుత శ్రీమతుల ఆచార్యరావు యం.ప., యల్. టి. గారు సూక్ష్మవిశ్లేషపూర్వకముగా విమర్శించియున్నారు. అందు కతోపనిపత్తు మహాభారతములందు వర్ణింపబడిన నాచికేతోపాఖ్యానముయొక్క సారాంశములను తులనాత్మకదృష్టిచే ననువాదమును చేసి దగ్గునకవిశ్వరుని నాసికేతోపాఖ్యానముయొక్క మూలకథనుగూడ సంగ్రహించివ్రాసియున్నారు. మఱియుఁ గథాసందర్భమునుబట్టి నాచికేతశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తిని విమర్శించి నాచికేతోపాఖ్యానము కాదనియు నాసికేతోపాఖ్యానమే శుద్ధమనియుఁ బ్రతిపాదించి యున్నారు. ఇట్టిసమర్థనము క్రిందనుదాహరించిన కారణములనుబట్టి విచారణయమే కాక నాచికేతమనుశబ్దమే సమంజసమని నాకుఁ దోచుచున్నది.

శ్రీయుత వ్యాసకర్తలు నాచికేత-నాచికేతు-నాసికేత యని మూడుప్రకారములుగా నీ శబ్దము వ్యవహరింపబడుచున్నదని చూపి, కథాంశమునుబట్టి నాసిక + ఇతః = ముక్క- (ద్వారా) ప్రవేశించిన (వాడు) అని విగ్రహము

చూపి నాసికేతశబ్దసాధుత్వమును దృఢీకరించి యున్నారు. ఇతియకాక ప్రోఫెసర్ క్లైయస్ గారు “నాసికేతచరిత్ర” అని వ్రాసియున్నా రనియు, మఱియు డాక్టర్ భండార్ కర్ గారి గ్రంథభండారముననుడు రెండు సంస్కృత లిఖితగ్రంథములలో “నాసికేతః” అను శబ్దమే యున్నదనియుఁ బ్రమాణములఁ జూపి యున్నారు. మఱియు సీశ్లోకమునుగూడ నుదాహరించి యున్నారు:

శ్లో. నాసికాంత స్సుమద్భూతః సర్వలక్షణసంయుతః,
నాసికేతు రితి న్యూతః కుదిభిః కృతమంగళః.

సంస్కృతవాఙ్మయమునందు నాసికా శబ్దము ఆకారాంతముగనె పతితమయియున్నదిగాని అదస్తమనగా ప్రాస్వాకారాస్తముగా నెచ్చటను కానుపించదు. అమరకోశకారుఁడు కూడ—

శ్లో. క్లి శ్రేష్ఠాః గంభవహః సోతా నాపా చ నాసికా

అని స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాడు. “ఇతః” అనుశబ్దము “పుట్టియున్నది” అను సర్థముగల “తదస్య సంజాతం తారకాదిభ్య ఇతచ్.” పాణిని సూ. ౪-౨-౩6-ప్రకారముగా తదిత ప్రత్యయమా, లేక “పో” అను సర్థముగల “ఇచ్” ధాతుప్రపలన “కర్తృర్థక్ క్ ప్రత్యయము” చేర్చగా నిష్పన్నమైన రూపమా? మొదటి పతి

ము నవలంబించినయెడ, మొదట ముక్కు లేని వాడు, తర్వాత ముక్కుగల్గినవాడని యర్థము కాగలదు. ఇతి నుకాక “నాసికేతః” అని యె శబ్దరూపము నిష్పన్నమగును గాని నాసికేతః అనురూపము కలుగజాలదు. మఱియు “ఇతః” ప్రత్యయమే యయినయెడల తార కాద్యాకృతిగణమునందు పరిపంబజినశబ్దములకే యీ ప్రత్యయము కలుగును గాని తదితర శబ్దములమీఁద నీ ప్రత్యయమును పెట్టుటకు వీలులేదు. తారకాద్యాకృతిగణమునందు నాచి కేత-నాసికేతశబ్దము పరిపంబజ లేదు.

రెండవపక్షము నవలంబించిన యెడల “ఇతః” అనఁగాఁ బోయినవాడని యర్థము కాగలదు గాని ప్రవేశించినవాడని యర్థము గాజాలదు. ఇదే యర్థము నిజమయిన యెడల “నాసికేతః” అను శబ్దమునకు క్రిందఁ జూపిన ప్రకారముగా వ్యుత్పత్తి కలుగవలయును: నాసికాయాః + ఇతః = ముక్కువలన బయలు దేరినవాడు; ఈయర్థము పై నుదాహరించిన శ్లోకతాత్పర్యమునకు సత్యంతానుకూలముగా నున్నదిగాని ఆశ్లోకమందు “నాసికేతః” అను శబ్దము ప్రయోగింపబడియున్నది. క్త ప్రత్యయమునకు “ఉ” కారము పుట్టినట్లు ఇదివరకు నెక్కడనువినుటలేదు. నాసికా + ఇతః అనియు నొకవిగ్రహ మూహింపవచ్చును గాని “ఇతః” అనునది ప్రత్యయమా? కృదంతమా? సుబంతమా? అవ్యయమా? ఈ కారణము వలననే తారానాథ్ తర్కవాచస్పతిగారు నాచి కేతః అనుశబ్దమునకుఁగూడ లిప్తి కరప్రమాదజనితమని నిశ్చయించియుండవచ్చును. నాసికాశబ్ద

మునకు నీరీతిగా నర్థసందర్భము, అదియు దుగ్గన కవేశ్యరుల నాసికేతోపాఖ్యానకథా సందర్భ మొతమాత్రము అనుకూలముగానున్నను శబ్ద సాధుత్వము బొత్తిగా కుదరనట్లున్నది. క నాసికవలన పోయినవాడని యర్థముచేసినను, “నాసికేత ఇతి ఖ్యాతః మునిభిఃకృతమంగలః” అనియె శుద్ధపాఠము సమంజసము. వర్ణోచ్చారవిషయమందు భారతేతర శక్తిగ్యాది దేశీయవిద్వాంసుల వచనములు ప్రమాణార్హములు కావని వేరుగాఁ జెప్ప నవసరము లేదు. మనభారతవర్షమునందే దేశభేదము వలన వర్ణోచ్చారభేదము ప్రత్యక్షముగా ననుభూత మయియున్నది. విశేషతః తెనుఁగు భాషయందు సకారము ఇతర భాషలయందున్న చకారమునకు తప్పక వినిమయమని చెప్పవచ్చును.

ప్రాచీన లిప్తిగ్రంథములయందు నాసికేతః అనుశబ్ద మున్నదని అదియే సాధువు అని చెప్పటకు సాధ్యముకాదు. అటులయినచో “పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం” అనుప్రాచీన న్యాయము వ్యర్థము కాగలదు.

శ్రీయుత వ్యాసకర్తలు నాసిక + ఇతః అను వ్యుత్పత్తినిమాపి నాసికశబ్దమునకు ముక్కు ద్వారా అనుఅర్థము విశదీకరించియున్నారు. కాని యీయర్థము నాసికశబ్దమునకు వాచ్యార్థము కాదు. లఘ్యర్థ మనుటకు నేవిధమయిన అనుపపత్తి కానుపించదు. వ్యంగ్యార్థము అనినయెడల అట్టిసందర్భము బొత్తిగాఁ గనుపించదు. ఇదే నీరీతిగా “ఇతః” అనుశబ్దమునకు

ప్రవేశించినవాఁ డనుఅర్థము చెప్పటయందు అసందర్భములు గలుగును.

కళోపనిషత్తునందు తెత్తిరియబ్రహ్మణ బ్రహ్మయోష్టక ఏకాదశప్రపాకమునందు “నచికేతన్” అనుశబ్దమే పఠింపబడియున్నది. మఱియు “చి”కారము స్వరితస్వరములో నున్నది. శంకరాచార్యప్రభృతి భాష్యకారులు కూడ “నచికేతనా ప్రాప్తం = నాచికేతం” అనియే న్రాసియున్నారు. మహాభారతమునం దనుశాసనికపర్వము 106 అధ్యాయములో నాచికేతః అను అకారాంతశబ్దము ప్రయోగింపబడియున్నది. ఎటులయినను అజ్ఞప్తపాలస్తములకే వ్యత్యాసము కనుపించుచున్నది కాని చకారమునకు సకారము మార్చినట్లు కనుపింపదు. నాసికేతశబ్దమే శుద్ధశబ్ద మని గ్రహించి, నాసికాశబ్దమునకే “వద్దన్నో మాన్” అనుపాణిని 6-1-63 సూత్రప్రకారము ణస్ ఆదేశమయి, ససికేతః అనుశబ్దము పుట్టి, తదనంతరము సచికేతన్ శబ్దము పుట్టిన దని కల్పించుటకు కూడ అవకాశము లేదు. ఎందుకనగా నిట్టివరిసిత్తిలో సీసూత్రమునకు ప్రసక్తియే కలుగదు. మఱియు చుక్కద్వారా పుట్టినవాడని యాగికార్థమే నిజమయినయెడల సీయర్థము మూలశబ్దము, అనగా “నచికేతాః” అనుశబ్దమందే సమావేశము కావలయును. అది సంభవించదు. దీనికిఁగూడ మీఁద చెప్పిన సూత్రమే ప్రమాణము. ఇట్టి యసందర్భస్థితియందు కేవల మర్వాచీనకవికల్పనామూలక యాగికార్థసమర్థనార్థమే శబ్దశాస్త్రసిద్ధమగు “నచికేతాః” అనుశబ్దప్రక్రియను తిరస్కరిం

చుట చాల శోచనీయముగా నున్నది. కళోపనిషత్తునందలి నాచికేతుఁడు తనజనకునితో “సర్వస్వయాగముఁ జేసితివి; నన్ను ఎవనికి దానము చేయఁగలవు” అని స్వయముగ ప్రశ్న చేసియున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. మఱియు నాచికేతుఁడు యమపురికి వెళ్లినప్పుడు యముఁడు తన మందిరమునందు లేనట్లు, యమునిరాకకు మూఁడుదినము లుపవాసముండి ప్రతీక్షించుచుండఁగా యముఁడు వచ్చి తనయతిథి యైన నాచికేతుఁడు ఆతిథ్యరహితుఁడయియున్నాడని పరితపించి మూఁడువరముల నొసంగినట్లు వర్ణింపబడియున్నది. దీనికి విరుద్ధముగ భారతమునందు ఔద్దాలకి తనకుమారునికి “కలశమును, దర్భలను, పుష్పములను నదీతీరమునందు మరచి వచ్చి నాను; త్వరితముగ వెళ్లి తీసికొని రమ్ము” అని చెప్పఁగ నాచికేతుఁడు నదీతీరమునకుఁ బోయి చూడ నవి యన్నియు నదీవేగముచే గొట్టుకపోయి యుండుటచే తిరిగివచ్చి లేవని చెప్పఁగ, ఆకలి గొనియున్న ఔద్దాలకి క్రోధావేశముచే దనకుమారునికి మరణశాప మొసంగె ననియు, తదనంతరము నాచికేతుఁడు యమసభఁ బ్రవేశింపఁగా యముఁడు వానిని ఆననార్హ్యోపాయ నములచే సత్కరించె ననియు ప్రాయఁబడియున్నది. కళోపనిషత్తునందు యముఁడొసంగిన మూఁడవ వరమనఁగా జీవ-బ్రహ్మ-జ్ఞానోపదేశమే ముఖ్యవిషయము. భారతమునందు ఈ కథ గోదానప్రశంసావసరమున నుదాహరణముగఁ జెప్పబడియున్నది. యముఁడు నాచికేతునిఁ దనసువర్ణశకటమునందుఁ గూర్చుండఁ

బెట్టుకొని దివ్యతేజోమయమయిన ప్రాసాదాదులను జూపి, ఇట్టిమహాభోగములు గోదానములు చేయువారికి లభించు నని చెప్పెను.

ప్రతిపాద్యవిషయమహత్త్వమునుబట్టి కథామూల్యంశములయందు భేదము అయియుండవచ్చును. కాని కథానాయకునినామము మార్పుటకు అవకాశములేకపోయెను. దుగ్గనకవీశ్వరులవారి మూలకథను జూడఁగ మహర్షి యాశ్రమమున దంద్రావతీ ప్రసూతి, మఱియు నాసారంధ్రమువలన శిశూత్పత్తి - ఈ రెండువిషయములు రామాయణ, మహాభారత కథాచ్ఛాయను నిస్పృహముగా తెలుపుచున్న వి.కనుక దుగ్గనగారి నాసికేతోపాఖ్యానముయొక్క - మూలసంస్కృతమాతృక యొత్తప్రాచీనయైనను మహాభారత

మునకు పూర్వముగాదనిసంస్కృతవాఙ్మయేతి హాసక్రమము ననుసరించికూడ చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుత కథాభాగము ననుసరించి కథానాయకుని నామమునందు స్వరవర్ణ విపర్యాసంకూడ సహృదయహృద యా మోదకరిమె కాని శబ్దసాధుత్వము కలుగనపుడు ఈ చారుతాతిశయము క్షిప్యముగాదనితోచుచున్నది. ఈకారణమువలన నీకథామాతృకకూడ అర్వాచీనమనియే నిశ్చయించుటకున దేహములేదు. అర్థాదుపనిపద్భాషాణములయందు, తదనుసారి భారతమునందు ప్రయోగింపఁబడిన నచికేతన్ నాచికేత శబ్దములే సాధువులు గాని, నాసికేత నాసికేతు నాచికేతు అను శబ్దములు శాస్త్రసిద్ధములు కావు.

గుసగుసలు (బధిరగీతి)

ఈశ్వరగారు

ఎవయో నాలోని గుసగుస లివి—తమోని

లీనగంభీర సీరవ మీనిశీధి

పొరపొరలు విచ్చుకొను తొలిపూత పొడుపు

టూరుపుంగన్నె ధాకకే తేరుకొనెడు-

ఎవియో నాలోని గుసగుసలివి—విలోల

తారకాలోకమందస్మితంపు జలుంగు

గదలికలలోని యమృతంపు గలికలూది

యూది విశ్వాంచలమ్ముల కొత్తిగిలెడు.

ఎవియో నాలోని గుసగుస లివి—ఎటుంగ

రానినడి-లోననే నడిలేనిపలుకు

లందుకొని యందుకొని యీయనంతబధిర

జీవితాశాంతిగీతి రచించుకొనెడు.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము

(గనడదవాదేశ స్నానశబ్ద విచారము)

నడకుడుటి వీరరాజు పంతులు గారు

పూర్వము లక్షణగ్రంథకర్తలు పొందుచు వచ్చిన చిక్కులు పెక్కులు. గ్రంథసంపాదన సౌకర్యము లక్కాలమున మిక్కిలి తక్కువ. ఒక్కొక్క గ్రంథమున కొక్కొక్క ప్రతిని గడించుటకే యష్టదు త్రిష్టలు గలుగుచుండెడివి. మఱియు నిప్పటి వలె వాదోపవాదములు గల వ్యాసరాజము లచే నోష్టపత్రికల ప్రచారములుగాని, తెల్లని కాగితములపై నల్లనగు నక్షరములతో, యతి ప్రాసములు విశదములగునట్లు పాదవిభజనము చేయఁబడిన పద్యములు గల ముద్రిత పుస్తకములుగాని యానాడు లేవు. గంటముతో వ్రాయఁబడిన దీర్ఘములగు తాళపత్ర గ్రంథములే వారికి శరణ్యములు. అయిన నేమి? ఆ తాటియాకు బొత్తములనే మనయార్యమహాశయులు తమముందు పడవైచుకొని మిక్కిలి యోషికతో వానియందుగల మహాకవిప్రయోగములను వెదకికొనుచు దొరకినవాని నెల్ల సమన్వయించుకొనుచు, నీరీతిని రాత్రులయందు (గాలిక గడలియాడెడి యాముదపు దీపముల వెలుతురున) సైతము వినుపులేకుండఁ బరిశోధించుకొనుచుఁ బ్రమాణసహితములగు లక్షణముల సేర్పఱచుకొని మిక్కిలిమేలైన లక్షణ

గ్రంథములను వ్రాసిపెట్టి కవిపండిత విద్యార్థి లోకమునకుఁ బరమోపకారమును గూర్చి యున్నాడు.

అభినవవాగనుశాసనవిరుదాభిరాముఁ డగు కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముని సర్వ లక్షణసారసంగ్రహము పైరీతిని వ్రాయఁబడిన యుత్తమాంధ్రలక్షణగ్రంథములలో నొక్కటి. ఆవిద్యత్కవి విశేష పరిశ్రమముమై ననేక పూర్వకోశములను బరిశీలించి చక్కనివిభాగములతో బహులక్ష్యసమన్విత మగు లక్షణ గ్రంథమును రచించి యాంధ్రమహాజనుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెను.

ఏతద్గ్రంథమునుగూర్చి రాజమహేంద్రవరమునుండి వెలువడు వజ్రయుగపత్రిక 2 వ సంపుటము 31 వ సంచికయందు “సర్వలక్షణసారసంగ్రహము-సందేహములు” అను కీర్తికతో నొకవ్యాసము ప్రకటింపఁ బడియెను. ఆంధ్రవిద్యార్థుల యుపయోగము పొంటెనందుగల సందేహములలో ముఖ్యము లైనవానికి రెండిటికిమాత్ర మిందు సమాధానము లీయఁబడుచున్నవి.

గనడదవాదేశ విచారము

1 “న వికృతిశబ్దాత్పరతః సాంస్కృతికా నాం భవంతి గనడదవాః”

(తెలుగుల శబ్దములకుఁ బ్రపైన సంస్కృతపదముల కచటతపలకు గనడవలయు రావు.)

అను నాంధ్రశబ్దచింతామణి సూత్రము నకువిరుద్ధముగ గనడవదాదేశము గలిగిన యీ క్రింది మహాకవి ప్రయోగములను మూఁటిని మన లక్షణగ్రంథకర్త తన గ్రంథమున నుదాహరించెను:—

“(1) ఆవిముక్తం బవిముక్తం
బవిముక్తం బనుమఁ బ్రాతరాఠంభములం
దవధానపరత నెవ్వం
డు వరించును వాడు ధన్యుడు మునిప్రవరా!”
—శ్రీనాథుని కాశీంధము.

“(2) అది మొదలుగాఁగ విష్ణుని
మది నిచ్చి యతండు నాకు మగఁ డగు నని యి
ట్లు దపంబు నేయుదుండెద
నిది వా తెఱంగనిన దానచేత్వరుఁ డనియెక్క.”
—నిర్వచకోత్తరరామానుజము.

“(3) వివిశోర్విపతులన్ జగన్నతుల మున్నీకంపమో
వారి పెంపు వరీకంపమొ.....”
—నమదరిత్రము.

పైపద్యములయందు,

- (1) ఎవ్వండు + వరించు = ఎవ్వండు వరించు అనియు,
- (2) ఇట్లు + తపంబు = ఇట్లు దపంబు అనియు,
- (3) పెంపు + వరీకంప మొ = పెంపు వరీకంప మొ అనియు,

తెలుగులపై వచ్చిన సాంస్కృతికంబుల పతన లకు వదవ లాదేశంబు లయ్యెను.

(ఈమాదేశము నిత్యమనుటకుఁ దగినప్రాససాన ప్రయోగములే మన తిమ్మకవి యిచ్చెను.)

ఈప్రయోగములను సమ్యక్తంపక వజ్ర యుధపత్రికావ్యాసవిలేఖకు లీ క్రిందిరీతిని

సవరణలను జూపి, తిమ్మకవిప్రాత సముచిత ముగాదనిరి.

(1) ఎవ్వండు వరించు—దీనిని ఎవ్వండు వరించు అని సవరించిరి.

పై (మొదటి)పద్యమున ‘ఆవిముక్త’మను నవి మంత్రిమని శ్రీనాథమహాకవి యాశయ మైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మంత్రిము వరించు, మంత్రిము వచ్చించు—వీనిలోని పదస్వారస్యమును బరికించునది.

(2) రెండవ పద్యమున, ‘ఇట్లు దపంబు’ అనుటకన్న ‘భక్తిదపంబు’ అని కాని, ‘ఇచ్చు దపంబు’ అనికాని సవరించిన సరిపడదా?— అని ప్రశ్నించిరి.

ఈసవరణలు సరిపడినను సరిపడకున్నను కవిబ్రహ్మయందు సబిందుక నిర్బిందుక ప్రాస సాంకర్యదోషము మాత్రము సరిగా పడును.

(3) ‘పెంపు వరీకంప మొ’ అను మూఁడవ యుదాహరణమును ‘పెంపువిమర్శింప మొ’ అని వీరు సవరించిరి. ఇంతకు మున్నే దీనిని ‘విచారింప మొ’ అని యొకరును, ‘వితర్కింప మొ’ అని మఱియొకరును, ‘విలోకింప మొ’ అని వేఱొకరును దోచివరికిని సవరణలను బ్రతిపాదించియే యున్నారు!

తొల్లి మనవారు, ఏదే నొకప్రయోగ మునకు లక్షణము నేర్పఱుపవలసివచ్చినప్పుడు, అద్దాని కాధారముగా మఱికిన్ని ప్రయోగములను జూచికొని, విమృత దానిని స్థిరపఱుచు కొనెడివారు. అంతియ కాని, తమజ్ఞానమునకు సరిపడునట్లుగా, కనఁబడినవాని నన్నిటిని దోచి

నట్లు దిద్దనట్టి సాహసము వారికి లేకపోయే
డిది. ప్రకృతకాలమున మనకు లభించెడు
భారతాది ముద్రితగ్రంథములెల్ల నిట్టి పాట
లకు లోనైనవియే.

వికృతపదములపై వచ్చు సంస్కృతశబ్దం
బుల పరిమళులకునియితము గనడదవాదేశ
ము నిత్యమే యనుటకు, సవరింప ననువుపడక
యున్న 'శిలాక్షర' ప్రయోగములను గొన్ని
టిని, గ్రంథస్థములై యున్న మహాకవిప్రయో
గములను మఱికొన్నిటిని నిచ్చట బూపు
చున్నాను.

(1) యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము:-

"అనఘండు నేనాని యిందు ప్రకృతమై"

—౧౧౫, ౨౬ పంక్తులు.

ఇందు—ఇందు ప్రత్యక్షమై-అని 'ఇందు'
అను తెలుగుశబ్దముపై వచ్చిన 'ప్రత్యక్షము'
అను సంస్కృతపదముమొదట నున్న పకార
మునకు పకార మారదేశ మైనరూపము శిలపై
స్పష్టముగాఁ జెక్కబడియున్నది.*

(2) ఓపిలిసిద్ధిరాజు కొండెన శిలాశాసనము:-

(a) క. ఇమఁ డుదయమైనయట్టులు

మను పునయందైనయట్లు మఱి రఘురామ

జనియించినట్లు గలవ

ర్థమఁ దోపిడిదిభిక్షుఁడు బా నడయించెకా.

—౧౧౧ పంక్తి. ౧౮ పద్యము.

ఇందును- 'అట్లు + కులవర్ధనుఁడు = అట్లు
గులవర్ధనుఁడు' అనియు,

(b) ద. ...పిన్నస్థనమ నవంశుడయ్యుడు ప్రతాపమ
నకా..." ౧౩౧, ౧౩౧ పంక్తులు, ౨౩ ప

"తమ్ముఁడు + ప్రతాపమునకా = తమ్ము
డు ప్రతాపమునకా" అనియు తెలుగులపై
సాంస్కృతికంబులకు గవాదేశము క్రమముగ
నయినట్లు చెక్కబడియున్నది.

(చూ. ఆంధ్రసా. పరిమర్శిత్తి)క, సంత్ర.౮, పం.౫౬.

వైమూఁడు నిచ్చకు వచ్చినట్లు దిద్ద
ననువుపడని శిలాశాసనాక్షరములు.

మఱియు, ప్రాధవ్యాకరణకర్తలగు సీతా
రామాచార్యువారును సీగనడదవాదేశము
నకు సూత్రము నేర్పఱిచి యీక్రిందిప్రయో
గముని నొనఁగియేయున్నారు:-

(3) (a) సర్వజ్ఞసోమనాథుని యుత్తరహరివంశ
ము, చతుర్థాశ్వాసము—

"కా. వాల్మం జెల్లెడి..... పి
క లోపించిన....."

వీరల్ + కోపించిన = వీర లోపించిన అ
గదేశము గావించబడినది.†

(b) అభినవదండి విజ్ఞానేశ్వరము, ప్రా
శ్చిత్తకాండము, 49 పద్యము—

* యువనల్లుని బెజవాడశాసనమును బ్రకటించిన జయంతి రామ.శ్చ.పంతులుగారు, 'ఇందు' శబ్దము ప్ర
ప్రత్యక్షమను భ్రాంతిఁగఱచోలు, ఆరౌత్రిము 82 వ పాఠముందు— "ప్రకృతమై—పకారము లేదప్పు. కిం
పూర్వకపకార ముండవలయును." అని వ్రాసినారు 'ఇందు' కళ. కాన వది యొచ్చే.

† తరువాతి వ్రాతయొప్పత్తిలో నీనికి 'వీరంగాన్నివ' అనుపదము చూపబడినది. పూర్వము, అయ్య
గ్రంథించితామఱివత్తిలోందు బ్రహ్మి వేదశావేకటరాయశాస్త్రిలవారు, 'వీరల్లా జూది' అని సవరి
యెన్నారు. వైసవరాకంపె నీది కొంతవంతునొకవనమును బోలియున్నది గాని మనపంతులు లీధనముగాఁ
కవిత్వమునుబూర్వవనమునందు మార్పమిత్తిందుటమాత్రము కోరలేదుగా నున్నది.

"క. భూపల్లభః, వేదవిదుషి,
 చైత్రమును ద్విత్వివర్తనం దంకువు పేరకా
 వేదముల తెనిపిచితిని....."

వే + వణములు = వేవణములు (ఇది వేసే
 తలవంటిది): ఇచ్చట వాదేశ మయ్యెను.

ఇట్టి పూర్వకవిప్రయోగము లనేకము
 లుండుటచేతనే విన్నకోట పెద్దనకవీంద్రుడు
 తన కావ్యాంకారచూడామణి నవమొల్లాన
 ము సంధిపరిచ్ఛేదమున,

"క. గుచిరమగఁ బలుకుచోటకు
 బ్రమరంబుగఁ బ్రకమహింతఁ బడియుండెను న
 కృష్ణగుళితంబులపట్టెం
 బ్రదురించుం గనవచ్చెను పరిపాటి మెయింక."

అనులక్షణము సెప్పి,

"గీ. విశ్వవిభుఁడు గ్రడిఁగిడుడు పైకురుండు
 ప్రహ్లాదాక్షుఁ డేని చొప్పులాఁడు
 ద్విత్వవిదుఁడు వైరవిహారశీలండు
 పనగఁ బెనులసంధి నలను నిట్లు.

అను తనలక్ష్యముతో 'చొప్పులాఁడు'
 అనువిశృతి పదముపై వచ్చిన 'తత్త్వవిదుఁడు'
 అను సాంస్కృతికంబునకు నరళా (దా) దేశ
 మును జూపియున్నాఁడు.

ఇవి గాక,

(1) "క. మార్గ మమార్గము...ను,
 రాష్ట్రపవనపు లగనా
 మార్గపుంక....."
 —గవిరాజశిఖా మణిమహాసంభవము, 1 అ. 28 ప.

(మాణు + కవులు = మార్గవులు.)

(2) "చ. జగముల నెల్లదేక.... ఎం
 తనుమకులై న....."
 —కవిబ్రహ్మ యుక్త్యంగపర్యయ, ప్రభ. 286

(ఎంత + కుమతులు = ఎంతకుమతులు.)

ఇత్యాది సమాసములలోని నరళాదేశ
 మున కాధారముపైతము పైనిత్యసంధివిధియే
 యని యెఱుంగవగును.

పై యనివార్యలక్ష్యలక్షణములను బట్టి
 యెల్లప్రభమలమీఁదను వచ్చు నెల్లశబ్దంబుల
 పరుపంబులకును నెల్లచోటులను * గనడ
 దవాదేశము నిత్యమే యనియు, కావుననే
 తిమ్మకవిచంద్రుని లక్షణము ప్రమాణయుక్త
 మనియు, దానంతేసి "సవిశృతికైతాల్ పరతః
 సాంస్కృతికానాం భవన్తి గనడదవా" అను
 సూత్ర మాధారరహిత మనియు సిద్ధాంత
 మగుచున్నది.

స్తానశబ్దవిచారము

II. సంయుక్తాక్షరయతికి లక్షణమును
 క్షేపరందర్భమునఁ దిమ్మకవి, 'స్తాన' శబ్దము
 న, త, న కారములలో దేనికైనను యతి
 నెల్లునని వ్రాసి,

"స్తానముఁ జేసి క్షాతపరి + ధానముఁ గట్టి"
 —నారవిలాసము.
 "స్తానమును పంభ్యమును తీర్పు + తర్కంబు"
 —విష్ణుభజనానందము.

* గనడదవాదేశము ప్రాగమలయోనిమాత్ర ముచనియు, వశలయందు గా దనియుఁ గొందఱు వ్రాసి
 యున్నారు. కాని, పైకలాశాసనములబట్టియు, 'నీ.పా...నేదే సరస్వతి + పెన్న' — పెన్న అనుటకు తెన్న అని
 యతిస్థానమున వాదేశముం గానిందిన భట్టారకమహాశయిని (పరభాష్య. 1 అ. 71 ప.) సుప్రయోగమును
 బట్టియు నీగనడదవాదేశ పెల్లచోటులను నిత్యమే యని నిర్ధారిత మగుచున్నది.

“స్తానము దీప్తి కా
+ తమరైన వస్త్రము.”

—మర్మపురాణము.

అను మూడులక్ష్యముల నిచ్చెను. దీనిని విమర్శించుటకు వజ్రయుధవత్రికా వ్యాస విలేఖకులు “స్తానశబ్దమునకు స్తానశబ్దమును (తిమ్మగవి) కల్పించినాడని వ్రాసినారు.

మహాకవిప్రయుక్తము లగు మూడు భిన్నలక్ష్యములను జూచికొని యారేడు లక్షణము నిచ్చియుండగా స్తానశబ్దము నారేడు గల్పించెనటయం దర్థ మేమియును గానరాదు. కలిగినశబ్దమును చెలిసికొనుటకే కాని లేనిశబ్ద(పదమును) గల్పించుటకు మనుష్యమాత్రుఁ డెన్నఁడును సమర్థుఁడు గాఁజాలఁడు. శబ్దసిద్ధికి లోకమే యాధారము.

విమృట సీవిమర్మకులు “స్తానశబ్ద మని యిది సమర్థించుకొనుటకంటె ‘తాన’ మని తెలుగుపదము చేర్చుకొనరాదా? యిదిపోవునా? ప్రాసము పోవునా? ఇది సమాన గర్భితమా?” అని ప్రశ్నించుకొనిరి.

పై ప్రయోగములలోని కడవటి రెంటి యందును ‘తాన’మును చేర్చినను నేదియుఁ జోడు గాని మొదలు స్తానశబ్దమునందు తకారమే లేదనినచో ‘తాన’ మను (అస్లవార్థక) విశ్చితపదమునకుఁ గల యుత్పత్తి మూలమే నశించిపోవును. ఇంక ‘సమాన గర్భితమా?’ అను తమ ప్రశ్నమునకు,

ఉ. భీతి పెట్టి నంది తన

÷ దేహమునిండ విభూతి మంగళ

స్తానముఁజేసి భాతపరి
+ ధానముఁ గట్టి.....”

అని స్తానమనునది సమానగర్భిత మైయుండుటంజేసి ‘తాన’ మనుదాని నచ్చటఁ జొప్పించిననుప్రపడక కాఁజోలు, “మంగళస్తాన మనునది సమానగర్భితమే యని చెప్పవత్తురేమో! శాస్త్రనిష్ఠపదమును శ్రీనాథుఁ డేలప్రయోగించును?” అని తామే సమాధానము చెప్పికొని,

‘స్తానముఁజేసి భాతపరి
+ నందు భరించి’

అని శ్రీనాథుఁడు వ్రాసియుండు నని లోకమునకుఁ చెలిపిరి. దీనినిబట్టి లేఖకులు స్తానశబ్దమున లేనితకారమును బెట్టి పేరుచెప్పిన శ్రీనాథుని ప్రయోగమునుమార్చినే యిది సమర్థించుటకై ‘పరిధానము’ను తేర్చినట్లు మన కర్థమగుచున్నది గదా!

“స్తానశబ్దమున ‘తకారము’ గలదనుట విచార్యము” అని పెద్దపెద్దపండితులే సంశయించుండఁగా, సామాన్య లేఖకుఁ డొకఁడు (దానియందు తకార మున్నచో లేదో యెఱుంగని వ్రాయనకాఁడు) స్తానశబ్దమున ‘తకారము’ను దూర్చి దాని యిది పరిపుచ్చుటకై ‘ధౌతఁగిధానము’ అని సవరించి యాప్రయోగదోషమును శ్రీనాథ మహాకవిపైఁ పొరలించియుండు ననుకొనుట యెంతయు నసంగతమని నేఱుగ వ్రాయనక్కఱ లేదు. ఇంకను లేఖకులు స్తానశబ్దమున తకార ముండుట నెఱుంగక దానిని వదలివేసి రనుట యుక్తియుక్తముగా నుండును గాని లేనిదానిని బెట్టి

రనుట యుక్తముగాదు. స్నానశబ్దమున తకారము గలదనుటకు మఱి రెండు మహాకవి ప్రయోగముల నిచ్చట నిచ్చుచున్నాను.

“స్నానమనన్య భాతపరి
+ కామయన్ ధరియించి

(పాశ్చాత్యములన దుక్కాంగవచిత్రము, 1 అగ్వా. 96 ప.

“స్నానమహిమంబు భక్తితా
+ శ్చర్యగరిమ.....”
—శ్రీనాథుని కాశీఖండము, పుస్త. 114 ప.

ఈరీతిని మహాకవులు స్నాన శబ్దమును తకారమునకు యతి పెల్లునట్లు ప్రయోగించి యుండ, లేఖకమహాకయులు తమయజ్ఞానముచే నందున్న తకారమును విడిచిపెట్టి ‘స్నాన’మని యే వ్రాతప్రతులయందు లిఖించినారు. కావుననే పై పాత్రములను ముద్రింపించిన పండితులు స్నానశబ్దమును తకార రహితముగనే (స్నాన-అని యతిని బరికింపకయే) యుచ్చొత్తించినారు. (చూ. వావిళ్ల వారి రుక్మాంగద, కాశీఖండములు; సరస్వతీవత్త్రికనుండి తెలువడిన హరవిలాసము. 1901.) మఱియు, “స్నానంబు దీర్చి...” అను మత్స్యపురాణ ప్రయోగమును లేఖకులు తకారశూన్యముగ వ్రాసియుండుటచేతనే, కవితాపత్త్రికయందు మత్స్యపురాణమును బ్రకటించిన శ్రీవేంకట

రామకృష్ణకవులో, వారికి లభించినతాటియాకుఁబ్రతిని వ్రాసినలేఖకుఁడో దానియతి కుదరకపోవుటచేఁగాఁబోలు,(సీసపాదమగుటంజేరి) ‘తానంబుదీర్చి’ అని నవరించి యతిని నరిపుచునారు!

ఇంతవఱకుదికవులు*స్నానశబ్దమునుతకార యుక్తముగఁ బ్రయోగించియుండఁగా, అంతమందిలేఖకులు దానిలోని తకారమును వదలి వేసియుండఁగా స్నానశబ్దమున తకారము నెవ్వరో చేర్చినా రని తలంచుట యనమంజనము గాదా?

కావున తిమ్మకవి యిచ్చిన మూఁడుప్రయోగములనుబట్టియు, పై కాశీఖండ, దుక్కాంగదదరిత్రముల ప్రయోగములను బట్టియు స్నానశబ్దమున తకారము గలదనుట సిద్ధాంతమగుచున్నది.

ఇక “శాస్త్రనిషిద్ధపదమును శ్రీనాథుఁడేల ప్రయోగించును?” అను విరిసందేహమునుగూర్చి విచారించుము.

స్నానశబ్దము వ్యాకరణశాస్త్రనిషిద్ధపదమని విరియాశయము. దీనినిగూర్చిన విశేషవాదమున కిందు చోటు లేదు. ఇది వేదవిధిసమ్మత మగుపదము. ఈవిషయము సీవిమర్శ

* శ్రీ తిరికావ్రుపసంస్థావాగీశ్వరులు వచ్చి చోడవిమలవారసంభవము వ్రాతప్రతిసోకానిది గొంతకాలముకొనవ్రాయించి తెప్పించియున్నారు. ఆవతరియందు రకమాక్వాడము 77.వ పద్యమున, “క.ఆవారి విడిది నిసర్గ, శ్రీహంబునఁ బాఱుతెంచెఁ జెచ్చెర.....” అని స్త్రీహాశీబ్రువు తకారయుక్తముగ వ్రాయఁబడియున్నది. (ముద్రితపుస్తకమున తకారము తొలగింపఁబడినది. చూ. 10 ఆ. 442 పద్యము.) దీని యతిస్థానము తకారమును తెలుపకున్నను, ఆపాత్రమును బూర్యమునుండియుఁ బరంపరగా వ్రాయుచువచ్చిన లేఖకులు మార్మికాపాత్ర స్త్రీహమున మాత్రము వినునక యందున్నతకారము వట్టి యుండుచువచ్చిన దాని కెంతయుఁబరిసంపదపి యున్నది.

కులునయితము “స్తాన మని వేదములో నున్న దని కొందఱు అందురు. అది నిరాకృత శాస్త్రం అని సూచించినారు. ఇట్లు వేదోక్తవదమును వీరు నిరాకరించినను వ్యాకరణశాస్త్రము మాత్రము నిరాకరింపజాలదు. ఏలయన, వ్యాకరణము వేదమున కొకయంగము. అది దీనికి నమస్కరించును. శ్రీనాథాదులు సకల శాస్త్రపారంగతులును, వేదవిధిపరిజ్ఞాతలును నైన మహాశివసత్తయును. కావుననే స్తాన శబ్దమును దనుగ్రంథములయందు తకారము నకు యతి సెట్లునట్లు ప్రయోగించినారు.

స్తానశబ్దమున తకారము గల దనుట కాధారమైన ప్రాతిశాఖ్యమాత్రము నిచ్చట సంగ్రహముగ వివరించుచున్నాను:—

“అథోపా మాన్యః పఠః ప్రథమోఽభిధానః ఉత్తమపరాత్తస్య స స్థావః.”
—(ఇది ప్రియవర్ణుని సిద్ధాంతమాత్రము.)

[ఘోష=హకారము; శ్చపనహ=ఊర్జములు.]

“హకారభిన్నమైన యూష్మమునకంటె, అనగా శ్చపనలలో (దేవికైన) నొకదానికి, ఉత్తమవర్ణము (వర్ణపంచమాక్షరము = అనునాసికము) పరమైనప్పుడు, ఆయూష్మము జనియించినస్థానమునందు పుట్టినవర్ణములలో అభినిధాన మనుచేరు గలమొదటివర్ణము ఆగమముగా వచ్చును.” అని పైమాత్రమునకుఁ దాత్పర్యము.

దీని వివరణ మెట్లన,

- (1) చ ఛ జ ణ ణ ణ ణ క—తాలజములు.
- (2) ట ఠ డ ఢ ణ ర మ—మూర్ధజములు.

(3) త థ ద ధ న ల ణ—పరిజములు.

ఇందు, (1) తాలజమైన శవర్ణమున! దాని యుత్తమవర్ణ (అనునాసిక)మైన ‘ఞ’అని నది పరమైనప్పుడు తత్థానవర్ణప్రథమాక్షమగు చకార మాగమముగా వచ్చును.

ఉదా:—పద్యాముదరేణ శిత్వా, అగంహ లక్ష్మీ త్యన్తితో న దూరాత్.

ఇట్లే (2) మూర్ధజమైన హకారమున! ణవర్ణము పరము కాగా దానిప్రథమాక్షమగు టకారము వచ్చును. ఉదా:—తద్విష్ణు పరమంపదమ్, కృష్ణవర్త్య మొదలగునవి. *

(3) కడపటివైన దంత్యములలోని యుష్మమగు సకారమునకు దానియనునాసికమైన సకారము పరమైనప్పుడు తత్థానప్రథమవ్యమగు తకార మాగమముగా వచ్చియే స్తానాదిశబ్దాలు లేర్పడియెను.

ఇట్టి యుత్కృష్టమగు వేదవిధిని నిరాకరింప నెవ్వరితరము? దీని నెఱింగియే శ్రీనాథాదిమహాకవులు స్తానశబ్దము నంత నేర్చుగా నుపయోగించియున్నారు. ఏతాదృశుప్రయోగములను గావని మనయిచ్చక వచ్చినట్లు దిద్దఁ బ్రయత్నించుట న్యాయమా ప్రాతిశాఖ్య యనునది వేదములోని ప్రయోగములకు లక్షణము నెప్పుడేకాని వ్యాకరణ శాస్త్రము దాని నంగీకరింప దని వీ రందఱేమో! అతివిస్తరమే? వేదస్వరోచ్చరితములను, వేదోదితశబ్దములను, వేదపరిభాషయొక్కవాక్యములను మనయాంధమహాకవుల

* “విష్ణు కృష్ణశబ్దములలో టకారము గలియుచున్నది” అని తరువాతివ ప్రాయమున త్రిక ప్రాసయొందునది

నిరంకుశముగా వాడిన ప్రయోగములలో గొన్నిటినిమాత్ర మిందు వివరించుచు నీ విషయ మింతటితో విరమించుచున్నాను.

- (1) తే. తిరిగిమొల్లలు కేపాడి + తనమాడి
 ద్వియలరేకులను బా + దియయలించు
 కాలమునఁ బల్కునె త్రియంబకం యకాను
 పే యటంచును జలపక్షి + తల్లయెడల"
 — తెనాలిరామకృష్ణశావి యుద్భూతాధ్యనవీత్రము.
 ఇందు మనయాంధ్రకవి సంస్కృతకవి
 యగుకాలిదాసువలెనే వేదస్వరము ననుస
 రించి 'త్రియంబకమ్' అని ప్రయోగించెను.

- (2) ఉ. గోపబృహద్య గూహితున
 కుకా భటుడైన పిశంబులబా
 క్షిపతి సంరంగమునఁ
 తెల్వగఁ గాంచిన మాపిలిప్పిలా
 చాపలలోచనేను నని
 కేలు లింగంబుగఁ జేయు చేతరకా
 బ్రాతుగఁ బెండ్లియాడునతి
 పాఠ్యతియద్దలపట్టి గొల్చెదన్.

ఈపద్యమున బృహద్యయము (వాహ నము), పిశంగిల (రాత్రి), పిలిప్పిల (లక్ష్మి) అను వేదోక్తపదములు ప్రయోగించఁబడినవి.

- (౧) గోపబృహద్య గూహితుఁడు = వృషభవాహ నుడను శివునకు వైరి = చురుఁడు.
 (౨) పిశంబులబాక్షిపతి = రాత్రియ లింగపదఁ దెలి భర్త = నంద్రుఁడు.
 (3) పిలిప్పిలాచాపలలోచనేనున్ = లక్ష్మి చెందిఁ బ్రభువు = విభుఁడు.

వైపదములు, 'అశ్వోవైబృహద్యయః, రాత్రిరైవ పిశంగిలా, శ్రీరైవ పిలిప్పిలా' అను

యాజుషబ్రహ్మణప్రయోగములను బట్టి కై కొనఁబడినవి.

- (8) "పి. అంకురుర్నిలన మ + భ్యంబు తశ్యముగ తే
తత్సృహగాయ మో + రహూ యబ్య
 సారంగవదనంబు + సారంగలాంఛన
యద్దేవ నేయుతో + యాయజాక
 సంప్రమాకశ నాథి + చంద మింద్రోపల
ప్ర సమాన మోహవి + ర్యాజివస్య
 ఆప్టపద్యసంబు + సంక కదా యాత్రి
గూఢ ముఖంవమే + యాహితాగ్ని
 యనుచు మందాకినీతీర + ముకను దాన
 మన కుమకాలమునఁ గూడి + కొనిన క్రొత్త
 సోమయాజులు స్థానికశ + దోమికొనుచు
 వాత్సవరిభావ భాషింతు + రగులు పెల్లకు.
 — చుపేంద్రవిజయము, కృతీయా. ౧౪ ప.

ఇందు కేవలము వేదపరిభాష వాడఁబడినది. ఎట్లన—

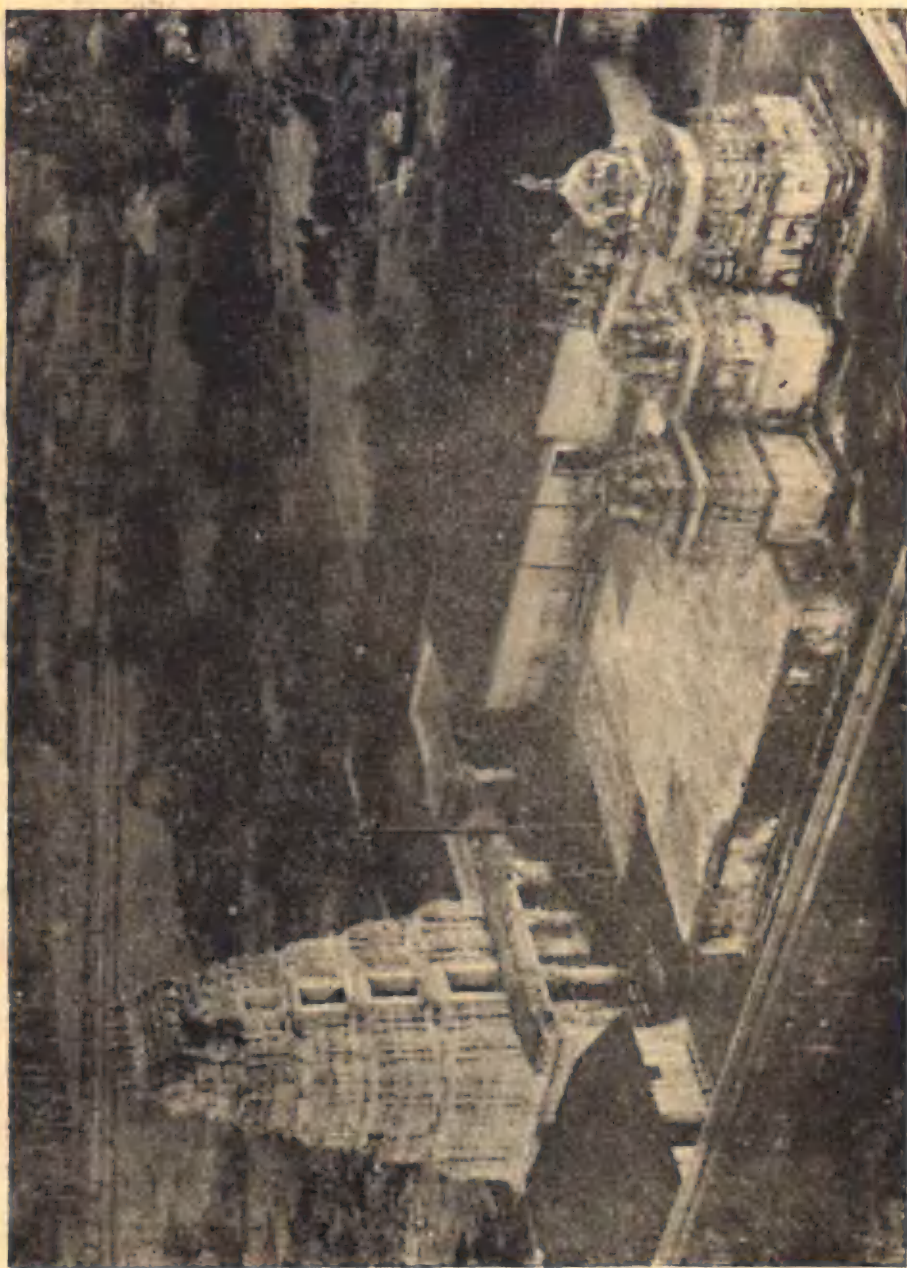
- (౧) 'వీరత్సృహ గాయన్నా పి' అను మహావిష ద్వాకములోని 'వాప్తి' (లేదు!) అనుపది స్ఫురించు పట్టు 'వీరత్సృహగాయ' మనునది ప్రయోగింపఁబడినది. [ఆప్తికి నవము (వాప్తి) లే నని భావము.]

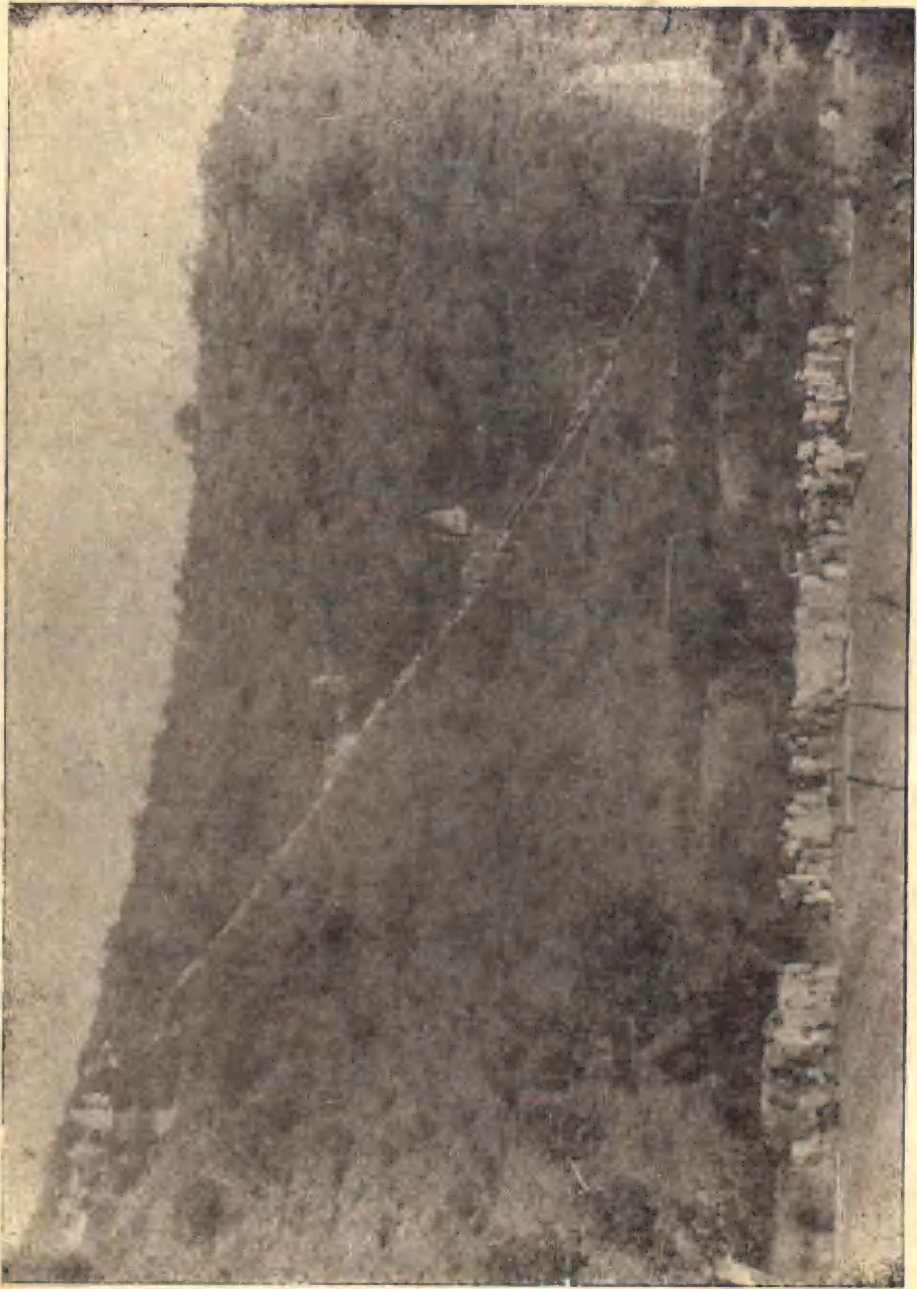
- (౨) యద్దేవ నేయుతో = పేశనమునేయును "య ద్దేవా దేవపేశనమ్." — యజురారణ్యకవ్యతి.

- (3) ఇంద్రోపలస్య సమానము = విలసమానము, "ఇన్ద్రో పలస్య విలపే." — యజుస్సంహిత, ద్వితీ. కాం.

- (౪) ముఖంవమే = శయనము, "ముఖంవమే శయ నంవమే." — యజుస్సంహిత, చతుర్థకాం.

ఈరీతి మహాకవులు నిరంకుశులై యొన ర్చిన వేదశబ్దప్రయోగముల నేకబృహత్త్రము నిరాకరించగలదు? సాధించగలదు? ఇట్టివానిని గాంచి కవులప్రజ్ఞలనుగని యెంతయు సంతసిం

పాకటపల్లి శివార్థనాథస్వామి (పర్వతము).

పవలసియుండును గాని శాస్త్రనిసిష్ఠులు లని యాక్షేపించఁజెల్లును.

వజ్రయుధపత్రికలోని తక్కినసందేహము ముఖ్యము లైవని గావు. కాని, “నదీశ బ్రహ్మ ఇకారాంతము, ఈకారాంతము నని

సంస్కృతజ్ఞానము గల యెల్లరకును దెలియు” నని వ్రాయుటయు; నది, పురంధి - ఇవి ఇకార ఈకారాంతము లని నామలింగానుశాసనమేని చదివినఁ దెలియదో?” అని వ్రాయుటయు మాత్రమువింతను గలుగఁజేయుచున్నవి.

ఆ తి థ్య ము

పెనుమక్రి వెంకటరత్నము గారు (యువశిష్యుండలి)

౧

అనిశాకాల శాంతిశయ్యఁ బరుండి
సుఖమధుస్వప్నములు గనుచున్న నేను
నిశ్చలనర స్తరంగ నిర్ణిద్రరవము
నాలకించి ద్వారముపొంత కరిగినాను!
సూక్ష్మగతివచ్చి వడివడి సుఖులేగి
జగముగ్రమ్మిన ప్రబల ధుంధూమరుత్తు
నాకుటీరకవాట బంధన మెడల్చి
కన్నుఁగవలోఁ బరాగమేషుములు గప్పె.
ఆసమయమందు నకల దిశాంతరాళ
విపులతామన గహ్వరవీధులందు
నొకటి రెండుచుక్కలు మహావ్యోమవీధి
నుండియును లేకపోయిన నొక్కటయ్యె!
* * * * *
వికృతహాసకరాళ సంస్త్రికలు మెఱయ
క్షైణికకాలిమ మ్రోలగింప
ఒక్కయెడ విస్ఫులింగము లుమిసికొనుచు
తోంగిచూచుచున్నది! దుఃఖదేవి.
మృదటచూచినయంతలో మోద మెడలి
‘ఓసి చార్పాగ్యురాల! ఈనేనమేల!

ఏమియును లేని నన్ను వరింపవచ్చి
ఏమనుభవించ వచ్చినావేమే!—యనగ.

౨

‘ఓయిమోహన! దిశలెల్ల నొక్కపెట్టు
తిరిగివచ్చితి నీవంటి వరుడు లేడు!
నీహృదయవీధికా నవనీత మింత
కరఁగిపోయిన నేనును కరగిపోదు!
‘నీవు ప్రేమప్రపూర్ణమందరమహోయి;
భగభగని మండు నాన్వయాపమ్ముకొఱకు
ఎంతమాధుర్యవీరి నీయీమనస్సు!
దాఁగుకొనియెడ సంతరాంతరములందు!
‘అభిగర్భంబులో బడబాగ్ని కలదు:
నేను నీగర్భమందున నిలిచిపోదు!
మారుమాటాడఁబోకురా, మండిపోవు
హృదయతృష్ణ శమింపఁజేసెదవు నీవు!
* * * * *
బాష్పబిందూత్కరముల పాద్య మిచ్చి,
వేడినిట్టార్చుగాడ్పులు పీవనలుగ,
కొఁగిటఁ గదించుకొంటి! నాకాళరాత్రి
అంజనాచల వర్షము లధికమయ్యె.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

శ్రీమాన్ యాయమాన్జీ వేంకట పీఠరాఘవాచార్యులు గారు

పై పేజీతో దుధిశోధారి సంవత్సరాదిసంచికలకు
కోశవ్యాసమును బ్రతుగించియుంటిని. విద్యు
టః దన్ని ఘంటువిషయమున శబ్దాగ్రాదుల వ్రాయుపండి
తులు గమనింపవలసిన నియమములను, దత్తంపాదములు
తత్సమపదార్థములతోఁ బ్రకటింపిన ముచ్చుకాగితములను
(Specimen Copy) కాచితిని. శ్రవణాత వామః
గొన్ని యధిప్రాయములు గలిగినవి. వాకు పాపిర్యము
గాని, పాండిత్యము గాని చాలినంత లేవన్న ను భాషానే
వాచిమయమున పాపాదమునకు లోటులేదు. అందుచే నిం
దుపయుక్తాశయు లేమైన నున్నరెడల వానిం గైకొని
పండితులు నన్ను చరితాధునిఁ జేయుదురుగాక.

I. ఉద్యోగి గ్రంథము లేసంవత్సరమున, నేపట్టా
మున, నెవరిచేఁ బ్రకటింపఁబడినదో గ్రంథసంకేతవివేచ
నాపట్టికలో వ్రాయవలెను. ఒకప్పు డట్టి గ్రంథ ముద్రిత
మగు రెడల వాసంగరి "అను" అని వివరించువది. లేని
యెడల, నిఘంటుకార్యాలయపండితులు 19-వ శతాబ్దిలో
ముద్రితమగు నాంధ్రభారతములోని ప్రయోగము విచ్చిన
యెడల, నాప్రయోగము నేఁడు విశేషప్రచారముగల
'వావిళ్లవారి' ప్రతిలోఁ గాని, 'అనంతాశ్రమము' వారి
ప్రతిలోఁ గాని భిన్నముగా నుండవచ్చును. అందుచే నా
ప్రయోగము విశేషప్రకారము కాఁజాలదు.

ఈవిషయమును బంకిత యల్. ఆర్. చైతన్యని
గీర్వాణాంగ్లనిఘంటువు ("The Standard Sans-
krit English Dictionary" of Professor L. R.
Vaidya, Second Edition, Bombay 1916) నుండి
యువాహించినదను.

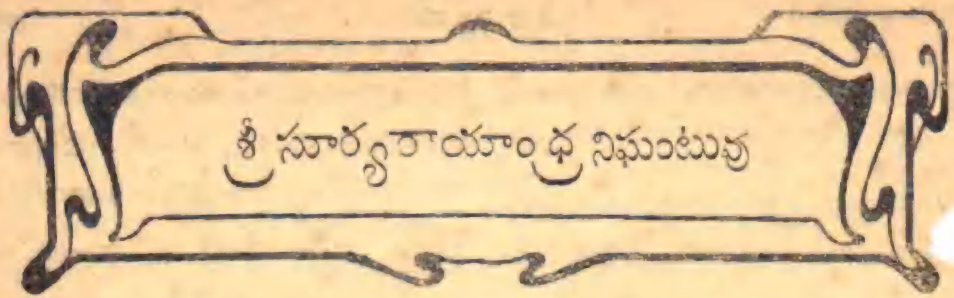
1. Am. S.-Amrusataka { Published in
Kavyasangraha,
Calcutta 1872.

2. Bhartr.-Bhartrihari-
satakatraya { i. Kavya san-
graha ii. and
iii Telang's-
Edition 1885.
3. Bh. V.-Bhamini
Vilasa { Vaidya's Edi-
tion 1887.
4. Bt.-Bhatti Kavya { Majumdar's
Series, Calcutta
1878.
5. K. D.-Kavyadarsa { Bibliotheca
Indica Series,
Calcutta 1863.
6. K. S.-Kumarasambhava { Nirayyasagar
Edition, Bom-
bay 1886.

II. దర్శకాండ స్కంధావ్యాసాదుల నుపయో
గించు సంకె లు నావ్యాసాదిపద్యగద్యముల నుపయోగించు
సంకెలకంటె భిన్నముగా నుండవలెను.

ఉ. "అంతపాళి నట్లద్దుమాలాంబుములు." — మను.
చ. I ఆ. 3 ప. లేక II ఆ. 3 ప.
నిఘంటుపంపాదములు ప్రచురించిన ముచ్చుకాగి
రము (Specimen Copy) లో అంతపాళిశబ్దమునకు
"తానద్దాధం విరివ సక్కువ వ్యంగకపాలిం ప్రసీద"
— మాలతీ. ర. ౨. ౨.

అని ప్రయోగము మాపఁబడినది. ఇందు మూ
డంకెలు నొకవిధముగానే యున్నవి. ఎన్నవయొడి
యెన్నవ శ్లోకమో పండిగముగా నున్నది. పోనీ, ౮ వ
యంకము, ౨ వ శ్లోక మనుకొందుమా, తరువాతనున్న
౨ వ యంకే దేనిం దెలుపుమో అందుచే నావ్యాసమునకు
నువాహింపఁబడిన ప్రయోగమునకు వేరువేరికె లుప
యోగింపవలెను. శబ్దాంతకరములో 'కిన్నయఁడు' అను

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

శ్రీమాన్ యాయూణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు గారు

పైకి కత్తో దుడ్డివాడో సందేహరాదీనం దికయం దోకవ్యాసమును బ్రతుకించుకొంటిని. పిమ్మటఁ దన్నిఘంటువిషయమున శబ్దాభ్యాసుల వ్రాయువంటి తులు గమనింపకులైన నియమములను, దత్తంపాదములు లేకనుపదార్థములతోఁ బ్రకటించిన మచ్చుకాగితములను (Specimen Copy) జూచిరిని. తరువాత వాకుఁ గొన్నియప్రిస్తాయములు గలిగినవి. వాకు సాహిత్యము గాని, పాండిత్యము గాని చాలినంత లేకున్నను భాషనే వాచిషయమున సాహసమునకు లోటులేదు. అందుచే నిం దుపయుక్తాశయు లేమైన మన్నయెడల వానిం గైకొని పండితులు నన్ను చరిత్రార్థంఁ జేయుదురుగాక.

I. ఉద్భవగ్రంథము లేనంతవరకును, నేపట్టామున, వెలికిచేఁ బ్రకటింపఁబడిననో గ్రంథసంకేతవిశేష సాపట్టికలోఁ బ్రాయవలెను. ఒకప్పు డట్టిగ్రంథ ముద్రితమగునెడల వాసంగతి "అము" అని వివరించునది. లేనియెడల, విఘంటుకార్యాలయపండితులు 19-వ శతాబ్దిలో ముద్రితమగు సాంధ్రభారతములోని ప్రయోగము నిచ్చినయెడల, సాప్రయోగము నేడు విశేషప్రచారముగల 'వావిళ్లవారి' ప్రతిలోఁ గాని, 'ఆనందాశ్రమము' వారి ప్రతిలోఁ గాని భిన్నముగా నుండవచ్చును. అందుచే వాప్రయోగము విశేషకారకము కాఁజాలదు.

ఈవిషయమును బంకిత యల్. ఆర్. కైద్యుని సీర్యాణాంగ్ల నిఘంటువు ("The Standard Sanskrit English Dictionary" of Professor L. R. Vaidya, Second Edition, Bombay 1916) నుండి యుదాహరించెదను.

1. Am. S.-Amarusataka { Published in Kavyasangraha, Calcutta 1872.

2. Bhartr.-Bhartrihari-satakatraya { i. Kavya sangraha ii. and iii Telang's Edition 1885.
3. Bh. V.-Bhamini Vilasa { Vaidya's Edition 1887.
4. Bt.-Bhatti Kavya { Majumdar's Series, Calcutta 1878.
5. K. D.-Kavyadarsa { Bibliotheca Indica Series, Calcutta 1853.
6. K. S.-Kumarasambhava { Nirnayasagar Edition, Bombay 1886.

II. పద్య కాండ స్కంధ భాగ్యసాదుల కుపయోగించు వంక బుధాప్యకేపద్యగద్యముల కుపయోగించు వంకలకంఠె భిన్నముగా నుండవలెను.

ఉ. "అంకపాఠి నటద్దుకూలాంధులులు." — మను.

చ. I ఆ. 3 ప. లేక గ ఆ. 3 ప.

నిఘంటుసంపాదకులు ప్రచురించిన మచ్చుకాగితము (Specimen Copy) లో అంకపాఠిశబ్దమునకు "తానద్దాహం విలిర శక్వన ప్యంకపాఠీం ప్రసీద" — మాలతీ. ౮. ౨. ౨.

అని ప్రయోగము చూపఁబడినది. ఇందు మూడంకలు నొకవిధముగానే యున్నవి. ఎన్నవయఁటి, యెన్నవ శ్లోకమో సందేహముగా నున్నది. పోనీ, ౮ వ యంకము, ౨ వ శ్లోక మనుకొందుమా, తరువాతనున్న ౨ వ యంకే దేనిం దెలుపును! అందుచే వాక్యార్థమునకు నుదాహరింపఁబడిన ప్రయోగమునకు వేటబేజింకె లుపయోగించవలెను. శబ్దాన్నాకరములో 'కిన్నయఁడు' అను

శబ్దమునకు గాఢంబగునది, "గ. కి సు సేన గృహీవలే వా కిన్నరముగళేన ప్రయోజన మిద ముప్రకృత మశ్వ ముఖ్యమయ" మ్మని యుదాహరణ దొరుకెడి. ఆవాక్య క్షిప్ర గ్రంథమున జూచుకొనవలెనన్న, వది యేపుటలో నున్నదో, యేవంతున్నదో, నెవరిచే, నెక్కడ ముద్రింపఁ బడిన ప్రతియో తెలియక చిక్కుగా నుండును.

III. శిశుశబ్దమునకుఁ బ్రయోగము లొకటిరెండు మాసి, రెక్కిన ప్రయోగముల కాయగ్రంథములనామముల పోడియక్షరములు, వాక్యపాదులు మోదించునది. ఇందువలనఁ బండితులప్రయోగసంపాదనక్రమ ఫలితము. శబ్దార్థములు బాగుగా విశదమగును. వైద్యపండితు లీలా గుననే ప్రయోగములఁ జూపిరి.

ఉదా:—

వారినిఘంటువున పుట 222—శ్లోమము:—

1. Safety ; peace ; happiness ; well-being. "వ్యక్తు ట శ్లోమం కటాక్షోక్త్యయః"—Git. G. III.

"విరవ్యతిశ్లోమ మదేవమాత్మకా శ్చిరాయ రస్యే స్మరన శ్చకాపతే"—Kir.I. 17; Sivanandalahari, Sloka 44.

IV. ఒకప్పు డినుకొని (quotation) లేకయే గ్రంథముల మోదించునగు. Vide Prof. Vaidya's "Standard Sanskrit English Dictionary." భాష:— (P. 228) Pass. (భాష య లే)

To be known; to be named. Bhatti Kavya VI-97.

Caus (భాషపయతి, తే) 1. To make known; to proclaim; to relate; to declare. Manusmriti. VII-201 ; XI-99.

ఉత్:—(P. 226) ఉచ్ఛ్రిక్ = To dig out, to root out, to eradicate (literally and figuratively). Raghu. IV-33 ; 36; IV-37 ; XIV-73; Bhatti Kavya XII-5 ; XV-55 ; Meghaduta I-52.

V. ప్రయోగములఁ జూపునపు డొకపదముయొక్క భిన్నాక్షరములను భిన్నప్రయోగములఁ జూపుటకంటె

వాక్యము శ్లేషగా నుపయోగింపఁబడివుపయోగ మొప్పుచుండుచోగకరము.

1. ఉ. మాన్యః—1. బాగుము 2. విరా. (అ. ఈ. అ.) యానమందు.

"శ్లో. అపూర్వయం ధనుర్విద్యా భవతా శిక్షితా కథం మాన్యదౌఘస్యమాయాతి గుఱోయాతి దిగ న్తం."

—కవి శేఖరః (భోజమహారాజచరితం.) P. 70. (Edited by Vedam Venkataraya Sastri Madras 1909).

2. శ్లేషయమకచక్రవర్తి వేంకటాద్వారిమహాకవి.

"శ్లో. రసికాశిధి రాపాస్యం దిమ్మం శ్రీకరవిలసదంతరంగ, వికసతు నూర్యాలోకా త్వద్భవవాసే సహస్రవర్తి నివ."

—లక్ష్మీవహస్రం I ప్రారంభ ప్రబం..39 శ్లో. (నృప్తః 28; ద్వివేదిమహాదేవకాస్త్రీసంపాదితము. 1907, కాకరపట్టు.)

3. అలి=(1) చక్రము (2) శక్రపు.

ఉదా:—

(నరసమూపాతీయము. V ఆ. 165 ప. 96 పుట.) ప్రకృతప్రకృతశ్లేషము

క. అలివరగుండె సుమనో వరధరఃపురీణంధై యవారిలిలక్ష్మి ప్తిరవాసభాసురుండై వరసింహుండు దొల్పు వాదినరసింహుం డెనెన్.

ఈక్రిందిప్రయోగ మాధునికమైన యుదాహరణ మునకుఁ జూపుచున్నామ. (దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి: మహాభవవిజ నము. III ఆ. 182 ప.)

క. అలివరగుండె వలెనది యపు డలివరగుండె వలెను నీకు నభయం విడువో కురవరనానవతిపుత్రా సురవరకాయశ్యాగరిను హృచ్చిలుంగవోశో.

4. అంబరాంబుడు=ఈశ్వరుడు. [అంబరమే
(ఆకాశమే) అంబరము (వస్త్రము) గాఁ గలవాఁడు.]
ఈపైవిషయము సంబరమునొద్ద వివరించుచును.
అంబరము=(1) ఆకాశము (2) వస్త్రము.

ఉదా:—

అంబరాంబుడు.

VI. అనైఘంటికపదములు; అనైఘంటికార్థములు.

1. యోగభారము=మాత్రాభారికము. (హర్షచరిత్రవ్యాఖ్యాత: లేకదు.)

ఉదా:—

“మూలపదా నూత్రనియై వ్రీక పుస్తికామూలకవ
వామకతస్య లేన యోగభారకేవాద్యాపితస్యనం”

(Page 153, line 10; Fuhrer's Edition, Bombay, 1909) and (P. 75, line 16; Sri Iswara Chandra Vidyasagar's Edition, Calcutta, 1883.)

2. ఇక్షురకము:—

“శ్లో. తివాస్మృత్యుందిని పాదపంకజే
నిజేతితాత్మకభవస్య ద్విధి
స్థితేననించే మకరందవిర్భరే
మధువ్రతో సేక్షురకం హి వీక్షతే.”

(శ్రీ గురువాచార్యులవారు: (ఆశ్చర్యందార్ ప్రోత్సాహం 27 శ్లో.) ఈశ్లోకము నవ్వయదీక్షితులు ‘సమలయానందము’లో నుటలించిరి.

3. పరకురాముడు=(1) భాగ్యవరాముడు(2) అగ్నిహోత్రుడు. (వరకు వనంగా వేది; అందు రమించువాఁడు గావున బరకురాముడు.)

4. వివాయకుడు=(1) విఘ్నేశ్వరుడు (2) గరుత్మంతుడు ఈయ్యమునకు బ్రహ్మాయగా “మగలే చ వివాయకః” అనురము, III కాం. 162 శ్లో. అని చూపుటకంటె,

“శ్లో. వాహికృత మహాభేమ గణాధిప వినాయక,
భుతాధిపతాం ధూతైః పారవశిష్య మేవైరా.”
—కాలచల పెద్దిభట్టకవి.

ఇట్టిప్రయోగముల జూపుట మంచిది.

5. వివాహోపనయములు=హరిహరులు:—

(వివాహో=పక్షివాహం; ఉపనయనం=విరూపాక్షః.)

6. విధన:—(1) పెనిమిటిలేని స్త్రీ. (2) విధనం=విధవుడు.

ఉదా:—

“శ్లో. విధవాగతునం విశేషకార్యం
విబుధానా మపి విష్ణుసేవకానాం
విధవాగమసేవ దాతరథ్యః
గతిరోఽధూ త్కల వాగపాశబంధః.”

(అష్టయదీక్షితులకు, దొడ్డగుచార్యులవారికి జరిగిన సంవాదము.)

7. దశరథుడు:—(1) ఒకమహారాజు, శ్రీరాముని తండ్రి. (2) (దశ = ఆనగాఁ బక్షియే; రథుడు = రథము లేక వాహనముగాఁ గలవాఁడు) శ్రీమహావిష్ణువు.

ఉదా:—

“శ్లో. రామం దశరథం విద్ధి మాంవిద్ధి జనకాత్మజం,
అయోధ్యానుబంధిం విద్ధి గన్ధర్వతారయథామఖం”
—శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణం. (అయోధ్యా.XL-9.)
దీనికి విశేషవాక్యభాష్యులకు “పెరియవాచ్చం బిళ్ల” గా రిట్లు వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు:
తనిశ్లోకి—

(యద్వా) రామం; దశరథి మత్స్యోన్మృషాంగాదీన్
దంష్ట్రోన్మృషాపారిషయాన్ కళాశీతి దశః పక్షి (దంశ
దశన ఇతి భావః) దశసం దంష్ట్రోన్మృషాపరః-పరావ్యవ-
ప్రహారరాదిత్వా దమనాసికలోపః. స గరుడః రథో
యస్య తం విష్ణుం విద్ధి శ్లోకం. “వి. దశః పక్షి వివా
గమ” ఇతి హాలాయుధః.

8. మలేయ:—సముద్రము (అనైఘంటికము):
ఉదాంతదేశములు—

“శ్లో. కాచాయనీచం కపనీయవాచా
మోచాఫలస్వరుముచా ప యాచే,
దయాకుచేలే భవనక్రుచేలే
వీలే మిచేలే శ్రీత మాకుచేలే.”

ఇటువంటిస్థలమున నాశ్విము క్రింద గుర్తించ వలెను. తేనియొడల సంధిగముగా నుండును.

పైశ్లోకమునకు ద్వితీయ శ్రీ అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు తమ "చాటుధారాచమత్కారసారము"లో (పుట 18; 1895 సం.న ముద్రితము) ఇట్లు వ్రాసియున్నారు: ప్రకృతి క్షరేలశబ్దవ్యాఖ్యను మాత్రము జూపెదను.

"దయా-మా-శోః భువః; కేలం వసనం, సముద్రః; ద మాపూర్ణ ఇతి య-వత్." ఈశ్లోకమును వీరు వేదాంత దేశికకృత మనియే వ్రాసిరి.

ఈశ్లోకము శ్రీమద్వివితార్కికపింహ సర్వతంత్రస్వరత్త శ్రీవేదాంతదేశికకృత "ప్ర రాగ్యపంచకము" లోనిది. బృహత్ స్తోత్రరత్నాకరము II భాగములో నీప్ర రాగ్యపంచకము చూడవను. సముద్రమును భూమికి వస్త్రముగా వర్ణించుట కవిసమయముగా నున్నది.

i "సముద్రవసనే లేవి పర్యత ప్రసమంజితే."

ii "శ్లో.... సద్యచ్ఛుమద్రవసనే సరవై రకాగ్ని రాసంవహగర మపార మపాంగపాతైః." — వేదాంతదేశికకృత "భూ-మతి" 16 శ్లో.

iii "శ్లో.... క్వామాం స్వత స్త్రియోగమూకరగేహిని త్వంశ్వక్తిం సముద్రవసనా మధియాం నిభర్షి." — భూమతి, 23 శ్లో.

iv "సీ. ఆంఘోధివసనవిశ్వంధరావలయంబుఁ దనదాహుపురియరతకముఁ జేసె." — మనునర్మిత్రి; ఆముక్తమాల్యద.

v "సీ. నీరిపుట్టినిల్లు రాజీవలోచనుసెజ్జ పట్టు మహికాంతకట్టఁజీర." — ఎఱ్ఱాప్రగడ నృసింహపురాణము I ఆ.

9. బవి (విష్మతి) = గొఱై; (ప్రకృతి) అవి. అప్యకవీయము. I ఆ. 98 ప. "వక్త్ర-గో-ల" మను నీపము. దీనికి వివరము: — "అవి" కబ్బమునకుఁబది.

10. పాణింధము = (1) లాలిమిరిత్తి (2) చీకటి (3) చాద్యవి శేషము.

నాకు దొరికినప్రయోగములలోఁ గొన్నిటికిఁమాఁ దర్థములు నుదితములు గాకున్నవి. ఆప్రయోగము లన్నిటిని జూపెదను.

(i) మురారిమహాకవికృతావర్ణ రాఘవవాటకమ్. I—20. శ్లో.

"శ్లో. శస్త్రాగ్రీశ్చక్రికైవకావవభవ
గీర్వాణపాణింధమా,
కంఠానో దివి సంకునంతి
వసుధా వంధ్యాన సూలే భటాన్;
లక్ష్మీక ప్యరవిదగ్ధావళభి
విర్యావ్యూహపర్యవృత్తి-కా,
విక్రాంతై రభిభి ర్న సుంజరఘటా
గండోద్గతై శ్శృంగతే."

ఇష్టావళివల్లరీవ్యాఖ్య:—

"హాయో ధ్యాయంతే శబ్దాయంతే యేషు తే తేభోక్తాః; అలిభయంకరా ఇత్యర్థః" — మైమాదుప్రతి. పుట 444 (1905 సం.)

(ii) శ్రీనాథమహాకవి: కాశిఖండము. IV ఆ. 119 ప. "సీ. వరివిభూశీహరి పరిదిలించులు మాణి బంధాశ్మలమా పాణింధములు.

(iii) శృంగారవైషద్యము. II ఆ. 32 ప.

"కా. కాలంతఃపురకామిగీతునతటి కన్నుగికాగోరధ శ్రీలుంటాకము చందనావలరెట శ్రీబంధపంజేష్టిర వ్యాలస్ఫూరణకాశోరవిషుని క్వాసాస్తి పాణింధముం వేదా నాపయి దక్షిణావలియ ప క్షి నేయు దాక్షిణ్యమున్." —

(iv) శృంగ. వై. VIII ఆ. 51 ప.

"కా. శోపంతిలయ నుజ్జగించి మునుఁ శోపంజనారాచధా రాపాణింధము మెనవిధవకేతే ర్రక్షోర్మిన్న మెఱుగజే

తాపంబారగఁ గొలిగింపఁజూపవే
 భేద్యులు నీబంటు నే
 నో పుంస్కృతిలవాణి యోశశిముఖీ
 యోపకృతింబాధరీ

(v) భీమభంజయ. II ఆ.

“గ. బక్కయింటి నుచ్చేకంటి కలమధురపీతా
 క్త్యాపాణింధమం బై నయెలుంగు నైతి ‘యోబ్రాహ్మ
 డో’ర్రమా! శాపము సంహరించి యిటు రిమ్మిలి నన్నుం
 తేరఁ బిలిచెను.” (వ్యాసులు కాశీకి బాసిన కథ.)

(vi) చరిగొండువర్మన్ను: చిత్రభారతము.

“శా. ఆరాజేంద్రభావతెంపనిజబా
 హాయు క్షవిశ్వంధరా
 ధారేయందు విరోధమర్తముఖము
 ద్రావక్షంఁ దుద్యక్షయో
 పారీణుండు పవీరతారకమధా
 పాణింధమశ్రీయశో
 హరుం డిన్ముఖపల్లి మాదవిభు పే
 ద్రామాత్యుఁ డుల్లాసించె.”

(vii) అశివము నూరకవి: కవిజనరంజనము.

“క. నలపుల పాణింధమములు
 మలయానిలవిహార మందిరములు పూ
 విలంతుని యాయుధకాలులు
 చలుచులజన్మస్థలము లుపటిపూఁడోలురే.”

(viii) శంకరకవి: హరిశ్చంద్రచరిత్ర కీ.తిక. 19 ప.

“క. భీముల బాగమయూరుల
 భారవులై కెలయు మాఘభారవుల గుధా
 ధారాపాణింధమకలి
 తేరవనావాసుఁ గాళికాసుందరులన్.”

(ix) సంపూలస్వసింహకవి: కవికర్ణధరాయనము.
 II ఆ. 288 ప.

“నీ. కన్యూరికామ్యుగి కక్షేజపంబులు
 నిర్దగ్ధ నీనహపాణింధమములు.”

(x) బహుబాశ్యచరిత్ర. 1 ఆ. III ప.

“నీ. పదిలమ్ముడుమ్ము నీపాణిపాణింధము
 వారిశేషము దర్శనంబు రచివి.”

(xi) మాదయగారి మల్లన: రాజశేఖరచరిత్ర II ఆ.
 176 ప.

“శా. అపుంస్కృతిలవాణి యాజులధిక
 వ్యాధిన్న పాంధర్యరే
 భాపాణింధమమూర్తి యాత్రిజగతీ
 కాంతోపసంసంబు శే
 నీపద్యాకరవాంఛ దీల వనగా
 నీలావలిన్ నిర్దపున్
 జాపున్ గెల్వ వసంతమాడె మహిభ్య
 మ్మదావరంబుపైన్.”

(xii) పాండురంగమాచార్య్యము. III ఆ. 10 ప.

“నీ. బహుసంఘమదపంకపాణింధమంబై న
 తాళిగోదాపుఁజాంబునీలకీర్.”

(xiii) పాండు. మా. III ఆ. 88 ప.

“శా. కాఁపుం గెంజిగురాఁడోటి పరలో
 కం బంత ప్రాపింపుడున్
 వ్యాపాదంబున వారే జొండుగడ రూ
 పాశీవరాజావసం
 దాపింధస్సదగుస్సస్సలిమదాం
 ధన్ బంధుంఁడోటి నీ
 జాపాణింధమపాణి వొక్కపల్లవక
 న్మం గూడి క్రిశింపగన్.”

(xiv) పాండు. మా. III ఆ. 179. ప.

“వ. దర్పగాంబుల దర్పంబును, సరోజంబుల యో
 జయు, కుధాకలశంబుల విలసనంబును, వంబురుహంబం
 బుల మదంబాకుంబో నీంద్రియ శేషకలాకలాపపాణింధమ
 ప్వరభ్రాస్వరం బనుదననవలయుంబు.”

(xv) కంకంటి పాపరాజ మహాకవి: ఉత్తరరామ
 యణము II ఆ. 80 ప.

“నీ. మధ్యందివాదిత్యమండలోగ్రాంశుపా
 నీంధనూయభద్రీ ప్రి వింగి మ్రుంగ

(xvi) గణపవరపు వేంకటకవి: ప్రబంధరాజవేం
 కశేష్యర విజయవిలాసము 47 ప.

“క. వాణిజానికృతా

పాణింధుమవదనిబంధ బంధురభటితుత్

రాణింప వసంతేతిలక

భాగము దెనుగించి కీర్తిరే బడసిన గుకవిత్.”

11. గోకర్ణము:— (అన్నపుంటకము) ఆవుచెవిమంటి యాకారముగల కొబ్బరిచిప్ప.

12. వాగరము:— (అన్నె.) (1) ధూమగిరిశేవము. (2) వాగరలితి.

13. గీర్వాసు:— (అన్నె.) (2) ధూమగిరిశేవము. (2) గర్వము.

“నీ వెంత గొప్పవాడవై నను నంత గీర్వాసు మాడదు.” (అన్నె.)

14. అర్దచంద్రక:— అన్నె. ధూమగిరి శేవము (స్త్రీలు యుక్తువధరించునది.)

15. పృత్రాదుల వివరించి యుదాహరించునది.

(i) మత్తేభము:— (1) మచపుకేనుగు. (2) మత్తే భక్త్యరము.—లక్షణము:

“పి, భ, ర, క, స, మ, య, లక;” 14 వ యక్షరముయతి

ఉదా:—

“అల నై మంతపురంబులో నగరిలో

+ వామాలపొంబుదా సల...”

(ii) కాద్గలము:— (1) పెద్దపులి. (2) కాద్గల పృత్తిము —లక్షణము:

“మ, పి, జ, స, కే, తే, గరువు.” 18 వ అక్షరము యతి.

ఉదా:—

వొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలో

+ లంబయ్య (ప్రాణంబుబున్, కావులప్పెను...”

ఇట్లు ఉత్పలము, చంపకము, పృత్వీ మొదలగు వానివన్నిటని వివరించి లక్ష్యముం జూపునది. లేక, పై ద్యుపండితులు (L. R. Vaidya) చేసినట్లు నిఘంటువు చివర వొక ధంధానుక్రమణికం జేర్చవలెను.

16. కవి:—

స ప్రతిభకవులను వివరించి యుదాహరించునది.

- (i) వివేకి (గురూనోష్ఠాద్యు.)
- (ii) వాచపద్యం (అనుప్రాసయం కృతపద్యసంభవం జేయు వాడు.)
- (iii) ఆరిమడు (అర్థములఁ బొందుపరుచువాడు.)
- (iv) స్పృహదు (యనుకకవి తాదత్వంబు.)
- (v) ధూమతార్థి (అలంకార యుక్త కవితాధారం భరుచు.)
- (vi) మార్దవి (రసరత్నమిడు.)
- (vii) కావిమడు (పృథుమధురకవి తాలిమిడు.)

17. కవిత్:—

చతుర్విధకము నుదాహరించునది.

(1) ఆశు (2) గర్భ (3) చిత్ర (4) బంధములు. బంధశబ్దమునొద్ద సత్పరిగబంధముల వివరించునది.

18. అలంకారము:— (i) చతుర్విధాలంకారములు: వస్త్ర ధూమగిరిమాల్యాదులేపనములు.

(ii) శబ్దాధారంకారములు: ఇచ్చెన్ని విధములొ వివరించి, ఆచూకానముల నుదాహరించుం జూపునది.

19. గవ్యము, మద్యము, మంత్రపు, కళ, ఆఖ్యాయిక మొదలగువానిని వివరించి లక్ష్యముం జూపవలెను.

20. వ్యాయ పై శేషిక సాంఖ్య మొగ మిహంసా వేదాంతము లను మద్దకనముల సంగ్రహముగా వివరించునది.

VII కవితార్థి కనిపించునను, బరశేత్తగ్రంథకర్తలు వగు శ్రీమద్వేదాంతరేఖితులచే “వశదీపకవిఘంటువు” వచింపఁబడినది. ఇందు 40 శ్లోకము లున్నవి. 1898-వ సంవత్సరమున విశాఖపట్టణములోని యార్జము ప్రణాళయమువారు దీనిని ముద్రించిరి. మధుస కౌశ్యోకముం జూపెద:

“శ్లో. మధు ముదాకరే పృథ్వీభేదే గర్భకరే టేటి న సుహాకీరే లతాభేదే విద్యాయా మిత్యుదాకరే, అమృతేమాన్దకర్తే స్యాద్విద్యామాన్దకర్తీకే.”

ఈయన ముఖ్యము న ప్రవీణములని త్రోసిరాజనక స్వీకరించుట యుపయుక్తమని తోచెడిది.

VIII అవధానము:—

ఇచ్చెన్ని విధములో వివరించునది.

కేతావధానము, అష్టావధానము, వ్యస్తాక్షరి, విష్ణు ధాక్షరి, ఏకసంధాగ్రాహిత్యము మొదలగు విద్యావిశేషముల విశదీకరించునది.

IX. అంకుశేష్టముదగ్గఱ, “నిరంకుశాః కవయో” యనువక్యము (quotation) ని జాపింపఁజేయుపదములయొద్ద నిట్టికుంపిధానముకల వ్రాయునది.

ఉదా:—

(i) రెడ్డిరము:— ఇచ్చెన్ని విధములో వివరించునదా హించిన పిమ్మట నీ యవకృతిం జూపవగు:

“రెడ్డిరములో వైయోకరణ,

రెడ్డిరములో రైయోకరణ.”

(ii) కామిది:— దీనిని వివరించినపిమ్మట నీలోకముం జూపునది:

లో. యస్యః ప్రకాశం విరపే జవానాం

కళోతి కామద్యుతి తపభాకం,

సుయాపశ్చైవ రుపలాలితాయాం

నునోరమాయాం తమ లే మనో మే.”

X. “వికృతిపదములకు శిశ్యునుసంరమిట్టునకుఁ బ్రకృతులు చూపి వానిని గుండలికరించునది. ఉదా: అస్మి వి. (స. అస్మిః)” అని సంపాదములు నియమించిరి.

కాని ప్రకృతిపదముల కేల వికృతులఁ జూపరాలో తెలియవచ్చునది. శబ్దరత్నాకరములో శ్రీసీతారాచార్యులవారు (పుట. 792) “వాసవాలు:— దీంః సరియైన సంస్కృతపదము గీర్వాణు:”డని వ్రాసెయ్య న్నారు.

సవ్యసాచికి సరియైన తెనుగుపదము కవ్వడి.

కిరీటికి సరియైన తెనుగుపదము క్రిడి.

ఇట్లు ప్రకృతులకు వికృతులను జాపింపఁ, లక్ష్మీ నారాయణీయము, వైకృతదీపిక, పురుషోత్తమకీయము మొదలగు గ్రంథములు చేయు నుపకారమును గూడ

మన మార్జ్యరాగూర్ణవిధుంటువు చేయఁగలము. ఇంత మాత్రమునకుఁగ్రంథవి ప్రకటిం యనవలయు లేదు.

XI. సారస్వతతారావధానమున ధివ్యశ్లోకులవలెఁ బ్రకాశించు మగ్గుహీతనాముల పరిత్రవగిత్రిల హముగాఁ జేర్చి, వానిగ్రంథముల సుదాహరించి, స్వతమగు వారికాలమును వ్రాయునది. ఆనందేలు పండితుడు (Dr. Annandale) తనగూంగ్ల విధుంటువు చివర నొక యనుక్రమణికలో వాంగ్లగ్రంథకారుల యవతారనిర్వాణకాలములఁ దెలిపెను. ఇది భాషాసేవకులకు నవ్యుపకారకము.

మఱియు వాంగ్లగీర్వాణసారస్వతసాగరమునం దలి కుప్రసన్న కావ్యరత్నముల నామములు చేర్చవలెను. ఇట్లు చేసినయెడల “మరాఠానామచంద్రిక”వ నఁ గలగు నుపకారము కొందఱకు నీ విధుంటువునలనను గలుగును.

ఉదా:—

(i) వేదాంతదేశము:— రాక్షసాచ్యులు; రామానుజీయులు; కవిత్వార్థి-కాశింహ పర్యతంత్రస్వకంఠాది బిరుదాందితులు;

గ్రంథములు: యాదవాభ్యుదయము; హంససందేశము; పాదుకాసహస్రము; సంకల్పమూర్త్యోదయవాటకము; ముఖాపితసీతి; అధికరణసారావళి; తత్త్వముక్తాకలాపము. ఇవన్నియు సంస్కృతములు. (1867—1468 శ్రీ. శ.)

(ii) వేంకటాచ్యుతి:—(17 వ శతాబ్ది). రాక్షసాచ్యుడు; రామానుజీయుడు; క్షేమయమకచ్చకవర్తి.

గ్రంథములు: విశ్వరూపగ, చంపుపు; కరిగిరి చంపుపు; ఉత్తరచంపుపు; లక్ష్మీపాదసము; ప్రద్యున్నానందభాణము; ఆచార్యపంచాంగము; శృంగారదీపక భాణము. ఇవన్నియు సంస్కృతములు.

(iii) జయదేవమహావి:—(18 వ శతాబ్ది). అప్పయదీపితపనుకాలీనుడు.

గ్రంథములు:— ప్రసన్న రాఘవ నాటకము; రతి మంజరి; చంద్రాలోక నను నలంకారగ్రంథము. ఇతఁడు “గీతగోవింద”కారుఁ డగు జయదేవునికంటె భిన్నుడు.

(iv) చిత్ర మీమాంసము :— కుశల మానందము, వృత్తివాత్సల్యము, భక్తిశీతకము, వైరాగ్యశీతకము, పవిత్ర రాజప్రసము, సూరిసంకేపారచరితము మొదలగు మన్వంతర చరణముల యగు నప్పయదీక్షితవిద్యశ్శిష్యకృతాలంకార గ్రంథము.

(v) కుశుమాంజలి:—తర్కశాస్త్రము; కర్త: శుభము నుండు.

(vi) గౌరత్న మహాపథి:—తర్కశాస్త్రము; నిర్ధమాన కృతము.

(vii) అనుమానదిలైమణి:—తర్కము; గంగేశ్వరకృతము.

(viii) గౌతమసూత్రము:—వ్యాయసూత్రములు; కర్త గౌతముడు (అక్షరసంబంధము); వ్యాఖ్యాత వాత్సేయియును (పక్షిలండు).

(ix) వై శేషికవర్ణనము:—వ్యాయశాస్త్రము; కణాద కృతము.

(x) వ్యాధి:—“సంగ్రహ” మను సంస్కృతవ్యాకరణ ప్రణేత.

(xi) పార్థసారథి:—శాస్త్రదీపికామీమాంసాకారుడు.

(xii) మండనండు:—వైష్ణవశ్శిష్యుఁడై; వార్తకమీమాంసాకారుడు.

(xiii) ప్రభాకరుండు:—తైమిని మీమాంసాసూత్రవ్యాఖ్యాత.

(xiv) కుమారిభట్టు:—తంత్రవాత్మిక మీమాంసాకర్త.

(xv) శిఖరుండు:—మీమాంసాసూత్రభాష్యకారుడు.

(xvi) పాణిని:—వ్యాకరణసూత్రకారుడు; గీర్వానైయాకరణ పితామహుండు.

(xvii) కార్త్యాయనుండు:—వరరుచిపాణినియవ్యాకరణ సూత్రయలు వార్తకారుడు.

(xviii) పతంజలి:—వ్యాకరణ మహాభాష్యకారుడు; యోగశాస్త్ర ప్రవర్తకుండు; అది శేషపరావతాతము.

ఏ మాంధ్రభోజిని మహాకాద్యముచే, నేయనిన వ్యంగ్యగాయని భాషాభిమానముచే దేవతేటసంఘటితమున బాసమ నేటి కిట్టి బృహస్పతి ఘంటులాభము కలిగినదో, యట్టిమహాప్రభునిచాహాపటమీనిఘంటు ప్రారంభమున జేర్చినదిను. “శ్రీ సూర్యరా యాంధ్ర నిఘంటు” విను పది త్రైవామమును బ్రతిఫుటమొదలు ముద్రింపించునది. ఇట్లు చేసినదో నాంధ్రలోక మామహాకాయొక్క పవిత్ర వామము నెప్పుడును స్మరింతుటచేతను, నాభాషాపోషకి శేషపుంజమయొక్క ఛానూపటమును నిరంతరము నేత్రోత్సవముగా సంఘరింతుటచేతను, వామహామహాని ఋణమును గొంతెరులకైన దీర్చుకొనఁ గలుగుశేషా.

ఈ మాంధ్రనిఘంటురూపమున నాంధ్రపాఠస్వత సేవ చేసిన సంపాదకులగు బ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారియొక్కయు, పండితులయొక్కయుఁ బది త్రీతీధితముల సంగ్రహముగ వ్రాసి, వారిచాయాపటముల గూడ నిఘంటువున జేర్చినది.

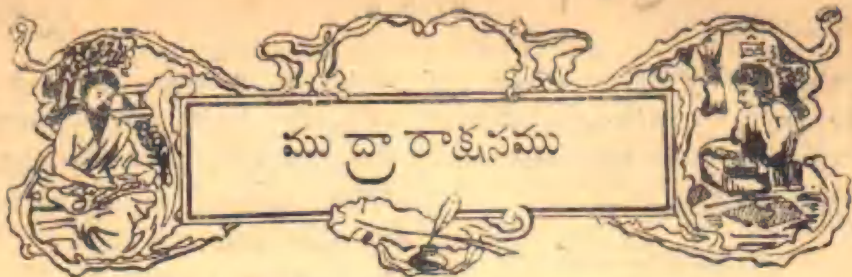

చిలుకలకవవై

నాడెల్ల వెంకటాచార్యుగారు వి. ఏ.,

బహువిధక్షేత్ర భరిత ప్రపంచ మిందు
జనన మొందిన మానవజాతి కెల్ల
సహజమైనట్టి కష్టసంచయములేవో
మనసు జీకాకుపటచె నీదినము మిగుల.
అంత, గ్రామంబు వదలి యిట్లరుగుదెంచి
చెట్టుపుట్టలతో సోద చెప్పకొనుచుఁ
జేరి యిచటకు మిముఁగాంచి చిలుకలార !
అరగడియయైనఁ జింతల నృణచినాడ.
దినము నాహార మెట్టులో తిన్న పిదప
గూటిలోమీకు హాయిగాఁ గునుకువట్టు
నిలువలేదని కలలచేఁ గలఁతనిదురఁ
జెందు మాకంటె మీదె యానంద మహాహా!
అందములుచిందు మాకందమందు నిలిచి
యిరువురును నొక్కకాయనే కొఱికి పిదప
వ్రేలునొకచిన్నకొమ్మ నున్యూలలూగు
చున్న మీకును గ్లేశంబు లున్నవొక్కొ ?
మూతిమూతిని గలుపుచు మోహనముగఁ
గూయుచున్నార మీరు మీకూజితముల
కర్థ మగ్రాహ్యమయ్యు శ్రావ్యంబులగుచుఁ
గ్రాలు నీనాటి భావగీ వోరె.
కవులకును మీకుఁ జాలబాంధవము గలదు
మీవిహంగజాతి యట్లులే మేముగూడ

ముందుపూటకు గతిలేక కుందుచున్నఁ
బాడుచుందుము కొన వెట్టిపాటలేవో.
విమలసంతోషమిచ్చు మా వెట్టిపాట
లితరజనులకు; మీగీతవితతి మాకు
నతత మానందదాయియై యతిశయిల్లుఁ
గాన మాకంటె మీరలే ఘనులుగారె!
వరుల యాచింపఁబోరు మావలెను మీరు
దినము జెక్కలకట్టంబుఁ దినుచు, నాత్మ
త్వప్తికై గాన మొనరింతురెపుడు మిక్కు
గని తల ల్వంఘలచె మాకవ్రూజాతి!
చెలువ ముండిన, గొనముల కలిమిగూడఁ
గలుగు నచ్చోటనే యని తలఁపువొడము
నదియసూన్యతమయ్యె మీయందు సహాహా!
ధన్యతం గాంచినాడ మీదర్శనమున.
మానవుని దుర్గుణంబుల మాటవొరని
కాననాంతరసీమల మానులట్లు
పండుఫలములఁ దినిగాదె బ్రతుకుచుందు
రెలమి సన్మార్గగాములై యెల్లయపుడు.
ఈరసాలంబుఁ జెంత నింపెనఁగునట్టి
కాలువనుఁ జుట్టి పచ్చనిచేల, నన్ని
మించి మిమ్ముల జ్ఞప్తియం దుంచుకొందు
జీవితాంతము వఱకింక సెలవు! సెలవు!!

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులు ఆయుర్వాద్లుగారు

వ్యాసునిగలపాఠరీతమును పాఠ్యజననము నాచరింపజయును. పరాజయ మెట్టివారల పాలబడును? విజయ మెక్కడగనము? కాకాము లెవ్వ? ఎట్టివాగలు కీర్తులు లవ్వెగూడ? గొని గూడబడెను? భగ్యహితమున కెట్టియధికారము గలరు? ఉత్తమప్రకృతులలో నేమేని తారతమ్య ముండునా? విచరింపజలయును. కావుననే ముద్రారాక్షసవరచన కావశ్యకత గలిగినది. ఉత్తమస్వాస్థ్యకరమును, స్వాస్థ్యరాహిత్యమున (పరోపకారిక) మనుఁడు బ్రహండరంధనమును గన్పించి వికాఖజేవుడు స్వాస్థ్యరాహిత్యమును గలిగించెను. కామక్రోధాదులు సూములు పురుషాదిరూపమున విపరీతమింది, గూర్మకృత్యముల నూచించుచు, సుతాంతకృత్యముల నిందించుచు, విచేమనకు విజయము నొసంగి, వేదాప్రకాశ్రయము వార్యులు వేదభాషలలో నభినయింపజేరిరి. ప్రపంచనందకోడ గూనక మిట్టివాటకపమాజము, రోగములను రోగములనుండి చేతముడు పక్షింపబడు క్రమము నభినయించుచు 'వీవా నద్దా' దిగ ముప్పతిల్లెను. ఆరవిష్టానయనను, నర్మవిష్టానయనను గలభేదము పాఠశలలకు స్ఫురించినదా?

వికాఖజేవుని జీవితకాలమును ముద్రారాక్షసవరచనాకాలమును మన మింక గమనింపలేము. మనవారలకు దేహత్యాగిమానము లేవండుటయు, మనవారలకు రయము వారి సూత్య పాదగర్జనమున విరతాదులు నొనర్చినది. కొంఠము స్వనామము నుచ్చరించుటయే పాఠకమని యొందిరి; కొంఠము గలగోత్రవర్ణనమునఁ జాతకము, దొను! తా నెన్నిజన్మముల వైత్రేకు? ఎన్ని కులముల? ఇంద్రుల! దువున? మనకు స్వస్థమునడ నత్వరమే! నత్వరమఖాపాదకమున నీకీరమును, దన్నామాదికము నేలవలించువలయు? అంత్యమున నఖిందానందము ననుభవించుమనకు మాఖాస్థ్యప్రబంధకల్పన చేల!

కాళిదాసాదులవలె గాక యాదికాఖజేవుడు లేవకాలమునందే వారివలె

‘నామస్త నతీశ్వరదత్తపాత్రస్యమహారాజ
పదభాకృతు మానోకవేర్వికాఖదత్తస్య
కృతి ర్ముద్రారాక్షసం నామ నాటకమ్’

అని వదించెను. ఇతఁ డొనర్చిన ప్రబంధ మొందుకొన్నిండు. మన కీవాక్యమే తరగ్యము.

వికాఖదత్తుడు తుత్తరీయఁడు. ఈతనితల్లికి పృథువు, తాత వజీశ్వరవర్మఁడు. వజీశ్వరవర్మనికాలమున నాతఁడు సావర్థ్యముఁడుగాఁ యొచ్చుకొని కంకితుడైయుండెను. ఎవని కంకితుఁడు? ఏకేతము నేతెను? ఎప్పుడు? మన కగోచరము. ఈతనితల్లికి పృథువుమాత్రము చక్రవర్తిని నిరాకరించియో, యనుగ్రహమునుబడెనయో మనరాజయ్యెను. ఈతనివిషయమునగూడ మనము తెలియున దింతయే. కవి తాను రాజానని కాని, చక్రవర్తి ననికాని వదంపక ‘కవి’ ననుటచే నీరయ పట్టాభిషిక్తుఁడుగాకముననే యీ గ్రంథమును రచించియుండును. పృథురాజ్యకాలమే గ్రంథనిర్మాకాలము.

పృథుకాల మిదియనుట కాధారము గానిండు. విల్సన్ ఈతనికైలి ననుసరించి, క్రీ. శ. పదునొకవంశ కర్తాల్లియో, పల్లెండెండవకర్తాల్లియో యాకవికాలము నిర్ణయించెనట! కాని యానిర్ణయము సమంజసముగ గానిండు. కారణ మిట్లంద నిరూపింపబడును.

మనయాద్యభాషలో విమర్శనములు లేవను వాగయము కొంతమంది కుండవచ్చును; గాని యలంకారశాస్త్ర మిలాలోపమును వారించుచున్నది. సర్వకావ్యానంతరము సమంజసాధిప్రాయమును లక్ష్యముగను, కావ

మల లక్ష్మణులుగను స్వీకరించి, యవనుగతముల నిరాకరించుట విమర్శయ గాదా? దశరూపకమునందలి ప్రథమ ప్రకాశమున సంజయశ్లోకమును వివరించుచు, నాలోకమున

‘తత్రబృహత్స-థామూలం

ముద్రారాక్షసం.....ఇతి

బృహత్స-థాయం సూచితమ్’

అని వాకానఁ బడినది. ఈవశేషాపాలోకముల రచించిన విష్ణుసూతుఁడగు ధనిమఁడు మంజుభూపు నాస్థానకవి. ఇతనికాలమును నిర్ణయించుచు, పం. దుర్గాప్రసాదశర్మ ద్వితీయగారు తమ సాహిత్యచర్చాపీఠికలో, ‘విష్ణుపుత్రుఁడగు నీధనిమఁడు కా. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్ద చరమభాగమున నుండెను. ఈతఁడు దశరూపకమును, దదాలోకము నురచించె’నని లిఖించెను. ధనిమఁడు ధనిమృజ్జలే యెట్లు సంభవించెనో ఆంగ్లేయులు దానిని విశ్వసించు యెట్లు? కావున విశ్వాభివృద్ధి దంతకన్నఁ బూర్వమున, నవఁగా శ్రీ. శ. ౧-వ శతాబ్ది నుండును. మథాపి తానశీలీతిలో పి. పిటర్ పవ్ శ్రీ. శ. ౧-వ శతాబ్ది నీతిఁ దుండెనని నిర్ణయించె, కారణ మేమియో?

ముద్రారాక్షసభరణవాక్యమున

‘స శ్రీమద్భంగుభృత్య స్థిర మవతుమహీం పార్థివ శ్వస్త్రిగుప్తః’

అనియుండుచే నీతిఁడు చంద్రగుప్తవసుకాలికుఁడను శంక నొడనువచ్చును. కాని 1 పారాణికోక్తి ననుసరించి కలి 16 శతాబ్దిలో, నవఁగా నేటికి 3400 వర్షములకన్న

బూర్వముగాని, మూలనగిర్భయములబట్టి శ్రీ. పూ. 4 శతాబ్ది, నవఁగా నివ్వటికి 2400 వర్షములక్రిందగాని యున్న చంద్రగుప్తుఁడు, విందుమించుగా నివ్వటికి 1200 సంవత్సరములక్రింద నున్న విశ్వాభివృద్ధుఁడు సమకాలికులెట్లయ్యెదరు? మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి భరణవాక్యమున కిది యనుకూలీ కావచ్చును.

గ్రంథకర్త యారూపకమునకు ‘ముద్రారాక్షస’ మని పేరిడెను ముద్రచే రాక్షసుని గ్రహించుట యందుఁ బ్రధానప్రతిపాద్య మనట. రాజశీతాధికారులలో బ్రహ్మనులకరమున ముద్ర యుండును. దాని ముద్రించి రాజశీయకార్యముల నాలోకింతురు. ఇందు రాక్షసుని ముద్ర శత్రువులచేఁ జిక్కి యెట్టివిధముల నతని బాధించినదో యావల నూచింపఁబడును. ప్రథమమున దీని కియాఖ్య యర్హ మగునో, కారో విమర్శించును.

గ్రంథములవలన ధర్మ అర్థ కామముల రత్నము లేబుపడవలయును. రంపాప్రతాపిహడ దానిననుసరించి యుండును. ఈగ్రంథమునకుమాత్ర పేలయో కాని పరాజితునిఁ బరాజయసాధనమును నూచించు నాఖ్య నుంచెను. రాక్షసుఁడు పరాజితుఁడు; ముద్ర పరాజయ సాధనము. ఇట్టిదానివలన మనకు బోధ్యము నంశమెట్టి? దండికవి మృచ్ఛికటిక వని తనరూపకమున కాఖ్య యుంచెను. చారురత్ననికొమరున కామకొనుటకై మట్టిచేఁ జేయబడిన బండి వస్త్రవనీత బుంగారునగుల నలంకరించుకొనినది. కడకు విధిమఁపని చంకనుండి బారి నగలు చారురత్నని మృశ్యుముఖున వైచినది. దాని చలనమాత్ర మేపురుషార్థము కిచ్చించినది!

1 చాంద్రప్రభుల రాజ్యకాలము వేయివర్షములు, శునకాదులు 188 ఏండ్లు, వైకుంఠాదులు 860 ఏండ్లు, మహాపద్మ రత్నములు 100, ఇట్లు చంద్రగుప్తరాజ్యకాలము కలి 1598 రెటువారి కానకే—

‘తే తు పారిక్షతే కాలే మఖాస్యానకా ద్విజోర్దైమః!

ప్రయాన్యంతి యదా యైతే పూర్వామాఘాం మహర్షయః,

తదానందాన్వృగ్యత్యేష గతివృద్ధి గమిష్యతి’

అనునది సరికాదు. ‘పూర్వామాఘా’ మివలెను. ఇటులే

‘యావత్సృషీతీతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనం,

ఏతద్వర్షసమాప్తం తు త్థేయం పంచాశదుత్తర’ మనుట సరికాదు. ‘పంచశతేత్తర’ మనఁదగు

2 పిళ్ళూర్ అను నాంగ్ల పండితుఁడు మృచ్ఛికటికను రచించినది దండికవి యని చెప్పినట్లు మథాపి తానశీలీ పీఠికలో పి. పిటర్ పవ్ మహాశయుఁడు వదించెను.

సమృద్ధిమయముగాఁ గర్మబద్ధులే. సత్కార్యముల
సోనర్పవత్తును దైవికముగఁ బ్రత్యేచాయములు - ఆప
దలు-పాల్యడరమ్మును. అంతమాత్రమున సత్కార్యములఁ
బలిత్వజీవనపలయునా? చాదువత్తునివలె ప్రణయిని ప్రాణ
ములఁ బాయఁ దామగుడ నాపెత్తె ప్రాణముల విడుచు
టయే తటస్థించినను, అమాత్యరాక్షసునివలె స్వామికార్య
మునకై కడఁగి యశలమనోరథుడై పరాజితుఁ డైనను-
ఆద్యుల ఆసత్కార్యములఁగాని, ఆప్యవిధి కై గాని
విడుచురా? 'యత్తేరథోఽప' యనవారల కిదియేపాటి? విజయమును బడసిన యాగ్యచామ్యుని మార్గము సమం
జసమే కావచ్చును: విజయమే యావిజయమును బ్రతి
పాదించవచ్చును; పర్యవశ్యావృత్తి కావచ్చును. కవిమా
త్రము రాక్షసునిపరాజయముఁటి పరాజయము నుపా
దేయ ముచుచున్నాఁడు.

ఇతరగ్రంథములవలెఁ గాక యీగ్రంథము చారిత్ర
కవిషయము. మనము భాగవతాదీపురాణములఁ గాని
బృహత్సాహిత్యముగాని పరిశీలించిన మనకముల కందు జాగృత్య
చల్లవనవచ్చును గానియుండును. పాణిని ప్రణీతమున నష్ట
ధ్యానాగ్రంథమున నీ శబ్దములు తాత్పర్యము
లైనవి. గర్భాదిగమునఁ 'జగతః' శబ్దమును,
'సర్వాదిగమునఁ 'మర' శబ్దమును బరిపఁబడినవి.
'చాశ్య' 'మార్య' అనుశబ్దములు నిష్పన్నము
లైనవి. పారాజితుల 'మర' యని స్త్రీనాచకముగ వచిం
చుచుండ నందు పుంలింగముగ నేల యుండెనో? కాళ
ణము దురూహ్యముగ నున్నది. ఏదయెట్లున్నను చంద్రు
పులికాలిగ్గయము సరిగా లేచినియు, బాణినికాలిగ్గ
యముగూడఁ గావలయుననియు, పురాణముల భవిష్య
ప్రవాణియాపామమవరి రాజులంపఱునుఁ దాత్పర్యము
కన్పింపరా, నిరూపింపఁబడవలసిన యంతయునియు వచిం
పవలసినదైనది. ఆప్రకృత్యమున నాయంతయునువర్తిల్లిని
శ్లో. 10, 12 సంపదయేష్ట క్రి. చమన్న నిశాఖవత్తుడు
గ్రీవరాజువారి ప్రాణల ననుసరింక బృహత్సాహిత్యో,
మఱియేమూర్ఖకార్యములనో ఆవలంబించి యీముద్రా
రాక్షసుడు రచించియుండును. కాన నిందలి రాక్షసా
యుల కన్పించులె యుండును.

ఈబృహత్సాహిత్యో కొంతమాత్ర మృచ్ఛకటికము
ననుగమించును. కాని మృచ్ఛకటికము నిది యనుగమిం
చెనో, దీనిని మృచ్ఛకటిక మనుసరించెనో నిర్ణయింపఁ
బాలము. పంచతంత్రము క్రి. శ. రె-వ శతాబ్దికన్న ముందు
గనే రచింపఁబడెనని సర్వజననిర్ణీతమున నంతము. కాన
నందలి మిత్రభేదము ననుసరించి యిందలి పాత్రములు
కన్పించుచుండియుండును. మలయశేతువునకును దింగలన
నకును, అమాత్యరాక్షసునకును సంశయనకును, భాగ
రాయణునకును దమనకునకును సాదృశ్యము చాలవలయు
గలదు. దమనకునివలెనే భాగరాయణుఁ డిందు మలయ
శేతునికడఁ జేరి యమాత్యరాక్షసునకు, నరసికి ద్వేష
ముత్పాదించి రాజానుగ్రహమును బడయును.

ఈగ్రంథము బృహత్సాహిత్యో ననుసరించి రచింపఁబ
డెనని పైన వాఁకొంటిమి. ప్రకృత్యమునఁ బ్రచారమున
నున్న కథాపరిత్యాగరమునఁ గథాపీఠంబకమున నై చన
తరంగమున నీకథ వర్ణింపఁబడియున్నది. ధార్మ్యమును,
ధనమందును నగు నందును బంధవ్యమంద గురుక్షేత్రము
యిందవత్తుడను బాపఁ దారని దోహమునఁ బ్రవేశించెను.
రాజా మరణించి జీవించుటకై యాశ్చర్యవశి యథార్థ
మును గ్రహించి శోటాండుడెను నాతనిపాల్గొనందపు
క్రియను చంద్రవక్త్రము బాలాండగటయు, రాజ్యమునకు
నిశేషశ్రేణువు లుండుటయుఁ దలంచి యిందవత్తుని
కాయమును గాల్పించెను. యోగనందుడు (పంచదేహ
మునున్న యిందవత్తుడు)రచించుచుటచే నాతనిప్రత్య
సహితముగ భూగృహమున నుంచి హింసించి కడ తాతని
మాత్ర మివలతుఁ డీసెను. కొంతకాలమునకు మరలచి
భార్యయు మరణించుటచే విరక్తుడై వనిఁ జేర, శత్రు
లుండు సమయమును గనిపెట్టి కోపముడగు చామ్యుని
త్రయోవక్త్రావస్థనును నిమగ్నతించి, రాజాచే నవమాని
తుడగు నరసికిఁ గృత్యాపాధనమునకు పియ్యపరికరముల
నొసగి యోగవత్తుడు, నాతని సుతులు నేడుదినములలో
దాహజ్వరముచే మరణింప, రాజ్యమును బంద్రవత్తున
కిది, సాదివ్యమునఁ బాణ్యము నుంచి తాను పుత్రికోక
మున విరక్తుడై వని శేరెను. 1

1 నిశేయాపకమునం దుదాహరింపఁబడిన శ్లోకముల జాగృత్యచే పట్టాభిషేక మొనర్చినట్లు కలదు.

ఈ భావకమే ముద్రారాక్షసమునకు బూర్వ
 సీతీక యనవచ్చును. పరమవియమ వామ మిందుగానము,
 సంమది మంత్రులు విక్రవానుడు మొదలగువాడు. పరకా
 యప్రవేశము సర్వమైనను గావన్నను, అమాత్యరాక్షస
 వాక్యముల వాతనిధార్మికత్వమును, ఆత్మచాణ్డ్యవాక్య
 ముల వాతనికార్యమును, భవాభిలాషను-బ్రకటింపుటచే
 వాతనిప్రకృతి పూర్వమునకన్న విభిన్నమైనవని తెలుపవ
 చ్చును. అమాత్యరాక్షసుడు కొంతకాలము పర్వవేత్తగు
 నికడనుండి యాతనిరాజ్యకార్యములఁ జూచుటచేతను,
 అవసానమునకు వాతని నట్టులే యాచుటచేతను, ఈవిష
 యము నుపసంహరింపకపోవచ్చును. పైభావకమునకు బూర్వ
 సర్వమునకు దేవతావ చలనమునకు దిందుఁ గలహిమిడుని
 వదింపఁబడియెను, ఆత్మచాణ్డ్యముగూడ నీవిని 'పుష్క
 లు' డెనుచున్నాడు. పుష్కలుఁ డెనుటకుఁ గారణముగాఁ
 గవి కంఠమునుండి విష్ణుప్రసాదము నూదించుచు
 న్నాడు, విష్ణుపురాణమునకు జతుర్థాంశమునకు జతుర్వి
 కాధ్యాయమును జరికించుకంటె మహాపద్మవంతుడే ఈ
 ద్రాగర్భవమునకు పుండ్రుడైనట్లును, వాడుమొదలగు రాజు
 లెల్లరును కూర్చులై వట్టును, స్కంధముగఁ గలదు. పూర్వ
 ప్రభువునకుఁ బరమమంత్రుఁడు పారమైతియుండను మహా
 పద్మమునుండేమో! మహాపత్ని యాతని జననియేమో!

ముద్రారాక్షసమునకు జలద్రవపుని విషయ
 మంతప్రధానముగాఁ గానింపదు. పైవ్యమలరణ మిందుఁ
 బ్రధానముగాను; బుద్ధిరణ మిందుఁ బ్రధానము. కుటిలమ
 తియై దుఃఖిమత్వ మొనర్చు వాతనికీని, గ్రూరగ్రహమునకు
 నిందు యుద్ధము నర్థింపఁ బడినది. కుటిలముతి కృత్యములను

విచరించి, జయపరాజయహేతువులఁ బ్రతిపాదించి యీ
 వ్యాసము నుపసంహరింతును.

కుటిలముతి యుత్పత్తిగహీతలగు ఋషులయన్వయ
 మున నవతరించెను! వాత్సన్యమున దల నీతఁడే తన
 వంశపురానిదెనే సర్వకాస్త్రముల కాకర మనిపించుకొ
 నెను. మానవమునకు నృప్తమున దావిదక, రాజకీయరంగ
 మున బ్రవేశించినపుడుగూడ వంశేవాసులకు విద్యా
 భవమును దారణోయుదు, శిష్టులైన దుర్బలుఁడును, జంఢ
 కోపముఁడును గాక భగవంతునిపూజకరాదిమాత్రభా
 వ్యమున నదించిన

‘ఏతస్మిన్నా ర్యానర్థేనివాసేయే బ్రహ్మణః
 కుంభీధాన్యా అలోలుపా అగ్గహ్యమాణ
 కారణః కించిదంతరేణ కస్యాస్మి ద్విద్యా
 యాః పారంగతా స్తత్ర భవంతః శిష్టాః’

అనుదాని పదపూజియుండగు నుండెను. కాని దైన
 మెట్టివానిపైన, కటికికైనఁ దీసికొనిరాజోపునుగదా!
 దుర్బుధులగు మంత్రులపై రాజ్యభారమును బైచి, పర
 ద్రవ్యావహారమునకు వెనుదీయక, గడువమునకు గన్ను
 గానవి నందుడు! పజలయెదుట సగ్రావనమునుండి క్రింది
 కీర్షింపుట ముతినీగూడ నన్వయముతోడ నివహింపము
 నుండి క్రింద కీర్షింపవలసివడిగాఁ జేరేరనించెను. తన
 మిత్రుఁడగు విష్ణుకృపాచార్యమునను, బర్వతేనునినాయము
 నను నందులను వాశనమొనర్చెను. విశ్వసంకల్పమును
 (గృతస్మృతుడు), బరాంగపాపరాజుఁడును పరపర్వతే

1 విష్ణుపురాణము మతుర్థాంశమునకు జతుర్వింశాధ్యాయమున వ్యాఖ్యానమును శ్రీకరుడు

‘కౌటిల్య వాత్సన్యయన విష్ణుగుప్తాద్యపరపర్యాయ శ్యాంక్యః’

అనుచున్నాడు. ఈతఁడు పత్నీలలోనివాడు కావచ్చును.

2. చలద్రవ ప్రవక్తన లో ‘ఇంచుకేయ’ యనికలదు.

3. కవి యీవిషయమును విచిత్రముగ మానిరియెనున్నాడు. మలయకేతుపురాక్షసుగి కృతస్మృతమబలమును,

‘మిత్రం మమాయమితి నిర్వృతిచి త్తవృత్తిం విస్త్రంభత స్వయి వివేశితనన్వకార్యం
 తాతం నిపాత్య...’ 5-7

యనుటచే వివేకహైవ్యతను తెల్పినది. రాక్షసుని మిత్రుడయ్య! ఆతనితో దీక్షాకవలు! రాక్షసుడు కృత
 స్మృత డెట్లు? పర్వతేనుడే కృతస్మృతుడు, పాంత్ర్యుడు.

కుని వధించెను. చంద్రుల ప్రసంగమునకై శక్రువు లొనర్చు ప్రయత్నముల విఫలమైనవి.

కుటిలమతియైనను బాహ్యువును గుణములపైఁ బ్రశంసించెను. తానొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ నెట్లులో పరిపూర్తియొనర్చుకొనెను. కాని చంద్రుల ప్రసంగముల గా మరల ముఱువాకరించెను. రాజ్యము విస్మయముగ నొనర్చినగాని తన ప్రతివ ప్రూరికాదని తలంచెను. తాను నిరీహుఁడయ్యు న్ననుటనుపైఁ ప్రేమచేత శక్రువును భరించెను. నీతికాస్త్రము నొకదానిని రచించెను. యోధుఁడగు స్వామిధన్వంతరీయత్రిశక్రువు నొసరి తాను నిశ్చింతగ నుండవలయునని యాతని యాశయము.

ధనముండిననే దేరులులును, దర్బముండిననే భటులు పనుట ప్రపంచమాజము. వందామాత్యుఁడను, స్వామిధన్వంతుఁడు నగురాక్షసుఁడే యిట్టిప్రపది కల్పించు. అరేఁదా! తిన్నో, తన కక్షిప్తుఁడగు చంద్రునిపై నొసరించి సందులముఁము దీర్చువలెంచి, విషాదులఁ బ్రయోగించి వేరిధములఁ బ్రయత్నించుచుండెను. అర్కచాక్రమున కారెఁడే యమాత్యుఁడుగా నుండఁబడినని తలంపు.

అర్కఁ డమాత్యుని శృంగజ్వలముగ బర్వశేకుని- అతని కొమరుఁడగు మలయశేకుని లోధియు, అశ్రుజ్వల, బుద్ధిమోన్ముడు నుండెను. పర్వశేకునిపైఁ నమాత్యుఁడు ముఱవఁడనియు, తత్కృత్రినికే సాయమొనర్చుననియు నమ్మి మలయశేకువును, దండ్రుభటుఁడగు భాగురాయఁ ఁనిచేసగిరివలంబడించెను. అమాత్యుఁడు మలయశేకువు నాశ్రయించెను. కలూతాదిదేశకాధిపతులపైఁ తిని గడించి చంద్రులపైఁ తో రణమొనర్చ ప్రయత్ని మొనర్చెను.

అర్కచాక్రమునకు దైవమునకన్నఁ బరువకారమే గొప్పదనియు, నేనలకన్న శేముషియే గొప్పదనియు దృఢముగ విశ్వాసము కలదు. శేముషియనే శక్రువుల జయింపఁదలంచిన నీతఁ డమాత్యరాక్షసుని ప్రభావ మెఱుంగును గానఁ జతురంగబలముల నాయితమొనర్చెను; బుద్ధిబలమును వినియోగించెను.

ఇచ్చి దీనివిబుద్ధి చెందుకార్యముల సాధింపవలయును; యుద్ధసన్నాహమును భరించుట, యమాత్య రాక్షసుని జంద్రులపైఁ భయముగా నొనర్చుట. స్వామి

ధన్వంతుఁడు, గృతజ్ఞుఁడు, రణపండితుఁడును, సాహసియు నగునమాత్యుఁడు యత్నభంగమైనఁ బ్రాణముల వలల సాహసించునేమో! చాగమ్యుని కింతకన్న నాపవయెద్ది? సర్వగరిష్ఠుఁడైనను బాహ్యుఁ డిప్పుడు అమంగల నిజభూమి యదలఁచేమో యని యడుగిడఁ గొంకియు, బాహుల నెత్తిన బ్రహ్మాస్త్రమును బలులునేమో యని బాహుల పైఁ బెత్తి జంకియు, కనులఁ దెరిచి చూచినఁ గాలి పోవునేమో యని కనులొననోచియుఁ గ్రుపురారినలె దుఃఖనృత్తిమునకుఁ గడంగెను. ఈ నృత్తియన న్నాల్పిధములగు లింగత్రయము అమాత్యులయొక్క క్షేపనమునకును, రాక్షసు విధేయుని గానొనర్చుటకు నుపయోగింపఁబడినది.

అమాత్యరాక్షస మలయశేకువులకుఁ గలహము గల్గింప నిరఁ జొనర్చినమాత్మ మలలో—

మొకటిది అమాత్యునికడను, మలయశేకువుకడను నమ్మకమైన తనచారుల నుండుట. వందనకన్న ముందు గనే తనసహాగ్యులొండగు విప్లుశక్రువు కుపగతికేమయను నేయింది శేవస్థి యనుశేర నమాత్యునికడను, చంద్రుల ప్రసంగాన్నియును భాగురాయఁ ఁని మలయశేకువుకడను, విదారకుండెఁబాని నమాత్యుని మిత్రుఁడను, వ్రాయసధి నగు నగు శకటదాసునికడనునుండెను. వారివారి యనుగ్రహమునకు వారయ బాగులైరి. శేవస్థికును నుపురిమందు బ్రవేశింపక నాగ్రప్రయోగమునఁ బర్వశేకునివధించి ననునెవ మిడి రాక్షసవాగ్ధాతముల నెఱుంగుటకై యాతని వెడల నడచెను. రాక్షసునికడి నాతిఁ దుండెను. భాగురాయఁ ఁడు కుసుమపురి మలయశేకు వ్రంకిన రాక్షసుఁ డతని నాశ్రయింపు నవకాశము కలగవనియు, మలయశేకువు నాశ్రయించిననే నుభేద్యుఁ డగుననియు బోధింపఁడై, 'నీతిలేదీ సర్వరాజ్య మీమలసివచ్చునని చాగమ్యుఁడు వధించె; నిన్ను గూడ వధించు'నని భయపెట్టి కుసుమపురిమంకి పాడేపొడి బోధించి, తాను నాతనితో నేగి, యాతని కిష్టపఱుఁడై తనవంటి భద్రభిటాదులను నైవ్యసాలకతాదృఢికారముల నిప్పించి శక్రుకుటకమును మిగిల్చి యిచ్చముగ నొనర్చెను. సమయ మగునపుడెల్ల నీతఁడు 'చంద్రుల ప్రయత్న స్వామిపుత్రుఁడను; చాగమ్యుఁడు తన కుచి తిప్పవది నాశ్రమింనుటచే నతనిపై ద్వేష మేకాని యమాత్యునకు చంద్రులపైఁ నేమిద్వేష' మని యిచ్చకము

లాక్షను, నమాత్యునిపై సేకయముత్పాదించుచు గ్రహముగా వానిమెత్తిన భంజించివైచెను. తేనెదిద్ది 'యమాత్యుడే పర్యతమని జంపించె' నని తెలుపునపుడు రాక్షసుప్రాణుల రక్షించి చిత్రవర్ణముల జేపించెను.

తెండవది మాటలేఖ. ఆర్యుడు సిద్ధార్థుని శకటదాసుకడ నుంచెనని వివరించితిమి కదా! సిద్ధార్థుడెవ్వరి కెవ్వరు వ్రాసినదియు లేకుండునట్లు ఒకలేఖను శకటదాసునిచే వ్రాయించి, రాక్షసుడుద్రచే ముద్రించి తనకొనుగ నమాత్యునికడఁ జేరుటను, బురిమంది వెడలుటను పై శకటదాసునకు 'రాజ్ఞానోహి' యని శూలకావమును విధించి, సిద్ధార్థునిచే విడిపించి యార్యుడు లేఖతోడ నతని రాక్షసుకడ కనుపును. అంత వాసిద్ధార్థుడు మిశ్రప్రాణతాపంతుష్టుడగు రాక్షసుఁ డొసఁగిన (మలయకేతువు రాక్షసున కొసఁగిన) యాభరణములపై నాముద్రనే ముద్రించి రాక్షసున కొసంగి, రాజకీయవ్యవహారముల నాముద్రచే ముద్రించి, శకటదాసు లిఖించుటను గమనించి, లేఖను, ఆభరణముల చీసికొని, మలయకేతువుకడ కేరి, 'యమాత్యుడు లేఖను లిఖించి చంద్రగతువునకు వాత్త నంపించె'నని వివరించి వాని కొసఁగెను. మలయకేతువు విశ్వసించును.

మాడవది పర్యతమని నగల నమాత్యునకు విక్రయింపిండు. చాగ్మ్యుడు శ్రాద్ధకాలమునఁ బర్యతను నలంకారత్రయమును (విప్రవేషమును ధరించుకొనిన చారులు) బ్రాహ్మణులను చంద్రునపునిచే నిప్పించి యమాత్యునకువిక్రయించును. సిద్ధార్థకీసన్దిగ్ధుఁడగుతపై దోషముల వాలోపించునపు డీయలంకారముల నలంకరించుకొని రాక్షసుఁ డేగి మలయకేతువుచే నిరాకృతుఁడగును. మలయకేతు నవ్యతమునే విశ్వసించును.

నాలవది కృతకలహము. చాగ్మ్యుడు చంద్రగుప్తుఁ డాజ్ఞాపించిన కాముదీపహోత్యవమును వివారించి, తనతోఁ గలిపింపవలసినదిగ, రాజకీయవ్యవహారముల స్వయముగాఁ జూచుకొనవలసినదిగ నాజ్ఞాపించి యాతనితోఁ గలిపించును. ఈకలహమే రాక్షసుఁ డెత్తినప్పుటకును, భంగపడుటకును గావూము.

చాగ్మ్యుఁ డిన్ని దిగులుల యెత్తించినను రాక్షసుఁ డెట్టిభేదోపాయములు నవలంబించక రాజలసాయమును వేడికొని పోయెను. పశ్చిముఁడై భేదమునకై ప్రసలునకుఁ డను వైతాళికునిమాత్రము ప్రయోగించెను. చాగ్మ్యుఁ డీవిషయమును గుఱివించెను.

రాక్షసు నమాత్యునిగాఁ జేయుట కొనర్చినతెర్ర మొక్కటియే. ప్రజలు విశ్వసించుటకు, నుద్యమమునఁ దోడ్పడుటకును రాక్షసుఁడు తనమటుంబును జంపనదాగుఁ డను శ్రేష్ఠియింబ నుంప, నీవిషయము నెఱింగి చాగ్మ్యుఁడు—

‘త్యజ త్యపియవ త్యా’

న్యథా తస్యాయ మాపది,

తదైవా స్యాపది ప్రాణా

నూనం తస్యాపి న ప్రియా’ 1-25

అని నిర్ణయించుకొని, మాటుంబుతోడ వారని బంధించి, మలయకేతునిరాకృతుడై సాహించి చంపనదానమొక్క గామునకై ఖడ్గములై నపు నతనిచేతిఖడ్గము నుపాయమునఁ దీయించి, యంతిప్రాణులు, హంతిముప్రాణులు రక్షించి, యమాత్యునితో నమాత్యపదవి కీకొనవచ్చుఁ జంపనదానప్రాణులు దక్క నని శస్త్ర మొనఁగెను. ‘నమః స్యకార్యతవతిహితే నహ్యస్నేహా నా’ యని యమాత్యుఁ డంగీకరించెను.

రాక్షసుఁడు శస్త్రాపకరియగు బ్రాహ్మణుడు; కుటుంబి; చాగ్మ్యునకన్న విరుదునఁ దెచ్చ; సంవాసురత్వము; అమాత్యుఁడ; ధిమతావైభవమున, నస్యోక్తకీయము నప్రతిముడు; చైవమే పురుషకారమునకన్నఁ బ్రబలమును దృఢవిశ్వాసము గలవాడు; మూర్తిమత్యును కృతజ్ఞత యని వచింపవచ్చును. ఈ ‘పూర్వగ్రహ’ పేర పరాశితమయ్యెనో వివేచింతు.

రాక్షసుఁడు పరాశితుఁడగుటకుఁ బ్రథమకారణము మలయకేతు వాత్రయించుట. చాగ్మ్యుఁ డాత్రయించిన చంద్రగుప్తుఁ డాతనియందుఁ బ్రేమవిశ్వాసములు కలిగి, తాను రాజా ననియుం జాగ్మ్యుఁ డమాత్యుఁ డనియుం నలంపక, దాను కిష్కంధననియుం, జాగ్మ్యుఁడు

తనయాచార్యుఁ డనియుఁ చెంది, యాతనిచూడని మా తాదాక యంగీకరించుచు, వారనిచూడ్చి వే వారనితోఁ గలహించి,

‘ఆర్యాజ్ఞయైవ మమ లంఘిత గౌరవస్య
బుద్ధిః ప్రవేష్టు మానసే నివరం ప్రవృత్తా’
యని సంకపించి చామ్యునియం దపారమున భక్తి నీం చెను. అమాత్యుఁ డాశ్రయించిన వలయుకేరీ వారని విశ్వసించియు, భాగురాయణుడు మొదలగు సనయా గురల యిచ్చకయలన మెద్ది, వారలవేతిరానినై, వారలమాటలచే నమాత్యునిపై సంకపించి యమాత్య ప్రతిపత్తిఁ జూపుచు, శత్రువులవలలోఁ జిక్కి మిశ్రుల హింసించి,

‘శత్రుః ఖల్వేష రాక్షస మతి పరిగృహీతో
ఒపి వ్యుత్థిక్త మానః ప్రజ్ఞయా నివార
యితుమ్’

అనుచాక్షుఁడొకఁడును యథార్థ మొనర్చి యతని మాటో చివల సఫలముగఁ జేసెను. రాక్షసుఁడు పవ్వరకు వాత్ర యించి యుండి తనతోఁ జీకాను తెలుగును. తంత్రినం టివాఁడే తనయుఁ డని యేల గ్రహింపలేకపోయెనో? కవి యాచూకయనును

‘అద్రవ్య మేత్య తు వివిక్తన యోఒపి మన్తీ)
శీర్ణాశ్రయః పతతి కూలజవృక్షవృత్తా’
యని రాక్షసముఖముననే విచరించెను.

రెండవకారము నైతికము. రాజకీయనీతికి, నీతిర లోకనీతి (ధర్మము) కి నెలమియో యంతరము.

‘మిత్రాణి శత్రుశ్చ ముపానయన్తీ
మిత్రత్వ మర్థస్య వతా చ్చ శత్రూః,
నేతి ర్నయ త్యశుశపూర్వవృత్తం
జన్మాన్తరం జీవత ఏవ పుంసః.’ V-8

కావుననే రాజ్యాధికృతుల ప్రపంచమునంతయు విశ్వ సింహజేయవలయును. తామమాత్రము విశ్వసించిన ట్లగ్ధిన యందులభవృ నిజముగా విశ్వసించరాదు. శత్రుసంఖం ధుల పెన్నటికిని వచ్చును. ఎట్టివారితో మాటలాడి

నను, ఎట్టిచోటలో దవలఁ బన్నినను, అడుక్కున్నముగ నొన ర్పవలయును. భౌవిభుతములను, బ్రతిబంధములను, దన్ని రాకగోపరిపాటిని నిర్ణయింపవలయును. రాజకీయమున మను, గురుంబమునకు నొకేసాధనము వినియోగింపరాదు. భృత్యులను వారితోపితక మిమలెడ విశేషించి యాపల యును. చామ్యుని కార్యమాత్రమెల్ల నీరీదిగ నుండును. అతఁ డాలోచించు వాలోదనలతనికి, నింక నెవరినలన వా కార్యము సాధింపఁబడునో వానికినిమాత్రమే తెలియును. రాజానభుగూఢఁ దెలియవలయును,

‘కృతకలవాంకృత్వా స్వతంత్రేణ త్వయా
కించిత్కాలం వ్యవహర్తవ్య మిత్యార్యోపదేశ’
యనునదియే ప్రబలప్రమామ. ఫలసేవి యనునవిషయ చనిన, వారెడవువాణికిని తెలియదు. కాలికానుని ‘ఫలాను మేఘాః ప్రారాభా’ యనుట కడ్డకేయ మిదియే. ఒకకార్యమునకయి యనేకసాధనముల వాలో చించుటయు, వినియోగించుటయు శత్రుకృతాంతరాయ ముల సంధింపక ఫలప్రసాద యగుటకే. హరిఁడు భృత్యులకిమ వారితోపితకము కృత్యమున కుచితమైన విగుచుండును, ఇతరుల కాగోరప్రకారో తెలియదు. ఎరికివారే యధికఫలభాగ్యులమని తల్పించజేయును. ఇది చామ్యుని నైతికవాదవ్యము. రాక్షసుని నీరిపథ మిట్టిది కాదు. అతఁ డాలోచించునిషయముల నీవరి వారు విధుటయు, నసాధ్యముల గల్పించుటయుఁ దూగించి నది. చంద్రః పునిరాల్మన్మే గొతులగు భాగురాయణా దులు తనపక్షమున కేల వచ్చిరా యనుకారమునైనను విచారింపలేదు. ఈతఁ డన్దివివ్రతల్పనకై కడగి కేలన య్లును నిదురను వనరనేకాని, కరణి చూకరణియముల నిర్ణయింపలేదు. ఇతనికార్యభూతిముల ననిన శత్రువు లును గ్రహించిరి. చంద్రునిప్రచాశ్యకలహములన నీతని యుపాయ మెంతఫలితమయ్యెనో గ్రహింపవచ్చును. ఈతఁడు శత్రువులసాధనము నెప్పుడును విచారింపనే లేదు. భటులను గారవించునపుడు తాతెమ్మయు లేవను టను నలయుకేరీ మోసగిన యాధరముల శేటదాసర క్షులఁడని విచారకన కిదుటయే తెలుపుచున్నది దూరా లోదనము లేమి బ్రాహ్మణిసాసగిన యంగులియగమును నిర్దాంధ్యములను గ్రహించి శేటదాసునకు రాజకీయవ్యు

చేరముల మువ్వయోగింపకలసినదిగా నిడుటచే గ్రహింప వచ్చును. ప్రకారములవలననే యీశ్వరి శక్రువు లెవ్వర? మిత్రులెవ్వర? యశువిషయము తెలియక,

‘ఏతే భద్రభటాదయః సచ తథా లేఖః స సిద్ధార్థః, తచ్చాలంకరణత్రయం సభవతో మిత్రం భదస్తః కిల, జీర్ణోద్వానగతః స చార్త పురుషః క్లేశః సచ శ్రేష్ఠినిః, స ర్యోఽసౌ వృషలస్య వీరభవతా సంయోగమిహోర్నయః’

అని యాద్యుడు వివరించునట్లుగా దనవారలను సంశయించెను. మాయావిషయ చామ్యునిలోపాటు ఈయనను మాయావిషయము నెఱుంగుచుకో? భారవిం

‘వజన్తి తే మూఢధియః పరాభవం భవన్తి మాయావిషయేన మాయినః, ప్రవిశ్యహి ఘ్నన్తి శతాస్త్రభావిధాన సంవృతాన్ న్నిశితా ఇవేష వః’

అని వివరించుటచే విశాఖదేవుడును ప్రధానమున నీయంశమున ‘కాశ్యపా’ త్రిని యాద్యుల్లోకముననే వివరించెను. ఈకాశ్యపవనేమి? ఎత్తనన మూత్రితైర్తి యధిమతఃపిది గాంచుటచే. చారణిహద నింతకన్న చేతలెలా?

మూఢవకారము దుఃఖియగుట. ప్రపంచమున నెవ్వడైన విచారములకు దగు నెడల నాతనిబుద్ధి నిబద్ధమునుటచే కరణీయాకరణీయముల గుఱియింపలేకపోవును. రాక్షసుడు తా నెవనిచే కన్న బిడ్డకన్న నధోప్రేమయిన విలోకింపఁబడియెనో యట్టివారలే దైవదుర్విహితమువలన తాల్పిరి. ఆతఁడు దైర్వ్యమును వీడి వారలముట కత్తి కొని పాపోవును, మరలమే శ్రేయముని తలంచును, ‘ఋణము ఋణముని కృతజ్ఞులచే ప్రేరేపింపఁబడుచు వచ్చెను. ఋణ మొకవంతు, విచార మొకవంతు

నేధించుచుండ నాతని కాలోపనాశక్తి యెట్లు? భాగురాయణాదుల కాటిల్లమును గుర్తించు టెట్లు? చామ్యుడెలా ప్రతిస నెఱవేర్చుకొనెను. చంద్రగుప్తునకు రాజ్య మొసఁగెను. ఆతనికి విచార మేమి? ఆలోచనాశక్తి కోప మేమి?

నాలనకారము చారుల తారతమ్యము! మృగభటులు ప్రతివయోనర్చినది మొదలు శక్రువుల మహకరించి, నమ్మించి, యమాత్యాదిపక్షపుల నాక్రమించి, సమయజ్ఞత చాతురిని వినియోగించుచుండిరి. రాక్షసభటులట్టిప్రవేశమును లభింపకుండుట యేకాక, లభించిన యర్థము పవళులగునాన శక్రువు లెఱుంగనట్లు సంచరింపలేక యచేతనసాధనములచే నెరుల మహిమించుచు వచ్చిరి. ధిమకా ప్రభావమనిన వీరలక్షణ మందునకైన గానమును టలి శయోక్తిగూ?!

ఇవన్నియుఁ గారణాభాసములే. ప్రధానకారము స్వాధ్యమును, పరాధ్యమును. రాక్షసుని వ్యాపారము లన్నియుఁ గృతజ్ఞతామాలములు. తా నెవని? గానగు నివలె బోపింపఁబడియెనో, తన మహకింప నెదుర ప్రాణముల వీడ రోఁకొనినో వారలముఁము దీర్చుకొనుటయు, నెరులకై తనమానముఁ ద్యజించు యు నుత్తమగుచుయ్యు నవశ్యకరణీయములలో నొకటియగుటచే స్వాధ్యమే. ఈస్వాధ్యమున నీతఁడు సంయమిడై కదకు ‘కాగతిః’ అని మరలమునకన్న బాగుఁడును శక్రునేన కియ్యకొనెను

చామ్యునిగృతి పకోపకారముపను. చంద్రగుప్తున కాలని కెట్టిసంబంధము (పోష్యపోషకాదిగము) గానము. అతనికి రాజ్యాభిలాషయుగాని, భోగేచ్ఛగాని లేదనుట కాలని- రాజాధిరాజ్యమిచ్చిగారి గృహధూమి కేఁగి విడువలనలంగఁకొట్టుటకై యుపయోగించు పలుగు జాతినీ, పటువును తెచ్చి పనివైచిన వర్కకట్టలను, ప్రాత్ర గోడకొణికలై నెండ్లవైచిన సమిధలను విలోకించును. తృప్త నున్నః నలుపు. ఇట్టివాడయ్యు నీతఁడు వృషలా

‘ఉపలశకల మేత ద్వేదకం గోమయానాం, నటుభి రుపహృతానాం బర్హిమాం సోమ ఏషః, శరణ మపి సమిద్భి శ్శుర్యమాణాభి రాభి, ర్వివమితపటలాన్తందృశ్యతేజీర్ణకువ్యసే. II-15

పేక్షచే మన్నికే ప్రముఖుడగుచెను. నిజమునకు! భృత్య ప్రకృతి యగు రాక్షసునిఁ గన్న మన్నికే ప్రముఖు అర్హున కొనగఁగోరు పక్షిపకారి చాఁచుకొండే గెలువ నర్హుడను.

ఈయాపకములన నేకకన్న కేముషియు, ప్రాణమునకన్న మానయు, పంతకన్న మిత్రరక్షణము, కృతజ్ఞతయు గొప్పవని మనము గ్రహింపఁదగినను. వ్యవహారవ్యభావమును, కార్యసాధనోపాయములను నిండు ముఖ్యముగా గమనింపఁదగినను.

అలంకారికలూకఁ గొందఁ బండు అంశమున భరతి వాక్యమును వదిలించు నాయకాభ్యుదయము లేకుండుటయేకాక యాఫలమనోరంభం దగుటలన నపత్యావ్యయముగా వదిలించుచున్నారు. కవి - హృత్పూర్వముగా రాక్షసుని సఫలమనోరంభుని నొనర్చి చూడోషమును నివారించికొనె నవనయ్యను. ఫలభాక్కునటచేఁ జంద్రగుప్తుడే నాయకుడనియు, వాతండు—

‘ప్రఖ్యాతవంశో రాజర్షి
ద్వివ్యో వా యత్ర నాయకః’

అనుటకు వ్యతిరేకముగఁ గులసీమఁ దగుటచే నపత్యావ్య మనుచున్నారు. కవి—

‘వారాహీ మాత్యయో నేస్తను మతనుబలా
మూర్తిత స్యాదుహపాం, యస్య ప్రాగ్గస్త
కోటిం ప్రలయపరిగతా శ్శిశియే భూతధా
త్రీ, ప్రేచ్ఛై రుద్యేజ్యమానా భుజయుగ
మధునా పీవరం రాజమూర్తే, స శ్రీమ
న్మధుభృత్య శ్చిర మవతు మహిం హృదవ
శ్చంద్రగుప్తః’

అని ‘వాదిష్టః పృథివీపతి’ యనుటచే దివ్యనాయకుని వృత్తముచే ప్రతిపాదించి రాజ్యసంపాదనమును నూచించెనని లోయఁదగినను.

పాతకహార! ఈవాక్యమును నుపసంహరించితిని, అమాల్మమును కాలమున కీయంతరామును శ్రమింతురుగాక!

వి యో గ యా త్ర

పాటిబండ్ల అప్పారావు గారు

గోదావరమ్మ తల్లీ! నాదురదృష్టములు కారణంబుగ నను నీ పాదంబుల దరి కీడ్చితి, వేదిక్కుం జూపి కష్ట మీదించెదనో.

క. ఎండ బడి దప్పిగొని రే, యెండఁ వడదాకు బిడ్డ దేహవగా నీ
యండఁ జేరితి మింక నెం, దుండునో యాతైలు? ఎట్లు లుండునో ప్రియుడుగ.

సీ. అవిరతైశ్వర్య వైభవ మహాప్రభవోపేత భేరిధ్వాన విలసితంబు
సంగీతమాధురీ సారస్వత రసానుభవ నవ్యరాగ సంవాసితంబు

1. ఈ విషయమును గవి చంద్రగుప్తకందుకీ ‘భేరివృన్దవరే’ యని సేవాకవ్యముల (III-14) వివరించినట్లు రాక్షసునిచే ‘అగ్రకారపదంనామ నిర్దోషస్యాపి పురుషస్య నూనాకాంకాస్థానం. పతిః’ ‘భయం తావత్వేన్యా దభినివిశే నేకజనం, రతిః ప్రత్యాసన్నా ద్భవతి హృదయేష్యైవ నిహితం, అతోఽభ్యాసాధానం పత మనుజున ద్యేవజననం, పతిః సోచ్ఛాన్యానాం పతన మనుభూలం కలయతి.’ (V-13.) అని వర్ణించుటచే మోహింపఁదగినను.

నిత్యయావనలతో నేను ప్రణయపుష్పసందోహ పరిమళోచ్ఛ్వాసితంబు
 పరదేశగమన సంప్రాప్తనూత్నజ్ఞాన సూచితానేకార్థ శోభితంబు
 నగుచు దాంపత్యజీవితం బలరు ననుచు, నాదుమెట్లైనాడు తలంచినాము కాని
 తెయిలులో నున్న ప్రియునకై పయనమాదు, ననుచు నెన్నడుం గలగాంచ మైతి మపుర.

వలపు వెన్నెల సెలయేళ్ల జలకమాడి, చెలమి లూరు నాశాక్షీరములను బోసి
 మొలవ జేసితి మది నొక్క తులసి మొక్క, పూరులై దాని బడద్రోసినారె తల్లి.

జీవనామూర్ఛరత్నంబె చిక్కెననుచు, తలపుదొంతరలందు భద్రముగ నునిచి
 చిత్తేహంజూష జాచియుండితిని ప్రియుని, భీరులై వాని కాజేసినారె తల్లి.

విగికపుంగిలి కోటగోడగ నమర్చి, మధురలావణ్యసీమ సామ్రాజ్య మిచ్చి
 రక్షణ మొనర్చు జూచి యోర్వంగలేక, నాథు నెడబాపి బంధించినారె తల్లి.

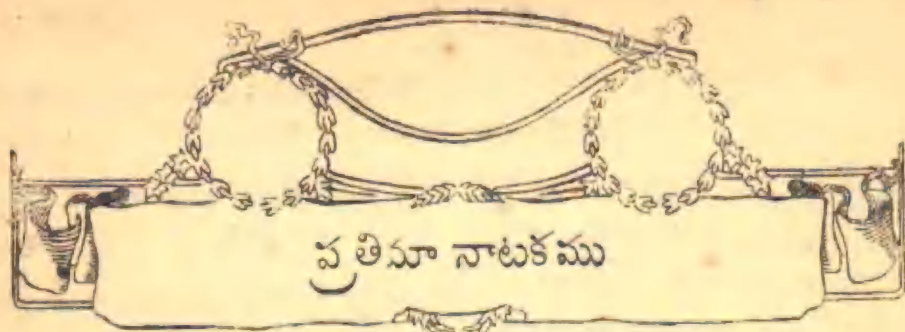
మోసము చేసెనా సిరుల ముచ్చలెనా పరకాంత జూచెనా
 బాస దొలంగెనా యితరపాపలవం బెప్పుడైన జేసెనా
 దోసము నేమి పట్టకొని త్రోసెను తెలున? ఇంత భగ్గనక
 జేసి ప్రభుత్వ మేమి తన నేర్చునో యాప్రభువైన చూచెదక.

నత్యవీర్యుండు చండశాసనుడందు, ప్రియునిబట్టి చెరను బెట్టిరంట
 దీవరక్షణమున ధీరసాహసు డందు చీకటింట బందిచేసిరంట.

కోమలరాగిణిహృదయకోటరమందున చిచ్చువెట్టి యీ
 భూమి నెవండు బాగుపడె మున్న బలాహృదయ ప్రకోపితో
 ద్దామపరాక్రమ ప్రళయతాండవమందున నెవ్వడాగు; నీ
 తామహానీయసిద్ధికయి కాళికనై నవశక్తి జూపెదక.

మాతృదేశరతయోగ మండవమున, బలియగుచు నేను నాముద్దుపాపితోడ
 ఈవియోగిని కేకలేపు లేపు లేపు, నిరతేధనధాన్యసంపదస్వేషణములు.

ఓ! యని తండ్రికై యిటుల మారక యేడ్చెద వేలనోయి, బి
 డ్డ! యిట నీవు నేను వనటబడి గోలున మొత్తుకొన్న మీ
 నాయన వచ్చి ముద్దు లిడునా?—యిటు లేచెను నీదుకన్నులక
 బాయక చండమామ చిలుబంగరుపూవు లొసంగు జూడుమా

ప్రతిమా నాటకము

[భావ్యతీకః దేవర]]

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

(వెనుకటిపందిక రెరువాయి)

రాముడు

గీ. ఇప్పుడు సీకవదాతిక యిచ్చినట్టి
నారచీరలు గొనితెమ్ము నాకుఁగూడ
నే నిదే యన్యభూషతుల్ పూననిదియ
నాచరింపనిదియు ధర్మ మాచరింతు.

సీత

అర్యపుత్రులు పుచ్చుకొంపి!

రాముడు

మైథిలీ! నీవిషయమేమి?

సీత

నేను మీకు సహధర్మచారిణిగదా!

రాముడు

నే నొక్కడనేగదా పెడలవలసినది.

సీత

అడవకనేగదా నేనూ వస్తా ననడము?

రాముడు

అడవులలో నసంపదలెనుమమా!

సీత

అడవులు నాకు మాడుపులే అవుతవి సుమండీ!

రాముడు

అత్తమామలకు శుశ్రూషకూడ నీవు చేయవల
సియున్నదిగదా!

సీత

దానికోసమై వేలుపులకు మ్రొక్కుకొంటు
న్నాను.

రాముడు

అమ్మణా! నీవదినెను నివారింపుము.

అమ్మఃపాడు

అన్నా! మెచ్చందగినపట్టున నీమెను నివారిం
పుమనుచుంటివి. నివారింప నే నుత్సహింపను.
ఏలన—

చి. తొరక వెన్నదీంచును ను

భాకరు రాహువు మ్రొంగునప్పడు

భూరుహ ముర్విఁ బ్రంగ వెనఁ

బ్రంగును దీవయు, నేన్లు తొంపిలోఁ

గూరుకొనక గరేణువును

గూర్కొను, నీమె చరించు ధర్మ మా

తీరున నిన్ను వెన్నొని, స

తీమి భర్తృననాథయే గదా!

చేటి

(ప్రవేశించి)

అమ్మగారికి జయము! అలంకార సామగ్రివి
కాపాడేలేవమ్మగారు మీకు మ్రొక్కి విన్న
వించుకొన్నది: “అవదాతిక సంగీతశాలలో
నుంచి ఆనారచీరల్ని చించుకు తీసుకువచ్చింది.
ఇవిగో, ఇవి ఉపయోగపరచనివి కొత్తవి.
వేలేఉన్నవి. మీరు వీటిని ఉపయోగించుకో
వచ్చును.” అని;

రాముడు

అమ్మా! ఇటు తెమ్ము. మీయమ్మగా రింతకు
ముందు కైకొన్నవానితో సంగోపించెను. ఇవి
మాకుఁ గావలెను.

చేటి

చిత్తం! దొరగారు! తీసుకొండి!

(ఇచ్చివెళ్లును.)

అశ్వులుడు

అన్నా! మన్నింపుము.

గీ. వస్త్రభూషణమాల్యాది వస్తువులను
ముందుగా జక్కనగ మిచ్చుచుండు వెళ్ళుడు
ఇష్ట డటు నాకు వల్కల మీయకుండ
నొక్కడవె తాల్చి తిది యేమియుక్త మన్న?

రాముడు

మైథిలీ! ఈతని నివారింపుము.

నీర

సామిత్రి! ఊరుకోవయ్యా.

అశ్వులుడు

గీ. అమ్మ! నీకొక్కరితకె మాయన్నగారి
యడుగు దమ్ముల నేవింప నాథ యగునె?

కుడియడుగు నీకె యగుఁగాక, యెడమయ
[డుగు

పడయఁగానిమ్ము న; నైడమడుగు వలదు.

నీర

ఆర్యపుత్రులు కరుణించవలెను. సామిత్రి
సంకట పడుతున్నాడు.

రాముడు

సామిత్రి! వినుము, వల్కలము లనఁగా,
గీ. కల్లె మింద్రియచయ మను కంకటమున,
కంగరఁగి తపంబను సంగరమున,
కంకుశము వియమంబను హస్తీ కింక
ధర్మరథము సారథి దీని దాల్చుమోయి!

అశ్వులుడు

అనుగృహీతుడను.

రాముడు

ఈవృత్తాంతమును విని పౌరులు రాజ మార్గ
మున కిక్కిరిసియున్నారు! శ్రోవ తొలఁ
గుడు! శ్రోవ తొలఁగుడు!

అశ్వులుడు

అన్నా! నేను ముందు నడచెదను. శ్రోవ తొలఁ
గుడు! శ్రోవ తొలఁగుడు!

రాముడు

మైథిలీ! మునుగును నీసివేయుము.

నీర

చిత్తము. ఆర్యపుత్రు లానతిచ్చిట్లు! (తీసివే
యును.)

రాముడు

ఒ! హో! పౌరులారా! వినుండు! వినుండు!

ఉ. అట్లయ్యెడింత లేదు కనుఁ

దయ్య! కనుం! దీదె నాదుభార్య, బా

ష్టజ్ఞపితవ్యసంబు లగు

వక్త్రములం బ్రజలార! నిర్గతా

నజ్జ మగుగ గనుంగొనఁగ

వచ్చును గాంతల నెల్ల వారికిఁ

యజ్ఞమునక, వివాహమున,

నావదయం, కటపీఠంబునక.

కాంచుకీయుఁడు

(ప్రవేశించి)

బాబూ! వెడలవలదు. వెడలవలదు. వీరుగో

మహారాజులుం గారు!

చ. అడవులకుఁ నతిమగి న

హాయముగాఁ జనుచుంటి వీ వటం

చుడుగక లక్ష్మణుడును న

హోదరధక్తిని పెంబడించె నని

చడలుచు నాలకించి వృథుఁ

డంగము ధూనిని బ్రంగి క్రుంగ వ

చ్చెచు నిదె! కాననంబు కడి

చెచ్చెర వచ్చెడు నేనుగో యనక.

లక్ష్మణుఁడు

అన్నా!

గీ. నారచీరలు వాల్చి ననన్త వాస

మరుగు మన కిచ్చ జేరు దృశ్యంబు గలదు?

రాముఁడు

అడవులకు నేము వోవంగ, నవల వచ్చి

జేఁడు మర యున్నివల్లు దర్శించుఁ గాక!

[అందఱును వెడలిరి.]

ప్రథమాంకము ముగిసెను.

ద్వితీయాంకము

[కాంచుకీయుఁడు ప్రవేశించును.]

కాంచుకీయుఁడు

ఓహో! ఎవరు! ద్వారము గాచుచున్న వాండ్రు!

మీరుమీరు మీమీ స్థానములందు జాగ్రత్త

తో నుండుఁడు!

ప్రతిహరి

(ప్రవేశించి)

అయ్యా! ఇ దేమిటి?

కాంచుకీయుఁడు

ఇదియూ? మహారాజులుంగారు సత్యవాక్యర

క్షణపరులై యరణ్యమునకు వెడలుచున్న

రామచంద్రమూర్తిని మరలింపఁజాలక పుత్తి

విరహాశోకాగ్ని చే కదగ్ధహృదయులై పిచ్చివాని

వలె హెచ్చుప్రలాపించుచు నమద్ర గృహ

మునఁ బండుకొన్నారు. అక్కడ—

చ. కడఁగి యుగాంతకాలమునఁ

గంపిలు మేరుమహీధరంబుకై

వడిఁ, గలగుండుగా నివురఁ

బాటు మహోదధిపోల్కి, బింబమా

త్రుండయి మహార్చలం దొరఁగి

తూలెడు సూర్యునిరీతి, నెమ్మనం

బెడరునఁ బ్రంగ, నంగ మిఱి

యింపులఁ గంపిల జేఁడు వాడెడుక.

ప్రతిహరి

అయ్యో! అయ్యో! మహారాజులుంగా రిటు
వంటి అవస్థలో ఉన్నారా?

కాంచనకీయుడు

(అంతటఁ గలయఁజూచి) ఎంతకష్టము! శ్రీరా
మనిగ్గమన దినముమొదలుకొని యీయయ్యో
ధ్య వట్టిపోయినట్టుగానే కానవచ్చుచున్నది.
ఏ లనఁగా!

సీ. కనకంబు గైకొక గంధేధనూథంబు
బృంహితంబులు మోని బీదఁడియె
మోరఁ గన్నీరు జాల్యాట దుష్కారముల్
వసినాడె హేమరవంబు దక్కి
పౌరు లెల్లరును శ్రీబాలవృద్ధులతోడ
దీనదీనాస్యులై దిగులు గుడిచి
రాహారమును మంచి హాహా యటంచు గ
గ్గోలుగా నెలుగెత్తి కూయు లిడుచు
గీ. తొడరి రాముండు కుంకాంతతోడ భూమి
జాతతో, భ్రాతతోడ లక్ష్మణునితో, వ
నమ్మునకు నేగుచున్న మార్గమ్ము బడినె
కాంచుచుండిరి గన్నీరు నించుచుండె.

నేను నిదిగో మహారాజులుంగారిని జేరఁ
జోయెదను. (వరిక్రమించి చూచి) ఓహో!
వీరే మహారాజులుంగారు! మహాదేవిగా
రును, సుమిత్రాదేవిగరును మిక్కిలి దుస్సహ
మయిన దయినను పుత్రి విరహాశోక
మును నిగ్రహించుకొని తమ్ము శోదార్పు
చుండఁగా వారితో నిక్కడ నున్నారు. ఈ
యవస్థ కష్టముగా నున్నదిగదా! వీరు. ఈ
మహారాజులుంగారు!

గీ. అయ్యయ్యో! యయ్యో! యటంచు జేరెఁ
వాచటచుచు లేచిలేచి యడుగు [గున
ఏగె రాముఁ డవని కేదెనఁ బట్టి యా
దెనక రిత్త తేరి తేరి చూచు.

(నిష్క్రమించెను.)

ఇది మిత్ర విష్కంభకము.

[అంత యథానిర్దిష్టముగా రాజును, రాణులును
ప్రవేశింతురు.]

రాజు

స్ర. హాహాహా! తండ్రీ! రామా! యశుభవననే
త్రాశరామాంగధామా!
హాహాహా! లక్ష్మణా! నాయన! నముచితల
క్ష్యంగకప్రవాదేహా!
హాహాహా! సాస్వి! సీతా! అనితహితవా
ర్యావ్యసాయత్ర చిత్రా!
హాహాహా! యోగినారే యడవికి నయయో!
యయ్యయ్యో నాతనూజల్!

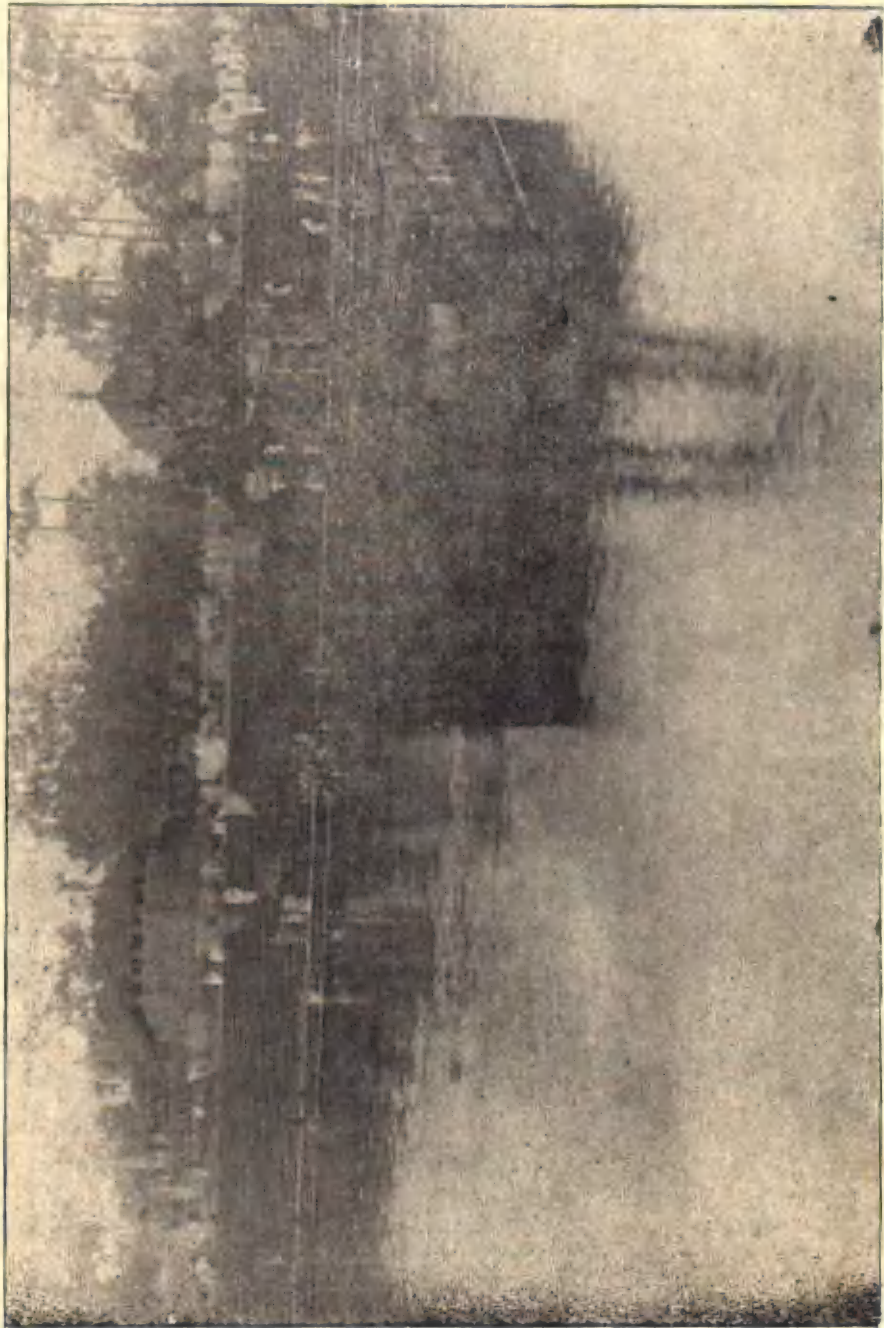
చిత్ర మిదిగదన్నా! భ్రాతృన్నేహము నలన,
చిత్వప్రీతిని విడనాడినవాడయినను లక్ష్మణుని
జూడఁగోరుచున్నాడను. విడ్డా! వై దేహీ!

క. విడనాడె రామచంద్రుఁడు
జెడనాడెను లక్ష్మణుండు క్షీణితలమందుకా
గడు దుర్యశమునకుం బా
ల్పదిన ననుక నీవుగూడ వర్ణించితివే.

పుత్రా! రామ! నాయనా! లక్ష్మణా! విడ్డా!
వై దేహీ! నాకు బదులుకలుకుం డబ్బలారా!
శూన్య మిది. అయ్యో! నాకొక్కఁడును బదు
లుఫలుకకున్నాడు. కానల్యారనయా! ఏక్కడ
నున్నాడవు?

ఆకిరిపల్లి: గరుడోత్సవము

ఆదిల్షా: పరామర్శించు-రిన్ (కోనేరు).

గీ. సత్యసంధ! విమత్సర! శాంతహృదయ!

సర్వలోకాభిమత! గురుజనవిధేయ!

సద్గుణగణాభిరామ! శ్రీరామ! రామ!

!లుకగదవన్న నాకొక్క బదులులుకు!

అయ్యో! సర్వజనహృదయ సయనాభిరాముఁ

డగు నారాముఁ డెక్కడ! ఆపితృవాక్యాను

వర్తనం జెందుండే? శోకార్తులయెడ నాయను

కంప యేమయ్యో! రాక్ష్యశ్వర్ణమును దృఢము

వలె లెక్క నేయని నాతండ్రి యేడి! నాయనా!

గామా! వృద్ధుఁ డగుతండ్రిని నన్ను విడిచి,

యనంబద్ధమగు ధర్మమును నీ వేల యనుచరిం

పవలెనోయి! అయ్యో! ఇహో! కృష్ణమయ్యో!!

గీ. సూర్యున స్నేహ రాముడు సూర్యునంటి

యరుగుదినమట్లు లక్ష్మణుఁ డనుగమించె

రవియును దినంబు పెడలినయవల ఛాయ

గానరానట్లు నీతయుఁ గానరాదు.

(వయికిఁ జూచి) ఓ! కృతాంతహతకా!

గీ. పుత్రులే లేనివాడ నైపోతి నేను

రాముఁ డేభూమిఁజికిఁ గుమారుఁడయ్యె,

అడవిఁబలియయ్యెగై కేయి యక్కటకట!

మూఁడుబెడిదముల నీచేతమూఁడెగదర!

కౌసల్య

(ఏడ్చుచు) ఊరుకొండే, నిబ్బరించుకొండియింక;

మీరింతగా సంతాపపడుతూ పారవశ్యం తె

చ్చోపడంతగదు. కోడలు, కుమార్తె మీరు

మాటయిచ్చినకాలము దాటగానే వస్తారు.

చూడవచ్చును.

రాజు

ఓసీ! ఎవతెవే నీవు?

కౌసల్య

మీదయకు తప్పినకొడుకును గన్న తల్లిని నేను.

రాజు

ఏమీ! ఏమీ! సర్వజన సయనహృదయాభి

రాముఁడయిన రామునకుఁ దల్లి వికౌసల్యవా?

కౌసల్య

దేవా! ఆదురదృష్టవంతురాలనే నేను.

రాజు

కౌసల్యా! సారవతివి గదవే! రామునిగర్భమున

ధరించితివి.

గీ. అగ్నితుల్య మమిత మతిదుస్సహంబు దుః

ఖంబు నన్ను మిగులఁ గాల్చుచుండె

సంహరింపఁజాల సహియింపనుంజాల

నెట్టులోకొ! ప్రముషితేంద్రియుండ!

(సుమిత్రనుజూచి) వేటొకతె ఇది యెవరై?

కౌసల్య

నాయన లక్ష్మణుని—(అర్ధోక్తిలో)

రాజు

(తొందరతోలేచి) ఏడి! ఎక్కడ లక్ష్మణుఁ

డెక్కడ! లేడే? అయ్యోకృష్ణము!

(రాణులు తొట్టుపాటుతోలేచి రాజును బట్టు

కొందురు.)

కౌసల్య

కాదండీ! నాయనలక్ష్మణుని తల్లి సుమిత్ర అని

చెప్పబోతిని.

రాజు

ఓసీ సుమిత్రా!

గీ. ఓసీ! నీకుమారుఁడే సత్కుమారకుం

డగు; నదేమనంగఁ బగలురేయు

రామచంద్రమూర్తి రఘువంశ దీపకు
నీడవోలే నతఁడు వీడకుండ.

కాంచుకీయుఁడు

(ప్రవేశించి)

మహారాజులుగారికి జయము, వీరుగో! పూ
జ్యులగు సుమంత్రులవారు విచ్చేసిరి.

రాజు

(తొందరతోలేచి) రామునితో వచ్చెనా?

కాంచుకీయుఁడు

లేదు. రథముతో వచ్చెను.

రాజు

ఏమీ! ఏమీ! రథముతోనా? వట్టి రథము
తోనా? (అని మూర్ఛితుడై పడును)

రాజులు

దేవా! ఊరడిల్లండి. ఊరడిల్లండి. (అవయవ
ములఁ దడవుదురు.)

కాంచుకీయుఁడు

అయ్యో! కష్టము! ఇటువంటి మహాపురుషులు
గూడ నిటువంటి యాపదను బొందుదురనఁగా
విధి యెంతయనతిక్రమణీయ మన్న మాట!
మహాప్రభూ! ఊఱడిల్లుడు. ఊఱడిల్లుడు.

రాజు

(ఇంచుక లెప్పటిల్లి) బాలాకీ! సుమంత్రుఁ డా
క్కడఁకే కదా వచ్చినది?

కాంచుకీయుఁడు

అవును.

రాజు

అయ్యో! కష్టము.

గీ. రథము శూన్యమై పరావృత్త మయ్యెనా?
నామనోరథంబు నష్టమయ్యె
అనిపె నేమొ దశరథునిఁ దోడుకొనిపో
పొంటె రథముఁ గాలపురుషుఁ డీపుడ

అట్లెని శీఘ్రముగాఁ దోడ్కొని రమ్మ.

కాంచుకీయుఁడు

చిత్తము. మహారాజులుగారి నెలవు ప్రకా
రము. (వెళ్లును)

రాజు

గీ. అడవి నెత్తమ్మికొలకుల నుడిసివచ్చు
కమ్మఁ దెమ్మెరల్ భాగ్యవంతుమ్ములుగద!
తనిపు జనియింప నయ్యవి తాఁకుచుండు
నడవిఁ దిరుగాడు శ్రీరాము సంగకమ్మా.
(అంత సుమంత్రుఁడు ప్రవేశించును.)

సుమంత్రుఁడు

(అంతటను గలయఁజూచి శోకముతో)

మ. తమ కృత్యమ్ములువీడి భృత్యజను ల
త్యంతంబు నెయ్యంబు తి
య్యము పెంపొందిన రామచంద్రునెడఁబా
యక లేక శోకాగ్నియం
గములం గాల్పఁగఁ గన్ను లశ్రులఁదొలం
కక దీనదీనాస్మ్యలై
గములై బెగ్గిలి యేడ్చుచున్న నృతిక
గర్హించుచున్నా రహా!
(చేరఁబోయి) మహాప్రభూ! జయము.

రాజు

నీ. అన్నా! సుమంత్ర! నాయగ్ర పుత్తుఁడు:—
కాదుకాదు తప్పగాఁ బలికితిని

సీ. అన్నా! సుమంత్ర! నీయగ్రపుత్రి! డురాము

దెచ్చట నున్నాడో యెఱుంగఁజెప్ప!
అల విదేహాధీశుననుగఁగూతురు గురు

శుశ్రూషు విష్ణు దేవోత్పట గలదు?

భ్రాతృసేవక తత్పర చిత్తవృత్తి యా

సామితితాను నెచ్చట గలందు?

మరణ మాసన్నమై దురపిల్లుచున్నట్టి

చెన్నటితండ్రిని నన్నుగూర్చి

నకలలోక శోకసాగర సంక్షోభ

కరముగాఁగ నేమిగాని నీకుఁ

జెప్పి పంపినారె యిప్పు కదానిని

దప్పకుండఁనాకు జెప్పమన్న.

సుమంత్రుడు

మహాప్రభూ! వలదువలదు. అమంగళ వచన
ముల నిట్లు వెలుకవలదు. అచిరముననే వారిని
మీరు చూడఁగలరు.

రాజు

అగును. నే నయుక్తముగానే యడిగితిని. అది
తపస్యుల విషయమున నడుగఁదగిన ప్రశ్నము
గాదు. ఇకఁ జెప్పము. తపస్యుల తపస్సు
వర్ధిల్లుచున్నదా? అరణ్యములు స్వాధీనము
లమ్యనా? అక్కడఁ దిరుగుదో వైదేహి క్షేక
పడుట లేదుగద!

సుమిత్ర

సుమంత్ర! నారచీరలలుంగలు ఒంటినింబ
యెరుకొని పసిబాల అయిడిండ్రికూడా ఆరి
తేరినవారి నడవడిక నేర్చుకొన్న మానీతమ్మ
అడవులలో పెనిమిటికి సహాధర్యచారిణి అయి
మమ్ములనుగూర్చి మహారాజులుంగారినిగూర్చి
ఏమయినా చెప్పంపిందా?

సుమంత్రుడు

అందఱును మహారాజులుంగారిని గూర్చియే-

రాజు

అగు. అగు. శ్రీత్రరసాయనములు నాకుహృద
యాతురౌషధములు అయిన వారి నామధేయ
ములను బేర్కొనియే చెప్పము.

సుమంత్రుడు

మహాప్రభువుల సెలవుప్రకారము. చిరంజీవి
రామమూర్తి

రాజు

రామమూర్తి అనియూ, వీడుగో రాముడు.
వాని నామమును విన్నంతనే నాకు వాని
దాఁకివట్లున్నది. ఇక, ఇక-

సుమంత్రుడు

చిరంజీవి లక్ష్మణుడు

రాజు

వీడుగో లక్ష్మణుడు. ఇక ఇక,

సుమంత్రుడు

ఆయుష్మతి సీత, జనకరాజపుత్రి.

రాజు

ఇదిగో వైదేహి, రాముడు, లక్ష్మణుడు,
వైదేహి, అని యీవరున సరి గాదు.

సుమంత్రుడు

ఇక వరుస యెట్లు?

రాజు

రాముడు, వైదేహి, లక్ష్మణుడు అని
చెప్పము.

గీ. ఇడుమ లడవులందు గడుగల్గు సీతమ్మ
కాపు గల్గియుండఁగా వలయును

నామసంగ్రహముననుగూడ రామల
త్యులు సదుమ నామె మనలుఁ గాక!

సుమంత్రుడు

చిత్తము మహాప్రభువుల సెలవుప్రకారమే.
చిరంజీవి రామమూర్తి

రాజు

వీడుగో రామమూర్తి.

సుమంత్రుడు

అయ్యతీ జనకరాజపుత్రీ

రాజు

ఇదిగో వై దేహి.

సుమంత్రుడు

చిరంజీవి లక్ష్మణుడు.

రాజు

వీడుగో లక్ష్మణుడు. రామ! వై దేహి! లక్ష్మ
ణ! కౌగిలించుకొనుండు నన్ను బిడ్డలారా!

మధ్యాక్కర

ఒకమాటు తనువారఁగౌగిలింతునో

యొద్దఁ జేర్చుకొని

యొకమాటు కనులారఁ గాంతునోరాము

నొప్పలకుప్ప

వికలజీవితం డమృతమున జీవించు

విధమున నేను

సుకపడి మరల జీవించునని తలం

చుచునున్నవాడ!

సుమంత్రుడు

కృంగి బేరపురమున రథముననుండిదిగి యయో
ధ్యాభిముఖులై నిలుచుండి యుండఁతు మహా

రాజులుంగారికి దలతో నమస్కరించి విన్న
వించుకొన నుపక్రమించిరి.

ద్వి. తడవేదియో చెప్పఁదలపోసి; రపుడు
వడకెను నొకువంగ వాతెఱ గూడ
అప్పించెను గంత మంతఁ గన్నీరు
చెప్పకే యడవికిఁ జేరిరి వారు.

రాజు

ఏమీ! ఏమియుఁ జెప్పుకుండ నేయడవికేగిరా?
(అని రెట్టిపుమోహమును జెందెను)

సుమంత్రుడు

(తోట్రుపాటుతో) బాలాకీ! మహారాజులు
గారు అప్రతీకారమయిన యవస్థతో నున్నా
రని యమాత్యులకుఁ దెలుపుము.

కాంచుకీయుడు

అట్లే (వెళ్లును)

రాజులు

దేవా! ఊరడిల్లండి! ఊరడిల్లండి.

రాజు

(ఇంచుక యూఱడిల్లి)

గీ. సంస్పృశింపుము నన్నుఁ గౌసల్య నిన్నుఁ
గాంచుటకు నాడుకనుదోయి కానరాగు
అరిగె శ్రీరామచంద్రుని దరికి మనము
తిరిగి రా దిప్పటికి నందె మరగియుండె.

నాయనా! రామా! ఎడతెగక నే నిదే తలపో
సితిని గదోయీ!

సీ. కానక కన్నసంతానమ్ము నిన్ను సు
శ్రీ రాజ్యమున నభిషిక్తుఁ జేసి

రక్షింపఁగలదొడ్డ రాచగున్న లభించు

కలమునఁ బ్రజఁగృతార్థతకుఁ దార్చి

తమ్ముఁ గుఱ్ఱుల సంతతము భవత్సమ వైభ

రాజ

పులఁజేయుమని నీకుఁ దెలియఁ జెప్పి

శిదక మోయి!

చింతఃబోకార్ప విశ్రాంతిఁ జేకూర్చు బ

కాంచుకీయుఁడు

ర్యాస్తమా మునివనా శ్రమముఁ జేరి

జీవితావశేషంబు బోధోపవలయు

ననుచుఁ దలఁచు నావాంఛితంబక్కటకట!

క్షణము లోపల సర్వంబుఁ గణగి యన్య

ధాకరించెను రాకాసికైక తనయ!

రాజ

సుమంత్ర! కైకేయుకిఁ దెలుపుము.

(అవమించి చూచి)

గీ. చనియె రాముఁడనుము సంతోష వడుగును

గీ. ఇంద్రునకు నెచ్చెలి దీలిపుఁ డితఁడెఱుఁడె

మునురు లెల్ల నాకు నుడిగె ననుము

రఘువు, నాతండ్రి యజమనోరాజితండా?

తోడుతోడఁ గొడుకుఁదోడ్తెచ్చు కొనుమను

ఏలవచ్చితరయ్య మీ రిచటి కిపుడు

పాపఫలము తనకుఁ బొడ ననుము.

నేనె మిముఁ జేరవచ్చుచున్నాను గాదె!

సుమంత్రుఁడు

రామ! వైదేహీ!లమ్మణ! నేనిక శితరుల సన్ని

మహాప్రభువుల సెలవుప్రకారము.

ధికిఁ బోవుచున్నాను! ఓపితరులారా! నేను,

రాజ

ఇదిగోనేను, వచ్చుచున్నాఁడను.

(మీఁదీకిఁజూచి) అహో! రామకథా శ్రవణ

(మూర్ఖులో మునిగెను)

సందగ్ధహృదయుఁడ నగు నన్ను నోదార్చుటకు

(కాంచుకీయుఁడు తెరవైచును.)

బితరు లరుదెంచిరి! ఎవ రక్కడ?

అందఱును

కాంచుకీయుఁడు

అయ్యో! అయ్యో! మహారాజులుంగాను.

(ప్రవేశించి)

(నిష్క్రమింతురు.)

జయము మహారాజులుంగారికి.

ఇది ద్విత్వీయాంకము

ఉత్తరుని ప్రగల్భములు

(శ్రీ). తి. ప. నారాయణస్వామి గారు

- కురువతి సంగరంబె మది కోరి వడిక మన గోగణంబుకై
 సరథగజాశ్వసైనిక విశాలచమూ నివహంబుఁ గూర్చి యు
 త్తరమున నేడు గోవులను దాకె నటంచును వింటి; నిన్న కా
 వరమున దక్షిణంబు పసిబట్టి సుశర్మ య దెంతచిత్రమో.
- క. నను భూమింజయుఁ దరుణీ-జనమూరుని నిఖిలశత్రు సంహారకు చే
 కొనక రణభూమి కుఱుకుట-గనఁ బులిమీసముల నూఁగుగతి యయ్యు గా.
- మ. మముఁ జంకించుట కాఁ బట్టగ సుశర్మ ముందుగా నల్పసై
 న్యముతోఁ బంఛన మత్స్యభూపతి యనూనాటోఁ ధాటీచమూ
 సముదాయంబు రహింపఁబోవు నట కాసావిన్ గుబేరాశక్తై
 యమితానీకినిఁ బంపఁ జేపడు విరాటాధీశు గోసంఘముల్.
- క. అని యెంచి దక్షిణాశకు-మనగోవులకై త్రిగర్త మహిరముణున్ జ
 య్యనఁ బంచి కొడువబలముల-ననుపగఁ దలపోసె నుత్తరాశకుఁ గడఁకన్.
- చ. జనపతి దక్షిణంబున సుశర్మ పశుప్రజము నృరల్పి యొ
 య్యనఁ గొనిపోవుచుండిన జనశ్రుతి మించ ననల్పసైన్యమున్
 గొనుచుఁ బిన్ మరల్చగ నకుంతిత విక్రముఁ జేగె తండ్రి యీ
 గిను మెద నెంచఁడయ్యెనె యొకింతయుఁ దప్పెను కార్యవృద్ధతుల్.
- క. రథముఁ గడుపంగఁదగు సా-రథియొక్కడు లేమి నేఁ దలంకెదఁ ద్రుటిలో
 వధియింపనె రిపులను సా-రథిచేర నొకండు దొరకి రహియించినచోక.
- క. కలహాశముఁ జాడగ ని-మ్ముల భూపతులెల్ల నొర! బుడుతఁ డితం పెం
 తలు చేసె ననుచు మెచ్చగ-గలనన్ గురువీరులను చికాకొనరింతున్.
- చ. కమలభవాంశభాంశమునఁ గల్గిన శూరసమూహమెల్ల ని
 క్కముగ విరాటసూతి కెనఁగా దగు చాపరహస్యవేది గం
 దుమె యని యక్కజంబు మడిఁ దోపగఁ నాడెదరీతి యుద్ధరం
 గమునఁ బరాక్రమించి కడఁకన్ మనగోగణమున్ మరల్చెదక.

ఉ. ఎక్కటిపోరిలో బశుఁడొక విషమాత్మునిఁ దాఁకినంత అ
మృక్కు! కిరిటి యెంతటి యమానుషవిక్రముఁ డంచుఁ బల్కుఁ బే
రెక్కిన యోధుఁడ గలన లీల జయించిన నన్నుఁ గాంచి యీ
యొక్కరి! యరునాదులనె యొడ్డు రణంబుల నంచుఁ బల్కురే.

క. రథమంథర మహితాంభో-నిధిలోఁ దిరుగాడ వాహినీపతి కలంగఁ
రథికుఁడనై సారథిని-మథియింతుఁ గురుప్రసీరమయపైన్యాభిఁ.

చ. తలఁపరుగాక కౌరవు లెడఁ బరిమృష్టరిపువ్రజాంగనా
గళవిలసన్మృగీమదసుకర్దమ మా తరవారిచేతిలో
వలరెడి నన్ను! నింత పరిహాసక మయ్యెనె యుద్ధకేళి? నా
యలవుఁ జలంబు శౌర్యము బలాధ్యులు గందురుగాక నేఁ డనిఁ.

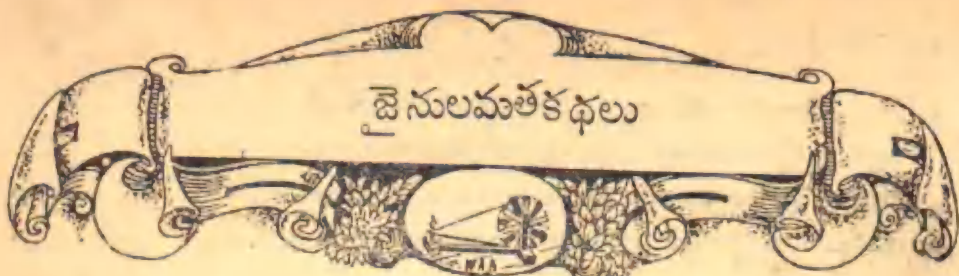
ఉ. కొంపొక నాకరాజ్యరముఁ గోల్పడి మాయదురోదరంబునం
దెడ చొరంగరాని యవనీద్రవసీతతులందు దాఁగి పం
డ్రెండు నమల్ వసింపఁగ సుధీయులు లయ్యతధర్ము లైన య
పాండవుల! యరాతిగణభంజనుఁ డుత్తరుఁ డేవిధంబాకో.

మ. రథనేమిధ్వని గర్జగా నిరతధారావాహి బాహుని
రృథితారాతికిరీటరత్న రుచిశంపాలీలగా రక్తధా
తుఘనీవారము వృష్టియై తగ నహీతూద్యూతకల్పాంత తో
యధరంబో యన మించి కౌరవుల శౌర్యగీష్మముం బాపెడఁ.

మ. వికటాటోప నటత్కబంధము భయావిర్భావధావద్రధి
ప్రకరం బాహతివల్లదశ్యకము సర్వప్రాంతిక్యతాంగదో
ర్మికబాహువ్రజ ముల్లుతద్రథము దుగ్ధేదోపసావిస్త్రగం
ధి కరీంద్రాంగకమై చెలంగ దురముఁ దీవ్రంబుగాఁ జేసెడఁ.

సీ. జాలమార్గముల మృగీలోలలోచనల్ లీలాద్యగుత్పలమాల లనుప
లీలాఃరిష్కృత శూలాయుధులు రణాశీలశూరులు వేనవేలు గోలుప
పేలావిశిష్యత్రు జాలు డటంచు జనాలి మద్విక్రమశ్రీలఁ బొగడ
ప్రోల నాశ్రిత మహీపాలలోకంబుతో బాళిమై మత్స్యభూపాలుఁ డలర
కలనఁ గురువీరులను లీల దొలఁచి యాల-మలఁచి జయమునుగొన్ననఁ దలఁపవట్టి
బలయుతుం డొక్కఁడైన నీయులను కేడ్క-నలరునే? నన్ను నేమించి వెలయు గాక.

క. గాంగేయ కుంభజన్మ కృ-పాంగాధిపముఖ్య రథికవర్ణులతోడఁ
నంగ్రామ మొడవె నా కిం-కం గాఢగునర్థ మెద్ది గణుతిందినచోఁ.

౬ యమపాలచండాలునికథ

పంచాంగుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

ఏనా డేర్పడిందోకాని వారణాసిపట్నం ఇన్ని యుగాలు చెల్లివా ఇన్నిప్రళయాల జరిగినా ఇప్పటికిన్నీ ఒక్కమోస్తరుగా భర్త్యాశ్రయస్థానంగా ప్రసిద్ధి వహిస్తూనే వుంది. ఎంతమంది రాజులు దాన్ని ఏరివాలో, మతంతమంది విజ్ఞానవిధులు అచ్చట భర్త్య వీరాలను నాటి రోటకాపరులయ్యాలో చెప్పలేము, కాని దాని పూర్వోత్తరాలు పరికించేకొద్దీ పులకరింపులు కలిగించుకుండా ఉండవు. ఇట్లాంటి వారాణసికే సంబంధించిన యొకగుణవృద్ధునికథే మనయమపాలచండాలుడిది. దాన్నే పాఠమటకు ఉపహారం చేస్తున్నాము.

యమపాలచండాలుడి కథజరిగినకాలంలో కాశీ పట్నాన్ని పాలిస్తున్నరాజుపేరు పాకకాసనుడు. పాకకాసనుడు అవదానికి కాస్త కఠినమగు వున్నా ప్రజాపరిపాలనలో యేం, భూతదయలో యేం అద్వితీయుడే కాని మఱోటికాదు. ఆయన రాజ్యాన్ని పాలిస్తున్న సమయంలో ఒకమారు ప్రజలలో అతిదుస్సహమైన సంక్షోభం ఏర్పడింది. అంటే ఇది అతని నిరంకుశపరిపాలనం వల్ల కలిగింది ఎంతమాత్రం కాదు. ఎందువల్ల వచ్చిందో యేమో చెప్పలేం— రాష్ట్రంలో అంతటా మహామారినంటివ్యాధికలిగి సర్వనాశం కావడం తలపించింది. రోజూకు రోజూ ఈవుపుద్రవం హెచ్చిపొవడమే కాకుండా 'అయ్యారావో' ప్రజలు అదెప్పుడుతాళలేక ప్రవాసం చిత్రించాలనిసంతటి అవస్థపట్టింది.

పాపం రాజు చాలా మెత్తలిమనస్సు కలవాడనే ఈవిషయంలో చెప్పక తప్పదు. ఆయన వెంటనే మంత్రులను ప్రజాప్రతినిధులను పిలిపించి ఏంవుపాయమో చెప్పం దన్నాడు. అంటే మంత్రులూ వగైరాలందఱూ

కలసి ఆలోచించారు. ఏం ఆలోచిస్తేనేం— ఏదైనా కంటికి అవునించే ఆపదలకైతే ప్రతిక్రియ చేస్తారు గాని అవ్యక్తంగా జననవ్వం కలిగించేవాటికి ఎవరేం చేస్తారా! కాబట్టి వారంతా అన్నాడుగదా!—'మహాప్రభో! ఇది మామలసాధ్యమయ్యే కార్యంగా వుండలేదు. దైవికములయిన ఆపదల్లో చేరింది. కనుక దీనికి ప్రతిక్రియ చేయ చెప్పవలసినవారు దైవజ్ఞులన్నూ చేయవలసినవారు పురోహితులన్నూ. వారిని విచారిస్తే ఏదో తరణోపాయం దొరుకుతుంది'—అన్నారు.

అంతట రాజు సరే అని గగనల్ని ప్రారంభించాడు. వారు చెప్పారుగదా—'అయ్యో ఇది మిలిమిరిన తీవహింసచే ఏర్పడ్డ అజగ్రహాదోష మండీ, ఎన్నో మేళాద్దీతీవాలు మీరాష్ట్రంలో హత మవుతున్నాయి. వాటి ఘోష శుర్రిక పోతుందా? దానికి ఫలంగా ఇప్పుడీవున ద్రవం వచ్చింది. ఇదీకారణం. మఱి ఇటుపైన మీరు తీవహింసమాన్వితడమే కాకుండా, ఇదివఱకు చేసిందానికి ఏదైనా తగినకాంతి చేస్తేనే గాని ఈవుపుద్రవం కాంతించదు'

సరే—అన్నాడు రాజుగారు. వెంటనే పురోహితుల పిలిపించి జరిగినకథ అంతా చెప్పాడు. మఱి దీనికి మీరు మఱి ఏదో మాటిగా కాంతి జరపక తప్ప దన్నాడు. అప్పుడు పురోహితులు చెప్పారుగదా—'దేవవారి ఆజ్ఞను అడ్డీకుందిగనకా! అట్లానే కాని మాయుడికి ఇది సాధ్యపడేట్టు తోచడం లేదు. కాంతి పాక్షికాలవంటే మేం చెయ్యగలం గాని దుర్వ్యసనాలకు ఆలవాటుపడ్డ మనుష్యులకుపుల్ని మల్లించడం మాతరమా అండీ? కషమస్త్రీపండ్లను పాలులో కుద్ధిచేయమంటే

ఏల మీరు కామినియా తైలమునుమాత్రమే వాడవలెను?

(రీజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము వెంట్రుకలకు చాలాభోగమైనది.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు దోడిపోవుటను ఆపును.

కామినియా తైలము వెంట్రుకలు పొడవుగాను, చక్కగాను కాంతిగాను పెరుగుటకు తోడ్పడును.

కామినియా తైలము సువాసన తైలము మాత్రమే కాదు. అయితే వెంట్రుకలు పెరుగుటకు కావలసిన ఓషధులు ఇందులో గలవు.

కామినియా తైలము పుట్టెను చల్లదనమును గలిగించి మెదకు వికారాంతి నివృత్తును.

చదువుడు, ఆలోచింపుడు, అర్థరును పంపుడు.

కలకత్తాలోనున్న ఫార్మస్యూట్రిక తెలిపినది:—“అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీవారిచే పంపబడిన ఆ త్రేరులు, వాఘవ తైలములు విభజింపబడి, పరీక్ష చేయబడుటలన అందులో నోనికరమైన వస్తువులు లేదని దుఢావుపరచబడినది. కామినియా వాఘవ తైలమునందు మనోహరమైన అత్తరు చేర్చబడినది. మెదకుకు చలువను గలిగించును.”

సి. యు. ఆర్. కార్వెల్లా, ఎస్. ఏ. షర్మ, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—“కామినియా తైలము మిక్కిలి మంచిదనియు, తృప్తికరమైనదని నిస్సంశయముగా కనుగొంటిని. ప్రత్యేకముగా మందుకు, పుట్టెకు త్వరలో సుఖమును గలిగించును. ప్రస్తుతియు వాడుచున్న వా కోగలకందరికిని దీనిని విహర్యచేసితిని.”

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1-0-0	వి. పి. ఖర్చులు రు. 0-6-0
బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0	,, ,, ,, 0-12-0

చాన్సరీక:—ప్రతిపట్టామునందును, గ్రామమునందును యాన్ని సుప్రసిద్ధమైన దుకాణములందు కామినియా తైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అనుసరించి దుకాణమునందు దొరకనిచో అతనిచేరును మాకు తెలుపుచూ, అర్థరును మాకు సేరుగా పంపుక. కొందరు వర్తకులు ఎక్కువలాభమునకై ఆశపడి చేరులేని వర్తకుసంఘములు గలవి, తక్కువధరముని “క్రేష్టమైనదని” తెలుపుదురు. గవక అట్టి తంత్రములను నమ్మి మోసపోకుదు. ఎల్లప్పుడును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడుకు. ఇతరమైనవాటిని తెప్పించవద్దు.

అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, జూమ్హూనునీడు, బొంబాయి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావాలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజుని పిలువబడు ఆటోమోటార్లను ప్రవయోగించు

కొన్ని దిండుపులను మీ చేరుమాటుపై చికిత్స చేసి యింపకు, ప్రవృద్ధి సంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్టువ్యాపించును. ఇంతటిరవ్వమైన, మనోహరమైన సువాసనను నీవు బజారులో కొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

‘ఆటోమోటార్’ అను పేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చుకొనుడు. దానిని ఒక మా రువయోగించుము. దాని మనోహరమైన, కాశ్యక్తమైన సువాసనకు తన్మయ్యై స్వమునెందుదువు.

1/2 డ్రామ్స్ బుడ్డి నెల రు.	7-0-0
1/4 ,, ,, ,, రు.	1-4-0
1 డ్రామ్స్ ,, ,, రు.	0-12-0
మాదిరిసీసా ,, రు.	0-2-0
సువాసనగలకార్డులు రు.	0-1-0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనువపుడు దయచేసి ‘ఆటోమోటార్ బహు’ అను

బ్రాగ్రితగా పరికిరించి కొనుడు. అన్ని చోట్లను అమ్ము:

సోత్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,
285, జమ్మచునీరు బజారు, హొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనను సరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైనను సరే, చేహమున యితరచోట్లనైనను సరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడికిము, గొంతు రాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, తెలుగునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

‘ఆడమేస్ వైటైన్ సాల్ట్’

అనువానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది ప్రపకాంతికరము అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన టైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంబుపోయి తక్షణమే నీన్న ఆనోప్పియొక్క బాధనుండి తొలగించును. వలకువల దీనివల్ల బాధపడిరి.

నెల బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ ఆత్మగృహీతము బాధనివారించి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద కేర్పరించ అంగడినుండి 2 అణాలకు క్యాంపిలుపెట్టి తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్స్:—వి. పార్లెక్, 259, వైవాబజారు, మద్రాసు.

సోత్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జమ్మచునీరు బజారు, హొంబాయి.

తెనుగులు చెయ్యబూసుతారే గాని అదెప్పటికైనా అమృతఫలము అవుతవా?—ఇట్లాగే వ్యసనాపకలచిత్రాలుగూడా. ఇందుకు సగిసట్టుగానే ఇక పదిరోజుల్లో వందీర్చునది పుత్రవారులవస్తున్నాయి. ఈపుత్రవారులైన వర్ణప్రకాశపునక్కారాలమాట జేపుడెఱుంగుమకాని దానికి మట్టుపక్కల దేశదేశాన్నించి ప్రజలు వస్తారు. వారికి అన్నకాలు పాకకాలు వేలకొద్దీ ఏర్పడుతాయి. అందులో అనేకవేల జంతువులు ప్రాణాలు పోగొట్టుకోవలసి వస్తుంది. లేకపోలే వారికి రుచైనమాంస మెల్లాలిస్తుంది! పోనీ! నివేదితా మంటారా? కోకాశ్వమంలమ తమస్థలంగా కనకవర్షం కురుస్తుందిగా ఏల్లవప్పు కొంటారు?" అని.

“ధర్మ. తప్పకుండా ఆపించుకుంటే. ప్రజలు తేడతర్యత ప్రభువులకు కోశంతో ఏంపుపయోగంకనుక ఆపితిరుతాను.”—అని వెంటనే పట్టాంబో అంబటా—
 పంచారు:— “ఇకమీద మననగరంలో ఏవరైనా సరే హంస చేయకూడదు. వందీర్చుకోతనకాలంలోనైనా సరే ఏకీవాన్ని గాని ఎంతవ్వల్సన్నీ గాని హింసించినా సరే. లేక హింస చేస్తారని తోచినాగాని పురితీయించి వేస్తాను” —అని.

దంపారా నిమిషంలో పోలిపోయింది. సుగ్రూర్: పట్నంలో ఎక్కడయ్యానో తేవహింసలేదు సరేకదా. ఆప్రయత్నమైనా కలికానికిఅయినా కనపడలేదు. పురోహితులు కాంతిరక్తులు చేశారు. ఉత్సాహము మెల్లంగా సగ్గుకొన్నది. క్రమంగా క్రచ్చిమంతటా రాజాగారి ధర్మమా—అని కాంతి నెలకొంటున్నది.

ఇట్లా వుండగా ఆప్రల్లో ధర్మగుణవి ఒక కెట్టి గానికట్టా డున్నాడు. కట్టా డంటే పాలుతాగే కట్టా డుగాడు. ప్రాయంలో వున్న కట్టాడు. అసలే కోమటి పడ్డ. ఆపైని సంపన్నుల యింటివాడు. ఆతర్వాత స్వేచ్ఛాచారి. అందుపైని కాస్తరీత్యాలోను ఇంకాస్త తేస్సరాజాం పతయే లోనున్నా మజికాస్త దివ్యోచాపల్యానికీ - ఇదికాస్త - అదికాస్తవోపున - వ్యసనాలన్నీటి కన్నీరుంది అనుభవం కలవాడే. ఉద్దండుడు. మఱి ఇల్లాంటి కూరుడిపోలికి మాత్రం రాజాజ్ఞ యనుక

సవంగా పరిణమించిందంటే ఆశ్చర్య మే మన్నది! కాబట్టే,

‘వ్యసననివాంహి నియమ ఏవ యహి!’
 అన్నాగు పెద్దలు. ధర్మగుణ - మఱి పుతాయం ఏమటని ఎంతో తలపోశాడు. ఎన్నివిధాల ఆలోచించినా అంత పట్టలేదు. ఈసమస్యనే చర్చించుకొంటూ ఒకనాడు రాజాగారి వాహనోద్యానంలో వెళ్లి కూచున్నాడు. అక్కడనుంచి చల్లనినీడగల చెట్లున్నాయి. వుంచినాన సల సువాలించే పూలచెట్లు పలురకాలు అందులో వున్నాయి. స్వాదువులయిన తేలినీరును చెనజల్లే జలయంత్రాలున్నాయి. ఇట్లుందుకుగీ హాయిగా కాలం వెళ్లే ప్రయత్నానికి అనుకూలమైన సాధనాలన్నీ పుష్కలంగానే వున్నాయి. అయినా ఏంటాభంగి ఆకాంక్షపరినిధిలు అతనిమనస్సుకు వచ్చలేదు. తుదకు దానికిన్నీ “అయ్యో!—మాంధి రుదిగల మాంసం తిని ఎన్ని కల్పాల యిందోగదా! మఱిఈజన్మలో, ఆల్లాంటిగుణాలు మర్గా లిస్తేవచ్చే పోనీ లభించకపోయినా తీవ్రకాలంలో చిర అను ఒక్కమాటైనా కడుపునిండుగా లేకపోలే పోయిందీ ఏదో కొంచెము రుదిగైనా నంజాడు లిస్తుందో లభించదోగదా!”—అని తలపోస్తూ కలుకలు మింగుతూ కూలుచున్నాడు. ఇట్లా వుండగా ఆరోటలో ఒకతూల మాంధి బలిగిన మేకపిల్ల కట్టివేసి వున్నది. దాన్ని చూచే మాడవతోటే ‘యోవ్యా’—అనిపించింది ధర్మ కుమారుడు. దానికి తగిసట్టుగానే ఆచుట్టుపక్కల నికబ్బంగా వుంది. ధర్మగుణ ఇహ నిల్వలేక పోయాడు. వెంటనే ధర్మగుణ లేని అమేకమ పట్టుకొని మెడమలిమి చలి చుక్క తీతో బొక్కచీటి ఆపద్విమాంసమే ఇంత తిన్నాడు. ఇదిల్లా జరిగేలోపలనే తోటభూలి వెచ్చాడు. ధర్మకుడి గుండెలు దడదడ మన్నాయి. కాని కాస్త బంగారం ప్రదర్శించడంతోటే అరివికి ఆభయం తీరిపో గ్గింది. తర్వాత ధర్మకుడు ఆమేకమ ఆలోచనతోటే తోట మలిపాయంతో తూడ్చి పున్నడికిపల్లె వెళ్లి పోయాడు. తోటమాలి తాను ఏమీ ఎఱగనట్టే వెళ్లి రాజాగారితో మేక అంతర్ధానాన్ని విన్నవించాడు.

“ఏంచిత్రం! రాజా ఉద్యానంలో - అందులో తోటమాలీని రేయింబుళ్లు కాపుంచినతోటలో - పట్ట

పగలే పెంతుకుమేక అవ్యక్తమై పోవడమా?—అని ఏమోమో అలోచించి రాజుగారు గూఢచారులను పిలిపించి భోగట్టా చెయ్యమన్నాడు. గూఢచారులు సరే నన్నారు. చెదికారుచెదికారు విశ్వమంతా చెవకారు. చాడాపోడా కనపడలేదు. అంతట వాళ్లలో ఒకడు తోటమూసని పరీక్షిస్తే చాసుండు ననుకొన్నాడు. తర్వాత మెల్లగా సాయంకాలముకాగానే మారుమేను తో తోటలో ఒకమూస వెల్లిదాగివుండి క్రమంగా చీకటిపడేకొద్దీ తోటమూసనిదే చెవక కాపలా కావాడు. చిగ్గా కర్మంబాలక ఆనాడే అగ్గరాత్రిప్పుడు తోటమూసని అతనిపెండ్లకు అడిగిందిరా!—అవును గాని మేకను పట్టువలెను చంపేవికర్మకృష్టి రాజు ఏం చేయగలిగాడు? ఇదిగో ఇట్లాగే వుంటాయి మనదొరల ప్రతిజ్ఞలు! అన్నది. తోటమూస. ‘ఛీ ఆరవము. మనకెందు కాసంగతి. ఏనకు భక్తకుశికర్పాన పదిమమ్మలు లభించాయి. ఈసంగతి వెళ్లబెడితే మనకూ అవనీ! పురి తప్పదు.’ అన్నాడు. గూఢచారి ఈమూసని తీసికొని చక్కాపాయి మజ్నాడు తెల్లవారకముందే భక్తకుశిక పట్టుకొని రాజసూసలో పోజరు పెట్టి చెప్పాడు. రాజు జరిగిందంతా విచారించి అన్నాడుగదా—‘వ్యవసేన యులో తేనః సర్వం పాపపరో భవేత్’—అని. తర్వాత సర్వరక్షి తీసికోపాయి కొట్టపాలుడిలో చెప్పి వెంటనే ఉరితీయించమని ఆజ్ఞ యిచ్చాడు. రాజాజ్ఞ అయిన తర్వాత ఇల్లు ఆలస్యమేం: కొట్టపాలుడికి చెప్పివెప్పారు. అతడుమూడ పురిస్తంభం దగ్గరకి పంపి, ఉరితీయ్యమని యమపాలుడికి ఆజ్ఞచేశాడు. కొట్టపాలుడి నేవకులు అతన్ని యమపాలుడివద్దగజికి తీసికోపాయ్యారు.

యమపాలుడిది కాపడానికి వ్యర్థస్థానంలో వుండి. వధూర్థులను పురితీసే ఉద్యోగమే. కాని పౌడయం చాలమే తురిది. దైవభక్తి పాపచింతనను అతనికి ప్రశ్న కంగా వున్నావులు. దానికి తోడు తాను ఏ ఏజాతిలో జన్మించినా సత్సహవాసం వల్ల తప్పకుండా తరిస్తా మనీ విశ్వాసం అతనికి ఖుట్టిగా వున్నది. కనుక వరకు ఆయుర్ద్యోగంలో తనభర్తాన్ని విశ్వహించి శేవయాత్ర జరుపుతూ అవకాశం చిక్కి నప్పుడల్లా జైనసన్యాసుల నాశ్రయించి ఆత్మవిజ్ఞానాన్ని ఆర్జిస్తూ కాలం తోడు

వ్వాడు. అటుపైని అతడు శౌరిదిరోజులక్రిందనే చురుగ్గోచరమీక్ష పట్టాడు.

చతుర్వక్రతీక్ష అనగా—జైనమతప్రకారం ఏవిధమైన హింసాకృత్యాన్ని ఆచరింపకుండా శేవలయ జూపాలియ్య భగవద్భావంలో కాలం గడవనలసిరోజు, కాబట్టి అందు చతుర్వక్రతాన్ని చాలా గోప్యంగా ఆచరిస్తున్నాడు. ఇదిట్లా వుండగా సరిగాచతుర్వక్రతీక్షవాడే భర్తృక్షి పురితీయవలసిన అవసరం ఏర్పడ్డది. అందులోనూ—ఆరోజు వ్యర్థస్థానంలో మంతు యమపాలుడినే, కాబట్టి యమపాలుడి కిది సంకటంగా పరిణమించింది. ఏం చేస్తాడూ? చతుర్వక్రతాన్నా మదులుకోలేడు. రాజాజ్ఞనా త్రోవేపుచ్చు వీలేదు. ఇట్లాంటి విషయాలలో బడి ఉంటూనే మూరంనుంచి వస్తూన్న రాజభటులను చూచి ఇంటిలో దూరి దాగిపోని భార్యతో అన్నాడుగదా—‘యమభోగరులకు మల్లే వస్తున్నాడు రాజభటులు వారు వచ్చివీ!స్తే నేను పూరిలో లేనని చెప్పొ. చ్చా! మనూ! అన్నాడు. ఆవిడమూడ సరే అన్నది.

ఇంతలో రాజభటులు మూడా సమీపించారు. వాళ్లలో యమపాలుడి భార్య నిలువబడ్డది. ఆస్థిమాచి ‘యమపాలు డెక్కడ? రాజుగారుతీసికోరబ్బున్నారు—’ అని అడిగారు. ఆవిడన్నదిగదా—‘అయ్యో మూలంధువుల్లో దూర్గ్రావములకు చాలా జబ్బు చేశాడిది. వారిని చూసినస్తానని పూయ్యుకు. నాల్గురోజు లయింది. ఇంకా రాలేదు—’ అన, రాజభటులు మొగాలు మొగాలు చూసుకున్నాడు. ఆసంగతినిపెట్టి ‘ఏదో పని వుండాలె—’ అనుకొని మళ్లా అన్నదిగదా—‘ఏం వికేమం? తేపు ఎల్లాగా నస్తాడు. తప్పదు. ఇంతలో మింది పోయ్యో కేమన్నావుంటే.....’ అని తలుపటాయించింది.

రాజభటులు ఆసరిస్తే కేవులు డెక్కపెట్టి వాళ్లుగదా. వారిలో ఒకగడుసువాడన్నాడు—‘ఎప్పుడుకేమీ లేదు. ఇవాళ్ల యమపాలుడే వున్నట్టుంటే అతనిదరిద్రం నేటిరో తీరిపోయ్యేది. రాజుగారు అతని వివాద చాలా దయపడ్డారు. అందుకుతోడుగా నేను ఒకపాపాత్ముని పురితీయ్యాడి. ఆపనిచేసినతిలారికి రాజుగారు నూరుబండారాలు (అంటే బంగారు నాణెములు)

ఇస్తా నని శిష్యుం చేశారు. ఏమైతేనేం దర్శిద్దాల్సి బాగుచెయ్యడం పాగ్యమా?"

తెలూరి భార్యకు బంగారు కేసు ఏవడంతో 'లే నో' రూపింది. కాని నోటితో యమపాలు డింట్లోనే వున్నా నని చెప్పి తే వంపేస్తాడు. కనుక కాస్త స్త్రీచాపల్యం చూపిస్తూ రాజభటులను ఇమెరా చేశింది. వెంటనే యమపాలుడి గుడిసెలోకి జబర్దస్తీగా దూరి వారతన్ని ఇవతలికి లాగిశాని వచ్చారు. కనుకనే అన్నాడు గదా!

* శ్లో. స్త్రీదాం స్వభావతో మాయా
కిం పున ల్లోభకారిణే,
ప్రజ్వల న్నుపీ దుర్వహ్నిః
కింబాలే వాతి దారుణే,
—అచార్యసేమివస్త్రేని వాషష్టిసుంపి.

కాని యమపాలుడు మొండిచైతన్యంతో 'రావ' లే వన్నాడు. అంటే పాగుతుందీ? వాల్లు తన్నీ గారి దగ్గరకు వెట్టుకొని పోయారు. పిమ్మట రాజా గారు క శేమి టన్నాడు. యమపాలుడు చెప్పుకొన సాగినాడు:—“మహాప్రభూ! చేరవ వీ త్రింగించారి. నేను నేటిదినం ఏప్రాణిని హింస చెయ్యను. సర్వామధిబుద్ధి అనే వారిదగ్గర ఉంటు ప్రికరించాను. కాబట్టి నన్ను క్షమించి వదిలిపెట్టండి. నేను దేవరజ్ఞుడు శిరపావ హిస్తాను. లేదా నేటికిమాత్రం మఱిఎవరికైనా నా శూచిని పెట్టండి. లేమబోటి ధర్మపాలము కరుణించి యీ మాత్రం నాకు అవకాశం దయచేయండి...” అని.

పాకకానను దసరే భిక్షుమం టున్నాడు. అందు లో 'తాను అజ్ఞ యివ్వడమున్నూ ఆది చేయకపోవడ

మే కాకుండా, నేను ఏప్రాణిని నేను చంపనని చెప్పుడ మావా?' అని అరచికి పట్టంపు ఎక్కువైంది. యమ పాలుడితో చేయక తప్ప వన్నాడు. యమపాలుడు తెగింది 'నేను చెయ్య' వన్నాడు. సభలో వారంతా ఆశ్చర్యపడిపోతున్నారు. రాజాగారికి పట్టుటల హెచ్చు తున్నది. దానికి రెంకింరలుగా తెలూరి ధర్మశ్రద్ధ పెలుగు తున్నది. కామామలే!

* శ్లో. యై ర్ముఖాని సమాప్తువంతి విధివ
జ్ఞానంతి పశ్యంతినో
విర్యంవై న నిబం త్యజం ర్మగుభ్యంతో
నిర్మం సిథా స్సంస్మతా
కర్మాణి ప్రహతాని తాని మహతా
యోగేష యై స్తే పతా
సిద్ధా నిర్మలకష్టయామృతరసా
న్నాథా భవేయం ర్మ కిమ్!
—పంచాంగికవండి.

“ఏం పట్టుటల వదుల్తావా? లేదా?” అని రాజా ముట అడిగాడు. చండాలడు ‘మహాప్రభూ! వదంటుకు పిలుచేవన్నాడు. రాజా—అట్లాగా! అయినే మంచిది! అని రాజభటులను చూచి “ఈపాగుబోతునే తీరకో పోయి ధర్మపడికి బదులుగా వ్రలితీయం” వన్నాడు. యమపాలుడు మాటుమాట చెప్పకుండ రాజభటుల చెంబు వ్యస్తావానికి వెళ్లివాడు. సరి ఇక తరవాయి యేమన్నదీ ఆజ్ఞ ప్రకారం అంతా సిద్ధమైంది. యమ పాలున్నీ ఉరికంతానికి కట్టారు. అప్పటికి అరనుమాటాడ లేడు. అప్పుడు కొట్టపాలుడు దగ్గరకువచ్చి ఏమైనచెప్పు

* సహజంగానే స్త్రీలు మాయాస్వభావంగదా! అందులో కాస్త ఏదైనా ధనప్రవ్యాదులఅకగాని, లేక వస్తువాహనాదుగు యభిలాషగాని కలిగితే ఇక వారుమాపు నాయను గుణించి వేరే చెప్పకులయవా? ఏమందురా? అసలే దుర్వహ్ని (ఆనగా దగ్గటికి చేరరాకుండా వాల్లుచెవులా మడుమ్రావుండే కాల్యకొని తినే నిప్పుగదా) అందులోనూ దానికితోడుగా అతిదారుంగా గాకిగూడా ఏమీ తోడైలే మఱి చెప్పేలేమంది!

* తమకు ప్రాప్తింపజేసి దుఃఖాల నన్నిటిని బాగా ఎటోతే వుంటారు. వైని వాటివన కలుగబోవు చెడుపులను మాదా తెగికికొనే వుంటారు. ఇట్లా వుండిమాదా, తర్రాపి అందలతోబాటు తామున్న నిర్మ కృత్యాలలో సంసారంలో బడి ఎడా తెరిపి లేకుండావుండిమాదా, తమ ఓర్పు (ఇదే విర్యము) నేమాత్రం కోల్పోకుండా వుండే, కర్మల వన్నిటిని ఆనుభవమూడేనే వుంటారు కాని లొంగరు. అట్టి నిర్మలకష్టయామృతరసముల విద్ధులు నిజానికి సమస్తలోకాలి నాగులుగా నేల పేర్కొనరాక యజుదురు?

కోమలిని వుండా! అని అడిగాడు. యమపాలుడు—
 ఆవుంది. అయిదుకుజాలు భగవంతుని స్తుతించుకోవడా
 నిక విలంకలగజెయ్యవలె! అనికోరాదు. కొట్టపాలుడు
 పరే నన్నాడు. యమపాలు డంతలు ఇట్లా ఆరంభిం
 చాడు.

* కో. జయ పునరా! జాహిణండు!
 తివునానియేకదీన తివయర!
 జయ సఅలతీవనస్సల
 నీమ్యల నూరవనానిహి జాహి!

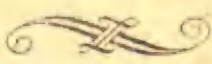
† కో. విశ్వేశుమ మ్మి జీవన
 మహాగడి సంసాహాగోక్మవీయమ్మి
 కంఠగద కీరి యస్స వి
 ధీరం సంవజ్జయే పరమమ్.

స్తోత్రం ముగిసిపోయింది. కొట్టపాలుడు కా
 నిమ్మని పళ్లెమలకు అజ్ఞులయ్యాడు. వెంటనే తలారు
 యమపాలుణ్ణిపురితీసారు. అతనివెంటనే భర్తమగ్గిగూడా
 పురితీసారు. పిమ్మట రాజాగారు స్వయంగా యమపాలు
 జ్ఞిమామటకు పచ్చి తన ఆజ్ఞాభంగం చేశాడనేఅక్కొమ్మ
 పట్టక ఆకావాన్ని అక్కడకు దగ్గుగా వుండే మువళ్ల
 సరస్సులో కట్టించాడు. ఆహా! వెంటనే నీం ఒరిగిండును
 కొన్నానూ! బలాధిదేవత రత్న ఒదిరవైన దివ్యనిహా

సనములో యమపాలుడికి దివ్యశరీరాన్నియిచ్చి హర్షం
 వల్లెట్టుకొని సరోమగ్గును ప్రత్యక్షమైంది. రాజాకు
 అంతలు తెలివి గలిగింది. అప్పుడు రాజా అనేకంగా ఆ
 దేవతను స్తుతించి యమపాలుడిని చేరదీసికొనిఅతనిననేక
 విధాల స్తుతించి అనేకరీతుల బహుమానాలతనికి చేసే
 సత్కరించాడు. యమపాలుడు మాతంబడే అయినచేం;
 గురోజ్జ్వలుండు కాబట్టి దేవపూజ్యాడు కాగర్గనాడు.
 కాబట్టియే పెద్దలన్నారు

‡ కో. సదాజ్ఞాత్వా మహాభవైః
 స్వస్థమోక్ష మఖ్యురదే
 భర్తే శ్రీమన్వశేంద్రోక్తే
 మతిః కార్యా సదా మదా.

కో. మాతంగో యమపాలకో నూర్వలై
 ర్దేవాదిభిఃపూజితో
 నానా వస్త్రసువర్ణరత్నైరికస
 త్సుచ్యున్నైః సాదరమ్
 యధన్యస్య హి శేకరోఽపి భువనే
 స శ్రీశవః సంస్క్రిమా
 ద్భక్త్యా దేవనికాయపూజితపద
 వ్యంగోఽస్తు న శ్రేయసే.
 ఇది కైమల సుతకల్పయందు— వది యమ
 పాలచందాలుని కథ ముగిసినది.

* భాయః—జయ ఋతుభ సాధివంశవ! త్రిభువన నిలయైకదీప! తీర్థకర!,
 జయ సకలతీవనస్సల! నీర్మలసూరత్ని నిధి! నాథ.
 [తాత్పర్యము:—భగవానుడా! ఋతుభూతా! సాధికోమరుడా! మామలోకాలమా అలంకార త్రిమయైవ
 తీర్థకం! సమస్తప్రాణుల యందు వాత్సల్యము గలవాడా! నిర్మలములగు సుఖములకు రత్నాకరము నెరి
 వాడా! నాథా సర్వోక్త్యై తో విజయమునొందుము.]
 † భాయః—వృష్టే శ్వయి కపవర! శుభగతి సంసార్థవైక దీతీ,
 కంఠగతజీవితక్యాఽపి ధైర్యం సంవద్యతే పరమమ్.
 [తాత్పర్యము:—ప్రభూ! నీవు సమస్తప్రాణులసమ్మ శుభగతి నార్జించుకొనుటకు ప్రభావ కారణుడవు
 గడుముగ్! అట్టి నిమ్మ కమగవగ్గవనా! కంఠగతప్రాణునిరైవమ ధైర్యము రాగలదే. ఇక నాకు మాత్ర
 మేల అట్టిధైర్యము చేసుటకు, కాన నాకు తోష్యానుభవము చేసుగల ధైర్యము నొనంగుము.]
 ‡ సంసారమసంబటి దారి తెన్ను లేవండావుండే సంసారులు ఈవిధముగాను నెరింగి స్వస్థమోక్ష
 ముప్రప్ర మోక్షైన భర్తయుండు నిల్ల భర్తను మోవముతో చిత్తము పొందిండునాక అని తాత్పర్యము.

మనుష్యనిర్వేదము

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులు గారు

మహారాష్ట్ర రాజము - మిశ్రనాథు తాతము.

ప్రా

ణం కిన్ని-పాట్లన్న వని మున్నె,

యే నెఱింగి యున్న-నీజన్మమే కోర.

జాను లిది రోసికొనియే కా-కానలకుఁ బోవుదురు సర్వము,
మానుకొని యెప్పట్టికి నీజ-న్మము లభింపనిదము వెదకఁగ-

ఉదయము కాఁగానే-నిదుర తొలగిపోవు,

నది మొదలెన్నో ఆ-పదలే చుట్టు ప్రోవు,

బ్రదుకుఁదెరె వెటు చూచినను కను-పడ దిఁకేమి యొసర్తు నయయో !
చదునుగా మది నెంచ నిది శవ-జాగరమై తగులుకొన్నది-

స్నానము కాఁగానే-జోనము కావలెను,

దానికై యెన్నెన్నో-తంటాలు పడవలెను.

మానుకొందా మన్నఁ గడుపున-మండుచుండును దేహ మొడును,
పోనీ యెట్టో తెచ్చిపెట్టినఁ-బొట్ట నిండేట్టు తోఁచదు-

పప్పుంటే నే యుండ-దుప్పుంటే నూనె లే,

దెప్పటి కప్పుడె-యేదో లోపమె యుండు,

తప్ప దిది యని యిరుగుపొరుగుల-నప్పడుగఁజోయినను వెనుకటి,
యప్పు లిమ్మని బాధపెట్టెద, రప్ప ! బ్రదు కెటు తెల్లవాఱును-

రాత్రి చింతలచేత-రానేరాదు నిద్ర,

గాత్రము నలులు-కఱిచి వేయును ముద్ర,

స్తోత్ర పాఠకుల్లు పైపై-దోమ లన్నా ! ముసరుదుడుఁ గ,

శత్రు మృత్యుడె నగలు నాకెము-లాత్ర పఱచుచు నడుగుచుండును-

బాజారునకుఁ బోయి-వస్తువు లడిగిన,

చేజాచి డబ్బుకై-బేజారు నేతురు,

రోజు ఋణములు తీర్చు మనుచు మ-హాజనులు బెదరించుచుండురు,
వాజముండాకొడుకు లిదిగో-వ్యాజ్య మేసెద నందు రబ్బా !

దేహపోషణ కని-గేహిని బెండ్లద,

ఓహో! పిల్లలు పుట్టి-ఊపిరి తీతురు,

మోహ మెక్కువ యవుట బిడ్డలు-మూర్ఖులై పోవుటయు వాని
వాహములకై చదువుకై పలు-పాట్లు పడవలయుటయుఁ జాలును-

మనుష్యుని ఆశయ ఆయం లేదు. దేనికైనా మొదలైనది తుది అని వున్నది. కాని ఆశయ తుది లేదు. పెద్ద పెద్దలు దీక్షలును మాగా యిది వర్ణి లేదు. ఆశయ ఇరవేరేదే కాని ఇరవేరంది కాని, ఒక లక్షా పరిస్థితి అకాపాకాలు వచ్చి అవిపులలో ముక్కుచూసుకొని రవస్సు చేసుకుంటూ 'నిమగ్నము లయి' అనిపించుకునేవారికిమాగా ఆశ వుండనే వుంది. లేకుంటారా? అంటారు; కాని, వారు రవస్సు చేసేది దేనికి? ముక్కికోసము! ముక్కు వారికి ప్రతిఫలం. ముక్కి అందరికీ దొరుకుతుందా? ఏమో. దొరకేవాలి! దొరుకు తుంది. లేనివారికి లేదు. కాని ఈఅందరికీ ఆశయమేమి? ఏదీకూడా వుంటుంది. నేనాదిదేవతలకైవ రప్పించి కాదు. కాబట్టి ఆశ అందరికీ సామాన్యమే. ఆశలన్నీ తీరు తేయా? మన ఆశలన్నీ - కోర్కెలన్నీ - తీరే వైలే మనము మానవుల మెండు కవులయి! అమరులమే అవు రుము. దేవతలమా మనమా భేదమే వుండదు.

మాటండి - ఇప్పటి కారుమానవులనెంచి మా యిట్లో పెద్దపోరు. 'మాటిల్లు' చేయించిపెట్టుకుని వక్కలే పోరు. ఈప్రశ్న అక్క-కొత్త 'ప్రశ్న'కా బయలుదేరింది. కాని, యీ 'మాటి' అంటే యేమిటా అని అనుకున్నాను. 'అదేమిటి?' అని అడిగాను. 'అది ఒక బంగారునగ. చెవులదగ్గర కైవెల్లడంలప రిగిలించేది. పుష్కరాగాలు, కంపులు, రవ్వలు, చెక్కివుంటారు' అని మాఅవిద చెప్పింది. కాని, ఫలాలిది అని వాడు తెలిసిం ది కాదు. కాని, మళ్ళీ "అదెట్లా వుంటుంది?" అని అడిగ దానికి వామాగి. "నే నడిగలేదు. తెలుసుకుంటువు లన్నీ తింటాను. 'మాటిల్లు' అని పేరున్న నగ వక్కలేవా

నా కెక్కడా కనిపించలేదు. అప్పటికి 'నగ' అన్నాను. దొరుకున్నాను.

కొన్నాళ్లు గడచివరి. బాహ్యంలోని ఒక పెద్ద ఔషధాలయం 'క్యాటలాగ్' వక్కలే నేను మావదం రెప్పించింది. అందులో ఔషధాలకేళ్లు, ఫలాల, అవి యేదోనోనులకు వాడేది అన్నీ వ్రాశాడు. ఆ వరుసలో "బాలివాళకైల" అని ఒక ప్రకటన చూచి నుండేను నుట్టి మన్నిది వాడు. ఇదేమా అని చూచి వాను. వాకే నవ్వువచ్చింది. అది హిందీభాష "బాల్" అంటే వెల్లడకలు; ఉచ్చారణ "బాల్ వివాళకైల్" అని; వ్రాయడం మాత్రం "బాలివాళకైల" అని. అప్పు డు నా కా అవుమగం కనికో తెలిసిపోయింది. నాకా భాష వచ్చును కాబట్టి సరిపోయింది. హిందీభాష రిని వాళ్ళే మనుకుంటారు?

అప్పుడు ఈమాటియమాగా అటువంటిదే అయి వుండవచ్చు వనుకున్నాను. ఆనిమిషంలో స్ఫురించింది: ఇది అరవభాష. "మాట్టు" అంటే "గిరినించు" అని అర్థం. ఇప్పుడు మనదేశంలో అరవ కలుసాలీలు నిండివున్నారు. వాళ్ళింట్లను వల్లె పొడించి కొత్త కేదు చెట్టి చివరలో వ్యాపింపజేస్తున్నారు. దీనికి తెలుగుకే కేమేనా వుందా, లేదా?

ఒకనాడు నే నాఫీసుకు పోతుంటే నెమ్మపట్లం రత్నాచారి వాడు తోమా! కనబడ్డాడు. వాణ్ణి అడిగి నాను 'మాటిల్లు' అంటే నేనవి. నా తొకజర తెచ్చి చూపాడు. అది చంపనం! దీనికి అరవంపే రేవున్నా ను. నాను 'మయిరీనాట్టి' అన్నాను. అంటే "వెల్లడు

కలకు తగిలించేది" అని అనడం. ఆ అరవించేతే 'మయి' శీతేన 'మాయీలు' చేతారు నవనారు. ఇదే కావలసింది మా ఆవిడకు. ఇంతకు 'చందనం' అనే యగ్నిని తెనుగునీరుండేని 'మాయీలు' యెందుకు అవనలకే? నాకు తోచడం లేదు. మన తెలుగు భాష యింకా యేయేదికారాలకు లోపమకుంటోకదా! చందనం పాతకాలపు నగ-ప్రాతీనీరు! పాతవన్నీ మోటు! ఇప్పుడు దీని కొత్త చేరుతో కొంచెం నాటాకునూపంతో పెరిసింది నలు న్నూపుంది!

ఈ మాయీలకోసమే మాయిల్లో లోజూ పోరు. మా ఆవిడకు మాయీలమీద ఆశ! నాకు మాత్రం ఆశ లేదనుకున్నారా? చేమా పుట్టాకారంతినీ మనుష్యుణ్ణి నామా గొప్పగొప్ప ఆశలు పీడిస్తూనే వున్నది. ఈ 'మాస్తా' గిరిలోనుంచి జక్కసారిగా యేపిక్ కల్గెనో - యేవం జారీ కింప్రాచానో - కావాలి. ఎనిమిది పది చందలు ఇరి తీరం కావాలి. పెద్దబంగళాలో కాపర మండాలె. గుమాస్తాలు, చాకర్లు, నాకర్లు, వాసీలు చేతిక్రిందంకిగా వుండాలి. ఇంటిముందర పూలతోట వుండాలి. సాయంత్రం నందవచవిహారం - రాత్రిళ్లు మేడిమీద విన్నెలలో పనారు. ఈలాంటి వింకా యెన్నో ఆశలు నాకు! కాని, యిది తీరే చెల్లా? 'వర్తరాజాం మనో రథం' - చురి ఇకే గొంతెమ్మకోరికలు!

నాకోర్కెలు - నా ఆశలు - అట్లుండేసింది. కాని మా ఆవిడకోర్కె - తీర్చవలసిన బాధ్యత వాలో వుండి పోయింది. అయితే వెకటి. తీర్చడానికి నాకు శక్తి వున్నదా లేదా అని ఆలోచన. ఇంకొకటి: మా ఆవిడ యేదైనా కావాలి అని అడిగితే అప్పటికప్పుడే తీర్చడం నా కిష్టం కాదు. ఆనడువుమీద ఆవిడ కెంత ఆసక్తి వుందో పరిశీలించాలి. ఆవిడకుంటో'టే తీర్చేస్తే త్వరలోనే దానిమీద ఆశ తీరిపోతుంది. త్వరలోనే వెగలు ఆవుతుంది. అత్వరలోనే దీనిమీద మక్కువ పోయి మతా క్కదానిమీద మనసు దిగులుతుంది. కావాలె-కావాలె-కావాలె-నని యెంతో మక్కువపడ్డమీదట కొనిపెడితే మక్కువ కొంతకాల ముంటుంది. ఆనంతం కొంతకాల ముంటుంది. అంతకే లోర్కెలు పెంటనే తీర్చేవాడి

కాదు. అట్లని బొత్తిగామానేస్తానని కాదు గుమండి! నా ఆలవాటునొప్పున అడిగినప్పుడెల్లా సరే వనేవాణ్ణి.

ఆవలకితాలు వచ్చేలోనా సమీపిస్తున్నది. పా యంత్రం "ఈవై నా నాకు మాయీలు కొనిపెట్టారా?" అని అడిగింది. ప్రతిమానమా మా వేదే సమయం. ఆవిడ అడగనూనేను సరే అనవలసినా. కీతలు రావడంతో'టే "ఇనుగో ఈ ముప్పైరూపాయలు ఇమ్మారెమ్మకంపెనీ కట్టాలి, ఈమిగిలినవానిలో కాపరం ఇరకాలె. నీయిష్టం" అనేవాడి. తీరం ఆవిడచేతి కిచ్చేవాడి. ఆవిడకు త్ర మేమి చేస్తుంది? చిన్న పిల్లా? తెలివితప్పునదా? మాకు పెండ్లి అయి పడేంట్లు కడచినవి. ఈపడేండ్లనుంచి కాప రంకొస్తున్న ఆవిడకు నాసంగతి తెలిందా?

మొదట నేను ముప్పైరూపాయలకిరంలో చేరాను. క్రమక్రమంగా యిప్పుడు అరవైరూపాయ లయ్యేటప్పుటికి ప్రళయం అయింది. వాదిద్యకు నా కింక యంత్రకం'టే యెక్కువ కావోదు. ఒక్కచేత అశ్రమం చేయ నమకుంటే ఈ కళియంగం ముగియాలి. ఈ అరవైలో మాడు మాసమలకొనసారి ఇమ్మారెమ్మ కట్టాలి. మీడిలవాడి కొకడికి చదువుకి తం'టే రెండురూపాయలు. వచ్చే బాహ్యంకి యేవో చేతిలోవున్నది వాపరకం చేయాలి. ఇంటి అద్దె; అప్పువెప్పుడు ఆశీసుకు బండి. లోజూ రెండుపూట లూ కాఫీ ఫలాచరం: కాపరం భార్యకువగలు. నేనాఫీ కుడిపోయేవాడి; అనువైన బట్టయిండావెనా? ఆవిడకు చీలు. ఇన్నీ కావాలి. ఎట్లా జరిపేవాడి? పరమా త్యునికే యెరుక! కాలం చూడవో'టే మహాకష్టకాలం. అన్నిచస్తువులూ ధరలు పెరిగిపోయినవి. ఏది లేకపోయి నా సంతారం గడవదు. అందువల్ల ఆవలకితం చేతపడ నంతో'టే ఈర్ష్యలన్నీ లెక్కనేసుకొని చూచింది. మొహం చిటికెయివేసింది. ఏమో గొణుకుకుంది. సలు క్కుంది సరిపోయింది.

ఆవల గడచిపోయింది. తిరిగి ఆవలకితాలు వచ్చే లోజూ వచ్చినవి. వా ఆవిడ పల్లవి సాగించింది. "ఈ వై నా కొనిపెట్టారా మాయీలు. రమామ మాయండి రమామ అందమా—గురవచ్చు మందామా? ఏమైతా

మూత్రమేమి? మాజనకసోదరపుత్రులలో నకని! ఆశల
 ఉపనయనం. వాళ్లు చాల పేదరికంలో వున్నారు. ఏదో
 కాస్త సహాయం చేయాలింది దని నన్ను బలిమా
 లారు. నావద్ద నేనుండి 'కాస్త! ఎంతఅయితే కాస్త!
 నాశీరిగతులు నేను వాళ్లకు తెలియజేశాను. యాశ్చర్య
 పడ్డది. మాఅవిడకుతెలిస్తే నన్ను సీక్రులించుండేమా
 అని దడిశాను. కాని అంతమాత్రానికి భార్యకు వెంచే
 వాణికాను నేను. చెప్పకుండాదాని కొంగతనమా? చెప్పా
 ను. వాయెదుటనేమీ అవలేదు. తానే ఆగట్టు తీసుక
 పోయి చెల్లించివస్తానన్నది. మరి సంతోషించాను. ఆ
 శల అట్లే అయిపోయింది. యాశ్చర్య వాళ్లకుపోలే యింక
 వినిగించేముంది? ఇల్లు గడవడానికి ఆశల కొంచెం వప్పు
 చేయజలపివచ్చింది. ఆఆప్పు ఆవరుచటి నెలలిపోయింది.
 ఆశల-ఆశలకల-మాదా మాటలు కొనలేదు. తిరిగి ఇన్నా
 వెన్నుకంపెని ఇట్లాగా అనుకుంటూ వుండగానే ఆరుమా
 సాలుగడచిపోయినవి.

ఈసమయానికిమామరసం-ఆవిడచెల్లెలు-రుక్మిణి
 మాయిల్లు వచ్చి చేరింది. ఆవిడకు కొంచె మాస్తీ వుంది.
 పిల్లలు లేరు, విభక్తులుంబం. భర్త చనిపోయి కొన్నా
 క్కే అయినది.

మరదల మాయిల్లు చేరింది మొదలుకొని మా
 కాపరం గడవడం మా కంట కట్టంగా రోచలేదు. అట్లు
 ఆమెద్రవ్యమంతా మేము కర్చుపెట్టేవాళ్లము కాము.
 కర్చుపెట్టడాని కావడమా సంతోషమే కాని మా
 కక్కరలే దనేవాళ్లము. ఆమె ధనము వచ్చింది వచ్చి
 వట్టే బ్యాంకిలో వేసేవాళ్లము. అట్లాగూ నాకు తెలియ
 కుండా కొంత కర్చుపెట్టేవారే అక్కచెల్లెండ్రు.

కొంతకాలం గడచిపోయింది. మా మరదళ్ళి
 నాకు చదు పెక్కువయింది. ఆవిడ కొంచెం చదువుకుం
 ది. మాఅవిడమాదా కొద్దిగా చదువుకున్నదే కాని చెల్లె
 లంత యెక్కువ కాదు. రుక్మిణికున్న వాదవాళ్ళి మా
 ఆవిడకు లేదు. ఏదీవయంపైనేనా సరే వాదవివాదం
 లోకి తక్కువని దూకేది. బహు కులాపామనిషి. పరిచాస
 ప్రియ. పశుమరేనం మరి! మాఅవిడమా రుక్మిణి
 ఆశేండ్లు లేదా. అనేకవిషయాలనుగరించి నాకు తీరిక

వున్న నేలలో రుక్మిణిలో వాదిస్తూవుంటే - రుక్మిణి
 నావాదాన్ని ఖండిస్తూవుంటే-నన్ను చిన్న పుచ్చుతూ
 వుంటే మాఅవిడ ముసిముసినవున్న సవ్యతూవుండేది.
 ఒక్కొక్కప్పుడు చెల్లెలికి విషయం అందిస్తూవుండేది.
 తుదిధంగా మేము మహాసంబంధం కాలం చెల్లబుచ్చు
 తూన్నాము.

* * * *

ఎంతో సంతోషంతోటి కాలం చెల్లబుచ్చు
 తున్నా నెలకీతం వచ్చేసరికి 'ఈనెలైనా నాకు మాటలు
 కొనిపెట్టరు?' మనసిందీకాదు మాఅవిడ. ఒక్కసారి
 నాకే నాలి వేసింది. ఎట్లాగనా యిగ కొండా నును
 కున్నాను. గాని యెట్లా ఆరాత్రి ఆవిడ ఆమాట అనే
 సరికి "ఆ చెల్లా వుంటుందో దేమిటో నాకు మాపంజే
 వా కేమి తెలుస్తుంది?" అని అన్నాను. ఆవిడ కమితా
 నంద మయింది. ఆమాటకే! "ఎట్లప్పుడూ వుంటే పరి
 హాసం" మాటలుంటే తెలిసివాళ్లా వుంటారా? ఊరక
 అనగాలేనని అడుగుతున్నారు!" అని అన్నది.

"నిజంగానేనుమా! నాకు తెలిశ. ఆ పేరున్నచగ
 నే నెక్కడా చూడలేదు. చూస్తే చెబుతా" నన్నాను.
 "అట్లాగే తేరేపు తెచ్చి చూపుతా" నన్నది.

ఆరాత్రి అంతా సుఖవృత్తాల్లో వుండిపోయిందో,
 కాక, మాటలు తనకు లభించినట్లే తలచుకుని ఏద్రపో
 లేదో, యేమో గాని, తెల్లవారే తెల్లవారక ముందే,
 త్వరగా కాఫీపని చేసింది. ఆనా నాదిగారం. నేమా
 తీరికగా వున్నాను. కాఫీ లయినతెర్రారో యెక్కుడిలో
 వెళ్లిపోయింది మాఅవిడ. అర్ధగంటసేపటి కింటికి వచ్చిం
 ది. "ఇదుగో మాటలు తెచ్చా" నని చెబుతూ నాచేది
 కిచ్చింది! చూచాను.

"ఇదేనా మాటలు! ఏదో బ్రహ్మాండమనుకున్నా
 ను. దీనిపేరు చంపననం కాదా? మనవాళ్లు సూర్యం
 పెట్టుకునేవాళ్లే."

"అవును. ఆరఖం పోయింది..."

"రఖం పోవడ మేమిటి! రఖ మంతా వుంటే,
 అది కొంచెం మోటుగా వుండేది. ఇది కొంచెం నానా
 కుగా వుంది. దాన్ని చారు చంపననం అనేవారు. ఇప్పుడు

అనవసరం మాటి లంటారు. అంతే, లేదా. పాతకాల
పది అన్నీ యెట్లామోటుఅయినో చూడు. మళ్ళీ ఆ
మోటుపైనుండి కొద్దికేళ్లతో తిరిగి వెలుస్తాయి చూడు.
ఇప్పుడు వాగడంమోటా మోటు! అదేవాగడం యింకా

“ఇదిగో మామీల తెచ్చా” నని చెబుతూ
వాచేతికిద్దిం! చూచాను.

కొడుతో చెప్పి “ఈవాటికొం- Fashion of the
day). ఇంక నాలుగునాలుగు పోలే వీరలు మోటు
అయి లంగాలు బయలుదేరుతది చూడు” అని యీ
విధంగా ఉపన్యాసం పాించాడు.

“చాల్లెండి యీఉపన్యాసం” అని మొహం చిట్టిం
చునుంది.

“హానీ, నా కెందుకుగాని, యిదవ్వరిది?” అని
చిగాను.

“ప్రక్కవిధిలోని అప్పయ్యగారి కోడలిది.”
అన్నది.

“ఎంత అవుతుంది?”

“ఏది? ఇదా? ఇదైతే కెందుకువలయాల్తై—”

“అప్పుయ్యో! కొంప నుంచాడే—”

“నా కెందుకుది కావాలె నన్నావా?”

“అలా మని యెంత అవుతుందో నుమాడుగా!”

“దాని కేమి ఎంతగ్ల అంటే అంతగ్లనే అవు
తుంది. సింకికొద్దీ కొట్టె. అయినా మనం మాటిమాటికి
చేయించతోరామా - ఇంకా కావలసిం చంతా కొన
తోరామా—”

ఇది మామాయిమాట! ఏది కావాలె నన్నా,
“మనం మాటిమాటికి కొనతోరామా- చేయించతోరామా
ఏదో ఒకసారి చేయించేది. కొంచెం నందిదే కొంటే
యేమి? ఇంక నాలుగో అయినో యెక్కువ అవుతుంది”
అనేవాడు.

“అయితే మనం కొనాలె నంటే యెంత అవు
తుంది?” అని అడిగాను.

అ- ఎంత అవుతుంది? వాళ్లు కెందుకుం:ల ఈ ధైకి
చేయించారుకదా—”

“వాళ్ల పంకతి మన కెందుకు? వాళ్ల కేమి-అ తా
తన చక్క-కాని చక్క-కొడుకు- అచ్చ-కొడుక్క- చక్క-
దే కొడుకు పైగా లక్షాధిపతులు!”

“మనకు తగినట్లే మనం కొందా” మన్నది.

“ఎంతకయితే అవుతుంది?”

“నూట—”

“నూటలొంబైతొమ్మిదే?”

“కాదు అన్నిటికీ అడ్డుమాటలే— నేను చెప్పను,
నా కక్కరలేదు.”

“లేదు లేదు. అరిగితే కట్టా! అగితే పొయ్యి
నడుందా? నవ్వుతూ అవగాళి: నవ్వుతూ చేయించు
కొనాలె: నవ్వుతూ ధరించుకోనాలె.”

“అన్నిటికీ మీరు నన్ను ఎగతాళి చేయాలె—”

“లేదు చేయను చెప్పు.”

“నూట గుర్ర-అరచై అయితే చాలు”

“చాలువా!” అన్నాను ఆశ్చర్యంతో.

“నవ్వులాటా?” అన్నది కించక్కోపంతో.

“నూట గుర్రా ఎక్కడిమంచి తెద్దాం? నీలంగ్
బ్యాంకోలోనుంచి తీయాలిండే!”

“నా ప్రాణముపోయినా నేరింగ్విద్యాయనుండి నమ్మిపోయినాను.”

ఇక్కడ వర్ణనలు చెప్పారేమిట. మా ఆరిన సంధిని బహుమానంగా జరిపేది. మిరపకాయలూ ఆరినవర్ణములు లేరనవచ్చు. మాయింటికివచ్చారు మా కాఫీలు, ఫలాహారాలూ, ఆహారాలన్నీ చూచి మాతో మాటాడినా, తాగినా, మట్టి ముక్కల్ని ‘దుబారా’ ముక్కలు చేశాడు. వేస్తే తే అవుతానని మోగాని మా ఆరిన దుబారా కాదు, అట్లుని నీవానీ కాదు. అప్పుడైనా వాటికి కర్మ పెట్టేది. నెలకొనరు అయిదుమామాయలు నేరింగ్విద్యానికి పంపేది. తుంసరి నాన మొన్న మొన్ననే తిరిగింది. అందుల్లో “వ్యాంకిలోనుండి తియారినంతో” అన్నాను నేను.

“అది ఎల్లకా”దన్నది.

“తీయకపోనీ మాటిలో?” అన్నాను.

“వాని కొద్దిమార్గం చెప్పా?” అన్నది.

“చెప్తో” అన్నాను.

“ఈల తేనెలూ ముప్పైరూపాయలైనా—”

“రిక్కినది?”

“మోతాగా! రిక్కిన నూటయ్యరై పన్నెండు నెలలు పడనీ”

“ఆపది మిలే రెట్టా? కన్ను తగ్గించారే?”

“నీది తగ్గిందా? ముందుగా కాఫీ పగల్గొన్నా—”

“నాకే వచ్చింది? ముందుగా కాఫీ పగల్గొన్నా, రిక్కిన భోజనం—”

“ఇప్పటికి పరిహాసమేనా? నీది తగ్గిన మార్గం లేదు. కానీ, దూపాయకి పన్నెండుగజాలేగా—”

“నీగర్న మెంట్లో? రిక్కిన రన్న మెంటువాన పదారణా లేర్పరిచాను—పన్నెండుగజాలగన్న మెంటు—”

“ఇది ‘హా’గర్న మెంట్.” అని అంటూ నుక్కటి మేమున్న వాటికి చెప్పింది.

“రా సమయమునకు వచ్చావు బ్రాహ్మణ, గుర్తు అన్నట్లు ఇది భోగనర్హమేము. పద్యాలగణాలే కాకపోతే నేనింగనర్హులలో ఆరుగంటలు చేరినమాత్ర మేటి?” అని మాత్రము అన్నది.

“ఇప్పుడు తెలిసింది. రూపాయ మార్పినపుడెల్లా రెండవారు.

“బ్రాహ్మణ, నలభై రెండవారైతే బ్యాంకి పా యేట్లో ఇప్పుడు బ్యాంకి బయలుగా రెండవారి లగవై- ఇంక కొంచెం ముగిసిన మాటలవల్ల క్లిష్టం—”

“సరే, బాగన్నది. ఈ రాబోయేల యేదో తెలుసునా? అట్టేవో-ఇప్పుడెప్పు—”

మాత్రము మాటగ్రహణమింది. చటాలని వెల్లి పోయింది. ఆ ఆలోచన అంతిమిలో ముగిసింది.

అనా దాదావారంకావడం నేనింగ్లోనే వుండడం. మాత్రము అలాగే నాతో మాట్లాడడంనా వుండడం! నిన్నే సాధ్య పరిచిందినాను. చిట్టించుమహామే. నిష్కార పురుషులలే. కాబట్టి ఆరివ రోజు నాకు చేసిన ప చారా లన్నీ పాపం! దుక్కికి చేయబడినవిండి. పన్నానాని నీ లిఖ్యం భోజనానికి నీట నిష్కర్మ వేయ డం అది కావాలనా బావా ఇది కావాలనా బావా అని అడగడం. కానీ పూజారాలు ఇవ్వడం అన్నీ దుక్కికి చేసింది.

మా దుక్కికి పాపం! మంచి యావనలలోని వైశ్యం సంధించింది. ఆమెకు పద్దెనిమిదేండ్లుం బో లేదో అంటే. మంచిచక్కనిది. నిష్కర్మంనానాగా వుండేది. అయినా అన్నీ పుట్టిగా వుండేది. ఆధారా లన్నీ తీసివేసింది. మంచిబట్టు కట్టు మానేసింది. అన్నీ విధాలా ఆహారం తగ్గలే వుంది కాని వక్కటి మాత్రం కాలేదు. అది కావాలనా నని కొంచెం పట్టుపట్టారు. మహ్మద్ బహిష్కరిస్తామని పొల్లో పెట్టలు రేపించారు. ఏమైనా సరే అది వాక్యం లేదు. ఏదో కాస్త్రం లో వున్నదని. వెంట్రుకలుండే బిచ్చం కలమీదనుంచి నీళ్లు దేహంపైకి పారితే మహ్మద్గారమైన పాతకమని. మహ్మద్ బహిష్కరిస్తామని కొంచెం రేపించేసరికి దుక్కికిమెల్ల గానబట్టించిందివచ్చింది. అప్పుడునుకొక్కరికి!

వారసునాడున్నా అదే కేరు-దొన్న మొక్కలున్నా అదే కేరు. కాబట్టి తిరిగి ఆమొక్కలు మొలకలుగానే వుంటే ఆపనికే నేనూ వచ్చుంటాను. అట్టేప్పటికీ జర గను కాబట్టి నీ వాలాంటి నిష్కర్మం చేయకు. మర గరువులు అడిగినా యివే అనుచునా కిరిగించ వెంక మాంబను ఏమి చేయగలిగాను!” అని నిర్భయంగాచెప్పే కాదు. ఏవ రడిగినా అదే మాట చెప్పేవాణ్ణి కాబట్టి దుక్కికి ఆ వక్క-పరిమాత్రం చేయలేదు. రోజూ రెండువ్యవసర బర్కానుకీ గాని, జాదుమడి గాని, వేసుకు నేడి. ఇక్కడివ్యవసర మాంబులతోన మంచిబట్టుకట్టండి. పాములు లేకపోయినా, వైశ్యం మొహంన లాంఛన మామకున్నా, ఆమె మహామహానాగా వుండేది. మాయింగ్లో యేదో దేవతాకాంత వాసంచేస్తూవున్న దను ప్రసేనాల్లం నేనూ, నామె అక్కయ్య. కానీ, దేవతా కన్నులకన్నా అలభ్యమైన సాంస్కృతిక యామెకు యా ప్రాయంలోనే వైశ్యదుఃఖం కలిగించినాడుకదా దైవం అని ఆమెకు చూచినప్పుడెల్లా చింతిస్తూవుండేవాల్లం.

దుక్కికి నామా తనవు నానాటికి వృద్ధిఅయింది. మాత్రం నానాటికే నానుగించి వుండేది. అందులో ముఖ్యంగా పురాణాలనుబంధం. ఆమెకు శ్రీకృష్ణకర్ణా వ్యం, శ్రీరామకర్ణావ్యం, శ్రీకృష్ణావలూనీ, భగవద్గోవిందకర్ణావలూ అంటే మహాప్రీతి. ఇవన్నీ ఆమెకు కంకోపాతం. ఆమెకంకోవ్యం కన్నులకంకోవ్యవాన్ని మించివుండేది. నాకు తీరికలేనివ్యవసరం, అల వున్నవ్యవ సరం, ఆమెకి క్లోకాలు పాడించి విసేవాణ్ణి. ఆయనం వ్యవతో, అక్కోకర్ణావలూ లేనవయ్యేవాణ్ణి. కావడం ఏకొక్కప్పుడు ఆరివ నాకు క్రిందయి యొప్పుకు ఆమెఅక్కయ్య ఆరివపక్ష ములందరినీ వాళ్ల అక్కయ్యనూ నామా చేదన చచ్చకలిగితే దుక్కికి నానాడు మే పరిచింది. మాలో చేదనా కలహం-అబుమా-కలిసిందా, దుక్కికి నానాడులో వుండేది. అక్కయ్యను తను నూది రిగా ఉపదేశించేసేది. ఈవిధంగా ఇంకా ననేవిధాలా మాయిల్లంటే నాకు వ్యవంగా వుండేది. పగలు ఆశీసు లో బడిత్రమ అంతా యింటికి వచ్చిన అర్చనలతోనే తీరిపోయేది.

ఒక్కవాడు నే నాఫీసునుంచి యింటికి వస్తూ, పదిగంటలూరులో వున్నాను. గంగాభాగింధీమాను రాలైన రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు మాయొల్లొనుంచి బయటికి రావడం చూచాను. ఆక్షణమే నా కొకవిధమైన మనోవికారం కలిగింది.

ఈరాజ్యలక్ష్మమ్మ అరవై అరవై నాలుగేండ్ల వున్నా. ఏను గన్నంత మనిషి. ఇంకికాస్వరూపం. ఈమెభాగంకం "పెద్దమ్మ". ఆబాలగోపాలమా పెద్దమ్మ అనే పిలిచేవారం. ఉల్లో యె రి యొల్లొ నే వి శేష మైనా పంటకేమె తిరుగు. ఆమె చెప్పిందేవేం, నోటి దుడుకు, నోరు తెరిచిందా ఆమెయం పెద్దమా నాగరు. ఆమె అగున పెట్టివనోట కలహం పుట్టసందా వుండదు. కాబట్టి పూర్ణో చుట్టుపల్లా నాలుగంటలలో నీమె పే ర్యాది తేలికు. గంగాభాగింధీమా అంటే తెలుస్తోంది. ఈమెచిత్త చాలావున్నది. కాని అన్ని వన తెలుసుకో

ఈమె మాయొల్లొనుంచి బయటికి గాడంచూచి నే నడచోయినాను. కలహంబ మేనో నాటిం చను కున్నాను. ఈమె మాయొంటికి వచ్చేది కాదు. కాని యీలాట యెందుకొచ్చిందా?

ఇంట్లో వెళ్లాను. మా ఆవిడ కాష్టానేతులు కడు కొరచానికి నాకు నీల్లిచ్చింది. వేకివేకి 'ఏ' తెచ్చింది ఉర్ల గడ్డి బట్టిలు (పకోడీలు) ప్లేట్ లో పెట్టింది. అంతే గాని మొహాని మామూలు చిట్టావత్తు లేదు. మామూలు కుక్కలప్రశ్నలు లేవు. కోటావుండే మామూలేదు. ఏనో మెక్కినవలె నీనీమాలో బొమ్మగాగ పనులు చేస్తుంది. దుక్కిటి యొక్కడా కనబడలేదు. మా ఆవిడ ప్రవర్తనాలు చిర్రంగా వున్నవి. ఏమికారణం? "పెద్దమ్మ వచ్చిపోయి సందుకు ఫలితమా యిది? ఉండదు. మాటలు కొనలేదని కోపం.. తీరం వచ్చేకోలా సమీపిస్తున్నదిగా!" అని అను కున్నాను.

కొంతనేపటికి దుక్కిటి యింటికి వచ్చింది. నేనింటి నుంచరి వసారాలో దుక్కిటి పడుసుని సిగరెట్ కాలుస్తూ అంతకు పదిపదేమ కోలా ల క్రిందట వచ్చిన 'భా ర తి' పుటలు తిప్పుతూ వున్నాను. దుక్కిటి యింటికి వస్తూవు నగనే నన్ను చూచి చిరునవ్వు

నవ్వింది. నేనూ నవ్వాను. ఆసరుయంలో నే మా ఆవిడ కాఫీక తీసుకపోవడానికి వసారాకు వచ్చింది. ఏమ యిందో యేమో తెడలో నే నలుసుకుంది. మహాకోపంతో నెల్లి పోయింది. అది మెదలు ఆవిడ ప్రవర్తనలో యేదో మార్పు కనబడమారింది. ఈసమయ ముడిలమాటే ఆవిడ యెత్తడం మానేసింది. పదిపిలుపులు నేను సిలిస్తే యెడటి వచ్చి నిలిచేది కాని పలికేది కాదు. ఏదైనా అడిగితే సరిఅయినవబాటు చెప్పేది కాదు. ఈకోపం ఈ తాపం- ఈసంతాపం-ఈమరమరమాపులు-ఇవన్నీ దేనికి మాటలు కొనలేదనే!

నాలుగైదుకోలాలు మామూలుగానే గడిచిపోయినవి. మాగరవలు ఇప్పుడు తెల్లని పైమచీరలు మానేసి మాబలంతా చరంగంకలచీరలు కట్టేది. అన్ని రిధాలా ఒక్క-కుడుతుకుతుకుతప్ప సభ్యత్వంవలె వుండేది. ఒక్కొక్కలాటా వొక్కొక్కరించేమాదిరిగ కనబడేది. ఒక కోలాపాయలెం నేనింటికి వచ్చేసరికి మా ఆవిడ యొల్లొలేదు. ఆకోలా నే నొక్కడంటి మందుగా వచ్చాను. దుక్కిటి నాకు ఫలాహారం ఏ తెచ్చి యిచ్చింది. "మీ ఆక్కయ్య యేదమ్మా!" అని అడిగాను.

"పార్వతమ్మగారివారు సురురాశింది. పనుపు నుంకు వుచ్చుకోవడానికి పిలిచారు. ఆక్కడికి కల్గింది" "ఎంతవే తెంది?" "ఇంతకు ముందే పోయింది. ఇంక గంట నేపటికి గాని రాదు."

"నిలిచే మాట్లాడతా వేమి? మానోసమ్మా కోలా నిన్నడునదా ముకుంటాను గాని యెదుకా అని పూరుసుంటాను. ఇప్పుడు సమయం దోరింది కాబట్టి అనుకోమ..."

"ఏమిటిది బావా?" "సరేమీ లేదు. మీ ఆక్కయ్యలో యీవచ్చు మా రేపేమైనా నీకు కనబడుతుందా?" "అంతే?"

"నడవడిలో ఆవిడ పూర్వంవలె లేదు. సరిగా మాట్లాడదు. మాట్లాడితే దేమో మూసపోయినా అంటుంది. పదిసార్లు పిలిచినా పలకదు. నునుపటి ఆనంతో మా

అతనవం లేదు. మనవర్గులలో ప్రవేశించడం లేదు. వక్కలే యెప్పుడూ వేదో పనిలో మునిగివుంటుంది. ఎటుచూచినా చాలాభేదం కనబడుతూవుంది. దీనికి కారణం నీకు తెలుసుకేరే అని "

"మ రోగం వుంటుంది బావా! మాటలు కొనలేదనే కాబోలు. పోనీంటి కొనిపెడురూ—"

"అమ్మయ్యా, కొనిపెట్టు నన్నావా! నీవు చూస్తూనేవున్నావు కాదా. నే నేమైనా వ్రత్యం చేతిలో వుంచుకుని పంపినోస్తున్నానీ! అన్నీ మీరే జరుపుతున్నారకదా. కాకపోతే వాసాంతకర్పు కాఫీ, గిగిలె—"

"అఁ. దాని కేమి లెంకి. ఇందు కొక్కజుపాయం నేతలు తాను. మీరు కోప్పడెరుగదా—"

"లేదు-చెప్ప—"

"లేవటికోవడ కమసాలి నల్లచారికి అర్థరిద్ది వేయండి. వారంగోజుల్లో తరుక్కోస్తాను. ఈలోపుగా నానడీతలూకు రెండువంతు—"

"ఫుడ్-అమా లవకు—"

"కోప్పడకండి, బావగారూ, విదావంగా వింగురూ—"

"అపని చేయాలనంటే యిదిరులో న యెప్పుడో చేసేవుండును. కాని అది నా కిష్టం లేదు."

"నిజమే. మీ కిష్టం లేదు. అది నాకు తెలుసును. కాని, దినంకి, రెండువంతులు వడ్డితాలూకు పైకిం పట్టుంది కదా ఆలూలో వాడి కిచ్చివేకాం. కలకు పది యివ్వడానికి అక్కయ్య వప్పుంబికదా - వాడి కిచ్చేది నాకే యితురుకాని - బావా, కన్నులెరిగవుల వలె అక్కయ్య మీరూ నన్ను క్రేమిస్తున్నారే - ఆర రిస్తున్నారే! సంతోషంగా నాఅంటు నేను ఒక్కనంద యిస్తే మాఅక్కయ్య కిస్తే-పద్మిస్తే రిస్తే! - ఒక్క చిన్నసగ చేయింది యిస్తే లెప్పా బావా? నాకు మాత్ర మెవరున్నాడు? నే నెవరి పెట్టారే! అక్కయ్య పరాయిమనిషి కాదుకదా. మనవంతుమే మీకైనా నాకైనా బిడ్డను. వాడిదీ యీసామ్యంతా - కొడుకు సొమ్ముకు రిల్లి స్వతంత్రురాలు కాదా! బావా, నా

యీకోర్కె మీరు తెచ్చిరకపోలే-నాయాచిన్ని ననువు మీరు మన్నిరకపోలే-నా కెంబడుఖం కలుగుతుందో—" అని అంటూ రుక్మిణి కండ్లవెంట నీరు కార్చింది.

నాకు మనసులో నేనాత్రమా నామెసామ్మ వాడికోనడ మిష్టం లేదు. రుక్మిణి చాలా చిన్నబుమ్మ కున్నది. నే నోప్పుకొవకపోతే రుక్మిణి తిరస్కరించిన వాణ్ణి అవుతాను. ఎప్పుడంటే లోకాపవాదం! ఏమి చేయాలి; ఆలోచనలో పడిపోయినాను. ఏపనైనా సరే నేను బ్రాహ్మంగా విచారింది సాధకబాధకాలపనీ, నాకు మనస్సుమీద మెలేనే పూనుకుంటాను. కొంచె మాలో చించి నేను

"అమ్మయ్యా, లెన్దెదలలలలె నిన్ను మేము క్రేమిస్తూ ఆరరిస్తున్నా మిన్నావు. అందుకు ప్రతిఫలం గా—" అని అంటూవుండగా,

"ప్రతిఫలం కాదు బావా, కృతజ్ఞతా—" అని అన్నది రుక్మిణి.

"చాలాచాలు! కృతజ్ఞతా! ఋణమా!—"

"బావా ఆగ్రహించవద్దు. నామాట పూర్తిగా వివండి. బిడ్డలల్ల తెల్లదండ్రులు—"

"అంటు నేను. కొడుకులల్ల తిలివంక్షలు సహాయం కోరవచ్చు. కాని నీవు ఆకుపడువవు లోకాప—"

"బావా, బావా, లోకాపవాదానికి ఇప్పుడు లోకాని కెవరు చెప్పలోయినారు? పోనీండి—లోకాప వాదమనడానికి మీరేమీ నాసామ్మ అతిహరించవం లేదుకదా. మీమాటకే పట్టాను. లోకాపవాదానికి వన మెంబ పెరుస్తున్నాను! లోకభంజి నేమి! అటూయిటూ పూడా అంటుంది. అందర్నీ సంతోషపెట్టడం మన తర మేనా! 'లోకమును మూడు మూడు కలవా!' అన్నాడు. అంత యెందుకు, వాస్తవంక్షయంలో మీ రెంత స్వాస్థ్యత్యేగం చేసేవున్నాలో నాకు తెలిదా! ఎటూ 'నా' అన్నవారు లేని యాస్థితిలో మీరూ అక్కయ్య నన్ను కడుపులో దాచుకోలేదా! మొన్ననాకు స్కూలు కం పోసెప్పుడు రేయంబునల్లు మీరూ అక్కయ్య నాపక్క బడింది కదలారా! లోక మంతా నామూలాన

మిమ్మల్ని బహిష్కరిస్తామని తెలియించివచ్చు దెంత
 గొండెద్దెద్దలం మావారు మీరు? బావా, మీరు నే య
 నండి లక్ష అనండి మా అక్కయ్యకు నే నొక్క చిన్న
 పగ—”

“అమ్మయ్యా, నీసోయ్య కర్చు పెట్టడం—”

“మీ కిష్టం లేదు. నాకు తెలుసును. నేనే కర్చు
 పెడతాను. మిమ్మల్ని చంపగ వచ్చాను? మీ యారితే
 ఆరే అంటే చాలు.”

“ఇక నిశ్చేమవాలెనో—”

“ఏమీ అనవద్దు. ఎప్పటికెలానే ‘పిచ్చినిల్లా’
 ఆనంది.”

దుక్కితేవ్వుల వానన వన్నాలో చవలో గుంచి
 నేలంది. ఆలోచించుచున్నాను. దుక్కితేని సంతోష పెట్ట
 డం నాకు తెప్పించి కాదు. ‘ఏక మార్ దో రుక జేలే’
 మా ఆరిడకు ముసీలు కొవడయూ నాకు తెప్పించి కాదు.

“అయితే, దుక్కిలే, తిరిగి మా వద్ద నీ వాగ్రవ్యం
 పుచ్చుకునే రై నే—”

“అట్లాగే కానియండి. వీలైనప్పుడు కొంచెం
 కొంచెంగా యిస్తురుగాని—”

దుక్కిలే కప్పుకు మహానంద మయింది. ఆమె
 ఆనందం చూచి నామా నిహదానంద మయింది. కొంచె
 మూకుంకి దుక్కిలే “బావగారూ, ఇప్పుడే అక్కయ్య
 తో నేమీ చెప్పడండా అన్నీ ఓర్చుకేసి వెక్కిరిసిపోగా
 ఆమెను ఆశ్చర్యంలో ముంచెదదామా?” అన్నది. సరే
 వన్నాను. నామా చేదీ అలచాయి. ఏరైనా కావాలె
 నంటే తెచ్చి పెట్టమని లేచినవాణ్ణి. ఆరిడ విడిచి
 కొపించి. గురుకులాడేది. అబ్బరు కన్నీళ్లు కారుతూ
 కూర్చునేది. నిజంగా నీటికీమాటికీ కన్నీళ్లు కాళ్ళే
 వాళ్ళని చూస్తే నాకు మాకోపం. భగవంతుడివాళ్ళి!
 మా ఆరిడ కన్నీళ్లు కాళ్ళిందా బ్రహ్మాండమంతా తల్లి
 క్రిందులు చేసివాళ్ళి. అబ్బరు మందూనవమీద తెచ్చిన
 వస్తు విచ్చేవాళ్ళి. కాబట్టి యిప్పుడు దుక్కిలే ఆలోచన
 నాకు వచ్చింది. భవిష్యంగా మేము మాట్లాడుకుని రేపు
 రత్నాచారికి ఆర్థరీత్య నిశ్చయించుకున్నాము. దుక్కిలే
 రేపటి నేమో అనుకుని గట్టిగా నవ్వుతూ లోపలికి
 వెళ్ళుతూ ఉండి; మా ఆరిడ యింటికీ వచ్చింది.

నే నేమీ యోగగర్భిణి లెలనుచున్నాను. మా
 ఆరిడ లోపలికివస్తూ మరచుకున్నాను నావైపున ప్రస
 రించినేలంది. కాళ్ళు నేలను దబాదబా కొట్టుకుంటూ వ
 క్కరిసకుతో లోపలికి వెళ్ళింది. నాకు నవ్వువచ్చింది.
 “ఇంకెన్నాళ్లు లే యాకోపం” అని అనుకున్నాను.

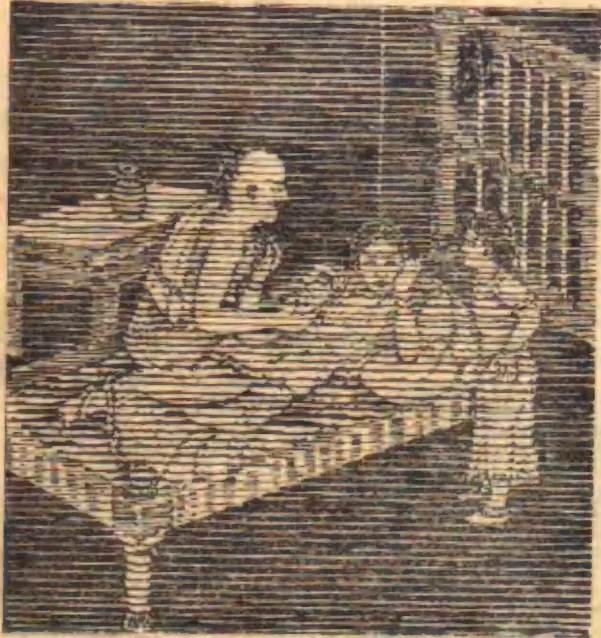
నావాటికి మా ఆరిడకోపం మహాగ్ర మాపం
 చాల్చుసాగింది. నన్ను చూచినప్పుడెల్లా యేమో అన్న
 టంగా అన్నవ్వుంగా పగ మార్చుకొంటూ పడిపోది. ఇంత
 రం నాలుగైదురోజులకు నాతో బొత్తిగా మాట్లాట్టమే
 మా నేలంది. నాకు మనసులో వగవిడమైన ఆనందమే!
 ఆవాటినుంచి దుక్కిలే నామా గడగడ లెక్కునలయినవి.
 ఏవాటినుండు లావాను దుక్కిలే కేకాంకిలో చెప్పే
 వాణ్ణి! మా ఆరిడ వివక్షానుకుగా! తరుచు దుక్కిలే నేమా
 రహస్యంగా మాట్లాడుకునేవాళ్ళు. దుక్కిలేయెహం నన్ను
 చూడడంతోకే కకకళలాడేది. గహస్యం మాట్లాట్టానికి
 నిలు చిక్కనవ్వుకు మాకగడ్డే రహస్యం చెప్పుకునేది. ఈ
 విధంగా వారంరోజులు మాకు దుక్కిలే నామా దిన
 మొక్కగడియగా జరిగిపోయింది. మా ఆరిడ సంతోషా
 గ్నిలో భగవంతుడివాగ్రావుంది. దివదినమా డ్రినీస్తు
 వ్విది. “ఇంకెన్నాళ్లు లే యాకోపం!”

ఈలోపుగా వనవాటిసాయించి నే వాళ్ళకు
 నుంచి యింటికీ వెళ్ళావున్నాను ఆనాడాల క్షమించి.
 రత్నాచారితో మాట్లాడి వస్తున్నాను. వేమిగోపానావా
 వివేచాలయించగలిగి వనే సరీకి మాదుక్కిలే దేవాలయం
 లోనుంచి యింటికీ వస్తూవుంది ఇద్దరూ కలుసుకు
 న్నాము. ఆనాడు రత్నాచారి యెంతవరకు తగుగోచే
 కాడో చెప్పుతూ వస్తున్నాను. పెద్దవ్యయొక్కడితో
 పోతూ మమ్మల్ని చూచి రైతొనున్న యింకాకాది
 డతో నేమో చెప్పింది. మాకు వివక్షవలేదు. కానీ,
 మమ్మల్ని గరించే అని మాత్రం వాళ్ళ చూపులవల్ల మాకు
 తెలిసింది. ఆమరపటివాడు మా ఆరిడా పెద్దవ్యయొ
 నీళ్ల బావనట్లే నేమో గంటవేపు మాట్లాడారట. తర్వాత
 నాకు తెలిసింది!

వారంరోజులు గడచినవి. ఇప్పుటికి వారంపదిరో
 జలనుంచే మా ఆరిడమా నామా ముటుల రేపుకదా!
 ఇప్పుడు తరుచుగా నాయెంటుకైనా రావడం మానే

“ఎవరూ! కనుక్కోలేదు! తెలియ! ఎంక నే
 చెప్పాలివా? పోవవ్వండి చెబుతా. నాకేమి భయం!
 ఇంతకొచ్చింది ఇంకెంతవరకు! ఆకాస్తపని నరకరేపి

“చాలించు”
 “చాలించే దేమిటి! అన్నీ నిజంగానే జరిగిందని
 జరుగుతూ వున్నవి. ఆహాహా! ఏమిరహస్యం! ఏమో, మీ

మాపులు! ఏమగునుగదా! పరపకలూ-
 భూ! అసహ్యం! నిజమే, ఆకాస్తపనిలేసి
 వికారాకారంచేసిపోయింది చెంత పడి
 వున్నట్టయితే”

“వ్యవహారం మించిపోతూవున్న
 దే. నీ వెరినివరించి యాలాటిమాట
 లంటున్నావో”

“ఏరినిగురించి అయితే నేమి!
 చెల్లెలు లేనట్లే మేమి! నాప లలో
 చేరి, నాచేరిమీదగా తినిపాళాం చే”

నే నావివోరు నోక్కాను. నా
 చేయి రకలించుకుంది ఏమో అవచ్చింది.
 అంతలో చే ననా ను:—

“ఇదుగో ఏను. నీపొది క్రేమ
 నాప ల్లిం దనుకున్నావు. కట్టిల్లెను
 పిచ్చిలో పడ్డావు నీచెల్లెలు నోమ
 రం”

“అయితేదోవమంలే—”
 “నానామా దోవం లేదు—”

“ఓను. మీర్చిరూ విదోషులే.
 మిమ్మల్నివర్షి వర్షియిల్లో కంచి,
 మీ కిద్దరి! అంతరమువు క గెవరహా నే నూరవన్నది
 నాదే దోవం—”

“అనవసరంగా చక్కలను దూషింకవద్దు. మర
 ముద్దిలోనూ దోవ మేమాత్రమూ లేదు. లేనిపోనిది
 కల్పించి పొసొంది నీచెల్లెల వింటిన ఆపెద్దమ్మనే
 దోవం. విన్నావు. విన్నదానవు పరీక్షించాలె.”

“అ. అది అయింది. పరీక్షించడే నే నొకళ్ల
 నేమీ అనను. ఆనాడు పొగవ్వకమ్మగారి యింటికి నేను
 పోయినప్పుడు మీ చెల్లావున్నావో. మొన్న మీర్చిరూ
 కలిసి బయటినుంచి యింటికి రావడం మొరగవచ్చా- మీ
 గుసగుసలూ - పాడుకానానానా దొంగమాపులూ ఆరిత
 రఖరఖాలవీరెలూ, జాకెట్లు, వయ్యంగం ముంహా నేను
 వివరేదా చూడలేవా? ఈనాడు మీ రిద్దరూ గదిలో—”

“చాలుచాలు - విన్నవంతా చాలును. ముదిరి
 పోయింది. పోతూవున్నది—”

నన్నుచూచి ఆరిత ఆరిత మెహా యింది. ఇంక(త్రిప్పి)నా చిత్రనిగుసుకుంది!
 నిర్వివిధాలో పలకరించాను.

వుంటే యింత కందుకుకట్టంది. పెద్దక్క పక్షపక్ష “జా
 గ్రతకుమీ నీగోపనాలుకుంది మాచిట్టంది ఆ పెద్దన్నే
 చెప్పింది. నేనే”

“పెద్దన్నా! ఏమి చెప్పింది! ఎప్పుడూ?” అని
 నేను గాభరాపడి. అడిగాను ఇదేమాడంబరం! అబ్బుచోసం!
 నాచేమా మెరుపు మెరిసివెళ్లు మెరిసిం! ఇదేమా! ఇంత
 అస్థాయమా; అని అనుకున్నాను.

“ఏమి చెప్పిందా! నీగోపనం తిప్పూ నీవేలేమ్మ
 కన్నావు. పడుచుపెల్ల. మంచి యానవంబో వుంది.
 కొద్దికాలం కావంచేసేవెల్ల పుట్టింది పుట్టివట్టి వున్న
 పిల్ల నే పట్టగలంగాని తొలూటివార్లను పట్టలేదు. ఆకా
 స్తపని చేసేసి పోయిగర్ల పడేస్తే చావంటుంది. అం
 దుకు మీ రొప్పుకోవడంలేదు చెల్లెలని నమ్ముకున్నావు.
 నమ్మువద్దు నమ్మువద్దు! అని యింకా రోమేమో చెప్పింది”

దేవాలయమునందుండి ప్రార్థన చేయుచున్న వారి పటము

చంద్ర మంజులముమీద గ్రహణకాలము ముగియుననే సూర్యుడు కనుపడుట. తులానూనకు
మాడుపండల మైత్రేకేగమున సూర్యగ్రహణము ప్రసరించును.

చంద్రునిపై సూర్యునికి అడ్డమువచ్చినపుడు కనబడు దృశ్యము

చంద్రగోళము అపల సూర్యోదయము

“అవును - ముదిరేపోయింది - ఇంక నక్కలే-
రివ్వను: మెదడు పున్న నక్కలే: తక్కువ - నుదుట నుం-
కును చక్కలే: తక్కువ: అదిమాదా కానిచ్చేసేయండి-
నీరేకేలంగంపంతులుగారి—”

“అందులో తిప్పేయండి గాని-అదికాదు నేనన-
వచ్చింది. నామాటలు పూర్తిగా విను-ను మృంకగా నీవు
అనుమానిస్తున్నావు. నీవిదిప్రేమ నా కేళాశ్రమ
రిగ్గలేదు. నీవేనా—”

“చాలించండి మొహమివ్వకాలు—”

“ఇచ్చకం కాదు. యధార్థం పలుకుతాను. ముఖ-
స్మృతిం చేయడం వాల్ల కాదు. నేను భట్రానాను
గాను-నిన్నేమీ చూచించేటందుకు నేను రాతేను—”

“ఓను వాల్ల మీ కెప్పుడేమి కావాలి వ్రం-
టుంది నేను మనో—”

“ఓను-నీవల్ల నా కిప్పుడేమి కొద్దిగా కాల-
సింది లేదు. నేను యాచించ వలసయు లేదు—”

“చాలు మీయొగతా—”

“అయ్యో-చాస్తాను. నీయొగు చుడతలుపడ్డ
దెందుకో నాకు తెలుసును. నీకు తెందుకు కుష్కింది
వనో నాకు తెలుసును. కాల్లెందుకు సన్నగ్లి ననో
నాకు తెలుసుకోలేదు. అన్నీ పూర్వ మెట్లా వుండే
వో నాకు తెలుసును. కాని నీమొహం చుడతలు పడ్డ:ని
నీవిది వాల్ల నేను చుడతలు పడ్డలేదు. నేను కుష్కిం
చివనని వాల్ల నేను కుష్కించలేదు. నీకాళ్లు సన్నగ్లి న
విని వాల్ల నేను సన్నగ్లి లేదు. యధార్థం పలుకుతాను.
నిష్కార మైతే భయపడను. నీమనసులో నింలించిపోనా,
ఇంత అనుమానం, ఇంత మచ్చరం ఉండేది నే నరగను.
ఇంతకోపనా నీకు మాగేలు కొనిపెట్టలేవనే అని ఆను
నన్నాను. అనవసరంగా, అన్యాయంగా పెద్దమ్మ మా-
టలు విని—”

“సరే, నేనుమాచినవో? నాకుకండ్లు పోయినవా?”

“మతి పోయినప్పుడు కండ్లు కనబడవు. కనబ-
డినా మనల్ని మనకండ్లుమాదా మోసం చేస్తరి.అయినా
నీవు చూచిన దేమిటో చెప్పగలవా?”

“అన్నీ మీయొకరికం రహస్యాలూ, ముడిమసి
పవ్వులు, అరికుసులు, అనుకుంటా—”

“సిద్ధిదానా, సిద్ధిదానా, అనే నీకండ్లు విన్న
మోసంచేసవి. మాడ్చిదేకాలు, మాటేపాలు, మాఅనందం
అన్నీటికి అవార్థం కన్పించుకున్నావు. నిన్ను నీవే బాధిం-
చుకుంటావున్నావు.”

“ఎరి నన్ను పలకరించుకుండా, నాలో కెప్పుటి
వలె నుండేదనగా, నాయెచునే మీరిద్దరూ పవ్వుమా
ఆకుతూ-నక్క-నక్కలతో—”

“అన్నీటికి కారణం వేరే—”

“ఆకారం మేమిటో కలెర్వరానూ?—”

“కామి! బంధులుగారూ!” అని బంధుల కేక
విన్నపి. నే కెరికోసమని యింతవేలా కెదురు
యామావుంటినో ఆరత్నాచారి మీపే అరి.

“కామి-బంధులుగారూ.”

“ఎవరు?” అన్నాను నేను.

“తలుపండి—” అన్నాడు.

నేను మాఅవిడలో “వాయి తలుపు తీయి -
యెవరో పిలుస్తున్నా” రిన్నాను

మాచిన రిటాలని లేచిపోయి తలుపు తీసింది.
నేను కొంచె మీనకి వచ్చి నిలిచాను. రత్నాచారి
లోనికి వచ్చాను.

“అమ్మగారు! బంధులుగా రక్కెద వ్రండా
రంగా?”

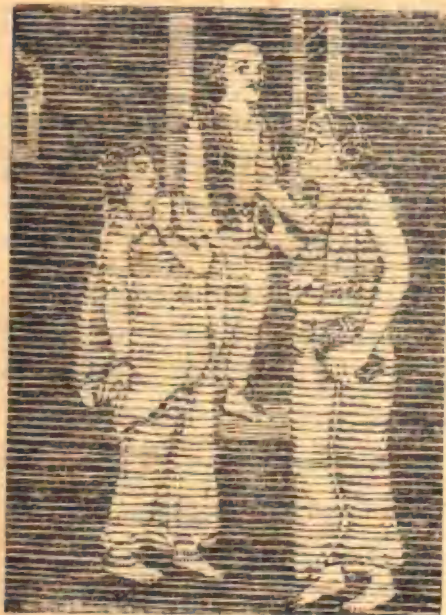
“లోప లన్నాడు-ఎవరు నీవు?” అని మాఅవిడ
అడిగింది.

“నెప్పుడా రత్నాచారి మాటో కొండొచ్చినా
దని” అని అన్నాడు.

“మాటో? ఏమాటో? ఎరికి?” అని మా అగ్రం
లో మాఅవిడ వాణ్ణి ఆడుకుతూ వుంది. అంతలో నేను
బయటికి వచ్చాను. నన్ను చూచి వాడు

“కామి! బంధులుగారూ పనివాండు ఇంటికి
పూడికినాడు. నేనుదా సొందంగ మెరుగుపెట్టిని. ఇప్పు-
డుదా తిను-చుంది. కొండొచ్చిని.” అని వచ్చిరాని
తెలుగుతో నన్నాడు.

నేనువాన్ని తీసుకుని "రాత్రిపూట యిప్పుడు కూచికి యేమి తెలుస్తుంది? ఏదీరుక్మిణీ! రుక్మిణీనిరమ్మను" అని మా ఆదిదేవత వన్నాడు.

"మాయీ! ఏమాటయి! ఎవరికి?...నమ్మి చూచినాడు"

"అయితే నా శిష్యుల వస్తాను" అని ఆచారి లేచి యింటికి పోయినాడు. మా ఆదిదేవత వచ్చి "రుక్మిణీ! తలుపు తీయలేదు. మారు పలకను" అని అన్నది. అంత మే బుద్ధరమా కలిసి రుక్మిణీపుష్ప గదికి వెళ్లి పదిహేనిపులు

నీచిస్తే యెట్లా అర్థగంట సేపటికి తలుపు తీసింది. ఆమె మొగము వాడివుంది. "ఇంట్లోకి చింతినివ్వకుండా వచ్చింది. తలవెల్లడకలు చెబుతున్నది. తలంచుకున్నది. ఆకాశం లో భావం వాకప్పుడే తెలిసిపోయింది. నే ననుకున్న పై ఆయింది. "ఏమటా బానిస విన్నది. ఇంక నీవే ఏమాధానం పరచుకోవాలి. దీక్షకోసమే— ఈమాటల కోసమే మా గృహం ఆలోచనము. ఇది నీవతీసికొని పోవాలి" అని, పక్కపారిగా తెచ్చి నిన్ను సంతోష పండ్లమంజుల మంచాల నవి మాపుద్దేశం. ఇంగ్లీషు లెక్చరర్ వచ్చి నీవే ఆలోచించుకో. రుక్మిణీ చెబుతుంది ప్రస్తుతం ఏమాధానం చేసే—" అని నేను బయటికి వెళ్లిపోయానాడు.

అర్థగంట సేపటికి మా ఆదిదేవత మాయీలు చెవులను తగిలించుకుని రుక్మిణీ చేతులుపట్టుకుని వనంరిమ్మను చింతి తెట్టుకుని కళ్ళ శిలామతూ వున్న ముగంతో నా యెదుటికి వచ్చి నిలిచింది.

"ఈపూట మా శ్రమైవా అన్నాహారా బున్న యా, ఈమాటలు మాటించుకుని కులుకుతూ అక్క చెల్లెల్లడు ఊరంతా బజ్రాత్రిలో చుట్టితిరిగి వస్తారా" అని నవ్వుతూ అన్నాడు. మా ఆదిదేవత వొక్కనవ్వు నవ్వంది. ఆనవ్వులో జగమంతా నింతివుంది.

"బావా, మీమాటలు బంగారంగానూ, యెంత తెలివీదండీ!" అని అంటూ రుక్మిణీ నవ్వింది.

నేను కృతార్థుణి అయినాను:

ప్రణయ గీతము

మండ కామేశ్వర గారు

పాంకలుపీతమైన యీస్రాణి మీఁద
హృదయమున జాలి గొనక యుండెద
వేడివలపున బొంగిన ప్రేమరినపుఁ [పుగాక!
గలిక కనునీటి చదలేటి యలలఁ దోంగు
ప్రవిమలాక్షులకైన గన్పడుము స్వామి!
తరుణకేతకీపుష్ప పత్రములుందు
నీమనోజ్ఞకృతి లిఖించి ప్రేమకుసుమ

దామశతములఁ బూజించి తనివి సనక
సాలసి యెలుపైన నాకరమ్ముకు నేని
దొరకని మోక్షప్రభా! నీదు చరణసేవ.
సుగుణగణరమ్య! తద్వర్ణనాస్తోత్ర పుణ్య
గీతముల సిగ్గు విడిచి యేభీతి లేక
పరమభక్తిని పాడి, పావనతఁ గాంచు,
కోరికల కూరు నాదుచిన్నారి నోరుఁ
ద్రావని మోక్షప్రభా! నీదు మోవినుడను.

క్రిష్ణలి సూర్యారావు గారు

(నవకవితాసాగరం నామం)

సం. ద్వై. పంచమంకురము

కలకత్తా నగరం జేరిలో డాక్టర్ పెట్టుకొని కొంత
వెలూ యెచ్చి యునువడిగంటే నుఖము ననభింబులు
లేరను పెరుగుటకులవచ్చేమనున వర్తకులాలను కలకత్తా
డాక్టర్ పెట్టి వంచిలియ్యును వర్తకులయొక్కనే కొనుట
యన్నింటిలో నుఖకరమైనది. మామగారికిఁ బ్రతిమాన
యను భారాళముగాఁ బదియూపాయలు పంపుట రెండవ
పాళ్ళము. కట్టుకొనుటకు బట్టుట కొరవయన్నది. రెండు
మూడు లులలోఁ గొంత మొదలెట్టుకొని యొక్కచీర,
యొక్కచావు - ఈపనులు భాటిగా జరిగిపోవుచున్నవి.
ఇక్కడఁ జాలకాల మంటిమి. దైవ మిచ్చినది చాలవను
రైతియొక్కటియే మాకుఁ దోడు. ఇట్లుండఁగా గోప
గారు మాకొక్కయ్యలైరము వ్రాసినాఁడు. ఆగరపారా
నేమనునంతి వచ్చినది.

ఉత్తరము - "గోపివర్మకొ రాంరాం. మీ
మే నుగోరి నేను వైచువు భారము వేసి భావికాల
యను నయ్యకొని నాలంగడాలు వాకేనుమానంతి వ్యయ
ముచేతిని. కాబట్టి యియ్యలైరమునైన వ్యయము
టనాలిలిగ్గ యర్థకాయము. నేను మీకొకట పెంపుచేసిన
నాలంగడాలును గలవి పంపవలసినది. ఇంతే రాంరాం"
అని.

ఉత్తరము కర్ణా, అది నాలుగడాలు, నిది
పంపుకర్ణా. అయినకా లెవ్వరు తిన్నట్లురా, పాపము,
తీదవాడు చేతిపెట్టు వ్యయపడిది యెచ్చి ప్రార్థనలు చేసి
వాడో! అని మాకు సంతోషమును, రిచారమును చేరము
వచ్చిన రత్న మే వియ్యుచునకు, నువ్వు పప్పులకు నొక
సాట్లను-చాకా, మంగలి, బిచ్చగాఁడు వీధిదకు చేతు
సాట్లను-పంతుగలలో వ్యయముల కొక్కసాట్లను-ఇట్లు
వేర్వేలుసాట్లనులు కట్టుకొని పెట్టలో బడికెయకొని,
నివ్వకొనునను, గూనగాయన చేతిపట్లకుల కని
కొంత చేర బట్టుకొని, కలచిరకున వచ్చునప్పటికి బడియని
పొసిన చయరునకు, చేసినవర్తికి పరిపుచ్చుచున్నారము.
ఒక్కప్పుడు మామగారికి. బంపు సాయుధము మురియా
గ్గరు కమోదముగాఁ జాలమండఁ బోవునది అపు డామెల్ల
ములోనుండియే పెట్టువారము. మే మొకరియొద్ద నప్పులు
చేయలేదు; మరియొకరి కస్పయలేదు. కేబుర్లు మేము
తెచ్చికొనలేదు; చేబప్పు లొకరి కీయనలేదు. నవ్వరైన
నడిగిన లేవనలేదు - వారిచ్చుట కెన్ని చాట్లపట్టుకో -
బుద్ధిచ్చుటకు డిల్లీ-అంతగాఁ దప్పనిది వచ్చినపుడు
పంతుకు సాట్లనులోనుండి యిచ్చి - మరల నిచ్చిరా
యిచ్చిరి, వట్టద్రవ్య బాధయైకొంద గన-వారీయగుండెరా
యేకో పంతుగనాడు పప్పులు వండు కొన్నామని నను
ధానపలుకుకొనుట - అంతయకాని ఆకలలోఁ బంతుగ

కని మఱిగొంత వ్యయముచేసిమా చాలదు కలదియ
చూచుటకు. ఇచ్చి సారిచెంబఁ దిరుగువద్దతి లేదు.
ఇట్టిదియాయులలో గోపిపద్మకాగాఁడు మా ప్రాణ
ములను మునుపూతవలె - నన్ను గ్రహించివలె గనఁబడి
నాఁడు. నిత్యము బంకిలో గాల్గులచేత, పోవు
బండ్లలోని నేనకులచేత పాత్రలు పంపువాఁడు.
పాపము వారికిమాత్రము దత్తకృష్ణిచేతి చిన్నచీరము,
కంఠపెరటిచేతి నింజినిండ చిడ్డలు. దైవమునై భారము
చేసి మాకొక కల వ్యయము చేయవలయును! రెనయ్య
ప్రముఖకై మావాలగజాలు సెలవుచేసికొనఁచా!
ఇట్టివాఁడు. మేము వచ్చిపోయినను మమ్ము పీడు వలె
జేయని మాకది విచారమో సంకోపమో చెప్పఁజాలము.
పదిపాళ్లు గవ్వనిచ్చి, చెట్టియిందకొడుకు, ఎప్పుడవ్యయ
ముచేయును నీగోపికాఁడు మాపాటికి పిండకొండవచ్చి
నాఁడురా యని తిట్టుచునే నాలుగజాలునని, గాల్గులచే
బంపినారము. పంపునపుడుమాత్రము, 'మేము తప్పుకొని
వచ్చినవారకై నీచేతహ్మి కిరిలకాదుమమ్మదికాఁబోయి.
ఏమిది చేషముల; మాకేమిగవ్వపెట్టెగనాయని జేగ
కోకముగా మాటలు చెప్పినాడఁ బంపితిమి. మీరున్నపుడే
నయ్యను. మాకిప్పుడు కుర్చయన్నయగా నున్నది. కాబట్టి
దైవభక్తి ప్రాప్తము, అప్పుడు సమస్త యెప్పుడైనవని
బొమ్మలపనివారిచేత వాఁడు ప్రత్యక్షులము పంపినాఁడు.
ఆర్యులొని వెళ్లినగాల్లు పోగానే యిచ్చినాఁడఁ; నా
చేతి కిచ్చినారని చెప్పుచునే బానిసి ముప్పుతిప్పలదెట్టి
మాఁడుచెఱువుల నీళ్లు త్రొగించి యెప్పుడో యేడ్పించి
యిచ్చినాడఁబ-మాబయ్య తీతిపోయినది.

మ. మియలొయ, అచ్చి, గాల్గు, వాలిమొలొయ
ప్రపంగము చేసికొనుఁ గల శివము చేయుచున్నాను
నుకొనుఁడు, బంగాళిలు, పీఠము నన్ను గాంచి తిను
తిగా వన్నుఁగూడ నగలు చేయుదుకొన్నానువారు. ఈ
రెండుజాతీవా కాంక్షి-అనమును తెంచుపుంబెళ్లయిన
మంజులదా యవనము. ఉన్నది, క్రొత్తవోటని ధిరిప
నని, ఒకప్పుడు హెచ్చుచాల వని విశేషముగా నమయం
దుదావను. కోడిప్రజ్ఞంతో బంగారము లేనివా రుందురా
యవన్ను, వారు నన్ను వారియంతోమునకుఁ దగినట్లు
ధిలఁచుచుండునారు. ఒకరికన్న ముఖము లొకరి కెట్లు తెలి

యఁగలవు? నాచేమరిపుత్రులు, నాగరము, కేరళి,
మంగళ, నందకజియములు, మంగళయఁ జూచి వత్తుకొను
వారు. నావ పారిపట్టెలు, వంతెనగానలు మా యెవ్వరి
నగలు వారికి దేశాచారప్రకారము, పులంకానుసారము
సాంపుగా నుండునని తలఁచుదావను. మీదేశములో మీ
చేషము; మాదేశమునకు వచ్చితిరి; మాచేషము చేయరాదా
యనువారు. ఎవ్వరిమాచారము వారిది; క్రొత్త మాచార
ము లేల యుదావను. మీదిన్నకేకదా; తీరుమంతయుఁ
ధిని వై చెదరా; నీకు సరదా లేదు. నీ మంగళి కంతకంటె,
అని, నీ తీరువులపైఁ గోరికియున్న నీ మంగళు నీకే
కొనెనుండియో నామృత పుట్టిచి నగలు చేయుంపఁదా!
నాల్గులప్రభులు చేయించికొని తినిండుకొంటివా
యని నీమ్మ నీళ్లుదురువా, మేఁత యడుగునా—
వడియుండును. వచ్చినదెల్లఁ దినుమంజివ మీ కార్జవ
యెవ్వరు? నెత్తులనిన బరువుగాఁ జూచుచున్నార
మీరు. అది యొక్కపు డొక్క కేంత సాయపడుకో
యెఱుగఁడు-అని బాడ్లి చెప్పువారు. అమ్మా! మీరున్న
వారు; నేను గాకున్న కేపు మీకు సామ్య వస్తును.
ఆధిర! కుడై మీవారు మీకు నగలు చేయుండును. మా
కొక్కనమంకి వచ్చునా! ఏదెప్పుడుపై వస్తుచేసి నగలు
చేయుదుకొందును! ఎఱిగియుండి నేను మావారి కట్లు
నిగ్గుంపుట్టెగలను. అట్లయిన, దివదినము వారు నన్నుఁ
గాంచి యొకవిష్టమె యనుయఁ గవఁజుతురు. నన్నుఁ
జూడఁగనే క్రమక్రమగ నాపై వారికి మనుషటిలెఁ
లేవు కవఁబఱుచుట తగ్గించుకొందు రేమో. నన్నుఁ
జూడఁగనే యిది నగలకై ప్రాణము తీయుచున్నది
పంపారముపై విరాగము పుట్టునేమో. ఒక్క నగలేవా
దుగవలకుఁ బరులవలన రావలెననిచే ఒక్కనగల నడిగి
యెన్నో మేలువిషయములు పోగొట్టు కొందునేమో
యను భయము. ముందు యం చేమో గాని యిప్పుడు
బాధిమలేనది సమాధానము చెప్పుచుండుదావను.

గంగాబాయియను నొక్క ముసలియ్య వామా
టలు విడిచివేలి! నిజమే చెప్పితిరి. కిరు పనుమఁదనపుమాట
లాచుచున్నాది. కిరవీరి స్వాతితీయము, కిరవీరి వాల్లభ్య
ముంగిరి మోసపోవలను. పతికంటె నీ నీవేతొక్కటి యు
న్నదా! అరెఁడు మాకిందు దినదివాల్చివచ్చియని ప్రేమ

కంటె కైక్కిగ్గము మనకు నేటిక్కటియున్నదా, లేని వారిని తెచ్చిని బాధించుట కొంపంకు వారిక్కడండులు చేర్చి పెట్టెదరు. ఒక బొర్రాగ్గలూ సీమగఁ జేమియు నగలు చేయింపఁడు; పుట్టివదానపు పుట్టికట్టున్నదానపు; ఎవ్వరు చూచినారు, నీవు యెంతో చూడఁడు ముందో! నగలున్న సీకెప్పటికైనఁ బనికివచ్చునని హితవనకు బోధించినది. అది యగుచేధించినది. అప్పుడే నగలు చేయించి వాఁడు. శ్రీహరి యన్నాడు. అప్పులవాండు నీకింది వారు. నగలున్నందుకు ఖలము తెగనమ్మి, యప్పుతీర్చి నెత్తిన చేతులు చేరికొన్నది. విడికకు మెదులలు పెట్టు వారిప్పుడు లేరు. అట్లాడుచున్నది. తొలక యుపదేశించిన లెక్క, తెల్లని మరణించిరి. అన్ననదికె యున్నారు. కరిఁ జేరనీయరు, అందఱు నిట్లే యగుదురా యనవలదు. దినములు గడచిపోనిచ్చు. సతీమతులు పరస్పరానురాగములో నుండుటయే నగలు చేయించినానుట. ఒక్కనికొక్కగా లేమి చేసినదా- పరిమందివాడు; చురుపు కేట్లొకడు. సాపము చూసిని చురుగులు లేవు, గాని నగలపట్టి పట్టుకొన్నది. భోజనము చేయుచున్నపుడేదో సంగతి లెల. పువనవచ్చును. అతఁడు లేవన్నీ హిమనియులు, కిల్లలు, భార్యయని ప్రసంగము తెచ్చును. అంతలో నా నెట్టిది మెగము వాలచైరికొని, చారి కేమి, ఆమెమగఁడు గడపరి, కామలెవని. ఒకలు చేయించివాడు - అని దింపును. దానితోఁ చెడ్డప్రసంగములోనికి దివి, కిలకంతా యలోనికి వచ్చును. ఎన్ని చెప్పినను కష్టముఖములు నీవు కనిపెట్టవు, నగలు సీకెత్తిని గొట్టుకొందువాయని యెప్పుడు దిగవిడిచి చూడఁడు లేచిపోవుచుండెను. అయ్యో మీ కిష్టమని మఁదినకాయబట్టి చేసినదాసను. అని చెమగఁ బలి యలచునది. నాకేమా నేఁ దాడలి లేదు. నాకు భోజనము చలనని - నా కడుపులో నేదో యొకలాగున్నదని చెప్పవచ్చును. వానగిల ప్రసంగములేతనే కామనలో కాదుకాదు- కాకేమి; నేను నగలుటయెత్తి నావనియే లేచిపోయినారు. అట్లే కాదు! నాసీగఁ జూచినట్లే చీటి, లేదు. మీకడుపులో నాడలిగానే యున్నది. మీరు కొవనింది లేచిపోవారు. రంకు, మఱి యొక విస్తరి చేసి వడ్డించెదను. బుద్ధిలో రెండుచుట్టులు తిని లేచిపోయెను. నా కక్కలలేదు. ఉత్తరాబోశనము పట్టి

మరలదిందువో నన్నుఁ జంపుకొన్నట్లే నగలప్రసంగము గాదు! మీ కాడలి తీలలేదు. నే నెఱుంగదును. నాకు వలదు. నాకుఁ బనియున్నది పోవలయు నని పుస్తకము చేరఁ బట్టుకొని పోవువాఁడు. నామాట వివరు! రెండుముద్దులు తినిపోరా! నుడు, రాత్రికి దాచిపెట్టుము. రాత్రికియూడఁ గావలసినత యున్నది. విస్తరి చేయవో! వివరునలదు. అయ్యో నాకర్పమ, అన్నము నగ్గం నగఁ ప్రసంగములేచ్చి తిండి తినవందఁ జేసినవమ్మా! మీరు దినమున్న నేనును దినము, అని యేడ్చుచు మూలలు పెట్టి రాత్రి దాడఁ బుచ్చుచేయుండునది. పాత మది తిండితినలేదని కొంతలేగ నట్లాతే పెంబుగడ నింటికి వచ్చి యన్నము తినవాడు. ఇంకొక పతివ్రతాలెళు- నీవేమి కష్టపడి యొకవో వాడు దొయదు; నల కొక్కకాదు మీము పెట్టింది మెడలోఁ గట్టుకపోయితివా, నీవు నాయించి విస్తరి లేదు. నీకుఁ తెలుపుగ్గుమీఁదనే రాత్రి వడుక- అని విచ్చున్న గాఁ తెప్పనది. ఎక్కడవో ముప్పియెత్తి దెబ్బ గడించి తెచ్చుచు, నెవ్వరింటివో సమారాధనలో భోజనము చేసిననది యింట భోజనము మాని, కృశించి లేచి వాడు దానిమగఁడు. ఒక్క-వాటిరాత్రి యొక్కో మసి బొగ్గతో నోవమీఁద నీయి.టియల్లులు మగనిచేత ముప్పియెత్తింది కామలలేదు చేయించికొన్నదని వ్రాసివారు. దారిని బోవువారిల్లఁ జదివి నవ్వుకానువారు. కామట్టి యేదో ముక్కులో ముల్లన్నది; తొలియున్నది; నల్లలూపలున్నది; నీమందలెసినది యున్నది; అందరివ్రానికట్టులు చావెను మని-చెప్పినవారి బాటలన్నీయుఁ బాటించును- నీమగఁడు మదికాల్, నీవు తెలిగలదానపు. నేను వియిద్దఱు మీ రొక్కడకు వచ్చినప్పటినుండే కనిపెట్టి చూచుచునే యున్నాను. ఏమో నీమఁ బెట్టుకొను చుంచి కాలము వచ్చిన నగలు రేచుండలఁ దామే వచ్చును. మగఁడే చేయుదుకో, నీకే చేయించికొందువో! తెనమే యిచ్చువో! మీ రొక్కనితోలివారు కారు. ఇట్టి మీలో మీరు నగలకై యంతలేలవాములు పెట్టుకొని చెడమ్యముం గడిగించుకొనవలెను. అప్పుడు మీ కీదేశములో చిక్కవచ్చునో నీ కాతడవ, వాతనికి నీవును నాధారముగాని నగలు మీ కెవ్వరికి నాధారము కావు. మనమెట్లు పెరుగుమందు చూసనలోనియనురాగము వట్టి పెరుగుచుండునలయును.

అప్పుడే విక్రమైన దాంపత్యము. ఎట్లు గడచునురా యని మగలు తిండికై యేక్కుముండగా, వాకు వగలోవగలో యని బాధించు నిల్లాంటిలో మగనికి దయకా భూతమా కాని పెండ్లియ కాదు. నీలోతు నీకు చెయ్యను గాని పెనుండిచెప్పు నీకికఁ దెలియువా! పెండ్లి, యాలు మగలు-అనునది యొకవిధమైనది దానిని విరివపఱచి చెప్పుట కష్టము. నూపిల్లకుఁ దెండ్లి పెండ్లి యని పొటలు పొడుచున్నపుడే నిల్ల కొకవిధమైన యనురాగ మున్నది యగను; గాని యది యొక్కరిమోడికిఁ బోక - అక్కఱు తెలిసి యుఁ దెలియుచుండ-మగడు వచ్చును; పెండ్లియనును; పల్లకి యొక్కడును; చీరలు సారలు పెట్టెను- ఇట్లు వియుఁ, వరాత్త రానురాను మగఁడని, పంసారపని, యొక్కొగనుని, ధనమని-వరాత్త విడ్డబని-యిట్లే యిరువురలోఁ జిన్నప్పటికండి నృద్ధియగును. వాల్చిడ్డా! ఒక్కచే మాట! దాంపత్యము, వివాహము వనునది చిత్రమైనది. ఏదో యంతలు బొంతలు చుట్టటిక ముందునపుడు రక్తపుర్రచే వాలమగ లొకదొకరు పోలియుండుదు. కాశిలోని పిల్లవానికి రామేశ్వరములోని పరుమను బంధుబాలులు ప్రదంకములతో పాటుగా నిగివురకు వనురాగము గొప్పించి వివాహము చేయుదు రనుము. కాఁపురమునకు వచ్చినదిమొనలు క్రమక్రమముగా నొకరొకరి వృథాయములందునలే నుభయములందును సామ్యము పొడకట్టును. క్రొత్తవారైనను స్త్రీపురుషులొక్కనొకఁ బదియంది విల్పియొడల, బుద్ధిమంతు 'లేమే వీదిభార్య; యారఁ డీమే పెనిమిటి'యని నాలువఁడిలోఁ బొందెయిందిని సులుకుపట్టగలరు. నేను తెప్పించి గనుక నీవును ఇతఁ యొడ నుద్దపట్టగలవు. మగనియభిమాన, మగవయభిమాన 'నేదో కొంచెము సారాశ్యమును బొందియుండును. అట్టి సమానరూపము గలిగినతావునఁ గలిపియే దాంపత్యము. విార్తలు పెండ్లిదగ్గలవారో దూరపుకారో నే నెఱుఁగను గాని, అత్యల్పకాలములోనే నీకన్నులు నీమగని కన్నులను బుడికిపుచ్చుకొన్నవి. చెప్పునుమాటలు విని చెబుకొనుము. పెండ్లి కాని, యిదియొక్కటి కాదు. ఈయనురాగము వచ్చునపుడు నృద్ధియగునునే యందును గాని అంతటాఁ యందువలె వయసు మరలివకవకుండి పోలేంపను. నీవు బాలవు: ని న్నల్లవ మింకను వినువ

లేదు. విదేశము వచ్చి స్వరంధ్రముగా జీవించుచున్నను విార్తలను బాల్కనపుడే. ఏది విన్నను గ్రహించుస్వభావమే కాని విమర్శించు భావము తృప్తిలేదు. నీయొద్దనేమి- నేయిప్రసంగములు చేయరాదు. నామాటలను గూడ నీ వన్నియుఁ బాటించవలెను. నీకు, నీమగనికి గావలసిన దానిని మాత్రము స్వీకరింపుము. అని మేమిద్దఱును గలసి కొనివచ్చు డెల్ల నాగంగాబాయిగారు చెప్పుచుండును. పాపమామే నాతో, మీరునిన్నవారు; మీకుఁ దెలియని విషయము తెన్నుచేగా కలవని-సంసారమునందు మోకింకను అనుభవముచాలదు- అని మాయమృ చెప్పవలె విడిచి వదిలి కొన్ని పంకములు చెప్పుచుండునది. వాఁడెట్లు, మాయలు గొంచెము దగ్గఁ. గం గా బాయిగారి యిల్లు మాయంటికిఁ గొంచెము దగ్గఁ. ఒక్కనాడు నాకుఁ వలసొప్పి వచ్చినది. సలవరము దగ్గరి నది. స్రాండ్లయొద్దఁ గూర్చుండుటచే వేడిగా నున్నదను కొంటిని. అవ్యా నాయొడలేమి నిత్యమువలె నుండుక యొక్కరిగముగా నున్నదంటిని. నేను చూచినది. స్త్రీముగా నున్నది, నే నొకమాత్ర వేదవ వన్నది. నాయొద్ద నేనుగారి కుదర, సుటి యున్నదంటిని అయ్యో నీ కది చురు. ఈరాత్రి నీ వన్నము తినుము. మా యింటనే పండుకొనుము. కొంచెము నిద్రపట్టుచున్నపుడు నీ కొడుకు వేదవని తిన్నప్రక్కలోఁ బండుకొనఁ దెల్లుకొన్నది. ఆతనుచులలో నెలు సాయంకాలమునది దేహింటలు మొనలు పడునోకందు గంటలకపు-పడునోకందు గంటల మీఁదగాని మావారు రాత్రితోజనునపు వచ్చువారు కారు నేకుట్టెనునకుఁ గబురుపంపెద వంటిని. ఎందుకు పనిలోనున్న వాడు తొంపరపనునని పరిచెప్పినది. అరికడే వచ్చినపుడు రానియ్యి నీవు పండుకొ మ్మొచ్చిది. పండు కొంటిని. ధానివంటిది కప్పినది; నిద్రపట్టినది. 12 గంటల పాటు నాకు మెలకువ రా లేదు. షేషమనుండి యింటికి వచ్చినారట. అప్పుడు మా యవ్వగారే లేచి ఇరి- దాదా! నిల్ల నుఁ గొంచెము పులకరముగానున్నది. ఇక్కడఁ బండుకొన్నదిగాని లేవవలదు. నీ వన్నము తిని పండు కొమ్ము. నే నొకమాత్ర వేడిని. తెల్లవాలునకుఁ దేలికగా నుండునని చెప్పినదట. పాపమాయనయొడలు వారికి యెలయెల, జ్వరమెందుకు వచ్చినదో యని యడిగెద.

ఏకో శరీరమైవకర్మాత్ జన్మ్యచేయదా. తడిబట్టలు, స్నానము, ప్రాంత్యగర్భం గూర్చుండుట—అదియే పోవును: తెగతెట్టుకొనవలయు. అని బాజ్జించి భోజనము చేయనిచ్చి నీకుఁ గోఁపవన్న విశ్వకునిప్రక్రమమందేవలయును. పై నిక్కడనే పండికొనును అని చెప్పినవలె. నాకు భయము లేదు. మాయంటనే పండుకొందును గాని పోలేమైన బ్రాహ్మణేమో నాయొద్ద జ్యోతిషాత్ లున్నది యన్నారట. నీ వొకపత్ర, చే నొకమాత్రయు చేయవచ్చునా. పాలు పైశ్యము పైశ్యోద్రేకముచేతనే వేడి కలుగను. ఈరాత్రి చెప్పగాఁ బండుకొనవియ్య. నీవు నిశ్చింత మన్నదట. కొంచెము చేరుమెరుకులు దిను నేమో యన్నారట. చేరు తెచ్చియుగాదా! నీ కేమియు తెగ కలదు. తెల్లవారి కిభ్యామను నీయిటి కప్పనించెదను. నేను దీనిప్రక్కగానే పండుకొందును. మెలకువ వచ్చి మాయంటకి వెళ్లెదనిన చేమ లాంఛనం వెఁగింది కొని తీసికొనివచ్చి దిగిదిచేమను సామ్యున్నదట. అర్ధరాత్రకు, వీరకొఁచి; మందుగా రావలదు. ప్రాద్దుననే రావచ్చు. పండుకొనివచ్చి చెప్పి గూఁపహారాజు తెగతో బండుకొన్నారట. ఏమిమాత్ర చేసెదో యెఱుంగను. ఎప్పుడు చేసెదో తెలిసికొనలేదు. తెల్లవాటి లేచితిని. నా కొడలు లేరికగావన్నది. లేచి కా! మావారు కచ్చివారా భోజనము చేసె పండుకొన్నారా? నీ నిక్కడ నుండినను యేమైన గోపించినారా? అని దెవరును వడిలిరిని. ఏమియు ననలేదు; నీకు భయములేదు. నేడు నీవు స్నానము చేయవలదు. పశ్యముగా నుండుము. ఈరాత్రిమాడ మాత్రముచెప్పెను; మాయంటకి రమ్మన్నది. ఆమె చెప్పినట్లు చేసితిని. హాయిగా నుంటిని. మేమెంత యవ్యవస్థచేయులమో మమ్ము చూచినవారెల్లరుఁ బ్రాణమువెట్టి తిమిదెల్లవలెఁ గాంచుచుందురు. ఎంతటివమాకును లేకున్నఁ బ్రపంచము నిల్చునా!

కుభుముగా నున్నన్ని వాళ్లు కన్నుఁగావక తిరుగుచుండుటయే కాని, కొంచెము కాలనొప్పి యెత్తివచ్చుడే యెంతో బాగ్తగా నుండవలయును. చిన్నతినముచేతఁ బెరిగివానలేక అనుభవముచేతఁ దర్కారఁ పెరిగికొందును. ఇందుకనియే పెద్దతల లేకున్న కద్దుల పెట్టుకొమ్మన్నారు పెద్దలు.

పదుమూడవ యంకురము

అది యేమోకాని నా కప్పు డప్పుడు కలనొప్పి, కొంచె మున్ను, జలము, మొదలైనవి తటవించుచుండెను. కాని, యిది యొకటి తెంకు దినములలోనే తిన్నమవచ్చెను. పాపము నాకు బద్దకముగా మన్నపును నారే మడిగట్టుకొనవలసి వచ్చుచుండెను. ఆయ్యా, నేనేమి పాపము చేతితో నే నెరుచునుండెయి మిమ్ము శ్రమపెట్టుచున్నదానని విచారించుదానను. దీనికేమిగాని నీకు గడియగడియకు నిట్లు నచ్చుటకుఁ గారణమేమి: నూరి నీళ్లు పడలేదా; చెఱువునీళ్లు తెచ్చుకొనవచ్చు; నిన్న నీ చేమచేతితో రాత్రివేళ చీనీళ్లు స్నానముచేసితివా, రడిగుడ్డ కట్టుకొంటివా యని యడిగిరి. నే నేమియు నెఱుంగను. ఎన్నఁడును మీ తనివట్లు మా తని శ్లేమచేసవో, చెఱువునీ శ్లేమచేసవో భేదము కనిపెట్టనేలేదు. మునుపేది ప్రాసినను జన్మ్యచేయలేనే. రడిగుడ్డలు రాత్రులు కట్టుకొనను—పట్టువంచె యున్నది; మతిపట్ట లున్నవి. నే నీమియుఁ జేయలేదు; మీరు తినినవే నేనును దింటిని. అరి నేను తెప్పితిని.

ఏమైన చెప్పించుకొని తింటివా?
ఏమి తెప్పించుకొని తింటిని, నన్నెప్పుడైనఁ జూచివారా!
ఏమో శిశ్యురాపల్యమునఁ దినినఁ దప్పేమి.
నాకప్పుడు తెచ్చిపెట్టెరు, నే నొకరిచేతఁ దేలుదిన దెన్నఁడైనఁ దింటినా.
తినినఁ దప్పేమి, కలింద పంచదార మొదలైనవి తెప్పించుకొనవచ్చునగదా.
మిమ్ముఁగాదని యెన్నఁడైన నే నొంటిగా నోటఁ బడచై యొకన్నది చూచివారా.
అన్నియు నాకుఁ తెట్టుకుండఁ దినఁగూడనికాస్త్రము.
ఇది యేమియ్యా నేడేలాటిమాట యనుచున్నార.
లేచి యెవ్వరిమొగము చూచినానోగాని.
ఇదియు నొకతప్పేనా, యేమైనఁ గొని తింటిని యని యడుగనేసాడిదా.

అయ్యోకర్మమా, ఇది యొక్క శిష్యాపము! నన్ను నాఁ డిట్లు విర్రఁధిండుదున్నాడు; ఇన్ని వాళ్ల యి వచ్చి నను నామనస్సు మీరు కనిపెట్టలేదు గాఁబోయెను.

నేనేమి తప్పఁజేసి, పోనీ మాటలాడెను

అయ్యో! ఇదియొకకష్టమా; మీరు మాటలాడననిన— వట్టిదే నవ్వుచు ననుచున్నాను. నాతో మాటలాడెదరు?

ఎందున నీకు మాటాడినఁ గోపము వచ్చును. నేను మాటలాడినఁ బ్రయోజన మేమి?

(కన్నులు నలపుకొనుచు) కేను, నేనే, నేను, మీ మాటలకుఁ గోపపడితివా?

కోపమా తాపమా! ఏమిచేపితివినఁ జెప్పవు; ఏమైనఁ గొనితింటివా యనినఁ జెప్పవు.

అయ్యో రామా! నేనేమియుఁ జెఱుంగునదా. మీతో నవివరముచున్నాను.

ఏల నీకేజబ్బులు మాటిమాటికి రావలయునో తెలిసికొనుట కనునరున్నాను.

ఏల వచ్చినచో, నేనుండి మీచేతఁ బనుల చేయుచుకొనుటకు వచ్చినవి.

అగోగ్యము తిట్టివత్తుమహాద నీచే వంశవలయుఁ గాని నేను వంశగూఢదో ఇది నీతప్పా! అట్లైన నీకు మఱియొక్కింత యనాగోగ్యమగును.

లేకపోయిన నాపాపము నన్ను బ్రేందుకు న్యాధిరూపముగా బాధించుచున్నది.

ఒకప్పుడు పదార్థములలో దోషముండును. ఆ వేరలలో నేదైనఁ దినిన దోషము కలుగును. వ్యాధి వచ్చుట కనేకవార్గములు. మనుష్యులకు రాక వ్రాసులకు వచ్చునా.

నాగ్రహచారము కాకపోయిన, నేనేదో తెప్పించుకొని తింటిని పట్టించివా లేదుమా?

తెప్పించుకొని తినుట తప్పా నీ నమట తప్పా.

నే నొకరిచేతఁ తెప్పించుకొని తినుట యొప్పుదైనఁ జెఱుంగుదువా.

ఎన్నఁడు చెఱుంగకున్న నీనాఁ డెఱిగియుండరాదా.

నేను మాటలాడలేనమ్మా, ఏ మనినకు దక్కవచ్చును.

నరి యిప్పుడు నీవు మాటలాడె ననుచున్నావు, మఱునకు మఱురీలేవదా.

అయ్యో, నే నందుకన లేదు, త్నమింపుడు. నేనేమి, మీతో మాటలాడనుచునేమి.

కారణము తెఱయకయేకదా; ఏమి తినిన వచ్చుచున్నచో యని సందేహము.

నేనేమి తిందును; తింపెనలన వచ్చినది కాదు.

మివాండ్రును జావంలెని లెంగపెట్టుకొన్నా నాయేమి చుట.

లేదులేదు; నా కాలెంక వచ్చినవ్రాత్రులోనే లేదు. నీకేమైనఁ గోరియుంకి నన్నదిగ లేదున్నావా. నాకోరిక మీయొద్దఁ జెప్పలేకపోవుటకు నాకేమి సంతకము? ఇంకెవ్వరియొద్దఁ జెప్పును? నా కేమియుఁ గోరిక లేదు.

లెంక లేదు; కోరిక లేదు; కొని తెలిసి తినలేను.

ఏమిపాపమున్నో కొనితెప్పించుకొనుట. అనాచారము—నేను చేసికొనలేనా? కొననిలేనా? నాకేమి చేతఁగాదా?

పోనీ, చేసికొని తిన లేకపోయినానా చుట?

ఏమిటి, ఏమికోరిక, ఏమిచేసికొని తిందును.

కాదు, ఏదైనఁ గోరికయున్నఁ జేసికొని తినవచ్చును.

నా కొక్కకోరికలేదు. నాయొద్ద నొక్క దాఁదట కయులేదు.

ఇప్పుడే కాదు, ఎప్పుడైనను సంతేహింపక యేమి కావలసినను నన్నురుగవలయును. నీచేతిలో నిప్పు చేమియున్నది.

(తెల్లపోయి) నాచేత ముక్కుకిమాడ లేదు. తినిన ముఱికింపటివంకి చెన్నము మీరే పెట్టుచున్నాడు.

ఈమాటలతో మావారిఁ గొందెరు మొగము చిన్నఁబోయినది. దబ్బులేకపోవుట, దీనిచేతిలో నెందుకైన నొక్కదబ్బు పెట్టుటకై వఁజాలని యాయుక్త్యంగ మేమిటికి అని తోచినది. ధీ యాజన్యము కష్టబాజ

నము. నేను గడుపు 10వ ఏది కర్మచంద్రులనుబట్ట పెట్టనా,
నారి కిచ్చి నే నుపోష్యమందునా? ఏమి యున్నోను!
అందులు మావాం ద్రువ్యోగములేదేయి జీవితువున్నారా
యని విచికిచిరి. ఏల వికలంబును. మన కేమిక్వమ
నచ్చినది. మన ముపోష్య మందులలేదు. మనవారు
మందులలేదు. హాయిగాఁ దినుచుండియు నీవీరకన మెం
దుడు లట్టినది. అని నే నంటిని. “మీవాాయన యొకపె
ట్టివాఁడు, మావాాయన యొక పిచ్చివాఁడు.” అనిరి. “అది
యేమి నేఁడుపెద్దవారిని నిందించుచున్నాడు.” అని నే
నంటిని. ఏమిపెద్దవారు. ఆలోచనలేనివారు పెద్దలా!

నేను—వా రేమియనాలోచితకృత్యముం గావించిరి? మా
నాయనలిచ్చేమి!

వారు—నిరర్థమనకు నాకు నిన్నియ్యది గొప్పలేళ్ళు.
నేను—అయ్యో మీ కేమిలోప మున్నది?

వారు—కనఁబడుచున్నో యున్నది లోపము. నా కెక్కడ
లేండికాకో, బ్రహ్మచారినిగా నున్నఁ బ్రపంచమున
కెక్కడ వారి వచ్చునో యని మానాయనభయపడి
మీవాాయన మాటల కొప్పుకొన్నాఁడు. తెట్టియుఁ
గాక, పిచ్చియుఁగాక యిదియేమిటి?

నేను—మీవాాయనగారి తిప్పి యిది. వారిద్దఱును పల్కె
కాలపువారు. వారు రెలఁదినల్లె మంచిగానే యొనరి.
మన కేమిలోప మున్నది. నేనేమి చక్కనిదానను
గానా?

వారు—నీవు చక్కనిదాన వసులనో కానో, నేను
గాను.

నేను—మీకేమి రిక్కువ, మన్నుగునివలె నున్నాడు.

వారు—ఆ మన్నుగుఁడు లక్ష్మిపుత్రుఁడు, నీమన్నుగుఁడు
కులేలపుత్రుఁడు.

నేను—మనము కేవలారమా? మన పెద్దవారికంటె మన
మే ధనవంతులము. మనము బీదలము కాము.

వారు—బీదలమీ కామో నీవెఱుంగవా-ఎఱుంగనిదాని
వలె మాటలాడెదవు.

నేను—నిజముగా నే నాబీదరన మేదో యెఱుంగని
దాననే. మనకు భవాభావమా?

వారు—నీలేటిలో కిప్పుడు ముఠయొగింపున ట్లాక్క
మానాయ, యర్థ పెట్టలేనివాడను- భవాభావము
గదా! శ్రుతివానికిఁ గూడఁ గనఁబడుచున్నది.

నేను—అయ్యో నాకెందుట? మీయొద్దనే పెట్టుకొనుఁ
డు. దిమ్మికినాడ నాలేటి కియవలదు.

వారు—నామొద్దనే పెట్టుకొనువాడనైన నీ కియలేక
జూయితివని విచారించువా.

నేను—నాకేలమీ కియవలయును, మీయొద్దమన్నవి నాని
కానా? మీన నాకని భేదభావ మేల విడుఁ గలిగి
నదో? అట్లయిన నేకొక్కనిమిదు ముద్రుకుఁజాలను.
మీలే నాది, నాలేమీది యని యున్నదానిని మీరు
కేఱుచేయుచున్నాడు.

వారు—దైవమే నేఱుచేతును. నీవు నేకే, నేను నేకే
యొప్పుటిని.

నేను—నే కిప్పుడు మీదాననో యువుడు మీరు నేను
పోక్కటియే-వేఱట్లు!

వారు—నీవు నేకని భగవంతుఁడే చేసివాఁడు.

నేను—లేదు, చేయలేదు; కేరీరములు రెండు చేసినను మన
కన్నులు నేఱుచేయులేదు.

వారు—ఆఁదుదానిమనస్సు మగదానిమనస్సు నెన్నఁడు
గలిగెను.

నేను—నే నంజనవంటి గూఁడుదాననేనా? నామనస్సు
మిథువస్సులోనే కలవినది.

వారు—కలవినను రంగు నేఱుగానే యుండును. గడవగల
మగనిఁ జూచిన - ముచుతికేకము చెప్పినవాఁడు బెట్టి
వాఁడా.

నేను—ఈవాఁ డేమమ్మ మీ కీలాటిబుద్ధులు పుట్టుచు
న్నది. నే నెన్నఁడయిన మీరు గడించుటలేదు, నాకు
డత్తియ్యటలేదు యంటినా?

వారు—నీ నవకున్నను భేకిభాంకారమువలె నాప్యవయ
ములో వివఁబడుచున్నది.

నేను—నే ననలేదు, భూమిలోను-దమ్ము నామీఁదఁ బడ
వైది కాల్చికొందువా.

వారు—నీవు మోటుమాటలకు దిగినదానవు.

సేను—మీమాటలవలన దరివట్లు చెప్పదున్న దానను.
 వారు—భరి! కనరీవది. నీకేమి యింటుం బనిలేదా.
 మాటకు మాట లాడుచున్న దానవు.
 సేను—పని లేకేమిగాని, సేను మీతో వాడులాడు
 చున్నట్లు చూచేసివారా. నే నెన్నడును దెచ్చి లేదని,
 దెచ్చి తెచ్చని మిమ్ము బాధించితివా! మిమ్ము బాధించుట
 కా మీయింటికి వచ్చినది.
 వారు—సంతతి రాగ్యముగల ప్రేమకై నను బడును మగవలె
 జూచిన—

సేను—అయ్యో! అయ్యో! మీరు బడునువారా! మీకు
 ధనము లేదా. ఈవచ్చినది మనకుఁ బాలదా. దైవము
 కటాక్షించి మంచింకకంటె నెక్కుడుధన మీయఁ
 గూడదా! యెవ్వరు చూచివారు. మీరు పశువులై
 నపుడుగూడ మీయొద్ద నింతకంటె నెక్కుడువేషము
 వేయను. మీరు సంతోషన మెక్కినను మీ పాద
 మలు సేనే కడిగెదనుగాని రెండవవారిని చుట్టసి
 యను. మీరు మేలగా నీ కంటియెరుఁగు గవలను
 బయట యేడువారముల వగలు—కట్టి పెట్టుచు, మన
 ప్రపంగము చాలమారము పోయినది. చుట్టుదిరిగి
 పెట్టుకు వచ్చినది. ఎల్ల కాలము నేటియందు బుట్టినది
 పుట్టినట్లే యుండదు వృద్ధి యగుచుండునుగాని. మన
 కేమియొక్కర్థమురా నన్ను దో యొక్కరుచూచివారు. మన
 వలకు మనము నిండించుకొనరాదు. అని సేనేతో పని
 మీయ నింటిలోనికిఁ బోయితిని. వారు గదిలోనికిఁ
 బోయి క్రొత్తచొక్కాకు బొటెములు పెట్టుకొనుచు
 న్నారు. ఎవ్వరో రెలుపు రిట్టివారు.

ఆ, ఎవ్వరో పిల్చుచున్నారు. మీరు గదిలో
 నున్నారా? వాచేరు లంట్లది. అని సే నంటిని.

ఏమి: ఉన్నాడను. రెలుపు తీసెదను. నీవని
 చూచుకొనుచు. అని వారు వచ్చి యెవరది? యని కేక
 వైచిరి. పోపుపోపుపూవ్ డాక్ డాక్ అనిధ్వనివివవచ్చెను.

కెంటి సే వారును, సేనును మాతల్లిదండ్రులువ్రాసిన
 యుత్తర మెయ్యుండువని లోంబరగా వచ్చితిమి. రెలుపు
 తెచ్చివారు. సేను వరండాలో నిలువబడి సంతోష
 మతో ఇంతమొగముచేసికొని చూచుచుంటిని. రిజిస్ట్రీ

యుత్తరము. ఇద్దఱకు నందె గుళేలుమన్నది. ఏదీ యని
 పుచ్చుకొన్నాను. హిందూస్థానీవ్రాతః, ఆగరపారాబోమ్మ
 మద్రసుగాడు వ్రాసినది. ఏమిటది? పేడు నాకు రిజిస్ట్రీ
 యుత్తరము కట్టివాఁడో? ఏమికాగఁగాను? అని తెలియి.
 చేవ్రాలు చేసి పుచ్చుకొన్నాడు. రింగుగొట్టుటకు గో
 గాడు విరోధి కాఁడు—ఏతోరంపవమాకాకరామన్న
 యుత్తరమని భయము. బల్లమీదఁ దెట్టివారు. విప్రులు.
 చేతులు లేటపటాయించుచున్నది. సేను పుచ్చుకొన్నా
 మగదా విప్పండి యేమిచేయుదు మంటిని. పొద్దుటిమండి
 మనము లేచుచు నెవ్వరిమొగము చూచినామోగాని, వాద
 మలు, రెగవులు—ఉత్తరములు—అని వారు పల్కిరి.
 “సేను పొవ్వలీదేవిపటమువకు దండముపెట్టి లేచితిని.
 కాఁబట్టియే మనవాచములు, రెగవులు బల్లలుబడిపోయినవి.”
 అని సేను పలికితిని. ఈయుత్తరమురిగవు తీరు పెట్టు?
 సేను లక్ష్మీవారాయణపటము చూచి లేచినాడను. మన
 పొలింటికి ఆకాశరామన్నయుత్తరములు పట్టుకొన్న నేమి
 గ్రహచారము అని వారు విమనుకొనిరి.

“సేను కుట్టుబొంత సగులుచేత మనలో మనకుఁ దగ
 వులు వచ్చినవి. వారోగముతోనే మీ ప్రాణము విడుగు
 యుండఁగా వానిరాగ్యకర్మమువలననే మఱియు మఱియు
 విశిష్టి యలబడి కలుగుచున్నది. పుచ్చుకొన్న వారు విప్పి
 చదువుదు.”

“ఏమో యేమిన్నతో: బంబ్రెతు చూరము
 పోడు; క్రిష్టివై చెవను.”

చేవ్రాలుచేసివారే, వాడు పుచ్చుకొనునా?
 మఱియేమి చేయుదుము. ఉపాయమేమైన నన్ను
 దేమో వాని నడిగి వచ్చెదను.

వాఁడేమి యుపాయము చెప్పును—దదివి యబక
 తబక లున్నఁ బింపి పాటినేయుండు.

దదివిన—మనమ్ములో బాధ—రెంగ—చూడ
 నుండఁగానే నింపి వేయుదునా? (అని పట్టుకొన్నారు.)

మలుమలదు, చూడనుండఁ బింపవలదు— ఏమి
 యున్నదో—

ఏమియుండును? మనుపటివలెనే యేవో చీవాట్లు,
 నిందలు—

మను పట్టు వ్రాసినవాడు మనయొద్దనే యున్నాడుగదా!

అతడు గానున్న నిరే దింకొకడు కావచ్చును.

ఎవ్వడైనను మంచిదే, విప్పిచదువుట యెందుకై నను మంచిదే, నాకుఁజోచిన దిది.

నీవు విప్పిచదివి; మంచి యున్న నాకుఁ జెప్పుము. తిట్లున్నఁ జిందిరేయును.

మిత్రు నచ్చిన యుత్తరము మీరే చింపికొనుదుఁడు. ఏదుర్మార్గుఁడైన నన్ను నిందించివాడేమో.

ఏమియున్నను ఫరియే, నేనుమాత్రము విప్రువాఁడను గాను; నీవే విప్రుము.

నాకు మొట్టమొదటనే భయము. మీరే విప్రుకొనుదు.

అని యిరువురమును, ఆకాశరామన్న యుత్తరమే యగునని, శంకచేత నవ్వకొన్నారము. ఏమియు లేక హాయిగానున్న మనమీద నీదుర్మార్గుల కింతపగయేలే! భగవంతుడు వారికన్నులలోని పాపలు మొదలైనవి మఱియొకవిధముగాఁ బెట్టినాడేమో. మనలను గాంచి యోర్వలేరేమో! మన మీమి భవవంతులమని! నాపై యధికారము నాయొద్ద నొక్కనిష్ఠ కనిపెట్టలేదు. నే నేమియుఁ దప్ప చేయలేదు. తెలియని విషయములు కప్పిపెట్టలేదు. పంశయములు పైకి వ్రాసి కనుఁగొని మఱియుఁ జేయుచుండును. నాకుఁ దెలియనిది పోర్చుకు పూలినాడు చెప్పినను దెలిసికొని యాప్రకారము నడచుచున్నాఁడను ఒక్కప్రమాదము లేదు. నే నొక్కరికి హాని చేయలేదు. నా కొక్కఁడు విశోధి కవంబడెను. నాపై దుష్టులకల యనూయ! ఒకటియైయుండును. చిదేశము వాఁడు మనదేశములోనుండి యింతమేలుగా నుండనేల

యని యుండవచ్చును. కానిన్యు, ఇప్పుడు నలడు. స్త్రీను సులూఁ బనియాచికొని వచ్చి, భోజనముచేసి, సావకాశముగాఁ జదువుకొందును. దీనిని బల్లమీద నిట్లే యుండ నిమ్ము. ఈలోగా నేమైన విశేషములు తెలియవచ్చిన రావచ్చును. అని వారు చింత్రుట మానిరి.

నాకిది యొకలెంక. చూచి, చదివి, పొజ్జచిన యెడల లెంక తీరును. దీనికై యింత యాలోచన యేలే! విషయమేదో మన మెఱిగినదే. మనకుఁ జీవాట్లే యందుండును. ఎవ్వరిచేతను దిట్లు దినవండ్ల మంచివాఁడని పించుకొన్నవాఁడెవ్వఁడు లెండు. చింత్రుఁడని నేను ప్రార్థనొందితిని.

ఈ ఉత్తరము చేరె బట్టికొని యెగాదిగఁ జూచినారు. ముద్రలు పఠింపించినారు. చేయు నడచుచున్నది. కృష్ణయని కన్నులు మూసికొని నవ్వుమఁ జియినారు. నా మొగమునంకఁ దిరి, నవ్వును, బిప్పనా! ఇదువనా! యని మడతల విప్రుచున్నారు. నాకాళ్లు దడదడ లాడినవి. ఏదో పని గల్పించుకొని వంటయింటిలోనికిఁ జోయి, పీటమీదఁ గూర్చుండి, గోడకుఁ జేరఁబడి, కన్నులు మూసికొన్నదానను. లోలోనఁ జదివికొని,బల్లమీద నుత్తరముఁ బడెత్తచి మగ్గిమీదఁ గన్నులు మూసికొని పోర్చుండిరి. ఒడలు చెమ్మబుట్టినది. ఏమిచేయుచున్నాలో యని తొంగిచూచితిని. ఈ ఉత్తరము బల్లమీద గాలికిఁ గేరింలేలు కొట్టుచున్నది. నీ రొడలుమఱచి మాటలాడవండ్ల గన్నులు మూసికొని యుండిరి. నాప్రాణము లెక్కడికో పోయినది. దగ్గఁవచ్చి, యేమియిట్లున్నాడు. ఈ ఉత్తరములో నేమి యున్నది. మాటలాడ లేదు- యని మొగముమీద మొగముపెట్టి, గడ్డము పట్టుకొని, కాళ్లు వడవదుండఁ, బదిరివిషములు నేనును అదేప్రకారము- పదిరివిషములు నిక్కముగా నుంటిమి.

శు క ము

శ్రీరాజా మం. భుజంగరాయకి గారు

కాయలు, పెన్నులుకా, ఫలనికాయము, దుంపలుఁ దిండి గాఁగ న
త్తోయముఁ గ్రోలుచు దరుల తొట్టలుఁ జేరి సతంబు వాసముం
జేయుటఁ గా శుకాఖ్య విలసిల్లితి మేమని గర్వ మొందెదే?
పాయదు జాతినంగము శుభం బెటులౌ శుకవర్యమా! కవన్.

మ. మునివాటిం గడు వేదవాదములు మేము నివ్వందు మబ్బంగి వి
న్నను తొప్పక స్వరయుక్త మానటు మహానందబునం బల్కి మా
నినికాయంబుల నున్నతస్థిని మన్నింపంగ మే ముందుమం
చనఁగాఁ బోకు శుకంబ! తొట్టినడు జ్ఞానార్థంబు మీచింతలన్.

ఉ. ముక్కునఁ గోవరక్తిమము, మోటుదనంబు రసజ్ఞఁ, జేసెలం
జక్కఁదనంబుఁ, గన్నుల నిషిద్ధశమంబును, బహుశయము
దక్కినీ ముక్కున ల్లిలుగుదానపు నీవు శుకాభిధాన! నీ
వెక్కడ, మాని వృత్తము వహించుట యెక్కడ? చాలుఁగా వికన్

ఉ. కామునిసేవలం గలిసి కాంతల సేచుట రామరామ! నీ
కాముని సంఘమందున జయంబు ఘటిల్లదు; పోల్చిచూచినం
గామునివోడు; నట్లగుటఁ గాదె! సఖిజనవాసవంజర
గ్రామములందుఁ జిక్కి బహుకష్టము లందెడు కీరరాజమా!

చ. ఎవ రెది వల్క నీవు నదియే వదియింతువు గాని దాని ని
క్కునము గ్రహింపఁజాలవు తగుండగుఁ బ్రేలిన సేమి లాభ ము
త్సవమును జేందఁబోవు కవి సంఘము లర్థ మొంగనట్టి వా
క్యవిరతికిన్; శుకవ్రసరమా! నిజసూక్తుల సంస్మరింపుమా!

బాగు బాగు

(ఒక ప్రదర్శనము)

భవిష్యత్తు కాలమునకు రావు గారు

[చెనుకటిసంచిక తరువాయి]

4 వ-రంగము

[సుబ్రహ్మణ్యం, చింతామణి వడిదిపోతూ, కొంతదూరాన్న పోతూన్న చిక్కెక్కెర్రావుని కేక వేస్తారు. అతడు వచ్చి వారిని కలుసుకుంటాడు.]

సు—Well Mr. Chick! ఎక్కడికి, అదే పోత పోతున్నావ్?

చి—ఎక్కడి కుండి? ఇంటికే.

సు—ఈవేళ నేను guest, నువ్వవు host ఉను. తెలిసిందా?

చి—కేవో?

చి—నువ్వా? You are both in one breath: నువ్వవు ghost చి!

చి—అయితే లే, ఊహూ, మహా. భోజనానికి వస్తున్నావని చెప్పకొంటుంది, సుబ్రహ్మణ్యం పార్థుని కానుకగా ఏమిటి? ఎక్కడైనా గమ్మని పిలుస్తాడుగాని, పొయ్యి, ఇంగ్లీషు వచ్చినంతమాత్రానీ, భోజనానికి పోతుంది చెప్పకుంటారా యేమిటి?

సు—చూ యింటిమేసీ అనగా గాఢత మవ్వర గవ్. అల్లాంటివ్వకు ఉరుకోడం కేవలం. మాకు అరమ రాళ్ళంతారాలు nil అని చూటుటకే నేనట్లు చెప్పటం. మధ్య నీవెవరు? (తల ఊపుతూ) బాగుబాగు.

చి—(నవ్వును).

సు—అంతేకద! (చిక్కెక్కెర్రావు కేసి తిరిగి) మరేం లేకొయి చిక్కెక్కెర్రో! మొదట నువ్వన్నది మనీ సీరియస్ గా తీసుకున్నాడు.

చి—నే నేమీ తీసుకోలే?

సు—ఇంగ్లీషు ఇంటియను తెలియనవ్వకు కిక్కురుమనన, (చిక్కెక్కెర్రావుతో) అప్పు డల్లా తీసుకుని, యీనమంత్రిని వెనుక!

ఇప్పుడు మల్లీ సరిగ్గా తీసుకున్నాడు— వాడికేం లేదు! మవ్వెక్కెక్కెర్రావు రావటం?

చి—కొత్త డాక్టరు ఇంటిదగ్గరనుంచి.

సు—వా మంచి డాక్టరా! ఏం? ఏం?

చి—మా పిన్నికి లేలు కుట్టిందిరా!

సు—What a pity! బాగానే ఉంది!

చి—(వస్తూన్న వత్స ఆపుకుంటూ) కేల్నీ చి పారా?

చి—కనిపించలేదోయ్. చెడ చెరికాం, మా లోటు లేకుండామా!

సు—అన్నట్టు, మలే, నువ్వవు మంత్రికేగా!

చి—మంత్రిమిటి?

సు—మాటలు చెప్పి మంత్రిం చేసేవాడు మంత్రి లేక మంత్రిగాడు. మలే, నీకు లేలుమంత్రిం వచ్చుగా, చెయ్యరామా?

చి—చెనక వేసేవాణ్ణి, ఇప్పుడైనా చెయ్యవచ్చు. కానీ, కేల్నీ మాడలే దంటున్నాడుగా! చూసిఉండాల్సి. ఎర్రలేరై లే, బ్రాహ్మణలేలు. దానికి చేసేమంత్రిం ఒకటి. నల్లలేరై లే, అబ్రాహ్మణలేలు; దానికి చేసేమంత్రిం మరొకటి.

సు—బాగుబాగు! రెండూ చెయ్యి, ఏవో ఓటి ప్రారంభించి!

చి—నీకేం తెలుసును! ఇంగ్లీషు వాడివి! తప్పుడు ప్రారంభం చేస్తే, ఆ అబద్ధంలేలావు నన్ను కుదురుంది.

సు—సరే. అప్పుడే అబద్ధం లేలేదో జాగ్రత్తగా గమనించి, నిజం కేల్నీ గ్రహించి, అప్పుడు పునరావేశం చేయవలసింది.

చి—ఏమైనా, నాకు జ్ఞాపకం ఉంటేదా బోలేనా? కొంచెం అక్కడక్కడ నట్టుతుంది. భయం.

ను—బాగుబాగు, అప్పుడు ఆన, నా neckలో life ఉండగా నీకు fear ఏలే?

చి—ఈమధ్యంతో ఇంకీ పుష్పాన్ని ఇంకా తక్కువగానే ఉన్నాయి?

చి—ఈమధ్యంతో లోకీమాడా, ఎల్లానైనా ఒక్క రస్య prompting ఉండాలిరా!

ను—అయితే, నీకు రావలసినా?

చి—రాకేం? రాదని నాచేత వచ్చే అనిపించ లేవు. కానీ, నీ మెమోరీజను కొంచెం చూపించునూ, ఈపట్టుకి, వాదాకా ఎందుకు? (నవ్వును.)

చి—ఈమధ్యగాను తెగ వచ్చుతున్నాడు. ఏదో ఉంది! నేను పోత్రానా, మీకు వచ్చుటగా ఉంది మరి!

ను—ఫీఫీ ఊరలో (అని కనుసంజ్ఞతో చింతా మణిని కోప్పడినట్టు వలించి, రెరవాలి చిక్కెళ్ళరావుతో) బాడిమోహం, బాడి face వాడి కేం తెలుసు కోయ్! అసలు వాడు ఒక regular parasite. కానీ నువ్వుమాడా నువ్వీగా ఉన్నట్టున్నావ్! Master Chick!

చి—నురేనోయ్! పైకి చెప్పుకోవడానికి నీలులే నిజం.

ను—ఏ మయ్యాకు, కొత్తదాస్తారు!

చి—నన్ను చూడంతోలే, repeat the same dose అన్నాడు. నేను మొదట రావడం అప్పుడి అని చెప్పాను.

ను—బాగుబాగు! ఊం!

చి—నాచెయ్యి అందుకుంటూనే, “కేరు, చయన్సు” అన్నాడు. చెయ్యిచ్చి, “రాత్రి fever వచ్చిందంటే” అన్నాను నేను. ఆయన, రల ఊసింది, “Exactly, అదే!” అన్నాడు. “నదుం చెప్పండి” అన్నాను. ఆయన “అది దాని లక్షణమే” అన్నాడు. “Free motion కాలేదు” అన్నాను. ఆయన, కొంచెం రగా, “అది అక్కడే ఉంది” అన్నాడు. “కాళ్లు

మంటలు” అన్నాను. ఆయన, “True, true, అదీ దాని బావలే” అన్నాడు. “మిరియం తగలవచ్చునాండీ?” అని అడిగాను. “మిరియాని కేం, మిరియం రెట్టా” అన్నాడు. “కారం అందీ” అన్నాను. “There’s the rub. అదే దాని దుర్గం” అన్నాడు. “బావ పుచ్చుకోవాండీ?” అని అడిగాను. ఆయన, “భేషుగ్గా, దాని కేం? నీరసం కొట్టేతుంది, easyగా digest అవుతుంది” అన్నాడు. “పోనీ, లంతగం ఉంటే!” అన్నాను నేను. ఆయన, “అది మరీ మంచిది, fasting awfully good—‘లంతగం పరమావధి’ అన్నాడు” అన్నాడు.

ను—Capital బాగు, capital బాగు, very బాగు, very బాగు!

చి—(నవ్వుతాడు.)

చి—(కొంచెం ఆగి) ఏమిటా అదీ! ఎరగని వాడివద్ద గొప్ప చూడెడుతున్నాడు! బెబుదురు!

చి—ఏమీ లేదు గానీ, మొత్తంమీద చెయ్యి చూశాడా?

చి—ఆ.

చి—Palpitation ఎల్లా ఉందన్నాడు?

చి—రేతులోనేనా? ఆహా, నీమోహంలా ఉంది. బాగానే ఉందన్నాడు.

ను—బాగా ఉందన్నాడురా? బాగానే ఉందేం? ఆ.

చి—(కొంచెం చికాకు పడతాడు.)

చి—లోపలి ఇంజంక్షన్లు ఏమీ అక్కరలే వన్నాడురా?

చి—నువ్వనేది ఇంజంక్షన్లు వేసా? ఓహో! ఇంజంక్షన్లు వాస్తేమిటి చెయ్యడం ఎందుకు, నువ్వన్నాడా?

ను—సరే. మెట్టుమాట వ్యాపారం బాగానే ఉందయ్యా!

చి—మీసంబామన నిరర్థకంగా ఉంది, నే పోత్రానా, మీమాలు రండి, నీలయితే.

ను—శుభమందా, కానీ, మనవ్రతు అయింది
కదా! ఏమిటి మరి ముందుమాట? చింతామణి పనే
బాగుందిరా. హాయిగా ఫేలవడంవల్ల “మల్లి అడే పని”
అన్నట్లు ఫలానా అని పని ఏర్పడివుంది. మనకేదిమృగా
ఉంది! ప్రోగ్రాం ఓటి రయాచెడ్డం వ్వావుగా?

చి—ఆస్నాను అవడం, ఇరోజీనా, ఇంకా
బోనెడన్నాను. అంజేమూర్తిలో ఇప్పుడెల్లా?

ను—Coffee hotel పెడవాతా?

చి—చూ grandmother కర్రచ్చును తెరుచు
కొడుచి.

ను—అసలు మనకి ఆ adventurous spirit
ఎక్కడ జేడింది? మరొకరిది నాని monopoly. ఏ
planet లో అయితే, పెడితే వాళ్లు పెట్టాలిగాని,
మనం పెట్టేం మానేస్తే?

చి—పైగా మరోగ్రీ, ఎంతైనా మనకే చాలా.
For example, నాకు ఇష్టమిష్టం.

ను—For my part, నేను! I will bathe in
coffee.

చి—సరే, “ఉపమా కాళిదాసవ్య” అన్నట్లు,
ఉపమా నాపాలం.

ను—బాగుబాగు, బోనీ S. F. మార్కు— 3X
రెట్లు పెడితే!

చి—మనం కొట్టి కొట్టి ఓనాడీ ఉండేస్తే!

ను—(నిస్పృహగా) అవునురా. తినుబండాల
కొట్టి మనకి ఘటన లేదురా. కిల్లెలుకానం పెడితే!

చి—మనకి అంతా స్నేహితులేరా! అంతా త
లోచితమున చక్కా-బోతుంటారు, అలవాటు లేనివాళ్లు
కుదాను. మనకొద్దు బాబూ అది. అదీగద్దు, బట్టలకొట్టా
వద్దు.

ను—బాగా చెప్పావు, మువ్వన్నట్లు. ఇది ఇల్లానే
ఉంటూవుంది కానీ, నీవుప్రకాశి! ఏం పేరెట్టావురా?

చి—నవ్వు పుస్తకం చేతా వేయిట్రా, చిక్క
శ్వరావు! హా! ఏం పుష్కంరా! ఈకాలంలో అడ్డమె
సవాదూ పుస్తకం చెయ్యడమే!

ను—గొప్పవాళ్లు రాయకపోవడంలే. ఇంకా
ఎక్కడికీ నూటికి ఆరుగురుతప్ప కాయితం మానీ భవ

లేరు. పైగా, రాకారని వికనువుమనేలో Ideas ఉం
టూంటే, వాటికి రస expression ఇవ్వడం వ్రామా?

చి—భావా యంటూంటే సరే, దానికేం, ఒక్క
గోవమ్మ. చాలావాటిల్లో అనేలోబంటున్నాడు పెద్దల్లా!

ను—Silence please. ఏం పేరెట్టావురా.

చి—Experiments in Telgish అని పెడ
వామని ఉంది. తెలుగు, ఇంగ్లీషూ కలగలుపు.

ను—Innovations and Inventions అన
వోయ్! నీవ చాటుచెయ్యడం తెలియదే? ఉదాహరణ,
బుకాయంపు, బనాయంపు, బనాయంపు, ఎడ్వర్టిజ్
మెంట్, టిటిల్లో ఉంది; ప్రపంచం, వరల్డ్.

చి—ఎక్కిర్రా ఉంటా! నామ్మనా చెప్పం
ర్రా అబ్బా, కొంచెం!

చి—నే పోత్రానా, my mother there!

ను—అయవ ఎవరో అన్నట్లు, “ఉత్పాదకరమై”
Samples and Examples కొంచెం అని మరీచక్కరా!

చి—అబ్బా, సరేరా! Audience- దీనికి
singular ఏమిటి?

చి—(తెల్ల బోతాడు.)

చి—అకియెక్.

ను—బాగుబాగు.

చి—ఓరిఇద్దట్రా! (వత్సరాదు.)

చి—Fowl & feminine హెన్నా? Hen?

feminine ఏమిటి?

చి—(తెల్ల బోతాడు.)

చి—గ్రహించు, షెక్, టీ హెక్—Two

schools of thought.

ను—బరేబరే, థేమ్ థేమ్, బాగుబాగు.

చి—(వత్సరాదు.)

చి—Question అంటే ప్రశ్న. ఈరండిటికి

సంధి చెయ్య.

చి—కుందు యుద్ధం అయితేగా, సంధి!

చి—క్రాశ్న. ఇత్యాదులు, ఫూరివిత్, కండ్లీ.

ఇక లేదుమా! Newness అంటే న్యూవర్. Commerce

అంటే కామెర్స్, etc.

ను—బాగుబాగు! ఆహాహా!

చి—ఇది మనకి అన్నీవకాలకి లోటులేదు
కోయ్! (అని పకపక్కా నవ్వుతాడు.)

సు—To come to the point ; మళ్ళీ ఈ
మధ్య పద్యాలు రాకా నన్నావే, తెలుగు, ఇంగ్లీషూ
మిశ్రమేనీ, అది వినిపించి మరీ నక్కాపో!

చి—అపద్యాలు పులకం పద్యాలురా. కాక,
మాయిష్టం ఏమన్నా సరే వాటిని, As you like it.
ఈమధ్య నాగొంతిక బొత్తిగా పోయింది. అంతేతప్ప,
పద్యాలు ఓమోస్తరుగా ఉంటాయి. ఇంగ్లీషుకి తల్లి
Latin, తెలుగుకి తల్లి తండ్రి సంస్కృతం అనుడంచేత,
ఇంగ్లీషూ, తెలుగు కలవ్వేమో అని కొందరికి దొరే
పాం. తెలుగుకి కొనుడి లేదు. తెలుగు ప్రమేయం కష్టం
అయిపోతోంది. తెలుగుని సంస్కృతం ఒక చెంపకాయా,
హిందూస్తానీ ఒక చెంపకాయా వేళ్ళు అంటున్నట్టు
కాబ్బాయి. ఇక చెంపలులేక, ఇంగ్లీషు వచ్చి, తెలుగుని
ఓమోట్టికాయ వేడించి మోట్టికాయలు ఇంకా ఎన్ని
పడతాయో చెప్పడం. మన లెబదాటిన సంగతి. ఇన్ని
దెబ్బలూ తెలుగు తినితీరింది, ప్రతీదెబ్బకీ గాయం
పడకపోలేం, అశమం బొప్పిఅయినా కట్టితీరింది.
ఇవన్నీ లెక్కచూసుకుని ముందెవో కొనుడి రాస్తా
డు. వాడికి నేనె చిన్నపాత. ఇక, పద్యాల్లో, పాళ్లు
ఎల్లా పడ్డాయని మీరేమో! ఇద్దెన్ and patent పచ్చ
డి, పంచదార and coffee, coffee and కిరీ, కిరీ
and cigarette—వీటికిమళ్ళీ. Now listen:—

1. The sky is మర్రి

The road is మర్రి

My head is దిబ్బా

Life, Life, Life.

2. ఇప్పుడు they do not చిక్

వెనుక they do not గో

ముందు they do not నవ్వు

Life, Life, Life.

8. Man is yet తెగ అమ్మబాబ్

woman is yet not నమ్మబాబ్

Child alas is not పూజబాబ్

Life, Life, Life.

4. They want open కనకాక్షన్

They want secret కాంతాక్షన్

They hate సమ్యక్సమ్యక్

Life, Life, Life.

(అంటూ నిమ్మి)మిస్తాడు.)

చి—సరేరా, Good evening.

సు—Good night రా అవలించి.

✓ చి—ఏవో వోటి, మంచిదేకద నేనన్నదీను.

(నిమ్మి)మిస్తాడు.)

౫-వ రంగము

[గుమ్మంతో చిక్కెళ్ళ్యరావు వేరొంటాడు.
సుబ్రహ్మణ్యం, చింతామణి వస్తారు. చిక్కెళ్ళ్యరావు
వాళ్ళని లోపలికి తీసుకువెడతాడు. ఇల్లి “ఓన్నీ” అని
పిలుస్తాడు. అప్పుడు శాంతమ్మ రిన బడిబాటనవేలు
ఎడమచేత్తో నొక్కిపట్టుకుని మూలుగుతూ ప్రవేశిస్తుంది.]

సు—ఎవరికంటే, లేలు భదతా?

శాం—నాకేనండీ! లాకేస్తోందరా, లేవుదా!

సు—చిక్! మీ mother కేమి!.....

చి—కాంతమ్మ.

సు—(రెన ఇదివరకు ఎరుగున్నట్టు, భావం
అప్పటికి వచ్చినట్టు నటిస్తూ) అవునవును. కాంతమ్మ
గారు కాదు అన్నట్టు! ఏమండీ కాంతమ్మగారికి లేలు
వట్టలే దన్నారే, వీరులో కొందరుండీ! (అని మెచ్చ
రిజస్ నేననట్టు చేతులు తిప్పుతాడు.)

శాం—నాళ్ళ మొహం మందా, నాళ్ళ కం తెలుగు
నండీ! మతిలేనినాళ్ళ గావునండీ, వారు చెప్పడానికి
మీరు వివదానికీమో!

సు—పుట్టినమాట నిజమే అయితే, నాకేనే
చూడండి. పోయిందా, లేదా?

శాం—మీకేనే చూస్తే యేం ఉందండీ! వెనుక
న్నీ బొట్టేనా లే దానికి! అబ్బ! అబ్బ! రామయ్య
తల్లిడి.

సు—ఇప్పుడు లేలుగిరించి తలబుగ్గకండి, పో
యిందా!

శాం—తేర్చి తెల్పుకోకపోతే, ఇంకేం తెల్పుకో మగ్నావచ్చా! పోవడమేమిటి? ఇంకా ఎక్కువవుతుందిరా, చేవుదా!

సు—ఇహ పోతుంటే అన్న వ్యక్తుడు అట్లా ఎప్పుడూ అవుతుందిలేండి, మీరెవరగురు? లేదు అసలే స్టబ్బలే చదువోండి. ఈమాయ పోయిందా?

శాం—వాకే కాదుటండి, వడలా? పట్టులేదని మరెవరూ అనుకోవాలిగాని, నే వెళ్లగంటే అనుకోవాలి? చేవుడోయ్! మీచేతిమంత్రం మీమొహం చూసే ఉంచం డోయ్!

సు—యాకానోయ్, చిక్కేశ్వరావ్! నేను కూడా, చింతావణిమల్లే, సోరికే ఒక ordinary నోటిమంత్రగాణ్ణి అనుకున్నది, ఈమె. Impress upon her that I am a medallist mesmerist of uncommon talents.

చిం—బాగుండిరా! నీవు వచ్చిన వసుమతెవ్వరిజమని తిట్టకోక, నేను మరిచిపోయిన మంచిమంత్రాన్ని రికతావే?

సు—(చేతులు గబగదా pass చేసి) ఈమాయ పోయిందా లేదా?

శాం—ఏం పోవడమండీ, మీశార్థమూ నాశార్థమూనూ! (అని మూలుగుతుంది).

సు—“శార్థం,”—That's the word. Annual ceremony! Not at all befitting an amateur mesmerist. Well, Master Chick, I shall withdraw. ఇదేనా manners! బాసు బాసు!

చిం—కారు, వీవీ. ఈయన, బాగా ఇంగ్లీషు వస్తువులన్న మంత్రగాడూ! ఇంగ్లీషుని తెచ్చి పూర్తిగానే పోగొందిగాని, నిలకడగా పోతుంది. నెచ్చి చూస్తున్న పోకపోతే, తిట్టకూడదు. ఏమన్నా అనుకుంటున్నా ఆయన!

శాం—అనుకుని ఎంతెక్కువలె తెచ్చాయి, వీవీ! ఇంకా వుదూ వాకిందావదూనూ! ఆబ్బబ్బ! తీసుకుపోరా! చేవుదా! బతికరా!

చిం—పోవీ, నేను తెలుగుమంత్రం వెయ్యవాంపే, జ్ఞాపం చేసుకుంటే!

శాం—వాడి ఇంగ్లీషుమంత్రం ఇంత దుడిపింది, ఇహను నీ తెలుగుమంత్రం ఏదంటుంది! పైగా, నువ్వు జ్ఞాపం చేసుకునే చేమిటి, ఇప్పుడు చేసే చేమిటి! నీమొహం నామొహమాను! చువుకుపోయో! చేవుడోయో! వీ శక్తిగల చిక్కిస్తానోయో!

సు—డాక్టర్ని మీలై వచ్చావు కాట్టోయ్!

చిం—మనిషిని చూడండి వీల్లేదన్నాడ్రా. ఇంకో చోట వెళ్లిస్తా నుండు, వీవీ!

శాం—వంత్రాలు పంజీకాయ, ఇహను మందుల పనికీస్తాయి! నీమొహం పెట్టుకు నువ్వు బయలుదేరితే, నీపైవా త్తుట్టుకు. చేవుడోయ్, చేవుదా!

(చింతామణి, సుబ్రహ్మణ్యం, చిక్కేశ్వరావూ ముందరివాకిట్లోకి వస్తారు.)

సు—Well, Chikkeswara Rao, మన ఉద్దేశ్యంవిషయం future programme సూర్చి!

చిం—అబ్బా! ఇప్పుడేమిటోయ్! ప్రాగ్రామం అంటావు!

సు—సరిపోయింది. లేదుసూర్చి నువ్వు ఇంకా యేమి చెయ్యగలవోయ్! అక్కడికి చిన్న దిగ్గజంవంటి mesmerist ని తీసుకొస్తే, ఆమె తృణీకరించి పోతేనీ, మంత్రం వెయ్యనీవాయిరి!

చిం—అవివేజో! రెండోను, నువ్వు మంత్రం వెయ్యుకొనిపో!

సు—Nothing is possible without co-operation. అవివే అంత విముఖత్వం కనపడుతుంటే ఎటుల mesmerise చేయుట?

చిం—అల్లాయిలే, ఏమీ అక్కలే దంటావా, ఇహను!

సు—ఏమీ అక్కలేదు. Natural remedy is the king of remedies. మొండిగై తిడుతుంటే నేగాని చాకాలోగాలు నువ్వవు. మన ప్రాగ్రామవిషయంలో, మనం ఆబద్ధంసాక్ష్యంల చెబితే వట్టు దొరికే దంటావా!

చి—కొడుగుతుందిగానీ, పీడలు పీటి మారిపోవును, మనకోటి చెప్పాలని ఉంటుంది, అవలె లాయరు మనోటి అకుసరాదు, ఇట్టి ఇంకోటి అద్దంకెనల్లాదు, మనం వేరే పీటి చెబుతాం, నిజం ఇవేవి కాదు. మనస్సు చంపుకోవాలిరా!

చి—అలాగేనూ, పైగా, ఈకాలంలో file గుప్పెను, bar బారెను అయింది. అద్దవమాట అయింది, పొరకంగా పొరుగు అవడానికి 'లా' చదవలసి వదిలే దున్నాడు! పాపాలు మనకి మెగలన.

సు—పోనీ, బ్రాహ్మణార్థాలకి చిన్న limited company పెట్టి పనితేలే!

చి—బాగానే ఉంటుంది.

సు—బాగుబాగు. కానీ, గొప్పచిక్కు పీటి ఉంది. భోజనంచెయ్యడ మనేది ఒక art. కొందరు కొందరు తిన్న విస్తరికేసి చూస్తే, అది వేసిందో, తీసేసేదో తెలియదు. అట్టి art of eating కొన్నాళ్లు అభ్యసించి నేర్చాలి. ఇంగ్లీషు వచ్చినవాళ్లు మామూలుగా బాగా భోంచెయ్యలేరు, ఉదాత్తమై కాస్త కమ్మగంటే తిద్దినానికి once more కొట్టాలి. Hence, ఇంగ్లీషు చదివినవాళ్లు బ్రాహ్మణార్థాలకి exactly unfit.

చి—అవునా. మనం కాఫీ, చచ్చివా మానలేం. పుచ్చుననే బాపపు అని తెలిసిపోలే!

చి—ఫర్వా లేదుట్రా. ప్రస్తుతం తద్దివాల్లో, కాఫీ కిల్లీలు పొదుంవలె మట్టవలెగా పట్టింపు అక్కర్లేమందా వాడమ్మట.

సు—ఒరేయి, మణీ! ఏ ఇలాకావాదూ నీవర భాస్తు అందింది అనేనా రాయలేదుకదా, చివరికి రైల్వేడిపాట్లు మెంటుగినూడా నువ్వు అక్కర్లేదు గనక, పోనీ, నువ్వు మేష్టరీ ప్రైవేటులో సబ్బకోహడనూ, మళ్ళీ చదవకపోలేనూ!

చి—నువ్వు అక్షేపక ఎందుకురా? ఇతర ఉద్యోగంలేక కవిత్వం మొదలెట్టి, కవిత్వం చెప్పలేక చివరకలో పడ్డవాడవు!

[“సా.....ర” అనే చీక మైన కేకతో ఓ ఉత్తరం ముందరవాక్కిల్లో పడుతుంది.]

చి—(అది తీసుకుని) మా father కిరా. (ఉత్తరం పైవేపు చూసి) “కుమ్మప్పిల్లి” —మా sisterగారి చిత్తించిరా. (అని లోపల చదవడానికి ఉత్తరం తిప్పుతాడు).

సు—మన కొందుకు? వాడి కియ్యరా! ఒరేయి మణీ! Please read the contents. నీ optional తెలుసు! మేము ఆ optional తీసుకోకపోవటం, కొంత inconvenience కలగుతోంది, ఒక్కొక్కప్పుడు!

చి—(చదువును) “కుమ్మప్పిల్లి, దుధికోగారి సంతానం బహారే తదియా బుధవారం. బ్రహ్మశ్రీ మలగా భాగయ్య భావగారికి, పాశ్చాత్య గంగాధరం కృతా అవేశవమస్పార్ధములై.”

సు—That is ‘తరువారే’—Read on please.

చి—(చదువును) “మేము కొంతమారుచాక బాగుగనే వచ్చివాము. సగముదారిలో బండి బోల్తా కొట్టి మురుగుకాలవలో పడిపోయినది.”

చి—అరెరె, దిక్కుమాలి మురుక్కాలవ!

చి—(చదువును) “కానీ, ఈర రక్షించినది.”

సు—అయిన బాగా ఈత్రాడుగావును!

చి—“ఈత” అనేదాల్లో అరసున్న లేక పోదంవల్ల ఈదడం అర్థంకాదులే మరి. ఈతకెట్టు అన్నమాట.

సు—ఉన్న మతికదా పోతోందిగానీ వదున్!

చి—(చదువును) “వచ్చిన దగ్గరనుండియు, అసలు బాగండలేదు. ఈమధ్య మీపిల్లకి జ్వరము వచ్చి పోయినది. వచ్చి, చూసి వెళ్లండి.—విశేయుడు పాశ్చాత్య గంగాధరం.”

సు—Startling! Call your mother.

(చిక్కోళ్ళర్రావు “పిన్నీ” అని పిలుస్తాడు.

కాంతమ్మ వస్తుంది.)

కాం—(యూలుగుతూ)—ఏం కొంప మునిగింది, గావుకే కెట్టావు?

చి—మీవియ్యంతునుగారి చక్కెరనుంచి ఉత్తరం మొచ్చిందండీ!

కా—నరువు నాయనా, నరువు, నే అనుకున్నా!

చిం—(మొదటిసారి చదివి) - "చారిత్రా బండి బోల్తాకొట్టి మురుగుకాలవలో పడిపోయినది."

కా—అయ్యో, అయ్యో, ఏం పొడిపిస్తామే! "మురుగుకాలవ" కాదు నాయనా! "మురుగు" నాయన, కాలవలో పడి తగిలడిపోయింది.

చిం—నిజమేమండోయి! మురుగు అని కేరట రేఖ ఉంటేనూ పట్టు ఆర్థం. ఇందులో రాసింది అది కాదు, సాధురేఖే. సాధురేఖంటే ఆర్థం చేతికి పెట్టుకునే అలంకారమే, అవును. పోయింది మరుగే!

కు—ప్రస్తుతం బండివిషయం గతక, ఇదే బండి 'రూ' అని నా hope.

కా—అచోరించావు లేవోయ్! అదికాకోయ్! నువ్వెరిగవ! దానికి వస్తువులు పారేసుకోవడం ఉన్నదే. నే ఎరుగుదు.

కు—అమాట ఉత్తరం రాకముందు మీరు చెప్పలేదేం మరి!

కా—మొగాళ్లు అపహర్షపురకం అయినప్పుడు ఆడ దింతకన్న ఏం తేస్తుంది!

కు—Abusing the male sex! Odd!

కా—అక్కడీకీ, నేను, రానికి, చెయ్యిండ్లు, చెయ్యిండ్లు, అవి మొత్తమన్నా. చిన్నా రా, చిన్నా రా—(తనలో) నాకు చెయ్యిండ్లండుకు కోగం వుదర్చాను.

చిం—(నరువుకు) "కాని, ఈర రక్షించినది. వచ్చినప్పుడే నుండియు, ఆపలు బాగుండిలేదు. ఈమధ్య మీటిల్లక జ్వరము వచ్చి పోయినది."

కా—(కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకుని) మాపిల్లే! మాపిల్లే! ఎల్లాంటిపిల్ల! ఎల్లాంటిపిల్ల! అది బతికవని నేను అప్పుడే అనుకున్నానండోయ్! మంచివాళ్లు బతికరుట, మంచిగా ఉండకే అమ్మా అంటే వింది కావండోయ్! బంగార బొమ్మ, మంచం. ఒమ్మా బరమా లేదు. కూలొండికే బక్కెత్తే సరిపోయేది, బతుకుతుందా!

చిం—మీరు పొరబడుతున్నారు. "పిల్లకి" - వచ్చివిధి క్తి. "జ్వరము" - ప్రభుమవిధి క్తి. జ్వరమే క్తి. పోయింది జ్వరమే గాని పిల్ల కాదు.

చిం—పోయింది బరమేట సిస్టి. ముడికి తెలుగు గొప్పగా వచ్చును. వ్యాకరణప్రకారం అంటే.

కా—కుర్రవాగమృతం, మీరు ఇంగ్లీషునిబట్టి అనుకుంటున్నానుగావును, మీకేం తెలుసుకోయ్! స్నానం చేద్దాం పదవోయ్!

చిం—తొందరపడకం డేవ్వా. నిజంగా చదివినవడమే జరిగిఉంటే, "స్వర్గస్థురాలయ్యెను" అనో, "మయ్యలకు దిగివిడిచి చనియె" అనో వ్రాస్తారు.

కా—(ఏడుపుకంకంతో) ఆడనంగతులు పైసలు చెయ్యడం మొగాడివల్లు కావర్యా నాయనా! ఇంకా నరువు. ఇంకా యెవరు పోయాలో! మళ్లీ స్నానం చెయ్యాలి.

చిం—(చివరవా కా నరువుతాడు.)

(కాలయ్య నిష్క్రమిస్తుంది).

కు—ఈవిడికి పాపం ఎంత feelingరా? నిజం ఎల్లా లేదంటే

చిం—"పిల్లకి" వచ్చివిధి క్తిరా!

కు—మళ్లీ, ఎక్కడో చదులూగ, తురిఫే, "వచ్చివిధి క్తి" "వచ్చివిధి క్తి" అంటూ కేమిటో ఎవడి క్లావాలి, ఆవచ్చి కపలు సంప్రదానాలూ పోయింది తరవాత నీవచ్చివిధి క్తి ఎవడిక్లావాలిరా, yuor వచ్చి విధి క్తి!

[భాగయ్యా ఘంటా కూర్చు, పిల్లను మృత్యువద్దకి వచ్చి, లోపల జరిగే మాటలు అతికిస్తారు]

కు—Anyhow, మీనాన్న రావాలిరా, your father should come!

కా—నూకావా! ఆమచ్చిగా డిక్కడే ఉన్నాడు. నాన్న ఫాదర్ మరేం అంటున్నాడు ఏంటాన్నావా!

కు—That will adjust itself soon. సరే కాని, మన future programme సంగతిరా!

చిం—అబ్బబ్బా! వచ్చేటప్పుడు సంధిమంత్రం అన్నట్టు, వ్యాపారం చావు బతుకులూమీ దుందిగదా, ఇప్పుడూ ఉద్యోగం గొడవేట్రా! అని దిగాలుపడతాడు,

ఘం—మీవాడు చావుబతుకూ అంటున్నాడేమిటి?

ఘ—బాగుబాగు. Even after death, మన ఉత్సాహంపంకతి లేకుండా మనీ!

భా—మాకావా? నేను లేకుండా చూసి చూచాల్సింటున్నాడు ఆమట. లోపలికెళ్లి తడవడా ఆవవడా వాయిదాం వచూ.

ఘం—ఉండవచ్చు! కోప్పవను. ఆవంశించు. నీమూటగా అదీ దాంతో నిన్నే స్మరిస్తున్నాడు.

ఘ—పోనీ, వనం ఏదేవా Business పెడితే? చిం—అవునురా. బాగుపడ్డా సరే, దింబా తీసివా సరే గాని, చేస్తే విజయవే చెయ్యాలి. పనికీస్తే ఉండేలాథం మరోతాల్లో బుర్రపోతే లేదు.

భా—అంతే మరి. విన్నావా? ఘంటయుగ! పిళ్ల పనిచెయ్యడం మొదలెడతార్ద! నిన్నావా? మౌళాలం.

ఘం—దీరుకోవచ్చు, ఉండూ.

ఘ—పోనీ, కేవల బాటకంపెనీ కాకుండా, పిసిమాతో మిలిరంచేసి స్టేషిపెడితే!

భా—చాలి మీయెత్తులు తగలెయ్య! నంచి పోతుల్లా ఉండి, పిళ్లకి ఎనీమా పెట్టడం కోగమే! లోపలికెడదాం, రా, ఘంటయుగ!

[భాగయ్య, ఘంటయుగ ముందరివాక్కిలికి వస్తారు.]

భా—అబ్బాయి! అల్లా దిగాలుపడి ఉన్నావే? బెధవన్నీ అందన్నీ ఎందుకూ, తీసుకురావడం మనింటికి?

చి—బాగానే ఉంది.

భా—ఓ! నోరుకుయ్య.

చి—అదేమిటి నాన్నా! పిన్నికి లేలు మడితే మెత్తరిజప చెయ్యడానికి తీసుకొచ్చాను! తప్పా!

భా—లే రెవరికిరా? లేలు మడితే మిస్సయోజన మేమిట్రో అప్రయోజకపు పంకల్లాలో!

[లోపలినించి, 'దేవుడోయి, దేవుడా' అని యేగుస్తూ కాంతమ్మ వస్తుంది.]

భా—అదేం ఏడుపు! దరిద్రగొట్టేడుపు! లేలు మడిలేమూత్రం గడ్డెట్టేవాళ్లులే కేడుస్తున్నావో మరిను!

ఘం—బాగానే ఉంది. మీకేం తెలుసునండీ వాచాదా? ప్రతిదానికి బాగానే ఉం ది!

భా—అదే, నే వొద్దమ్మమాట! వాకుతేయక పోవ మేమిటి? నీమేహం! పింబానీయేమిటూ నీవ్వును! నీయిద్దం వచ్చిన పైడవడమే! ఇల్లాంటి ఏడుపు మొగుడు ధస్తే యేసుస్తాడు. మానావా మానవా!

ఘం—ఎల్లాగండీ, మానడమా! చావడంమాత్రం మనవశముటండీ! ఇప్పుడు మనఅన్యాయంపంకతి యే మయిందండీ!

భా—అన్యాయంపంకతి యేమనడ మేమిటే, నిందగలేయ్య!

ఘం—ఉత్తరం వచ్చింది చూడండి, మీ మేహం మందా!

భా—అందులో ఏమనందేవు, నీమేహం కాల్చా!

ఘం—అబ్బాయిని చావమనండి, మీ మేహం ఇదైపోనూ! బాగా వొచ్చింది నానూ!

భా—మర్రి అకూలెందుకే నిన్ను నోరులో పెట్టా! ఘంటయుగ, నే బరకనోయ! కన్నకొడుకు శ్రీరస్తునం వాదించేవా డయాడు. పుత్తకట్టిన పెల్లాం మేకైంది. వడవరా అబ్బాయి!

చి—(చూపును) "కుమ్మపిల్లి. రుధికోవారి సం. క్రామం బహుళ రవియూ బుధవారం. (బ్రహ్మశ్రీ) ముల గా భాగయ్య భావగారికి, పాన్నాడ గంగాధరం కృత అశేషవసుస్సాదములు. వి!"

ఘం—కానీవోయ్, వాపురా!

చి—ఉండండి! అంతా వివగలు గాని అంతా ఇవడలేదు. "మీరు కొంతదూరముదాక బాగుగానే వచ్చినాము."

భా—అరి, పిల్లి పరికెయ్య! వియ్యంకుడు బెధ వనీ తెలిసిందిగావును. వాడికి ఇదే మాట. పూటకి టికా నా లేదు. కెత్తిమీద యాపాయెట్టి అయ్యబాపిలే దమ్మిడికేవా కొనకపోవడం అటించి కేరమేవా ఆడు పిల్లి ఈబెధమనూ నన్ను.....

ఘ—(వచ్చుతాడు).

చిం—(మాదా నవ్వుతాడు).

భా—ఉత్తరం చదవ మంటే నవ్వు లేదుట్రా, అపారప్రభు పెనవెట్టా! మీ కెప్పుడు నవ్వడమా, ఎప్పుడేడవడమాదా తెలియదే!

చిం—(తక్కినవంతా గబగబా చివ్చేసి) మీ పిల్లకి జ్వరమువచ్చి పోయినది."

భా—(గుండె బాదుకుంటూ) హయ్యో! హయ్యో! ఎంతోమంటు వినూట్రా! ఎంతోమంటు చదివావురా, నీచదువు తిసులదా! ఇదేమిటోయో! ఘంటయ్యా! నవ్వు వెళ్లివచ్చా నవన!

ఘం—నే నక్కణ్ణింది నిన్న నోచ్చాను. ఉత్తరం వ్రాసింది పాలుగుకోజాలక్రితం, ఎంచోగాని ఆలస్యంగా అందింది. నిన్న మినియ్యంపట్టిగూతాను. అంతా బాగున్నాడు. ఫర్వ లేదు... శాంతమృగాదు! మీకు లేలకుడతా ఎక్కడో!

భా—లేలు మీవండి!

ఘం—అంటే కుటివనటం!

భా—నేలేనండి.

ఘం—కట్టిపెట్టనమ్మా నీఅమామవత్సం! పెద్దపొరమావు మరిను! ఇంట్లోవా, బొడ్డోవా, ఇంకోఇంట్లోవా, ఎక్కడెని.

భా—పరమటింటో గూట్లో!

ఘం—మళ్లీ ఓమాటు చూపాద్దాం రండి. చిక్కన్నా, రా.

[ఘంటయ్య, చిక్కన్నారావు, శాంతమ్మా వెడతారు.]

భా—ఉత్తరమేనా, చదవలేదువాయన! గోలో జవాబి లోలేదు, మళ్లీ!

గు—Crack లాగ prattle చెయ్యక, stone లాగ తిరుకో, illiterate beast.

భా—నీదీకావు. యంబ్రహ్య! తిడతావుట్రా, కాతిభాషరా!

గు—పోరుకుంటావా లేదా, scoundrel! I will bisect you.

భా—పోరా, నన్నరంటిగా! లేళ్ళం!

గు—పోరా, rogue ఎటోపెట్రాగా!

భా—పోరా లుచ్చా! శ్రీయశోపకోడీ! వియ పరాబడి!

గు—నీసంప్రక్కం మాని తెలుగుని తిట్టూ, ఎంతేస్తావో!

భా—నీ ఇంగ్లీషు మాని తెలుగుని తిట్టూ, ఎంతేస్తావో!

చిం—ఉండండిరోయ! అప్పలేనుకున తిట్టుకుంటే, అసలు తెలియదు, మిత్రమాన్నే తిట్టుకోండి రోయ!

భా—రా! (అని పంచెకట్టు దోపుకుంటాడు.)

గు—నవ్వురా! (అని చొక్కానగపందోస్తాడు.)

భా—(ఎల్లామా రాడుగదా అని) ముగ్గు నవ్వురా!

గు—ఇదిగో వచ్చాను. ఎంతేస్తావో చెయ్యి (అని వస్తాడు.)

భా—(వాడు తీరా వచ్చింతరవాత) వీస్తు లేకపోలే సరి, ఇల్లాంటివాళ్లని నీమిటి అనడం?

గు—కొట్టరా మరి చూస్తాను.

భా—నీబతు కెట్టుకుని నవ్వు కొట్టూ!

గు—కొట్టేమిటి, బియ్యపుకొట్టి.

[ఘంటయ్య వగైరా లోపలించి వస్తారు.]

ఘం—బియ్యపుకొట్టుకాదు, మరమరాలికొట్టు. మరమరాలు బియ్యానికి సరికి సరి ఇస్తారు. తినడావికేం, మరమరాలు మా బాగుంటాయి.

గు—(కోపంతో) చూస్తాడు.)

చిం—(కుట్రహ్యాయం చెవులో) మనకి ఆ మరాఠ్యంతరాలు లేవు గనక.....

గు—పోరుకో! Idiot.

చిం—తెల్లకిందులై ఉండేమిటి!

చిం—తెల్లకిందులంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. నీ ఆయన మరా, మరా, మరా అంటూ జపంచేసి, రాహు భక్తుడై మోక్షం పొందాడట.

గు—నవ్వుకుడా! చి! You too!

సం—కుబ్జున్న ఇంగ్లీషు మంత్ర లోత్రాలు
నేర్చుదు. యంత్రాలుకూడా నేరిస్తే, ఇక “యంత్ర
యంత్రాల కుబ్జున్నాం” అవాలి.

సం—యంత్రం ఏమిటిరా, your face, your
head, నీసీదాకుడు, your food-ball! Oh! They
must be roasted! They must be written
kerosine oil and then set fire to. They
must be put on the kashtam—so to
speak.—Puppies and curs without origi-
nality... (అంటూ నిష్క్రమిస్తాడు.)

చి—అదేమిటా, అదేమిటా! నే చెప్పలో!
పన్నుడం యుగం, బయటపడ్డం క్షణం.

(అంటూ గబగబా వాడివెనకాల చెడతాడు.)

భా—వీటి ఇంగ్లీషుకోసం కూడా తెలుగుకోసం
లాసే ఉరుకుడేం, చాలాభాగం!.....కవపడిం
నిట్రాయో! తేలూ! ఈపీనుగు ఆకాస్తవీడుతూకుడా
లేదేం? ఇప్పుడు!

సం—చూసాచ్చాం. తేలూ లేదు, గిలూ లేదు.
కండవీను.

భా—వౌత్తి కండవీనుకి, నీయేతుపు మాసిపోను,
యేం ఏడు పేడిచావో! నాటకంలో వేమలూగా? నాట
కాల్లో ఆడవాళ్లుకూడా వేమా లేస్తే, నీబానికీ అబదానికీ
లేదా, ఇప్పటిమూత్రం తెలియకుండా పోతుంది గావును.
నవ్వు నవ్వు కాదు, ఏడుపు ఏడుపు కాదు, ఏదీ అది
కాదు. మరి పయచెయో! ఇక్కడ మొగాళ్లు!

సం—అల్లాసే. మొగాళ్లు బాగుపడేవరకూ,
ఆడది గట్టుగానే ఉండాలి. గర్భంతరం లేదు. వెతు
కున్నా. (చెల్లి పోతుంది.)

చి—సంబంధ్య గారూ, ఏమి బోనాటకం! నవ్వు
లగ్నా పువ్వులయాయి!

సం—ఏమండీ! అల్లాసే అవుతాయి సాధార
ణంగా. మీనాన్నకి మద్దిచ్చినకోటు తోడుక్కోడంవేర
గాక తల్లీలుగా తోడువ్వవచ్చు. అందుకోసం, ‘బాస’
బాస’ అన్నారట ఒకళ్ళాని, అదీనీ. అల్లాసాన్ని వేర
కోకో చెయ్యడానికే కొందరు తమహాసం ఉపయోగిం
చేది. అంతేగాని అల్లామ్మ ప్లానులుగా చేతామని
కాదు. మళ్ళో, లాభంలేని వ్యాపారాల్లో, ఒక డేమన్నా
అంటే అంత అజ్ఞే గాని, మనోటి లేదు. కుబ్జున్న
జ్యం ఆపంగిటికూటలో తమకీధానాయకుడుఅవుతామని
వచ్చాడు. ఏంకార్యం! తనసంగతి వచ్చేటప్పటికీ—అదీ
ఏంలేదు మళ్ళీ—ఎక్కడలేని శ్రోధరసం చూపెట్టాడు.
తన ఇతరుల్ని అంటే, తమామట. కిన్ని అంటే ఇత
రులు, ఈవ్వుట. ఇదిట వ్యాయం. సరి, స్వయంగా
చెప్పి తిని ఇప్పుడు గ్రహించాడు. స్వయంగా చెప్పి
తిన్నతరవాత, మనిషిదాకా ఎందుకో ఇతరవే గ్రహి
స్తుంది! మనిషిలే, చెప్పి తిని కాదు, చిన్నే గ్రహించాలి.

చి—(తల పైకి కిందికి ఊపుతూ) ఉదాహరణ,
అందుకా! నాచేత లేనిపోని సంగతులు పకలమైవని
వాగింది, బాసబాగని అనుసంబూ అన్నిమాట్లు నవ్వు
పన్నాడు! అడిగినా చెప్పకుండానూ! ఓ! అదే మనం
కోరేది. మన్ని చూసి నవ్వునని, అనందపడిపోయే జనం
ఉంటూన్నప్పుడు మనం ధన్యులం. కానీ, ఎల్లా మానాడో,
మానాన్న కోసం మరులుకున్నాడు, దాన్ని M. S.
వన్యం అందుకున్నాడు. Perhaps, Nickname is
after all a Transferred Epithet!!!

[అంతా నిష్క్రమిస్తారు. తెర.]

నేటితో దీరభ్రమలు

పూడి పెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

పక్షరేఖలుగల పాద పద్మయుగము
జాడ లీనేల నర్మిలిఁ జాటికొనుచుఁ
గానవచ్చెడి! మోహనాకార! నేను
బేలనై కూర్చులేకయ వేచియుంటి!

* * * *

లకట! నడురేయిఁ జక్కల యదటలోనఁ
గమ్మతెమ్మర కరటల కలఁతలోన
వెడఁగువెన్నెల వేడిమి వెతలలోన
నెట్లు వేగించితో గ్రహియింపఁ జాల!

* * * *

చీమ చిటుకన్న నీయడుగేమొ యనుచుఁ
తెవికొలందిని వింటి నిశ్చేష్ట నగుచుఁ
గాని నీచడిఁగనిపెట్టి కాంచనైతి!
పిరికి గుండియ నీవచ్చువేళలోన
దడదడఁ జలించి యన్యశబ్దముల నెల్ల
మాటవఱచెను గాఢోలు మాన్యచరిత!

* * * *

జాగిలముఁ బోలి నీవేని చందవంతుఁ
గమ్మవాసనఁ బసివట్టఁగాఁ దలంచి
యన్ని దెసలను వచ్చు మందానిలంబు

దీక్షమై వీల్చియును భవదీయ లీలఁ
బోల్పనైతిని! నీవచ్చు గ్రాన్ధులోన
పాడునిట్టూర్పు లడ్డమై పఱచెఁ బోలు!

* * * *

రెప్పవేయక త్రోవలఁ దప్పకుండ
మొగము నిండివకనులతో ముద్దుకృష్ణ!
కాచికొని యుండియును నినుఁ గాంచనైతి!
సమయమున కడ్డువచ్చె బాష్పములు పోలు!

* * * *

అంత దత్తవన నీకొగిలంత సుఖము
నెఱిగి గోపాల! నీవచ్చు బలుఁగ నెంచి
నాదు నెమ్మేని నట్టిధ్యానమున నిల్చి
తెలియనైతిని! నీరాకతెన్ను లవము!
'ఇదియ తరి' యని యావేళ కెగసి యెగసి
యలమికొనెఁబోలు మెయిఁబులకాంకురములు!

* * * *

నిత్యమవశంబులయిన యింద్రియము లొకటఁ
గూర్చుమని దేహమును నమ్మఁగూడ దనుచు
శాస్త్రములు చెప్ప నామేలిదదువు తేట
తెల్లమయ్యెను నేటితోఁ దీరె భ్రమలు!

నాదేశాటనం డైరీ

మ. పూర్వ రామిరెడ్డి గారు

ఈ డైరీని ప్రకటించవలసిన యక్కఱను గుఱించి కొన్ని మాటలు ఉపోద్ఘాత ప్రాయముగ చెప్పవలసి యున్నది. చిరకాలమునాడు దేశసంచారము చేయుటకై పోయియుండిన నాబాల్యమిత్రుడు రాఘవశాస్త్రి మొన్ననే యొకయుత్తరము వ్రాసెను.

ఆయుత్తరమును చదివిన వెంటనే ప్రవాసమునుండివచ్చిన మిత్రుని చూచినంత సంతోషముదయించెను. ఈజాబుచేరిన మఱునాడు రిజిస్టరు పోస్టుద్వారా పంపబడిన నోటుబుక్కుకూడ నాకు చేరెను. పాఠకులకు ఉత్తరము లోని విషయములు తెలియుటకొరకు దానినిచ్చట పొందుపఱచితిని:

ప్రియమిత్రుడా:—

ఇంతకాలవఱకు నీకు ఉత్తరము వ్రాయకుండా ఉండినందుకు మన్నించవలసిందని హృదయపూర్వకంగా చెడుకొంటున్నాను. రయిజమాగ్ధంగా యాత్రచేయవలసిందని మొట్టమొదట అనుకొన్నావిగాని, అరివాకు ఇన్టం లేక పై రేనేమి, ద్రవ్యాభావంచేత పై రేనేమి, కుదకు కాలిమాగ్ధంగా యాత్రచేస్తున్నాను. ఈమధ్య నాకు జ్వరభాగచేత కఠిరం అస్వస్థంగా వుండి ఈపూరి ఆసుపత్రిలో వారం దినములనుండి మంచం కరుదుకొని వున్నాను. ఈవిషయం మాయింట్లో చెప్పవద్దు—

నాకేమైన అపాయం పుట్టినదీ నా డైరీ అవ్యాకాశం అవుతుందనే భయంచేత నీకు పంపుకున్నాను. నీకంటె నాకు ప్రియమిత్రులు లేరు. నా డైరీలో పారస్వతవిషయాలు, పాటకవిషయాలు, చిల్లర పాఠటిక్కు, ఇంకా యేమేమో వ్రాసిపెట్టియున్నవి. అవి అన్నీ ప్రకటించవలె ననుకొంటే అపవచంగంకిల్ల డైరీకంటె పెద్దవవుతుంది. కాబట్టి మధ్యపై వ విషయమునూత్రం ప్రకటించవలసింది. దీనితోపాడా నాకీతచరిత్రం లంకించిదాను. ఆవ్యక్త ప్రాయంగా వీరితచరిత్రం వ్రాయుచును కొన్నానుగాని కవిని కావయ్యవలనూ, లేనివాన్ని సృష్టించడం నాచేత కాని దానివలనూ కుదకు ఉండినది ఉండినట్లే వ్రాయవలసివచ్చింది. శబ్దోపాన్ని మన్నించవలసింది. ఇప్పటికే పెద్దజాబు వ్రాసి విడుదల పుట్టిందివాను. ఒక్కమాట: మార్గోద్రులు, మామగారు, వాళ్ళార్యయోగా గావుండోపాడా నాకు వుత్తరం వ్రాయవలసింది, నేను మళ్ళీ యెప్పుడు వస్తానో ముందుగా చెప్పలేను.

ప్రియమిత్రుడు, రాఘవశాస్త్రి.

మొట్టమొదట అతని జీవిత చరిత్రమును ప్రకటించి తర్వాత నాతీజిక సనునరించి డైరీలోని విషయములను క్రమక్రమముగా ప్రకటించెదను.

జీవితచరిత్ర

అసలు నా డైరీని ప్రచురించడానికి పూర్వం నా సోదరిచరిత్రయూడా వ్రాసి డైరీకి అనుబంధంగా లంకించకుని నాన్నే హీతులకొందరి అభిప్రాయం. “నాన్నే హీ

కులు" అని అనడంతోనే మీకు అవమానం కలగదా! యేలాటి అభ్యంతరమా లేదు. "నాగ్రంథమును దిలికించి భాషాభిమానులైన వానియన్నీ హితులు కొందఱు దీనిని ప్రచురించుటని నన్ను పదేపదే కోరినందువలన వారిమాటలకు మాజాపరేక యీదిన్ని కావ్యమును మికందించుటకు సాహసించితిని." అని పీఠికల్లో వ్రాసుకోవడం పోతన్న స్వప్నవృత్తాంతంలాగా చాలామంది గ్రంథకర్తలకి ఆచారమైది కాబట్టి నాన్నే హితులుమాడా కవిసమయంలో అవలరించిన ఈహామూర్తులని మీరు భ్రమపడవచ్చు. నేను వ్రాసేది కావ్యంకాదు గమక ఆలాటిపదేహాలు కలగవలసినవి.

దేశంలో విషయాలకి గౌరవం కలిగిందాని! వ్రాసిన పెద్దమనిషి జీవితవృత్తాంతంమాడ కొంచెం తెలిసి వుండడం భావ్యమని నామిత్రుల నమ్మకం. ఒకవేళ నా వుద్దేశంమాడాను. ఎవరికై నావొకగ్రంథం పట్టుకెక్కియిస్తామందుగా గ్రంథకర్తవేరు, అచ్చాసేమవేరు, ఉపోద్ఘాతం వ్రాసిన పండితుడివేరు, అభిప్రాయం లిచ్చిన గొప్ప మనుష్యులవేరు చూచుకొని తర్వాత పుస్తకం వెలగమనించి ముంఠగా గ్రంథంపైన తమ అభిప్రాయం యేర్పరచుకొని అవంతరం దవవడంప్రారంభిస్తారు. నాకొకలేవకలో కాస్తామాస్తా తిరిగిన గ్రంథకర్తలు వ్రాసే పుస్తకాన్నిపత్రికలు ఆదరిస్తాయి. కొందరికి గ్రంథం యోగ్యత వెల తీర్చానిస్తుంది. కొందరికి వుపోద్ఘాతం ప్రమాణం. మరికొందరికి అచ్చులోపడడంతా ప్రమాణం. ఈలాటి ఆచారం నాకు తెలియకుండా నాలోనే దాగి వున్నదని నాకు పందేపాంగూడాను. మాసపత్రికల్లో పచ్చే వ్యాసాలని, పద్యాలు ఆకటవేరు చూచే తోపేవేస్తుంటాను. దురాచారాలు చాలాతోందరగా పట్టుబడతాయి. కదలించుకోవడం కనాగమం.

ఇంగ్లాండుదేశంలో ఒకరాజ్యాంగ తంత్రవేర్తి "If you want to succeed flow with the current good or bad" అని అన్నాడు. నేనుగూడా ఆలాంటి Easy going philosophers తెగకు సంబంధించినవాణ్ణి కనుక లోకాన్ని ప్రతిఘటింది నిలుచుకోవడం ఇష్టంలేక, ఎట్లయినా సాంకేతికతం వొకటి వ్రాసి దేశీకి ఉపోద్ఘాతంమోస్తరుగా అంటితామని సంతర్పించాను.

చాను. అందులో మధ్య వొకసంజేహం. సాంకేతికతం వ్రాస్తే యొక్కడ గొప్పమనిషి నారాజ్ అనేభయం మాడా పీక్కుతింటుంది. సామాన్యులెవరు తమచరిత్రాలకు వ్రాసుకోరు. సామాన్యులెవరు స్వీయచరిత్రాలు వ్రాసుకోరు కాబట్టి వ్రాసుకొన్న నారందరు సామాన్యులుకారు అనే లాశక్తిలో పడ్డాను.

నేను కొంతమంది జీవితచరిత్రాలు చదివినాను. వాటిన్నిటో సామాన్యంగా వుండేటవాణ్ణి కొన్ని అవపమలేవి. తల్లిదండ్రులు బీదవాళ్లుగానో, అసామానులుగానో, అప్రయోజకులుగానో వుంటారు. గొప్పవాడు కాబోయ్యే వ్యక్తువాడు స్వయంకృషిచేతమా, తెలివితేటలచేతమా అభ్యంతరం లభిచాటి తుదకు పొద్దుపొదుపు మూర్ఖుడిమాదిరిగా ప్రకాశిస్తాడు. నాచరిత్రమాడా ఈమహాదాత సరిపొయ్యేరకంగా వ్రాయవలసి వుంటుంది అన్నాను. నామిత్రుడు Mind, you are writing for the future అని అన్నాడు. వాడికి ఉత్సాహం కలిగినప్పుడు ఇంగ్లీషులో మాట్లాడే ఆలవాటు. క్వెరికం కొంచెం తగ్గినప్పుడు ఇంగ్లీషులో చెప్పినదానిని తెలుగులోకి తర్జుమాచేస్తాడు. "writing for the future" అంటే యేమిటి? అని అన్నాను అది Genius యొక్క లక్షణం అని వాడు వాదించాడు. సమకాలీనులు తిన్నతెలివితోలేరని చెప్పడం, భవిష్యత్ కాలానికిగా వ్రాస్తున్నానని తన్నుతాను వోదాచుకోవడం Genius లో అంగీకరించని నామిత్రుడి విశ్వాసం. ఈ గొడవ గవ్వం వ్రాసేవారికి పనిలేదని నేను చెప్పినాను. అర్థమవుతుందని పడపమాసాలు నువ్వించే స్వతంత్రకవులు కొందరు భావప్రకటనా సామర్థ్యములేని లోవాన్ని ప్రతిభగా సమర్థించి యితరులకు దూషించడమే గాకుండా భవభూతితెచ్చుకొన్నంతరి కోపము తెచ్చుకొని "యేనామాకే చిదివనః ప్రభయంత్యవజ్ఞం" అనే శ్లోకం నమూనాపెట్టుకొని పద్యాలు వ్రాస్తారు. కొందరిపట్టుదలనుమానే చిత్రంగావుంటుంది. Present generation నోట్లమట్టి గడ్డకాట్టాలనే వుద్దేశం మనస్సులో పెట్టుకొని కవిత్వం లుటెన్నాడు అని అన్నాను. నామాటలు నామిత్రుడికి కర్ణకోరంగావుండేవి.

నేను—ఒకవేళ నేనుకీరతచరిత్రం అదర్శ ప్రాయంగా వ్రాస్తే నాసంగతి తెలిసినవాళ్లు చూచి వత్సలారము కొంటారు.

మిత్రుడు—నీకేమత్రం సందేహం వద్దు. ఎవరైనా నానుకా లిమలు కొంచెము పోగొనగా ముట్లాడినప్పటికీ “మా నామనములు దేహంబునకేగాని ఆత్మయైతేవు” అనే పెద్దలవాక్యం చొప్పున philosopher's breadth of mind లో కొంచెం కోర్పుకొంటే భరిమ్యతో కాలకుండా నీదే అవుతుంది. కాలంప్రతివాడికీ గౌరవం తెస్తుంది. బ్రతికి వచ్చిదివారలు తిట్టిపోతుంటే అత్తగారు కోడలు వచ్చినకర్తవ్యం “మాకోడలంత విషయవరి నేను పుట్టిబుద్ధిగినాక చూడలే”దని బొట్టుపెట్టుకొంటుంది.

మిత్రుడివాదనోరణి వాకువచ్చింది. No greatness with-out sacrifice అని అన్నాడు. ఏమి క్రిస్తు ప్రజలను ఉద్ధరించడానికిగా కొరతపడి తేవుడి కొడుకై ప్రతిక్రిస్తుదేవాలయంలో కింప అవతారంతో వెలుగుతున్నాడు. నేను మాత్రం మానాన్నియెందుకు బలియ్యకూడదు. Any sacrifice అని అన్నారు.

అయితే యిందులో నాకొక్క ఆనుమతి. అదర్శప్రాశుమయిన కీరతచరిత్రవ్రాయడానికి సగము పాముగి చేతులైనట్లే. నేను గొప్పమనిషి కానో కాకా అనేమివారం లోకానికి వదలిపెట్టితేకాదు. కాని చైన దత్తంగా మారగిందంటుంటే చీదవాళ్లే. ఉద్యోగం పట్ల తీవ్రం. ఉద్యోగం అంటే పెద్దదిమాడా కాదు. తాలూకాకచ్చేరిలో మారండిగారు Despatching clerk గా వాకరీచేసి ఆవదనికి వెళుతే తేమండా కొంచెము తుప్పుకొన్నాడు. మేము యిద్దరము అన్నదర్శులము. నేను పెద్దవాణ్ణి. చిన్నవాడు భర్తాపాతమునకను వదిలి పరీక్షలదివాళ్లలో అయ్యవారిపై తిరుగబడి సస్పెంషయి తుద్రుంగా యిల్లుచేరివాడు. పరీక్షకు పోకపోతే పదుపు దక్కుతుందనే వుద్దేశంతో వాడిట్లా చేశాడని బడిసిల్లల అగ్నిప్రాయం. అందులో నేనుకూడా యోగభవించాను.

నాయనగారి నసకొట్టుపడలేక నాకు వంద పోకేతయ్యనగారి కాఫీహోటలులో నవరకీ ప్రవేశించాడు. ఈవాకరి మారగిగారికి అవమానకరంగా వుం

డింది. ఈవాకరిమాటంగా వాడిపైన కనీసీయ్యకొనాలని మారండిగారి పట్టుదలు. ఎవరిపుద్గేకాలు ఎట్లాగై తేనేమి వాడికిమాత్రం మంచికాలం. వేరేవ రెండువెలుల వాకా వాడు అయ్యినవానికంటే రెట్టింపుగా ఘటారాలు తిన్నాడని హోటలుఅయ్యరు వాలో చాలా విసుగు కొన్నాడు. మంచిమాటలతో ధరసపెట్టివాను. మారమ్మ డు నేనుకొన్నంత తిండిపోతురామన్న గాదు. ఇప్పుడు స్వతంత్రంగా వొక కాఫీహోటలుపెట్టి కర్నూలుపోతు యిమ్మరుదూపాయలు సంపాదించుకొంటూ యేగ్రామ్యు యేటుకంటే గూడా వెయ్యిడిగా సంపాదము జరుపు కొంటున్నాడు.

మానాయనగారు Old lower secondary చది వివారు. ఆయన నుమస్తాగిరి చేస్తుండేటప్పుడు పొరు గింటి కామక్షమ్మ “మీయజమానడు మాకేస్త్రీలు అవు తాడలేక” అని మారగిని అడిగిందట. ఆమాట యెట్లాకో తల్లోదుారి వట్ల బయటికి రాలేదు. నీచెప్పుడు మేజి స్త్రీలు అవుతావు అని పాప మామసలాయన్ని ప్రతి దినం గీడిస్తూవుండేది. “మన కన్యగిస్తారే మేజిస్త్రీలు ఉద్యోగం” అని మానాయనగారు ఒక్కొక్కసారి బలిమా లకొన్నట్లా ఒక్కొక్కసారి విసుగుకొంటూ కోపగించు కొంటూ చెప్పేవాడు. మారగి నమ్మేడిగాడు. “మీదంత ప్రతిదికహస్యమేమండీ” అని నిష్టారా లాడేది. ఈవరస్ప రం వాడప్రతివాదాలతోనే యితరయినవారను సంవర్స రాలు గడచిపోయి మానాయనగారు సీందను తుమ్మకొ న్నారు. నేను స్కూల్లో చదివేటప్పుడు “అభ్యాసా, ఒకవేళ మీనాయన గొప్పపుద్యోగాలు చేయకపోయినా నీచైనా చియ్యే ప్యాసయ్య మేజిస్త్రీలు ఉద్యోగంచేసి నామప్పట తీరుస్తావుగదా” అని నన్ను ముద్దుపెట్టు కొని మాయమ్మనాకు జోదీరిండా పకనాలుగింజలు పో నేడి. ఆమెకు అధికారంపైన కొంచెంప్రేరి. మారండిగా రికి గొప్పతనంమీద యిట్టంలేక మేజిస్త్రీలు కాకుండా పోయినాడని ఆమె కనుమానం. నేను గొప్పపుద్యోగం చేస్తే చుట్టుపట్టుఇంట్ల ఆదవాల్ని ముగ్ధగతెచ్చిపోనే గొల్ల వాన్ని కొంచెంగడ్డించి ముట్లాడవచ్చునని ఆమెయిట్టం.

మానాయనగారి యిమంచేత. నమ్మకశీలు వృత్తికి రెయారు చేయబడిందని ఆయన పట్టుదలు. నాచియ్యే

చదువుకీ చాలాదబ్బు కట్టవడ్డది. మాకుండే రెండేకరాల ధూమి ఆకుమానంలో చిక్కుకొన్నది. మాఅమ్మవగలు నూదా కొన్ని అమ్మకేసి నాచదువుకీ అర్పించింది. ఇక నాలియ్యోచదువుకు డబ్బుయెవరిస్తారు? అనివయం నాకు వదిలిపెట్టబోయే, నే నొకస్థానం చేసినాను అన్నాడు మారెడ్డి. వకేరైతే గౌరవానికి గౌరవం, ధనానికి ధనం Independence కు independence, public life, politics, patriotism పాదాపుశరభసం, every blessed nonsense లో ప్రవేశించ నవ్వనని ఆయన రెండుపు నాన్నా, యీ కాలంలో స్టేడీ వృత్తిలో బాధించేడు. యింటికి రెండేసి మాడేసి బోర్డులు తగిలించిది పుండడమేగాని గ్రాసానికి నూదా జతకడం కనాగడ్డం అని నేను బాల్పడ్డాను. ఇంతో తుప్తజబ్బం. మనశ్శెల్లూరుగిల్లా పుష్పకవిమానం వంటిది. ఎందరెక్కినా యింకొక్కరికినోటు పుంటూనే పుంటుంది. అహ! Nature లో మాకావా యెంత inter-dependence యెంత compensation! మన జిల్లాలో పెళ్లవ్వారు. కల్వరెరువులు! పాడియావులు! మనకు చేవుకు తెలివిచ్చినాడు. వాళ్లకి తెలివితక్కువ తనం యిచ్చినాడు. గోటితో పాడ్యేరగవును కొండంత చేస్తారు. ఆ-ప్రా-అంటే పార్టీలు పెట్టుకోవడం, నూనీటు, దొంగగినిలుకేసులు. కష్టపడి సంపాదించిన డబ్బు పీడల్ల కాళ్ల ముందర పోసి దాసానుకాములై ప్రవర్తించడం; పెద్దవాళ్లు సంపాదించిన మాగాణిధూమలను అదుమానం పెట్టడం; ప్రయత్నబ్యాంకులలో రెండు రూపాయలకు వడ్డీకి రేవడం; మామసంవ్వరాల్లో వడ్డీ అసలంత కావడం; అయ్యకు లోకం తెలియడం; పన్ను త్తాపపడడం; ఇసుకచిరించుట ఇల్లీరికమని స్నేహితులు రహమేగా వోదార్చడం! ఇట్లాంటి పరిస్థితులలో స్టేడీవృత్తి లాభకారి కావని చెప్పడం బుద్ధిహింసకమని మారెడ్డి నొక్కి చెప్పినాడు. ఆయనవుత్సాహాన్ని తొలగించడం కష్టము. ఎట్లా అయితేనేమి నాలియ్యోచదువుకు, నావివాహానికి కలసి విచ్చేటట్లు మానాయన ఒకపన్నాగం ఆలోచించాడు.

మామంధువుల్లో కొంచెం డబ్బుగలిగిన శ్రోత్రి యందారు దొకాయన పున్నాడు. వచ్చినమకాధానం

యింటికద్దులకు పెట్టుకొంటూ, యికిరల పనులచేసి పెద్దా పాయంకాలం నాలుగుగంటలయ్యేవరకీ ప్రాగ్ సివ్ యూనియన్ రీడింగ్ రూములో హాజరవుతాడు న్యూసుపేపర్లకి యాయనంత faithful గా పుండేమని పీని మరెవ్వరిని నేను చూశ్లేదు. అడ్వర్ టైజ్మెంట్ల పేజీల మీదలుకొని Printed and published by ౧౮౯౩౦ అనేవరకు వోపికతోచదువుతాడు. ఈయనగారు పేపరుకీసుకొంటే పాయంకాలముయెనిమిదిగంటలవఱకు యింకొక సరమావపుడికి ఆకలేదు. యుద్ధకాలంలో కా మయ్యకాస్త్రీ అంటే రీడింగ్ రూముకు వచ్చేవారికంతో పాటులు. రెట్లుగా ఆసీసులకు పాడ్యేవారు, తొందరపని పుండి ఆవలా బావలా పాడ్యేవారు కామయ్యకాస్త్రీ కనుబడిలే దూరంగానేమోని సంకుడులులో బాధకొనే వారు. గ్రహచారంచాలక దొరికితే కనీసపక్షం ఒకగంటైవా నిలచేసి జన్మరయుద్ధాన్ని నుటించి నేనునుడిచిన స్ట్రీటజిక పాయింట్లనుగీతించి laborious గా వివరించేవాడు. ఎవరూ అదిగోపోయినాతాను వ్రాస్తుండేయుద్ధ చరిత్రం యింకా పూర్తిగాలేదు ఇంకాకొన్ని ఆధార్తీకు కావలె అని బలాత్కారంగా ప్రస్తావించేవాడు. ఆయన్నుకొంచెము ధూషించవలసింది అని అనుకొంటే short-cut వొకటివుంది." యేమిండి కామయ్యకాస్త్రీలుగారు మిమ్మల్ని walking encyclopaedia of war news అని రీడింగ్ రూములో అంటుండివారండి" అంటేచాలా.

రీడింగ్ రూము న్యూసుపేపర్ల లో కొంతకాలము War news columns బహుచిత్రిగా మాయమైపోతుండేవి.కారణం తెలిసినదిలేదు. Librarian కు కామయ్యకాస్త్రీపై అనుమానం లేట్టింది. కొంచెం ముక్కుగొడిపెట్టండి అని సాశాస్త్రగా జోగ్గిలో వేయిపెట్టేవరకీ రెండు కాలముల దుటరు పెరిగియుట మనకలు దొరికాయి! పాప మాయన చిత్రితపోయాడు. నాయధవర్తిత్వంలోకి ఆధారభీముకావాలె అందుకోసం చింత్రుకొన్నాను అని గౌరవంగా న చెప్పినాడు. నీయుద్ధచరిత్రందొంగలువోలా, అందరు చదివించాకానైవా పుండేనీయవమ్యా అని అందరూ చీవాట్లు పెట్టినారు.

ఒకతూరి రీడింగ్ రూములో ఆయనకు, చాలాస రాధవంతయింది. ఆంటిబెర్బుకోట జర్మనీవాళ్లు పట్టుకొ

న్నారని ఆశతో చేపట్టా తెలిసింది. ఇక అక్కడ చదువు కొనసాగించడం సరిగా చదువుచివ్వవచ్చు కాదు. ఆయన దిగ్గజ యుద్ధం జరిగిన నాలుగేళ్లు సర్వకాల సర్వార్థస్థుల రాయల అట్లాసు వుండేది. యుద్ధపు మ్యాపులందా యొద్దిరాచుక్కలా గీతలా. చేపరు చదువుకొనేవాళ్లు ముందు అట్లాసుపైటి “ఏమండీ మా చారా యామాగ్గంగా సేసలు నడిచాయి”... అనేసరికి “యెక్కా—మమ్మన్నీ పూర్తి—వదిలి పెట్టండి. మాకు గూడా లేవుడిచి వ మెవడుంది. కళ్లున్నాయి.” అనే వాళ్లు. పాపము యాలాగా ప్రతివారివర్గిర విడిరి కొట్టు తిని మెల్లగా యింటికి పోయ్యేవాడు.

కామ—ఏమె; యిట్రా. మల్లిపాడువు. నేను నిన్నుకొన్నట్లే అయింది.

భార్య—ఏమీ - వాళ్లాపయికం యిచ్చారా. అయితే లేండి—పెట్టెలో పడకేస్తాను.

కామ—నీకేం పగలు మలభయంకల్లు పయికం కోసే కలవరింపుగా వుంది. ఆవెనపమ. చూలు నీకో చెప్పవచ్చి నావనుకొన్నవా... అదికాదే - అంటివర్కు కోలా జర్మనీవాళ్లుపట్టుకొన్నారు. ఏడుమైళ్లుమారలో వుండి మూడుదివాల్లో నాలుగుఫీరంగిదిప్పలతో ఝమా యింది పట్టికేకార!

భార్య—యిందుకేనా నన్ను పిలవడం. మీకు యింతకంటే నేరే వుద్యోగం కనబట్టేదు. ఆవెనవాళ్ల భుజ్యాన సంపాదించిన ఆకాస్త్రాశ్రోత్రియం వుండబట్టి ఈగంకినీళ్లయినా దొరుకుతున్నాయి. కట్టెబొడ్డికి పోయి కట్టెలు ఎత్తించుకరమ్మని వెల్లివ నోరుపెట్టు కొని కొట్టుకోంగా యానాది చెడవను పండించారు. ఆకుకి పచ్చిక పైలుతెచ్చి పడవేకాదు. ప్రాద్దుటినుండి వూరుకుంటే యింతసేపు పోయి మందారేదు మాదా లేదు. గంటలప్రకారం విస్తరిముందు మాసోవాలి. పాపం వండన్నాపెడై తిన్ననా రింటారు. అదెంత గురునా అని వినుగుతుంటూ భార్యయింటికి పోతుంది. “ఇంట్లోగాని బయటగాని డబ్బు—డబ్బు—డబ్బు—అని పోకలేగోల. విజ్ఞానంపైన యేమట్రం ఆనలేదు. ఆవరణ లేదు. ఎక్కడపట్టివా స్వార్థపరత్వం—ఎగతాళి—పాళన—ఏదో పెద్దమమామూరికోగం యాలాకాన్ని చుట్టుకోని

పీల్చేస్తుంది” అని కామయ్యకాస్త్రీగారు మంచమీద తుంకుగడ్డ పంచుకొని నిదురపోవడం సామాన్యంగా ఆయన యుద్యోగం.

కాస్త్రీగారికి పెండ్లికి యెడిగిన పోక కొమార్తె వుంది. ఆస్తిలేకపోతే అంతసాగకొనవని చెప్పడానికి పిలవేసి పామాన్యరూపవతి. మానాయన లేనిపోని పనులుకల్పించుకొని వారియింటికి పోతూవస్తూ పాతబంధుత్వం కలిసువస్తూ మధ్యేమధ్యే వాతెలివి లేటలు పొగుడ్రావుండేవాడు. ప్రస్తుతిరాజీయ విమరణలనుగుణించి ఆంధ్రవాంగ్మయాన్ని నులించి విధవా వివాహాలనునటించి ఆంధ్రపత్రికను వ్యాసాలు వ్రాస్తుండేవాణ్ణి. ఆవ్యాసాలు పద్దపత్రిక తీసుకొని మెల్లగా as if nothing happened to the world అన్నట్లు మానాన్న కామయ్యకాస్త్రీ యింటికిపోయి యేవోన్యూస్ చదివినట్లుగా అభినయించి ఆకస్మాత్తుగా నావ్యాసాన్ని చూచినట్లుగా నటించేవాడు. అంతలో యేసుండి పోమన్నకాస్త్రీయి గాయా అందులో యేమన్నా చిత్రమైన మ్యాప్ వుందా అని ఆయన అడిగేవాడు. ఏమీలేదండీ, మనవాడు న్నాడే రాసువును భారతాన్ని నులించి పోక వ్యాసం వ్రాశాడు. అది ఆమ్మలో పడ్డావండి. మనవాడిప్పుడేపుడు కొంచెం ప్రయోజనం దివు కున్నాడు. వాడికి వివాహం గూడ తలపెట్టుకొన్నాను అని మెల్లంగా unconcerned గా ఒకమక్క జారవిడిచేవాడు మా న్నాన్న. నాకున్నా కాస్త్రీగారికిన్ని రీడింగురూములో మాటలు జరిగాయి. ఆయన వస్తుండగానే రలాకొక్కాక్కా—మ్యామ చేపరు అందరు జాగ్రత్త చేసుకొన్నారు. తీసుకొంటే యివ్వవని భయం. నేను గతసంవత్సరం చేపట్టే పోక అవ్వరులుయనుమెంటుకొరకు వెనుమరూ వుండేవాను. కామయ్యకాస్త్రీ వాదగ్గరమాగ్నోని బహు దీపంగా చేపరు అడిగినాడు. నేను ధారాళంగా యిచ్చి వాను. నమ్మకంమీద లేదీమాడకుండా చేపరంతా చదివి పేటిలుపైన పెట్టివాడు. ఇట్లా ఆప్రయత్నంగా ప్రారంభమైన మాపరిచయం అన్యోన్య ప్రకేంపలముల మఱి కొంత గాఢమైంది. ఆయనవ్రాసిన యుద్ధచిత్రను నా కంటే నోపికతో విశేషాట్లు ఇంకెవరూ లేరు. నా వ్యాసాన్ని ఆయనకంటే మెచ్చుకొనేవాళ్లు అంతగా లేరు. పోకరికి పోకరు అంతా ఆదరింపూను.

వాచాత్మ్య మానానానగారి ప్రయత్నం గట్టే
క్రింది. కామయ్యకామ్రాగారి మామరినే నాకెన్ని వివా
హం చేసినారు. పెళ్లి అయింది మొదలులేటి “ఏనుడో
మీ అల్లుణ్ణి వియ్యోత్తవ నదివిచరూ” అని మానానాన
అడిగేవాడు. మీ కందుకండి ఆహ్వానాహం. వాడి
tendencies ప్రకారం develop కావలసింది. వాడికి
పత్రికలకు వ్యాసాలు వ్రాయడంలో మహానిపుణత్వం
వుంది. Geniusను ఇప్పుడెవరును recognise చెయ్యరు.
second rate మనుష్యులచే కాలము. నాయుధువరిత్రను
నుండి యెవరైనా శ్రద్ధతీసుకొంటున్నారా. నేను మర
లేందినలెంతోకే ఏమీహిత్య పరిమల్ వారికో నాపుస్తకం
చొరికితే అప్పుడువారు ప్రమతిస్తే అది బయటికి వస్తుంది
అని మా మామగారు చెప్పేవారు. హామిత్యపరిమల్తు
వాళ్లు పాతపుస్తకాలేగా అచ్చుకేస్తారు అని మానానాన
నగారు అన్నారు. నేను వ్రాసేపుస్తకంగాడా పాత
కాళితాపైస్తే వ్రాస్తుంది. చాలాకాలం అద్యేమిటకు
వారిచేతుల్లో పడకుండా భద్రంచేస్తాను, అని మామగారు
న్నారు. మీపుస్తకాన్ని వాళ్లు అచ్చుచేయకండి. ఆపరిమల్తు
కొన్ని మూలకాళితాపైస్తే పడుతుంది. పుస్తకంపాలెడిగావుం
డవలసింది. ఎంతపాతదైతే అంతమేలు. అచ్చుచేయటకు
లేకని చెత్తగావుండేవచ్చుటికిన్నీ పరేకనీపడకుం మున్ను
లేండ్రయ్యమ్మండవలెను. మనుష్యులలెకాయలు Literary
museums అని దీరిఅగ్రప్రాయం, అని మానానాన
అన్నాడు. అందుకే నాపుస్తకం ఉపరిమల్తుందని
మామగారు సంకోషపడ్డారు. ‘అయితే మహిల్లవాణ్ణి
వియ్యోత్తవ నదివిచరూటారా?’ ‘ఎందుకండివాడు యెడి
టర కామనివంత మనిషి. ఇటువంటివాడు నున్నాడని
తెలిస్తే ఆంగ్లపుస్తకం సంపాదకుడుగా రమ్మనిపిలుస్తారు.
ఇప్పటికీ తెలిసివుంటుందనుకొంటాను.’ ఈసంభాషణలు
వినివిని నాయోగ్యతపై కొంచెము నాకు నమ్మకం పోట
మరింతగావుండేది.

మాతండ్రిగారి యిష్టప్రకారం వియ్యోత్తవనడ
మున్ను, మా మామగారి భ్రాంతిప్రకారము నేను సం
పాదకుణ్ణి కావడమున్ను, మాతల్లిగారి అధికారేచ్ఛ
ప్రకారం నేను మేజిస్ట్రేటు కావడమున్ను నాకు
ఏమాత్రం యిష్టంలేదు. మాతల్లిదండ్రులకు ఆభంగం

కలిగించే దుర్బుద్ధి నాకొకటి కలిగింది. దేశాటనం చేయ
మనిం దనేకోరిక అంతరంగంలో ఆకుకుభాగాన్నుంచి
బాగడవాడివి నేటికి పైకి లేలింది. దినదినంపేరేపం
మిక్కుటమైంది. విదేశాలు చూడడానికి ప్రస్తుతం నీలు
లేక పోయినప్పటికిన్నీ స్వదేశమైనా చూడాలంటేనే
కోర్కె. నన్ను బాధిస్తుండేది. చెప్పితే నాన్న నోప్పు
కోడు. మామగారు కోపగిందుకొంటారు. తల్లికంటికి
కడివేసునీళ్లకు ఏడుస్తుంది. భార్య యింకా సంసారానికి
రా లేదు ప్రయత్నంబంధమైన చిక్కులు విరహాలు ఏమీ
లేవు. యోచించినాను. ఏమీ తోచలేదు. మామగారు
యింట్లోలేని సమయంవచ్చి కారవా అన్నాను భార్యను.
ఏనుడీ అన్నది.

నేను—నేనొకరహస్యం వెలులెను. దాచివుంచు
కోగలవా? మీనాన్నకు అమ్మకు మరెవ్వరికి చెప్ప
గూడదు.

భార్య—భార్యపతివ్రత లేవరై నా యీలా
భర్తల రహస్యాలు దాచిపెట్టున్నారా?

నేను—చాలామంది.

భార్య—అట్లయితే చెప్పండి.

నేను—నాకుహిందూదేశమంతా ఒకమాటుతిరిగి
చూడాలని మిథ్యపుట్టింది. నాప్రయత్నానికి నీవుమానా
నవోయం చేస్తావుగదా?

భార్య—నేను మిక్కుల్ని వదిలిపెట్టి నొక్కని
మింగునూడా వుండలేనండి. రాముడితోగూడ నీతి అర
ణ్యాలకు పోయింది. హరిశ్చంద్రుడితోగూడా చంద్రవతి
అన్నీ అడ్డుకట్టలు పడ్డవి. నయంంతి సమాచారంవెలున్న
ఆంగ్లసభవాళ్లు చేసిన ద్విరవశీయంలో చూశాంకా? పతి
వ్రతలెప్పుడు వాళ్లభర్తల్ని వదిలిపెట్టి వుండరట. యెద్దం
లోకిగూడా వాళ్ల చెంబడి పోతారట. సర్వభామయంబం
చేసింపట గదండీ.

నేను—నేను రాముడిమోస్తరుగా విల్పివాక్య
పరిపాలనం చేయడానికి వియ్యోత్తవనడానికి పోవడం
లేదు. హరిశ్చంద్రుడి మాదిరిగా నొకసుకుజాని కొరకు
మాటకోంధయ గుగళాలను బలిచ్చి కత్తపడడానికి
పోవడంలేదు. నలదిమోస్తరుగా మీనాపు ఆటలో

భార్య—రాజ్యం పోగొట్టుకోని ఆదర్శదారిపట్టుకానికి నిరూపకాలేదు. అట్టొంటి సమయంలో పత్రికలేలు భర్తల పెంటపడవవచ్చును. నేను దేశంహావదానికి పోతున్నాను.

భార్య—నేను మీవెంటరాకపోలే పత్రికలేలు కానో యెహోనని భయమేస్తుంది(కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకొనును).

నేను—ఎందుకు ఏడుస్తున్నావు. నీకీవిచ్చి యెప్పుడు తల్లికి యెక్కింది?

భార్య—మొగవేయంలో వుండే ఆనవాళ్లని మానాన్న మీకీచ్చి పెండ్లి చేయలేదు.

నేను—కోయిదానో! రెక్కడి పీపురాగోగణి? ఒక్కనిమిషంలో మనము నాయకా నాయకులమైనాము. ఏ ఆశుకవియైనాదగ్గరవుంటే మనలనుగరించి ఆశుగుతిప్పకుండా ప్రబంధం అల్లేవాడు! కాకదా నిజం చెప్పు. ఎక్కడి నీమాటలు.

భార్య—రాముడు అరణ్యానికి పోయేటప్పుడు నీతిమహాదా తీసుకొని పోనంటే నీర అట్టానిందిందిందట.

నేను—అట్లాచెప్పు. My good god! నీచక్కడ ఉన్నావు కొన్నావు?

భార్య—National School లో.

నేను—నీ say so, అందువల్ల నేనియాPatriotic పాత్రికత్వము! నీవు పత్రికలేవేనని certificateయిస్తాను. నీకాభయం లేదు.

భార్య—అయితే పత్రికలేవది పెట్టివుండిన పత్రికలేరు వొకటి చెప్పండి నూస్తాం.

నేను—నీకావిచ్చి యింకాపోలేదు. ఎవరోవుంటారు—తలంపునకు రాలేను—ఆ—పార్థివ. లక్ష్మణుడి భార్య పల్లెండేళ్లు భర్తనువదిరిపెట్టి అమ్మగారింట్లో వున్నది.

భార్య—ఆమె కేరు పత్రికలేలవట్టిలో లేదండి.

నేను—లేకపోలే మనము చేరుస్తాము. లక్ష్మణుడి భార్య పత్రికలేకాదని యెవరంటారో చెప్పమనుచూస్తాం.

భార్య—అట్లయితే మీప్రయాణానికి నే నొప్పుకొంటాననండి.

నేను—నొప్పుకోవడమేగాదు. ఈసంగతి యెవ్వరికీ తెలియకాదు. మామగారు విన్నదినీ నే న్నీమీకు లను చూడడానికి ఉత్తరానికి వెళ్లవలెనని అనుకొంటూ వుండినాడనిచెప్పు. తెలిసిందా. పరేనన్నదిభార్య. ఆనేరాలే నెల్లూరు వదిలివారు—ఇంకా వాడివిరచిరితం పూర్తికాలేదు. నేను దేశాటనంచేసి యూరుదేరివతర్వాత నన్నెవరైవా గొప్పమనిషి. అంటే అప్పుడు కొరవ పూర్తి చేస్తాను.

కేసవియాంక

నాళిము కృష్ణారావు గారు

భగ్యమని మండు నోడ పైభాగ మండు నిట్టనిలుచుండ బాలుండు నిబ్బరముగ, తనదుజనకుని యానతి తలను దాల్చి; పఱచి రెల్లరు నాతఁ డొక్కరుడు లేక్క. సంజ కెంజాయనడుమ భావ్యురుడు నోలె దట్టముగ మండు మంటల నట్టనడుమ

విమలకాంతల బాలుండు వెలుంగుచుండె; వీరరస మార! మూర్తీభవించె ననంగ. ఉజ్జ్వలంబుగ జ్వాలలు ప్రజ్వరిలై కాని, యాబాలు డొక్కింత కదలఁడయ్యె తండ్రియానతి భక్తిమై తలనుదాల్చి; బళిర! ఎంతటిధీరుండో బాలకుండు?

‘చెప్పమా తండ్రీ! నేనింక నిష్పడైన
అవలి కేగుదునే?’ యంచు నఱచె నతఁడు;
ఎఱుంగఁ దక్కట! తనతండ్రీ యింతమున్నె
అగ్నిహోత్రుని కాహూతి యయ్యె నంచు.

భీకరకరాళ సర్వజహ్నికలభాతి
బుస్సుబుస్సుని చిచ్చులు బుగులు కొనియె;
విలయకాలము శాసించు విభునిబోలె
నిర్భయంబుగ నిలుచుండె నర్భకుండు.
వేడ్కమై మృత్యుదేవిని పెండ్లియాడ
తమక మొందెడు పెండిలికొమరుఁ డనగ
తీవి మీఱఁగ నిలుచుండె డింభకుండు
నీర శృంగారరసములు పెనఁగులాడ.

‘ఏల నలుకవు? నాపని యిష్టమైన
అయ్యెనే?’ యని క్రమ్మఱ నఱచె నతఁడు;
నానిలకులు చిటపెటార్చటల నడుమ
నడఁగి యివలికి వెలువడ వయ్యె నకట!
పాదముల సోఁకి, యూరులపైకిఁ బ్రాఁకి,
కొఠునఁ బెనంగి, కంఠంబు క్రొగిలించి,
చిట్టిచురుకంబు చుంబించె; ఎంతతీవ్ర
నీతి హోత్రుని కాముద్బలిష్ఠమొంద?
జ్వలన మొందెడు వహ్ని కాజ్వాలల పయి
అరని జీరాడుకురులు నాట్యంబు నలిపె,
విరియఁ బూచిన మందారతరువుమొంద
బాళిమై మూఁగు తుమ్మెదపాళి యనఁగ.
మరల గొంతెత్తి కడసారి యఱచె నతఁడు
‘నిలుతునే యింక నీయాజ్ఞ తెలుపు మయ్య’

బాలి గుల్మేడి యాఁబల్కు లాలకించి
కొందలముఁ జెంది జలనిధి సోపవెట్టె.
అంతకంతకు పెనుమంట లగ్గలించి
గుప్పగుప్పన కుప్పించి యుప్పరమున
కెగసి, యట్టిట్టు గాలిలో నెగురుచున్న
ధ్వజముమీఁదికి దండెత్తి దాడి నలిపె.
అక్కటా! ఏమి చెప్పదు?—నంతలోనె
జెడిదమగు భీషణధ్వని పిడుగువోలె
ఉదధిమధ్యమునందుండి యుడ్చువించి
బోరుకలఁగెను దిక్కులు మాఱుమ్రోగ.
బల్లమని యంత నానావ బ్రద్దలగుచు
చాఁచకొయ్యయు, చుక్కాని, చాఁచతోడ
చిదురచిదురలై జలధిపీచికలఁ జేతె;
అక్కటా! ఎందు నున్నాఁడో యను గుబిడ్డ?
కడలికదుపున నడఁగెనో? గాలిలోన
లీన మయ్యెనో? బాలుండు కాన రాఁడు;
మిఱుగురులఁ బోలె ధగధగ మింట మెఱయు
అగ్నికణముల నడుగుఁడి యరనిబాడ.
దారుణంబగు నానాఁడు తరణీయందు
స్రంది రెందరొ మనుజులు మంట మ్రగి;
నిలిచెనే వారినామముల్ నేటి దనుక
ధీరు డగు బాలుఁ డీతనిపేరు దక్క?
వసుధ నెన్నేనిభాషలు వఱలుఁ గాక!
ధీర ‘కేసలిహాంతుని’ దివ్యచరిత
మధురగీతికఁ బాడు నామాన్యధావ
ధరణీ నాచంద్ర తారమై వఱలుఁగాక!

విద్యుచ్ఛక్తి శాస్త్రము

మూల సూత్రములు

(FUNDAMENTAL PRINCIPLES)

విద్యుత్కృతి (CELL)

విద్యుచ్ఛక్తి నిమగ్నముగా రెండు విధములగు రసాయన చర్యలచేయవచ్చును. మొదటిది మొట్టమొదట కనిపెట్టబడుటవలనను, దానికి చాల ఉపయోగము లుండవలసినను దానినిగుఱించి మొదట చెప్పవలసి వచ్చినది.

ఒక గాఢబుడి తీసికొని దానిని గంధక ద్రావకముతో నింపి తుత్తువాగములేకు (Zinc Plate) వోకదానిని, కర్బవము (Carbon) లేక బొగ్గకణిక వోకదానిని ఒకదాని కొకటి రెండుకుండునట్లు ఆ ద్రావకములో నుంచుము. తుత్తువాగములేకు, బొగ్గకణికల వొంపొంటిని రాగి తీగతో గలుపుము. అప్పుడు విద్యుచ్ఛక్తి ఆ తీగలో ప్రవహించును. ఇన్నిటితో నూడిన యట్టి గాఢబుడిని విద్యుత్కృతి (Cell) అందురు. దీనిలో విద్యుచ్ఛక్తి కొద్దిగా పుట్టును. ఈ పుట్టు విద్యుచ్ఛక్తి విద్యుత్కృతికి వెలుపల బొగ్గకణికనుండి తుత్తువాగపులేకునకు భోవుచున్నట్లు ఫలితములనుబట్టి తెలియవచ్చును. అందువలననే బొగ్గకణికను గ్రహద్రవము చురియు, తుత్తువాగపులేకును యుగద్రవముచురియు వందురు. విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టించుటకై ఆ గాఢబుడిలో పైని చెప్పిన తుత్తువాగము కర్బవము లే కాక మరికొన్ని యిరెరపదార్థములను నూడ నుంచవచ్చును. గంధక ద్రావకము ద్రవపదార్థ మగుటచేత నీ పైని చెప్పిన విద్యుత్కృతిని సువయిచ్చవచ్చినట్లు ఇష్టమునచ్చినచో తీసికొనిపోవుటకు వీలుగా లేదు. అందువలన దానికి బదులుగా సునపదార్థములైన నవాహారము (Ammonium Chloride), మాంగనెస్ డైఆక్సైడ్ (Manganese Dioxide) ఉపయోగించినట్లయిన పూర్వము వలెనే విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును. ఇట్టిదానిని నిర్జీవవిద్యుత్కృతి (Dry cell) అందురు. దీనినే ఆధునికులు

‘పోర్టబైల్’ అనబడు ‘బేబులో’ చేసికొని కొనిపోవ వీలగు ‘విద్యుద్ద్యుతి’ (Electric Light) వుపయోగించుదు. పైని చెప్పిన ద్రవపదార్థ విద్యుత్కృతిని తపాళావేసి లలో రెండు వర్తనల సంపుట కుపసరమైన విద్యుచ్ఛక్తిని తయారుచేయుటకు వాడక చేయుదురు.

ఒత్తిడి (Pressure); నిరోధము (Resistance)

విద్యుచ్ఛక్తి శాస్త్రములో ఒత్తిడి అనగా పేమో అర్థము చేసికొనుట చాలముఖ్యము. విద్యుత్కృతిలో విద్యుచ్ఛక్తి బొగ్గకణికనుండి తుత్తువాగములేకువద్దకు రెండుకుండునుచున్నదీని గారగమిది: రెండుస్థలము లున్నచును కొనును. అందులో వోకటి రెండవదానికంటె పెక్కు; అందుచేత నీరు ఉన్న స్థలమునుండి పల్ల పునలముదగ్గరకు ప్రవహించును. ఈ రెండుస్థలములకున్న స్థలములో ముందు భేదమునుబట్టి ప్రవాహము మారును. ఎక్కు ఎక్కువయినచో ఉరవడి యొక్కువగును. ప్రవాహ మెక్కువవడిగా నున్నచో దానిభావ మేమనగా మొదటిస్థలము రెండవదానికంటె పెక్కువీర నున్నదని. అట్లే విద్యుచ్ఛక్తి బొగ్గకణికదగ్గరనుండి తుత్తువాగముదగ్గరకు ప్రవహించుచున్న దనగా ఈ రెంటికి నేతో యొకవిధమైన భేదము కలదని తెలియవలయును. ఈ భేదమునే ఒత్తిడి యందురు. ఇది రెండులోహములయొక్క నైసర్గికవ్యత్యాసముకల్ల కలగుచున్నది. విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవాహమున్నప్పుడెల్ల ఆ ప్రవాహము లైలుదేలుద్రవమునకును, చేరుద్రవమునకును కొంత ఒత్తిడి భేద ము కిరీరఫలయును. ఈయొత్తిడి వలననే విద్యుచ్ఛక్తి వాహము ప్రవహించును. ఒత్తిడి ఎక్కువగా నున్నంతమాత్రమున ప్రవాహరాశి ఎక్కువగా నుండునని చెప్పటకు వీలులేదు, అందు కీక్రిందయినదాహరణమును గమనింపదగినను. — రెండుజేతము లున్న చునుకొ

నును: హిందూదేశము, టిబెట్టుదేశము. ఈరెంటిలో హిందూదేశము చాలాపలవంతమైనది. అందువలన ప్రజలకు టిబెట్టుదేశమునుండి హిందూదేశమువకు రావలెనని ఆసక్తి యెక్కువ; అనగా ప్రజలు తమదేశమును వదలుటకు కొంతబుద్ధి కలదు. కాని మధ్య హిమవత్పర్వతములు కలవు. దాటిపోవుట చాలకష్టము. అట్టిసమయములో రెండుదేశములకు భేదమున్నను రెంటిలో హిందూదేశమున నివసించుట కనుకూలముగ నున్నను పర్వతనిరోధముంచుటచేత జనులు రాహుటకుగ పోరు. గంత శ్రాగి స్వదేశమున నుండుటకే సంక్రమి చెందుదురు. రెంటిని మధ్య పర్వతము లేదనుకొనును; లేక కైబరుకనుమల వంటి కనుమలు కలవనుకొనును. అప్పుడు జరుగవచ్చుతాం రెము వేల చెప్పనక్కఱలేను. హిందూదేశమంతయు టిబెట్టుదేశప్రజలతో నిండిపోవును. ఇది సహజము. ఇట్లే విద్యుచ్ఛక్తిప్రవాహమునకు బుద్ధి యున్నంతమాత్రమున విద్యుచ్ఛక్తి ఒకద్రవమునుండి మఱియొక ద్రవమునకు ప్రవహించు ననుకోవలెను. అది పోవువార్గమునుబట్టి యుండును. రాజమార్గమైన ప్రజలు ఎడతెరపిలేకుండ పోవునట్లు విద్యుచ్ఛక్తికూడ మార్గము సరళమైన దైనయెడల నిరాఘాటముగ ప్రవహించును. ఇట్లు విద్యుచ్ఛక్తి వాహమున కెక్కువనిరోధము కలిగింపకుండు, నిరాఘాటముగ ప్రవహించునట్లు చేయులోహములను 'వ్యాపకములు' (conductors) అనియు, ప్రవాహమునకు నిరోధము (Resistance) కలిగించువాటిని నిరోధకము అనియు అందురు. నిరోధకములైనను బుద్ధి యెక్కువగుచో నవి వ్యాపకములుగ మాటునని వేల చెప్పనక్కఱలేదు. పై నిచ్చిన యుదాహరణమున టిబెట్టుదేశము కలవుత్తాచేత కమిలిపోవుచున్న దనుకొనుడు. వర్షము లతి ఎక్కువగు టియుచున్నను మార్గ నిరోధకములైన హిమవత్పర్వతములు దాటివచ్చో గుభిట మైన హిందూదేశము వ్యాపకములకు కర్యామొనగల దనుకొనుడు. అట్టివిధిలో టిబెట్టుదేశయులు దేశాంతరనివాసు లగుటకు బుద్ధి ఎక్కువయినదికదా! ఇట్లుబుద్ధి ఎక్కువ

యవప్పుడు ఇతరసమయములలో దేశమునుండి కదలుటకు ఆశ్రద్ధచేయువాడు నిరోధకము లైనకొండలమునూడ దాటుచున్నారు; అనగా కొండలు మార్గనిరోధకములైనను బుద్ధి యెక్కువగుటచేత రాజమార్గమువలె మారుచున్నవి. ఇట్లే విద్యుచ్ఛక్తిలోను రెండ్రవముల మధ్య బుద్ధి యెక్కువైనచో మధ్య నిరోధకము లున్నను విద్యుత్ప్రవాహ మేర్పడును.

కొలతప్రమాణములు(Units of Measurement)

విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము బాగుగ బోధపడవలయునన్న శాఖాగతులను గొంత శ్రద్ధతో జరుపవలయును. అన్ని వస్తువులకు ప్రమాణము కలదు. ప్రమాణమువలన ఒక వస్తువు నింకొకవస్తువుతో పోల్చుటకు సదుపాయము కలుగుచున్నది. రెండుగలు లున్నవనుకొనుడు. అందులో ఏది పెద్దదైనది అంతగా వేయవచ్చును కాని స్పష్టముగా తెలియుటకు అడుగుబద్దతో వాటిని కొలిచి మొదటి గది పదిఅడుగులు, రెండవది ఇరువదిఅడుగులు ఉన్న యెడల రెండవది మొదటిదానికంటె పెద్దదని చెప్పుదుము. ఇట్లు రెంటిని పోల్చిచూచుటకు ఒక్కప్రమాణమువసరము. ప్రకృతిశాస్త్రములలో సాధారణముగ అడుగును బదులు సెంటిమీటరు అను ప్రాంతి వారిప్రమాణము నుపయోగింతురు. అట్లే త్రవనిధమైన గణనమునకును ప్రమాణ ముండవలయును. విద్యుచ్ఛక్తిమున బుద్ధికి ఆదిమప్రమాణము (Unit) వోల్ట్ అని చెప్పుదురు. దీనికి పేరు విద్యుచ్ఛక్తివేరయిన వోల్ట్ వలన కలిగినది. ప్రవాహమునకు ఆదిమప్రమాణము ఏంపియరు. విద్యుచ్ఛక్తి ఒక జలపాత్రలో ప్రవహించుచున్నప్పుడు ఉదజనిగాలి వెలువడుచుండును. నిమిషకాలములో 6.98 ఘన సెంటిమీటర్లు¹ ఉదజనిగాలి వెలువడుచో ఆజలపాత్రలో ప్రవహించు విద్యుచ్ఛక్తివాహము ఒక అంపియరు అని చెప్పబడును. ఇట్లే నిరోధమునకు కూడ ప్రమాణము కలదు. ఇందులన్ని దేనికి ఎక్కువనిరోధకశక్తి కలదో తెలిపికొనగలము. ఒకవతురపు మిల్లివా

1. ఒక అడుగుకు 30.5 సెంటిమీటర్లు. ఎత్తు ఒక సెంటిమీటరు, పొడవు ఒక సెంటిమీటరు, వెడల్పు ఒక సెంటిమీటరు గల ప్రవాహమును ఒక 'ఘన సెంటిమీటరు' ప్రవాహ వందురు.

టకు1 త్తేత్రఫలము (Area) గల రాశితీగ 60°మీటర్ల పొడుగు ఉన్నయెడల దాని నిరోధకత క్తి ఒకటిను.

ఈనిరోధకత క్తినిగురించి యింక కొంత తెలిపి కొనవలయును. తీగ పొడువైనకొలది నిది యెక్కువగుట సహజము. అడ్డకట్టు ఎక్కువ వైతనకొలదిని ప్రవాహమున కడ్డు ఎక్కువకదా. అందుచే వైరుధ్యము (నిరోధకత క్తి) తీగ పొడవునుబట్టి ఎక్కువగుచుండునని గ్రహించవలయును. ఇంతియేకాదు, ఇది తీగ అడ్డుభాగము (Cross Section) యొక్క త్తేత్రఫలమునుబట్టిహద నుండును. రెండు గండ్లనితీగ లున్నవనుకొనుడు. (విద్యుచ్ఛక్తివ్యాప్తకములయొక్క అడ్డుభాగ మెప్పుడును గుండ్లముగ నుండును.) ఒకదానివ్యాసము (అడ్డుకొలత = Diameter) ఒకమిల్లిమీటరు, రెండవదానిది రెండు మిల్లిమీటరులు. ఈతీగలు రెంటిని విద్యుద్వాహకములుగ పరియోగించుచుంటి మనుకొనుడు. రెంటిలోను ప్రవాహమును గలిగించు ఒత్తిడి సమానమే యైనచో దేనిలోనుండి విద్యుచ్ఛక్తి మిక్కిలిగులభయుగా ప్రవహింపగలదు? పోవుటకు మార్గ మెక్కువవెడల్పుగా నున్నచో ప్రజలు తొండోపతొండములుగ పోవుట కమహలముగ నుండునుకదా! అట్లే తీగలోని అడ్డుభాగము యొక్క త్తేత్రఫల మెక్కువయినచో విద్యుచ్ఛక్తి నిరోధాటముగ ప్రవహింపగలదు. ఈ వైరుధ్యము ఉపయోగించు వ్యాపకము యొక్క స్వభావగుణమును బట్టిహద ఉండును. వడిప్రవాహము కొండప్రదేశములలో యథేచ్ఛముగ పాటుచున్నను, అది పాటు ప్రదేశము ముట్లు రాగిటిమట్టికలప్రదేశమైన వడి త్తగును. అవగా భూమిస్వభావమునుబట్టిహద పాటులల ఉండును. వైరుధ్యము తీగలపొడుగు ఎక్కువయినకొలది ఎక్కువగును. తీగ అడ్డుభాగముయొక్క త్తేత్రఫల మెక్కువయినకొలది త్తగును. అది వ్యాప్తకస్వభావమునుబట్టిహద నుండును. వీటివన్నిటిని ఈక్రిందిసూత్రము స్పష్టపఱచుచున్నది:—

$$\text{వైరుధ్యము (నిరోధకత క్తి)} = \frac{\text{పొడవు} \times \text{గుణప్రమాణము. 2}}{\text{త్తేత్రఫలము.}}$$

పైసూత్రమునుబట్టి వైరుధ్యము చూపిమిద ఆధారపడియుండునని స్పష్టమగుచున్నది. చూడుము ఏవన (1) వస్తువుయొక్క పొడవు (2) వస్తువు అడ్డుభాగముయొక్క త్తేత్రఫలము (3) వస్తువుయొక్క స్వభావగుణము. ఈ విషయము స్పష్టముగ దెలియుటకై మనము రెండు వేలువేలు లోహపుముక్కలను తీసికొందము. ఆముక్కలు రెండును సమానమైన పొడవుకలది. ఆరెండుముక్కల అడ్డుభాగముయొక్క త్తేత్రఫలముగూడ సమానమే. ఇక భేద మెచ్చుట గలదు? ఆరెండుముక్కలయొక్క స్వభావ గుణమున గలదు. వేలువేలు లోహపుముక్క లగుటవలన నవి వేలువేలు స్వభావగుణములు కలది. ఈరెండును కడమరెంటిలో సమానమే యగుట వలన, ఈరెంటిపై వైరుధ్యము మనకు దెలిసినచో అది స్వభావగుణముమీద నెట్లు ఆధారపడియుండునో మనకు దెలియగలదు. ఈరెండు ముక్కలను ఒక పెంటిమీటరు పొడవును, ఒకచతురపు పెంటిమీటరు త్తేత్రఫలమును గలిగియున్నయెడల వాటిపై వైరుధ్యమే ఆయాలోహములగుణగుణ్యము తెలుపును.

అదిమగుణ ప్రమాణసూచిక

వెండి	1. 6	3 మైక్రోహీమ్
రాగి	1.67	"
బంగారము	2. 0	"
అల్యూమినియము	3. 3	"
ఇనుము	10. 0	"
మాంగనిక	46. 0	"
పొడవనము	94. 0	"

దీనివల్ల వెండి అన్నిటికన్న తక్కువ నిరోధక స్వభావము కలది యని తెలుచున్నది. కాని అది ఖరీదు కల దగుటచేత దానిరెరువారే నిరోధకత క్తి తక్కువకల

1. పదిమిల్లిమీటర్లు ఒక పెంటిమీటరు. మారు పెంటిమీటర్లు ఒకమీటరు. పొడుగు వెడల్పు సమముగా నున్న దాని త్తేత్రఫలము (Area)నకు ఎంతరము అని శేష.
2. గుణప్రమాణము అవగా వ్యాప్తకముయొక్క స్వభావగుణమును రెండుపు సంఖ్య.
3. పదిమీటల మైక్రోహీమ్లు ఒక హీమ్ అగును.

రాగిని తరుచుగ నుపయోగించుచుండుదురు. వైరుధ్యము ఎక్కువ కావలసినచోట ఖనపదార్థ మగుటచేత మాంగ నిక ఉపయోగించుదురు.

ప్రవాహము హెచ్చినచో వైరుధ్యము హెచ్చును.

ఓమ్సూత్రము

‘ఓమ్’ శాస్త్రవేత్త కనిపెట్టిన సూత్రము విద్యుచ్ఛక్తి శాస్త్రములోని కెల్ల ముఖ్యమైనది. ఈసూత్ర మిట్లు చెప్పుచున్నది:

$$\text{ప్రవాహము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{నిరోధకశక్తి}}$$

అనగా ఒత్తిడి ఎక్కువైన కొలది ప్రవాహ మెక్కువగుచుండును. వైరుధ్యము ఎక్కువైన కొలది ప్రవాహము తగ్గుచుండును. ఇది సహజమేకదా! ఈ ఓమ్సూత్రము వింతకవిధముగామాడే తప్పనవచ్చును:

$$\text{ప్రవాహము} \times \text{వైరుధ్యము} = \text{ఒత్తిడి}$$

$$\text{వైరుధ్యము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{ప్రవాహము}}$$

ఈపైసూత్రముల ననుసరించి ఏరెండు తెలిసినను మూడవది కనిపెట్టవచ్చును. ఓమ్సూత్రోదాహరణములు: ఓమ్సూత్రము బాగుగాబోధపడుటకు ఈక్రింద కొన్ని ఉదాహరణముల విచ్చేనను: (1) ఒకవిద్యుద్ద్యుతి (Electric Light) సాధారణముగ ఆవిష్కరణమునైన ఏంపి యరులో నాణవవలె కావలసియుండును. దాని వైరుధ్యము కుమారు 1820 ఓం లుండును. అట్లయిన ఆద్యుతి కొనలను ఎంత ఒత్తిడి ఉన్నచో దీపము వెలుగును? విద్యుద్ద్యుతినిగరించి మంచు చునమెక్కువగ తెలిసికొన గలదు. అది యెక్కువ వైరుధ్యముగల ఒకతీగ, దాని నుండి విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించునప్పుడు నిరోధ మెక్కువగా నుండుటచేత వేడిమి పుట్టును. ఈ వేడిమి అధిక మైనప్పుడు వెలుతురు కలుగును.

రెండవసూత్రము ప్రకారము దీనిని చేయవచ్చును.

$$\text{ప్రవాహము} = \frac{1}{6} \text{ ఏంపియరు.}$$

$$\text{వైరుధ్యము} = 1820 \text{ ఓంలు.}$$

$$\text{అందుచే } \text{ఒత్తిడి} = \frac{1}{6} \times 1820 = 220 \text{ వోల్టులు.}$$

2. ఉదా.—నుద్రాస్ సెనేట్ హౌస్ దగ్గర పెద్ద విద్యుద్ద్యుతి కలదు. దానికి కుమారు 2 ఏంపియరుల ప్రవాహము కావలసియుండును. దానివైరుధ్యము 110 ఓంలు అయినచో వెలుతురు రావలెనన్న ఎంతఒత్తిడి కావలసి ఉండును?

$$\text{ఒత్తిడి} = 2 \times 110 = 220$$

$$(\text{ప్రవాహము} \times \text{వైరుధ్యము}).$$

3. ఉదా.—తోలబొమ్మలకునబడునట్లు చేయుటకు తెరవవలె కాగదాలు పెట్టుదురుకదా. అట్లే నూతనముగ వెలసిన సివీమలోహం బొమ్మలు కనబడుటకు వీలైన దీపిక ఉండవలయును. అట్లుపయోగపడునది విశ్కలింగము. విశ్కలింగము అనగా విద్యుత్ప్రవాహ మార్గమున ఒకటిరెండు మిల్లిమీటరులుమాత్రము వ్యాపకము లేకయుండును. ఆప్రదేశముందు ఒత్తిడి ఎక్కువగుట చేత నిరోధకమైన గాలి హృషికముగ మారి ప్రవాహము నను దారి యిచ్చును. ఆవ్యాపకము లేనిభాగమున గాన్పించునదే విశ్కలింగము. ఈ విశ్కలింగమునకు కుమారు 10 ఏంపియరుల ప్రవాహము కావలయును. గాలియొక్కవైరుధ్యము 5 ఓంలైనచో విద్యుచ్ఛక్తి ఎంతఒత్తిడితో ప్రవహించవలయును?

$$\text{ఒత్తిడి} = \text{ప్రవాహము} \times \text{వైరుధ్యము.}$$

$$= 10 \times 5 = 50 \text{ వోల్టులు.}$$

4. ఉదా.—హాకెల్లెటుకి విద్యుచ్ఛక్తి అందించుటచేసిన నిర్ద్రవవిద్యుత్ప్రసరినిబట్టి వచ్చుచుండును. విద్యుత్ప్రసరియొక్కఒత్తిడి 2 వోల్టులు. దీపము వెలుగుటకు కుమారు ఏంపియరులో పదవభాగము కావలయును. అట్టిచో ఆద్యుతియొక్క వైరుధ్య మెంత?

$$\text{వైరుధ్యము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{ప్రవాహము}} = \frac{2 \times 10}{1} = 20 \text{ ఓంలు.}$$

5. ఉదా.—విద్యుచ్ఛక్తి రేయారుచేయు యంత్రకాలముండి అది ఉపయోగింపబడు స్థలమునకు 500 ల మీటర్లు. (అనగా 5 మైలు) దీనివలెయోగించు రాగితీగ యొక్క శ్రేణిస్థలము నాలుగువరులపు మిల్లిమీటర్లు అయినచో దానివైరుధ్య మెంత? విద్యుచ్ఛక్తి ఉపయోగింపబడుస్థలమున 220 వోల్టులు ఒత్తిడి కావలయును.

విద్యుత్ప్రవాహము 10 వీలీయరు లయినచో యంత్ర కాలయందు విద్యుచ్ఛక్తి ఒత్తిడి యెంత ఉండవలయును? (ఇక్కడ నిరోధకసూత్రము నుపయోగింపవలయును).

$$\frac{\text{పొడవు} \times \text{సూత్రప్రవాహసంఖ్య}}{\text{క్షేత్రఫలము}} = \text{వైరుధ్యము}$$

ఇందులో పొడవు 1000 మీటర్లు. ఎందువల్ల ననగా విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించుట కొకపరిధి కాలయందు నని తెలిపియుంటిమి. అందుచే విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రకాల నుండి ఉపయోగింపబడునట్లును ప్రవహింపవలయునంటే కనీసము చెందుతీగలైన నుండవలయును. అందుచేత ఈ లెక్కలో తీసికోవలసిన పొడవు 1000 మీటర్లు.

$$\begin{aligned} 1000 \text{ మీటర్లు} &= 100000 \text{ సెంటీమీటర్లు} \\ 4 \text{ చతురపుష్పిమీటర్లు} &= \frac{4}{100} \text{ చతురపు సెంటీమీటర్లు} \\ \text{సూత్రసంఖ్య} &= 1.67 \text{ మైక్రోపీంల.} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{వైరుధ్యము} &= \frac{100}{4} \times \frac{100000}{1} \times \frac{1.67}{1000000} \\ &= 4.175 \text{ ఓములు.} \end{aligned}$$

ఓమ్సూత్రప్రకారము తీగలనిరోధముల తగ్గిన ఒత్తిడి=వైరుధ్యము \times ప్రవాహము=4.175 \times 10=41.75 వోల్ట్లు.

అందుచే పుట్టుఫలమున నుండవలసిన ఒత్తిడి=ఉపయోగింపబడుచోట ఉండవలసిన ఒత్తిడి + తీగల నిరోధములన తగ్గిన ఒత్తిడి=41.75 + 220=261.75 వోల్ట్లు.

అంతర్నిరోధము

(Internal Resistance)

విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించుటకు విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టుచోటికి మరల వచ్చుటకు ఒక మట్టువ్యాపక మేదైన నుండవలయును. అందువలన విద్యుత్పరిధిలో విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టుటకు విద్యుత్కృత్రియము, ప్రవహించుటకు వ్యాపకమును, ఉపయోగించుట కేదైన సాధనమును ముఖ్యముగా ఉండును. విద్యుత్కృత్రియలో గంధకద్రావక ముండునని చెప్పబడినది. దాని వైరుధ్య మెక్కువ. అందువల్ల విద్యుచ్ఛక్తి కొంత అంతర్నైరుధ్యము కలనని యెఱుగవగును. ఒకపరిధిలో ఒకఓమ్ అంతర్నైరు

ధ్యమును, వ్యాపకనైరుధ్యము 2 ఓంలు, పరికరనైరుధ్యము 3 ఓంలు నున్న దనుకొనుడు. మొత్తము వైరుధ్యము 5 ఓంలు. విద్యుత్కృత్రి 12 వోల్ట్లు ఒత్తిడి యిచ్చగలతే ఉన్న దనుకొనుచో విద్యుచ్ఛక్తి ప్ర

యొక్క కొలత $\frac{12}{5}=2$ వీలీయరు లగుచున్నది. ఓమ్ సూత్రప్రకారము విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించునపుడు అంతర్నిరోధమువల్ల కొంత ఒత్తిడి తగ్గును. ఎందుకనగా ఒత్తిడి=ప్రవాహము \times వైరుధ్యముల అందువల్ల అంతర్నైరుధ్యమువల్ల తగ్గిపోవు ఒత్తిడి=2 \times 1=2 వోల్ట్లు. అందుచేత బాహ్యమునకు 12-2=10వోల్ట్లు మాత్రము ఒత్తిడి మిగులుచున్నది. అంతర్నిరోధమును చాటుటకు వినియోగింపబడుచోయొత్తిడి ప్రవాహ మెక్కువయినకొలది ఎక్కువగును. ఇట్లు విద్యుత్కృత్రి అంతరమున నుపయోగింపబడుచున్న ఒత్తిడి నిరవచయింప గురగుచున్నది. అందువలన దానిని తగ్గించుటకు ప్రయత్నింపవలయును. దానిని తగ్గించుట ఎట్లున అంతర్నిరోధమును తగ్గించుటయే.

ఎక్కువవ్యాపకశక్తిలేని గంధకద్రావకము నుపయోగపఱుచుటయే అంతర్నిరోధమునకు గారణము. విద్యుత్కృత్రిలో తుత్తునాగపురేకును, బొగ్గకణికయు సాధారణముగ గొంతవంతకే యుండును. తుత్తునాగములేనయొక్క కొనయు, బొగ్గ కణికయొక్క కొనయు గంధకద్రావకములో నుండును. విద్యుచ్ఛక్తి బాహ్యమున బొగ్గకణిక నుండి తుత్తునాగమునకు పోయి, దాని అడుగుకొన నుండి గంధకద్రావకము ద్వారా విద్యుత్కృత్రిలో పలి బొగ్గకణిక అడుగుకొనకు పోయి యివిధమున బాహ్యమునను, అంతరమునను చుట్టుచుట్టి వచ్చుచుండును. విద్యుత్కృత్రిలో బొగ్గకణిక, తుత్తునాగములు అక్షురకొనలవలనకే విద్యుత్ప్రవాహము ప్రవహించుచుండును. అంతకు దిగువభాగమున విద్యుత్ప్రవాహ ముండదు. ఇందువల్ల ఈ బొగ్గకణికయు, తుత్తునాగమును విద్యుత్కృత్రిలో అట్టుమొగుభాగమువలన నుండగూడదని కాదు. అట్లున్న ను ఉండవచ్చును. ఇక గంధకద్రావకముయొక్క వైరుధ్యమును రెగ్గించు మార్గ మిది. ఈ గంధకద్రావకము విద్యుత్కృత్రిలో నుండు నంతర్యావకము. దీని సాదవు తుత్తునాగములేకునను, బొగ్గకణికకు మధ్యనుండు భాగము. దీని అడ్డుభాగముయొక్క క్షేత్రఫలము ద్రావకములో మునిగియున్న

తుత్తువాగములేమయొక్క తేత్రఫలమే. ఇటువంటిదాని
వైరుధ్యము తగ్గవలెనన్న మాత్రప్రకారము పాడునట్లె
నను తగ్గింపవలయును, లేదా తేత్రఫలమైన హెచ్చింపవ
లెను. పాడున తగ్గించుటకు వీలులేదు కావున తేత్రఫల
మునే హెచ్చింపవలెను: అనగా పెద్దపెద్దరేఖల నుపయో
గింపవలయును. అప్పుడు అంతర్విరోధము తగ్గును. ఒత్తిడి
వర్ధముగ తగ్గిపోదు. కాని పెద్దపెద్దరేఖలగ విద్యుత్స్థితిని
ఒకచోటినుండి మరియొకచోటికి తీసికొనిపోవుట
మలభసాధ్యము కాదు.

పరిధి, (Circuit)

సమాంతర, పంక్తి యేర్పాటులు

(Parallel and Serial Circuits.)

ఇట్టి పెద్దవిద్యుత్స్థితి యుపయోగించుటపట్టుల
చిన్న 'విద్యుత్స్థితిభాండాగారము' (Battery of Cells)
నుపయోగింపవలెను. విద్యుత్స్థితిభాండాగారమున
వనేకవిద్యుత్స్థితులు లుండును. ఈ విద్యుత్స్థితులను
జేండువిధములుగ నేర్పాటు చేయవచ్చును. వాటి
వన్నిటిని ఒకపరిధియందు పంక్తిలో నుంధవచ్చును; అన
గా విద్యుత్స్థితుల బన్నిటిని ఒకపరిధియందే యుంచుట
యని యర్థము. అట్లు చేయుటకు మనము ఒకవిద్యు
త్స్థితియొక్క తుత్తువాగపు ద్రవమును, ప్రక్క నున్న
విద్యుత్స్థితియొక్క బాష్పద్రవమును తీగవలన గలుప
వలయును. ఇట్లు చేసినచో విద్యుచ్ఛక్తి ఒక విద్యుత్స్థితి
లో బయలుదేరి ప్రతియితర విద్యుత్స్థితిలోనుండి
పోవుచు తిరిగి పుట్టినచోటికి వచ్చుచుండును. వీటి
అన్నిటియందును ఒకే ప్రవాహము ప్రవహించుచుండు
ను. అందుచే దీనిని పంక్తిపరిధి అందురు. ఒకబల్లవీణ
పంక్తిగా పదిమందిబాలురు రున్నారనుకొనుడు. ఇంక
మఱి అయిదుగురు వచ్చి అబల్లవీణ కూర్చున్నచో
ఒత్తిడి యెక్కువగుచున్నదికదా. అట్లే భాండాగారము
లోనివిద్యుతుల బన్నిటిని పంక్తిగా ఒకేపరిధిలో నేర్పాటు
చేసినచో ఒత్తిడి ఎక్కువ కాగలదు. మోటారుబండ్లలో
దీపములు వెలిగించుటకు 110 వోల్టుల ఒత్తిడిగల భాండా
గారము కావలయును. ప్రతికృతియొక్క ఒత్తిడి 5 వోల్టు
లైనచో $\frac{110}{5}$ లేక 22 కృతులు ఆ భాండాగారమున
నున్నవి గ్రహింపవలెను.

ఈపేయేర్పాటుగాక విద్యుత్స్థితులను ఇంకొక
విధముగనూడ జేర్పవచ్చును. తుత్తువాగపు ద్రవముల
వన్నిటిని జంటగా కలిపినచో అది భాండాగారము
యొక్క ఋణద్రవముగా నేర్పడును. అట్లే బాష్ప
ద్రవముల వన్నిటిని గలిపినచో ధనద్రవముగా నేర్ప
డును. ఇట్టిభాండాగారమునను ఒకఋణద్రవమును, ఒక
ధనద్రవమునుమాత్రమే యుండును. ఇట్టి యేర్పాటుగల
దానిని సమాంతరవిద్యుత్స్థితిభాండాగారము అని చెప్పు
దురు. పంక్తిగా కూర్చుండక ఒకరిచెనుకనొకరు కూర్చు
న్నచో నింకను ఎంతమందివచ్చినను పంక్తిగా కూర్చుండ
నంతసేపు ఒత్తిడి ఏమాత్రము హెచ్చినేదు. ఇట్లే
సమాంతరవిద్యుత్స్థితి భాండాగారమునందును ఒత్తిడి
ఏమాత్రము హెచ్చినేదు. ఆభాండాగారముయొక్క
ఒత్తిడి ఒకవిద్యుత్స్థితిఒత్తిడికే సమానము. ఇట్టి
యేర్పాటులో ప్రవాహరాశి ఎక్కువగ నుండును. అందు
వలన ఎక్కువప్రవాహ మెచ్చుట కావలయునో అట్టి
చోట్ల సమాంతరవిద్యుత్స్థితిభాండాగార ముపయోగ
పడును.

ఇట్లే మనము విద్యుచ్ఛక్తి నుపయోగించు కొను
పరికరములనూడ పంక్తిగానైనను, లేక సమాంతరముగా
నైనను నుంధవచ్చును. ఒకానొక పరిధిలో మూడు
నిరోధకములు పంక్తిగా నేర్పాటుచేసినారను
కొనుడు. అందుచే అన్నిటియొక్క సంకలనము వాటి
యొక్క మొత్తపువైరుధ్యమునకు సరిపోవుచున్నది.
మానునిరోధకములలో మొట్టమొదటిది 10 ఓమ్ములు,
రెండది 5 ఓమ్ములు, మూడవది 15 ఓమ్ములు నైనచో
వాని మొత్తమువైరుధ్యము $5 + 10 + 15 = 30$ ఓమ్ములు.
ఇట్టిపంక్తిని 150 వోల్టుల ఒత్తిడిగల విద్యుచ్ఛక్తిపరిధిలో
చేర్చినచో వీటిగుండా $\frac{150}{30} = 5$ అంపియరుల ప్రవాహము
పాటును. ఈ ప్రవాహము అన్నినిరోధకములలోను
ఒక్కచే.

రెండవది సమాంతరపు యేర్పాటు. ఒకజతకొనల
వన్నిటినికలిపి ఒకచైపును, మరియొకజతకొనల వన్ని
టిని కలిపి మరియొకచైపునను విద్యుత్స్థితిలోని ధన
ఋణద్రవములకు వ్యాపకముద్వారా ముడిపెట్టుదురు.
ఇంతువలన నిరోధకము లెన్నికలవో అన్ని పరిధు జేర్చు

దును. కృష్ణానదిలోనుండి రెండుకాలువలు చీలుచున్నవి. నదిలోనినీరు ప్రతికాలువలోనికి సమానముగా పోదు. తక్కువనికోసము కలదానిలో నెక్కువనీరు ప్రవహించును. ఇట్లే విద్యుద్బాంధాగారపరిధిలో ౩ నికోధకములను సమాంతరముగ నేర్పించేవిధి మనుజొనుడు. అందులో నొకదానినైరుద్యము 5 ఓములు, రెండవదాని నైరుద్యము 10 ఓములు, మూడవదానిది 15 ఓములు ననుజొనుడు. ప్రైభాంధాగారము 150 వోల్ట్లబిల్డితి కల ననుజొనుడు. అప్పుడు మొదటిదుట్టులో ఓమెనూత్ర ప్రకారము $\frac{150}{5}=30$ ఏంపియరులను, రెండవదానిలో $\frac{150}{10}=15$ ఏంపియరులను, మూడవదానిలో $\frac{150}{15}=10$ ఏంపియరులను ప్రవహించును. మొత్తము 55 ఏంపియరుల ప్రవాహము వెలువడును. ఇందునుబట్టి మనము తెలిసికోవలసినదియ మొకటి కలదు. అది ఏదనః ప్రైభాంధాగారపరిధిలోని మూడనికోధకములను తీసివేసి అమాటికి బదులుగా అమాటియొక్క మొత్తపునైరుద్యమునకు సమమైన నైరుద్యముగల ఒకనికోధకమును రెట్టిది మనుజొనుడు. అప్పుడు దానినైరుద్య మేమి?

$$\frac{బిల్డితి=150}{ప్రవాహము=55} = కొంచె మించుమించు 3 ఓములు.$$

అనగా మనము ప్రైభాంధాగారమున మొదట నుంచిన ౩ నికోధకముల నైరుద్యము ౩ ఓములకు సమానమని తెలియగలదు. దీనికిని పంక్తి ఏర్పాటునకును గలవ్యత్యాసము నులభముగా గ్రహింపవలెను. పంక్తి ఏర్పాటులో ప్రవాహము 5 ఏంపియరులమాత్రమే; కాని నైరుద్యము 30 ఓములైనది.

పిటినిబట్టి పంక్తి ఏర్పాటులోకంటె సమాంతరపు టేర్పాటులో నైరుద్యము తక్కువగ నుండునని స్పష్టము కాగలదు. ఈకారణముననే విద్యుద్ద్యుతులు సమాంతరపు టేర్పాటులోనుండురు. ఈద్యుతులను పంక్తి ఏర్పాటులో గాక సమాంతరపు టేర్పాటులో నుండుటవలన గలుగు లాభ మిది. సమాంతరపు టేర్పాటులో ఎన్ని విద్యుద్ద్యుతులన్న అన్ని పరిధు లేర్పడును: పంక్తి ఏర్పాటులో అట్లు గాక పరిధి ఒక్కటే ఏర్పడును. ద్యుతులన్నియు ఒక్క టేయేర్పాటులో నుండుటవలన ద్యుతికి కావలసినప్రవా

హము ఏంపియరులో ఏడవభాగమే కాని నైరుద్యము మాత్రము ద్యుతులనుబట్టి ఊండును: ఎన్ని ద్యుతులన్న నైరుద్యముమీద అన్నిటిమొత్తము అగుచుండును. కాని ద్యుతులన్నియు వొకేపరిధిలోనుండుటవలన విద్యుత్ప్రవాహమును పుట్టించువిద్యుత్ప్రయించని ఒత్తిడి సాధారణముగ ఒకద్యుతిని వెలిగించుటకు కావలసిన $\frac{1}{7}$ ఏంపియరు ప్రవాహమును పుట్టించుట కవసరమైన 220 వోల్ట్లబిల్డితి కంటె ఎక్కువ కావలెను. ఇక సమాంతరపు టేర్పాటులో అట్లు కాదు. ఒక్కొక్క పరిధిలో ఒక్కొక్క ద్యుతియుండును. ద్యుతి ఒకటింటికి $\frac{1}{7}$ ఏంపియరు ప్రవాహముండును. అందువలన ఎన్ని సమాంతరద్యుతులుండునో అన్ని $\frac{1}{7}$ ఏంపియరుప్రవాహము లుండును. కాని ఒత్తిడి మాత్రము ఒకద్యుతిని వెలిగించుట కవసరమైన $\frac{1}{7}$ ఏంపియరుప్రవాహమును పుట్టించుటకు కావలసిన 220 వోల్ట్లబిల్డితియే చాలును.

విద్యుద్బలము (Electrical Energy)

ఇంతవఱకును విద్యుచ్ఛక్తియొక్క ఒత్తిడి, ప్రవాహము ఈరెంటినిగురించియు తెలిసికొనియున్నాము. పిటిఅన్నిటికన్నను ముఖ్యమైనది బలము. బలమనగాకార్య సాధనమున నుపయోగింపబడు శక్తి. ఒకనదిలో బరువైన ఇత్తిడిపదార్థ మొకటి పడియున్న దనుజొనుడు. దానిని కదలించుటకు ప్రవాహరాశియత్యధికముగ నుండి ఉరవడి తగ్గియున్నచో లాభము లేదు. లేక ఉరవడి అధికముగానుండి నీరు తక్కువయొప్పును అదియు ప్రయోజనము లేదు. అయిత్తిడిపదార్థము నున్నచోటినుండి కదలింపకలేనన్న ఉరవడి నీరుమాత్రం అధికముగ నుండవలెను. ఇట్లున్న నేకాని ప్రవాహము బలముగ నున్నదని చెప్పము. అట్లే విద్యుచ్ఛక్తిచేయుపని రెంటిమీద వాధారపడియున్నది. ఒత్తిడిలేని గొప్పప్రవాహముకాని, ఒత్తిడిలేని స్వల్పప్రవాహముగాని ఎక్కువబలముకలిగి యుండజాలదు. ఇట్లు రెంటిమీద వాధారపడియుండుటవల్ల విద్యుద్బలమును ఈరెంటినిమాత్రమువల్ల తెలిసికోవచ్చును.

$$బలము = బిల్డితి \times ప్రవాహము.$$

ఇట్టిబలముయొక్క ప్రమాణము వాట్ అని చెప్పదురు. వాట్ అనువత్తును రైలుబండిని గనిపెట్టిన మహా నీయుడు. ఒకానొకపరిధిలో ఒకవోల్ట్ ఒత్తిడియు, ఒక వీంపియర్ ప్రవాహము మన్ననో దానియొక్కబలము ఒక్క-వాట్. మన ముపయోగించు విద్యుద్దీపము వెలుగుటకు 220 వోల్ట్ల ఒత్తిడి ఉండవలయును. ఒక్కొక్క-దీపము $\frac{1}{7}$ వీంపియర్ ప్రవాహమును తీసికొనును. అట్టివో మన ముపయోగించుచున్న బలము $\frac{1}{7} \times 220 = 31.4$ వాట్లు. 80 వాట్లు. మనము విద్యుచ్ఛక్తిని చేయుటకుగూడ ఇంతకీ నుపయోగింపవలసియుండును. ఈపైనుక్తము నే ఇంజికవిధముగ వ్రాయవచ్చును.

ఒత్తిడి = ప్రవాహము \times వైరుధ్యము.

బలము = ఒత్తిడి \times ప్రవాహము.

ఇందులో ఒత్తిడికి బదులుగ పైనుక్తము నుపయోగించిన నది యిట్లును.

బలము = ప్రవాహము \times ప్రవాహము \times వైరుధ్యము
= ప్రవాహము² \times వైరుధ్యము. [ము.

అనగా వీపరిధిలోనైన నుపయోగింపబడు విద్యుద్బలమును తెలిసికొనవలయునన్న ప్రవాహము, వైరుధ్యము తెలిసిన చాలును.

ఒకగంటకాలములో ఉపయోగించిన చేయివాట్ల విద్యుద్బలమును ఆర్థికప్రమాణ మందురు. దీనినిబట్టి విద్యుద్బలమునకు విలువ కట్టుచుందురు.

55 హానుల బరువురాయిని 10 అడుగులఎత్తు ఎత్తినవో మనము చేసినపని $55 \times 10 = 550$ హాను అడుగులు. ఇది పనికి ప్రమాణము. ఇట్టి 550 హాను అడుగులపని ఒకసెకనుకాలములో చేసినవో అట్లు చేసినకీని అశ్వశక్తి (Horse Power) అందురు. విద్యుచ్ఛక్తిని, మిగిలిన శక్తిరూపములకును భేదము లేదని చెప్పియున్నాము. ఒకఅశ్వశక్తి 746 వాట్లకు సరిసమానము.

1. ఉదా. — చెన్న పట్టణములోని ఒక బంగారాయందు 5 విద్యుద్దీపములు కలవు. అవి ప్రతిదినము 7 మొదలు 10 వఱకు వెలుగుచుండును. దీపము ఒక్కొక్కటి 80 వాట్లబలమును తీసికొనును. ఆర్థికప్రమాణము 8 అజలైవనో ఆబంగారాయినాగులు వెలుగు విద్యుద్దీపార్థ మెంతసామ్యు చెల్లింపవలెను?

దీపములలో నుపయోగించుబలము $5 \times 80 = 400$ వాట్లు.

తెలిసిన గంటలు $8 \times 80 = 90$.

ఆర్థికప్రమాణములు = $\frac{150 \times 90}{1000} = 13.5$

చెల్లించవలసినసామ్యు = $13.5 \times \frac{8}{16} =$ రూ 6-12-0.

స్వ ర్భ ం గ ము

మొసలికంటి హనుమంతరావు గారు

మనుజుఁ డవిధేయుడై మును

వినిసిద్ధ మహిజఫలము వినియోగింపఁ
మనకు బహుగుజలు మృత్యును
బనుఁజిన విధంబుఁ దెలియఁ బలికెడఁ దల్లి.

ఏవం విధమృత నిరవ

ద్యావాసము నేటిదాఁక నంబరకుసుమం

బై వరలదె మఱి సాధ్యము

గానింపకయున్న నరశిఖామణి తల్లి.

ఘనభువనోత్పాదన కథ

తనజనులకుఁదోలుతఁ బలుకుఁదద్వ)జమణికిఁ
జనవిరహిత 'రమ్యారబు
సినియాధరశిఖరములను' జెప్పవె తల్లి.

సియనావనీ ధరోఽరి

నియతస్థలముననో దేవనిలయోసాంత

ప్రయతశిలాతీరముననో

ప్రియమారఁ జరించు జనని విద్యారమణి.

పద్యమున గద్యమున మును
నుద్యమ మొనరింపనట్టి యుత్కృష్ట చరి
త్రోద్యోగమునకుఁ జొచ్చెద
నుద్యదయోనియను గన్న నున్న తఫణితిఁ.
కరుణింపవె విమలమనో
పరనిలయైక ప్రతోమ! ప్రకృతింవిహగ
స్ఫురణను గరుడావరణముఁ
బజ్జి పొదుగు తొంటిప్రోడ! భవ్యాత్మననుఁ.
పరమేశ్వర సంకల్పము
లరయ ననింద్యములు నరుల కనిరూఢముగా
విరచించెద నజ్ఞానముఁ
బజ్జవగదే పెనువగదవె భావోన్నయముఁ.
నిగ్రహ ముండిన సర్గ
శ్రీగ్రథితులుగాఁ దనర్చువృద్ధుల దైవా
నుగ్రహము సౌఖ్యములు పో
వ్యస్థులఁగావించె నెద్ది స్వర్నిరయజ్ఞ.
కదియం దగుదని బలములు
పొదలం దివి బొదివి దైవమును నాతఁడు పో
నదమఁగఁబడు కాలాహియె
ముదునలిఁ బ్రేరేచెమదినిమునుకొనుపగచేఁ.
తలక్రిందుగ విక్లబమున
జ్వలితుండై గూలఁ దన్నఁ బాపప్రహిలో
ఖలుని జగత్పతిఁ దలకొను
పలువనిఁ బటుపాశనిశితవహ్నులఁ గుండఁ.
మనమానమునను దొమ్మిది
దినముల నలజలధిఁ దేలె దితవిజయేచ్ఛ
గన నశుభులైన సహచర
జనములతో నమఁకు డయ్యు సంభ్రమపరుడై.
ఈవిధి వీని నితోధిక
దైవాగ్రహపాత్రునిగను దగ నేర్పఱిచెం
గావునఁ బోయినసౌఖ్యము [గుఁ.
పోవనివెత దలఁచుకొనుచుఁ బారి త్సభితుఁ డ

దీనములై దుఃఖమున క
ధీనములై హృద్యధాప్రదీపంబులు నై
గాననిగర్వములై మఱి
మానని ద్వేషంబులైన మలి నేతూణముల్.
కలయంగ నెఱపి దితలను
దిలకింపఁగ దేవమాన దీర్ఘంబుగఁ ద
తలుఁ డంతఁ గాంచె దుఃఖా
ఖి కలిత పరిస్థితి నిరర్థకము భీకరముఁ.
చండశిఖావృతమగు శిఖ
కుండికవలె నొప్పు ఘోరకూపము గదె వాఁ
డుండినయెడ తత్కిలా
దండ మకట! తిమిరవిహిత తను తేజమగుఁ.
పరగఁ దమోముద్రితమై
కొఱవోయినకాంతి దుఃఖఘూర్ణితతటముఁ
పరికింపఁజేసి మానన
మెరియించుట కాని సౌఖ్యమెనయింప దటఁ.
హృచ్చాంతియు విక్రాంతియు
నచ్చటలేవాన సహజ మది పొడమదు బా
ధోచ్చయము పొదు విమవదు
చిచ్చు తఱుగకుండ మండు చెడు గాంధకమై.
తన తేజమునకు వెలిగా
మనభూవ్యాసమును మించి మఱి సగ మెడగాఁ
జను దట్టపుఁ జీకటిచెఱ
నునిచెను సత్యస్వరూపుఁ డొగి విప్లవులఁ.
ఇది యేడ నాకలోకం
బదియేడఁ గటా! మహానలాసారములో
నదవదపడువారలె తన
పదగులు నరకమున నెందుఁ బరికించునెడఁ.
కుటిలతఁ జటులతఁ దనయం
తటివాఁడు దురంతతాపతప్తుఁ డగుచుఁ జెం
గటఁ దోచె వాఁడె బెలిజిలు
పటునామంబునఁ జెలంగెఁ బాలావనిలోఁ.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము-ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధి

సందూరి బంగారయ్య గారు

(చినుకటిసంచిక తరువాయి)

ఇట్టి Comparative study of literature

అందునున్న ముగ్ధులకు సంస్కృతాంగ సారస్వతపతనముచలన ఆంధ్రులకు కాశ్యేతిలాభము కలుగనున్నది. వీరేశలింగముపంతులుగారి జననమునకు పూర్వము మనవాణి సంస్కృతే భారతీయోదీబో పెరిగినది. మనకున్న యుత్తమకావ్యములు, భారతభాగవతములు రెండుమహాదేవ్యానవరప్రసాదములచే పలువురతాత్పర్యము. కాని కొందరు విలుధాగ్రేసరు లీరెండుగ్రంథములు పేరుననుమాత్రము భాషాంతరీకరములు కాని నిజమునకు స్వతంత్రగ్రంథములే యని చెప్పుచున్నారు.

ఇది యెంతవఱకు సత్యమో ఆంగ్లేయవిమర్శనా పద్ధతుల బోధించిన యువకుల తీక్షణతలను సంస్కృత సాహిత్యముపై ప్రబలించినప్పుడు తేలగలదు.

ఇది నిజమయినను, కావ్యము తెనుగుగ్రంథములను మార్కలలో బోల్చి చదువుట మనవిధానకత్పర్యము. ఇంగ్లీషు భాషాసంపర్కము కొన్నియెడల మనకు సంస్కృతసంపర్కముకంటెను హెచ్చులింపగలది. ఎంతజాతీయతప్రబలినను ఇతియలలో మంచినదియు లున్నప్పుడు స్వీకరింపకుండుట జాతి కవర్ణదానకమయినట్లే ఇతరసారస్వతములో విశేషములు గ్రహింపకుండుట సారస్వతాభివృద్ధికి పెద్దయవరోధము. మనవచనరచన చాలవఱకాంగ సారస్వతసంపర్కమున పంపించినదే. మనవలయు ఇంగ్లీషువారి వలయును జదువుటవలన బయలుదెరిగినవే. మనవాటకములుమాడ కొంతవఱకు సంస్కృతసంపర్కముచే జనించినచైవము, చాలవఱకు పేష్చియరులన బాగుపడినవే. ఇంకను మన మింగ్లీషుమండి పొందవలసినలాభము లంతరింపలేదు. మనలో విమర్శన మనునది మృగ్యము. వారిలో నొక్కొక్కవిమర్శకుడు తనతీవ్రియనంతకు ధారపోసి యొకమహావిమర్శ

తన లోకమునకు వ్యక్తీకరించుచు వచ్చెను. మన కిలువేల్పులగు తిక్కనబోతనలనుగూర్చి యేమూలములనో వ్రాసినవ్యాసములు తప్ప, ఒక్కవిమర్శనగ్రంథమైనను లేదే. ఆంగ్లేయులు బోధనవిధానములను, వచనరచనాపద్ధతులనుమాడ మనము విమర్శనబుద్ధితో పరిశీలించి, వలయుమార్పులతో జాతీయతకు భంగము లేకుండ గ్రహింపవలసియున్నది. అందువలన నీరెండువాఙ్మయములు తెనుగువాఙ్మయపతనమునకు పైకోడులుగ నుండుట మంచిదని నాకు తోచినది. ఇంకను వలసినవో, గునాభావము లేనివో, యహావిమర్శిటీవారు కొండలు యువకులను బంగారీ మున్నగు ఇతర హిందూదేశీయభావలను, జర్మను ప్రేమించి మున్నగు విదేశీయభావలను మాడ బాగుగ పఠించునట్లు చేయవచ్చును.

బోధనాక్రమము

ప్రస్తుతబోధనపద్ధతులు మారనిదే ఎంతయు లైదుగ్రంథములను పఠనయోగ్యములుగా నిర్ణయించినను లాభము లేదు. సర్వరఘుపతి వేంకటాచార్యులు నాయుడుగారు పేష్చియరుపాతము చెప్పుచున్నప్పుడు చాల ఆసేరీజనకముగను, సారీకృతవరే నానందదాయకముగను నుండెడిట! ఇంకమిందియొద్ద జనువుకొంటినికాని యానందదాయకముగీ బాతములు చెప్పువారు నా కొక్కరును కావరా లేదు. అంతయు లైదుపద్ధతిని గాకపొయినమానిరి, సాధారణముగా నందరు నింగ్లీషుసాహిత్యమును బోధించునట్లు సంసారపక్షస్థావరస్యగ్రహణమైన మనవారిబోధపలలో గానరాదే! పానుగంటి నగనంహారావుపంతులుగారు చెప్పినట్లు "తెనుగుపాతమనిన" బాలరత్న "ప్రవీణమాత్ర" వరే గానించుచున్నది. కేవలము ప్రాచీనపండితులయందు నాకు నమ్మకము చెడినది. ఎవరో యొకరి

ద్రుగ సారస్వతగ్రహణీలు గున్నవ మొత్తముమీద తెనుగు బోధించు పండితులకు విమర్శనసామర్థ్యము తక్కువ. ఇంచుమించుగా ప్రాచీన తెనుగుపండితు లందఱును క్రొత్త పోకడలన్న కోపము. ప్రాత జేదైనను పథ్యాహారమే.

ఆధునికు లయినవారికావ్యములు పకనార్థము లుగ జేయబడినపుడు వారందఱు సమకాలికులగుటచే పండితు లాగ్రంథములలోని తప్పులుమూత్రమేవెడలి గ్రంథ కర్తకు కపిలేరునట్లుగా దిట్టుచుందురు. వీరేశలింగముగారి మఱియు నప్పనివారు ఆయనగ్రంథ మేది వచ్చినను ఏదిసంధిలో నెవపెట్టుకొని గోత్రనామములతో సహా వారిపూర్వుల నందఱిని దిట్టుచుందురు. అంతేకాని వ్యక్తులపాఠ తమ బోక, ఉన్నదన్నట్లుగా కావ్యమును గ్రహించి "దీనిలో నిది మంచి- ఇది చెడ్డ" యని బోధించు నిష్పాక్షికస్వభావు లెవరైన మన యింగ్లీషుజువుకొనినవారిలో నున్నార కాని తుదకే తెనుగుపండితు డొక్కఁడును వాడుగానరా లేదు.

పోనిందు; ఆధునికులపై కోపపదముకు వారి కేవల నకారణము లుండవచ్చును. పూర్వగ్రంథములు బోధించు నప్పుడైన సారస్వతగ్రహణబుద్ధితో నుపన్యసించురా యనిన నదియును మృగ్యమే. పాండిత్యమునగానే మనవారికి విపరీతాభిప్రాయము లున్నవి. నిలచుండినపాటున అమరని ఘంటువు నప్పతెప్పగలవా దెవడో వాడు మనపండితుడు. ప్రతి తెనుగుపండితుడు తాను చదివినగ్రంథముల నాపితామ మనయెదుట భారజైచి, యేదైన సందేశామతిర్చుకొనబోగా "నిన్న గాకమొన్న కన్నులు తెరిచిన నీకేమి తెలియును? నీ కక్షరములైనను రా" వని కసరికొట్టునే విద్యార్థులయెడల పామధూరి చూపువా రరుదుగా నున్నారు.

మనవారు వ్యాకరణదాసులు. భారతమంతటి యుత్తమగ్రంథమును బోధించుచున్నపుడైన బీభీషమునకు సారస్వతమునకు గలసంబంధమునుగూర్చి కానియున్నతా దర్శకులనుగూర్చికానియుత్తమపాత్రోన్మీలనమునుగూర్చికాని తలపెట్టినను తలపెట్టుక, వ్యాకరణని శేషములను గూర్చి ముగ్గుటించి పాండిత్యపకర్షణము జేసికొందురు. క్రీడాభిరామ మగుపాపాత్యగోష్ఠీసందర్శమున వ్యాకరణ విషయములను దీసికొనినవచ్చుట వైవాహికమంగారోచిత్య

నమునకు క్రొత్త బాహ్యముని లిలుచుటవంటిది. ప్రేతకళ లేమనానిని జూడగనే బాలురు జరిపిసిగొందురు. అప్పుడే మొదటిపూరములో చేరి యానందవాచకమును చేతబట్టిన పాలబుగ్గులుగల పసిబాలురచేతగూడ "దుమువులు ప్రభ మావిధిక్రి, దుమువులు ప్రభమావిధిక్రి" యని వ్యాకరణమును బండగ వల్లజేయించురు. బాలురతమకు విషయ మవగావానము కాకపోయినను మాన్యుటగారు కొట్టెదలేమో యనుభయముతో బట్టేపట్టుకొని పోయెదరు. బాలభయంకర యలసిట్టియేమాధ్యాయులచేతులలో బడినవారికి తెనుగుభాషలో నభిరుచి కచ్చువిన నెక్కడనుండి వచ్చును? ఇంటరుమీడియటువరకు తెనుగు జువుకొనినవారుమాడ తెనుగుకావ్యములను జువువునున్నప్పుడు సారస్వతగ్రహణమునది యొకటి యున్నదని గుర్తింపనే గుర్తింపరు.

స్వతంత్రబుద్ధిని నునపండితులు సహించును. ప్రాచీన కవులనుగూర్చి చాలక మెదకననుమహారాధము. "తిక్కననుగూర్చి తప్పు పట్టుటన విడంతువాడు" అని నిరసించి వైరురు. తప్పులైనవచ్చు దెవరివైనను తప్పులే కానా యను సహనబుద్ధి వారికి లేదు. గ్రంథప్రాకృత్యనిర్ణయమున ప్రాచీనతయే ప్రధానాంశము. తిక్కనకంటె పూర్వుడుగావున నన్నయ తిక్కనకంటె గొప్పవాడు. పోతనకంటె పూర్వుడుగావున తిక్కన పోతనకంటె గొప్పవాడు. అంతేకాని వేరువేరుగ రీపికొని పేరియవురికి ఏయే విషయములలో తారతమ్య మున్నదని పరిశీలించినవారి సంఖ్య మిక్కిలితక్కువ. అందులననే యుత్తమకవులను, అధమకవులను గూడ కట్టగట్టి యొకచేరగతిలో గూర్చుండెట్టి మనవా రూరగించురు. ఈవర్జితవర్జణాభిప్రాయదాన్యము పోవుముట నాంగ్రసారస్వతమునకు మదివములు రానేరవు.

విద్యార్థులను బండగా ఇల్లెవేయకునక, కావ్యరసమును గోరుముట్టుగా దెట్టి నోరూరింపగల యుపాధ్యాయులు మన కిప్పుడు గానలయును. "విన్నపి చెప్పినదే నేన"మని మార్పుండక బుద్ధిసూక్ష్మతకు, స్వతంత్ర లోచనకు ప్రోత్సాహమిచ్చుచు, తీరికమునకు, సారస్వతమునకు సామరస్యమును గల్పించి చెప్పకొలు సుపాధ్యాయులు మన కిప్పుడు గానలయును. అప్పుడే తిక్కనాదులు కావ్యములపై ప్రకృష్టములగు విమర్శనములు బయలు

వెడలి యాంధ్రుల కావ్యవిశ్వాసైర్భవము నాంధ్రులు సంపూర్ణముగా గ్రహింపగలుగుదురు.

ఈగ్రహించిన భావములను చారు కావ్యరసరూప మీయవలె వచ్చును, లేక వీరినిబట్టి నూతనగ్రంథములు వ్రాయవలె వచ్చును, వచనరచనాదక్షత యావశ్యకము. ఆంధ్రులన విద్యార్థులను నవీనవర్తకుల ననుసరించి వచన రచన నేర్పుటకూడ విద్యాలయమువారి విధుక్తకర్తవ్యము.

వచనరచన

ఆంగ్లేయభాషలోని వచనగ్రంథములను మేలి జూచినను మనసారస్వతమునకు దృష్టి నిరడ్చినప్పు డొక్కనిట్టూర్పు వివచనపరివేషమును, ఆగ్రంథములనున్న భావాన్నత్యము, స్వరూపసౌష్ఠ్యము, శైలికాధుర్యము మనలో నెక్కడ నున్నవి? చిన్నవ్యాసము మొదలకొని పెద్ద భారతమువరకు గ్రంథములును దీనికది యంతముతో పోరముగ నుండును! వారిశైలివైవిధ్యము మనవారి నెక్కువ నున్నది? కాల్పలు శైలి అగ్నిబ్యాలులవలె తీవ్ర ముగ నుండును. రక్తిమనశైలి పూవులతోటవలె పలంకార భూషితము. గోల్లనిమ్మశైలి చంద్రజ్యోత్స్నవలె చల్లగ నుండును. రవీంద్రుని వచనశైలి కవిత్వానిగుంఠనము. గాంధీ శైలి బ్రహ్మచర్యస్థిని యగు ఋషిపత్ని. ఇట్లొకటి రెండు కావు: వారిలో రచయిత రెండవదియున్నాలో యందర కన్నిశైలులు నున్నట్లు తోచును. ఒక్క శైలి విషయముననే కాక వీరివిషయము ఇత్తుకొనినను వా రెంత గాఢముగ నాలోచించెదరు! ఎంత గంభీరముగ, ఎంత సర్వాంగసుందరముగ నుపన్యసించెదరు!

ఇట్లెని మనభాషలో బయలువెడలుచున్న చిన్న కథలను జూచినను, సాహిత్యవ్యాసములను జూచినను మనము తలచుచుకొనవలసియుండును. మనలో సహజ పండితుల సంఖ్య యత్యధిక మైపోయినది. బి. యె. తర గతి పాఠ్యసగునంతయును తెనుగుగ్రంథమును కేత బట్టకే తట్టదు. ఒకానొకసాయంకాలము సిగరెట్టు కాల్చుకొ నుచు పికారబోయి యొకచిన్న Short Story నాలో చించి వచ్చును. మనకు భావమే ముఖ్యము కాని భాష ప్రధానము కాదుగా! అందువలన గ్రామ్యగ్రామ్యులిభే దమును వదలిపెట్టి, యాచిత్యాదికావ్యగూఢముల నన్ని

టిని వదలిపెట్టి, సర్వసంగపరిత్యాగపై గ్రంథములు, నవ లలు రచించెదరు. ఈనెలలో నొకేకేరగ్రాఫులో నొక వాక్యము కొత్తైరచెట్టుమగూర్చి, మరియొక వాక్యము కోమటియకాయముమగూర్చి, యింకొకటి కోయనాండ్ర జీవితముమగూర్చి యుండును. ఈవాక్యములు వేసి కవే వ్యక్తి స్వారితోర్వమును నాటించు, ఒకదానికొకటి యతు కుకొనవలెనడ నీరసముగ నిలుచుండిపోవును.

మన కీమనోదారిద్యము ముఖ్యముగ రెండుకారణ ములవలన జనించుచున్నది. మన కింకను ఒకమూల భూమి మీద పొదముపెట్టుకుండగనే గ్రంథరచనము చేయవలె నన్నయుఖలాటముమొందు. అందువలన ప్రాచీనగ్రంథ ములను దరికి రానీయము. వానితోనున్న శైలియాన్న త్యము గ్రహింపవక్కరలేదు. మనకు ప్రకృతియే ప్రతి లాభారముగదా! ఇంక మన మన్న యాలోచనములపై నను సరిగా శీర్షముచేసికొని వ్యాసమున కొక స్వరూప స్థాపనము నిచ్చునంతవైనను మనము తాళ జాలము. ఎందు వలన? తుల్యపుగ నాచీకము దిగజూతునేమో యని భయ ము. మనవా రిదివికల్పనమాధులను విడిచిరానంతయును తెనుగువర్ణవచన భాగుపడదు.

రెండవది, తెనుగువచనరచన బోధించుపద్ధతులు బా గులేవు. నేరగా వ్యాసమునిన నేమో తెలిసి, శైలికి వలసి నశాలభ్యము, తిగి, చాతీయభిమితభాషావిరచనము, ధారా శీత మున్నగు సూత్రములను నుత్తేసి బోధించువారు చాల తక్కువ. విషయసంతోషము అడయల్లికగా నుండవలెనని యు, అలలవలె నొకవాక్యమునుండి యింకొకవాక్యము బయలుదేర వలెననియు, అన్నిటికి విశ్యమండవలెన నియు తెలిసి వ్యాసవచన బోధించువా రెలికుండి యు న్నాదు? వ్యాసము వ్రాసినచో అందులోనున్న “బండిరా ల”ను, “అరకుప్పలను”, “ఁబు” (కోకంబు) లను లెక్క పెట్టుకొని మార్పుల నిచ్చువారుకూడ కలరు. అందువలన నీకమందు నవీన బోధనాపద్ధతులలో కృతార్థులు కాని వారిని తెనుగు బోధించుచుపాఠాధ్యాయులుగా నియమింప రాదని యొకతీర్మానమును లెట్టిన భాగుండును.

ఈసందర్భమున మనవిద్యార్థులను ఇంగ్లీషులో శైలికి కేర్యుడైన స్విట్సు, గోల్డు స్మిత్తు, గాంధీయున్నగు వారిగ్రంథములను భాగుగ పఠించునట్లుచేయవలెను. అందు

వలన తైలివడక యెట్లుండునో, విషయము తెల్లు సంపూర్ణముగ జీర్ణముచేసికొనచే కాశ్చిత్తుమీద కలమునెట్లు రాదో కొంతవలన గోచరించును.

కాని అంతమాత్రము సరిపోదు. ఇంగ్లీషు వరువు కొన్న మనవారికి వచోధారాశత తక్కువ. దివిధాభిప్రాయవైఖరులను (Shades of Thought) తెనుగులో చిత్రించుట కష్టమని మనవారి యభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయముతో దీపచర్మగ్రంథములను,కాబులునుపూడ ఇంగ్లీషువననే వ్రాయించువారు. ఇందు కొంతపెత్తమున్నది. ఇంగ్లీషుభాషాసాంగత్యము గాఢముగ సాగుటవలన మన యభిప్రాయములే ఇంగ్లీషులో పుట్టి, వానిని తెనుగులోనికి తర్జుమాచేసికొనుటయిన యగత్యమునచ్చినది. వీరేశలింగముపంతులుగారింతటివాడు “వాప్రియమైన అయ్యా! (My dear sir), దయనీయుడనైన మీ సోదరుడను (I am your pitiable brother)అని యావిధమునఇంగ్లీషుబంధుకట్టువాక్యములు వ్రాయననిపించినది. మనరచనలలో తెల్లును కొంతవలన విదేశీసాంప్రదాయము చూరకండనుండదు. మఱియు మనభాషలో లేని “ఇంజక్షన్”మున్నగువాస్త్రగ్రంభంధములకు పారీభాషికపదముల వెరవు తెచ్చుకొనుటలో మనము సందేహింపవలసినపనిలేదు.అభివృద్ధిచెందిన యేభాషయైనను నీక్రమము నవలంబించినచే. కాని మనభాషలో నున్న సామగ్రి చాలకపుట్టి ఇతరభాషలకు పోవచ్చునుకాని యాతరక పోవుట ధర్మముకాదు. వచోధారాశతము మనపూర్వగ్రంథములు;మఖ్యము గ భారతము చాల తోడ్పడగలదు. ఉత్తముతైలిరచయిత యనదగిన వీరేశలింగముపంతులుగారికయిన నొక్కొక్కభారతవచనమునకున్న అతిమామమ లేజము పట్టుపడినదికాదు. అదిగాక భారతము ఆర్థగౌరవప్రధానముగు మహాగ్రంథము కావున అందులేనియభిప్రాయ వైఖరులను. కావున వాక్యద్వియలవరచుకొనదలచువారికిది గర్భస్థానము వాక్రమింపదగినది. ఆధునికులకు వీరేశలింగముపంతులు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహుగారు రచించినగ్రంథములు ఐదివిశేషము, సామగంటి నరసింహారావు శంకుభాగారు రచించిన గ్రంథములు చదివినను మంచి వాగ్దారాశత యలవడును. ఈభూమి యాచర్యములకు బాగుగకరిక్షించి,నానిలోపములను దిద్ది,అభివహంగ్ల గ్రంథములనుపూడ పశించి వానిగు

ములనుగ్రహించి, ఈకొండెంటినదము లేమన్న క్రిత్యములను విడిచిపెట్టికే లేజోవంతమును, సజీవమునగు నూతన కైలి నిర్మాణమునకు గడంగు భాషాచక్రవర్తులకు ఆద్రవి క్షయిద్వాలయము పుట్టినిల్లు కావలసియున్నది!

పరీక్షలు (Question Papers)

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము తెనుగుపేపర్లను కాచినవారి కొక్క-విషయము నువ్వక్తము కాగలదు. ఇంబరుయిడియలుపేపరేకానిండు,దియేపేపరేకానిండు విద్యార్థిపేపరే కానిండు,ఏదియాచితము అందుపరీక్షకుని “దురాశ”వారికి నువ్వక్తము కాగలదు. వామనమూర్తి మూడుపదములతో త్రిలోకము లాక్రమించినట్లు సారస్వతమువంతను గూర్చి యొక్కప్రశ్నలో, నొక్కభాగములో నడిగిచేయవలెననివారిమాట. తొమ్మిదిపెద్దప్రశ్నలున్న పేపరులో ఒక్కొక్కవానికి పది అ, ఇ, ఉ (a,b,c) లను తేర్చి,అయలో నొకభాగమున, “రామరాజగుమా శ్రీనాథ తెనాలిరామకృష్ణ ధర్మబుల కావ్యములనుగూర్చి సంక్షేపముగా వ్రాయునది” అని ప్రశ్నించిరి. ఇట్టియుధాహరణముల నెన్నిటివైన నీయవచ్చును.

పరీక్షకు జేమాత్రము వ్రాసినను తృప్తిపడి మార్కులనిచ్చు అప్యసంతోషియే కావచ్చును. కాని ప్రశ్నయెంత దూరమువరకు పోవుచున్నదో తాను గుర్తించియుండ నక్కరలేదా? ప్రశ్ననిచ్చునప్పు “డిక్టేషనుండి యింతవలన సహధాన”మని నిర్ణయించుకొని మఱియు ప్రశ్ననీయ నక్కరలేదా? అత్యధామవలె నస్త్రోఫపంహారము తెలియకుండ వస్త్రములను ప్రయోగించు పరీక్షకులవలన నేమిప్రయోజనము? ప్రశ్నకుసహధాన మేమి వ్రాసినను, ప్రశ్నయెంతదూరమువలన పోవుచున్నదో యలోచించుట, తా నీయబోవుసహధానమువంతను నూటిగప్రశ్నమున కన్వయించునట్లు త్రిపుకొనుట-వీడిలోనే విద్యార్థి తెలివితేట తెక్కుడుగ బయలుపడనని పరీక్షకుల గ్రహింపవలసియున్నది. గ్రుక్కగ్రెప్పుకొన నీయకుండ అంతనుండికవులనుగూర్చి నిమిషములో వ్రాయుచున్న వో విపులముగ విద్యార్థి యెవరినిగూర్చి వ్రాయగలదో విపులముగ వ్రాయక మాత్రచనకు గడంగినచో విద్యార్థి

తనసొంతముగ చెప్పిచుదానిని గ్రహించి వ్రాయుచు వ్వాడో, బహువచనమున ప్రమాదముగా గైకొని వ్రాయుచున్నాడో ఎట్లు తెలియగలదు?

భారతము

భారతామృతమును గ్రోలనియాండ్రుడెప్పుడును ఆంధ్రసాహిత్య శబ్దభద్రుడుగా నేరడు. ఆంధ్రభాష కళాప్రపంచమునకు మూడుకోహినురుజులును దాన ముచేసి యున్నది. అందు మొదటిది అజంతాగుహలయ ములు. దీనియపురూప లావణ్యములను గ్రహించి ప్రాచ్యప్రతీత్యఖండము లేక ముఖముగ నారాధించు చున్నది. రెండవది త్యాగరాజగీతములు. వీని నాంధ్ర భాష తెలియని తమిళులు, మళయాళీలుకూడ నిత్యపారాయణముచేసికొనుచు శిరసావహించుచున్నారు. తృతీయము, మహాత్మమయనగు ఆంధ్ర మహాభారతమునందలి యమృతసంగీతము నింకను ఆంధ్రులే యాలకింపలేదు. కాని భిక్షువు లేదు: ఆంధ్రద్రావిడుగ నిలిచి, తనదివ్య కళాపరిణామచే విశ్వమునంతను విభాంతముగా జేసి విశేషములందును మంగళహారతు లందుకొన గలకే జగన్మోహినీయగు నాంధ్రమహాభారతమునకు లేకపోలేదు. గ్రహగతులైన చలనమున్నది కాని యాంధ్రభారతవాణి విరావమునకుమాత్రము చలనములేదు. విరామములేదు. అది సత్యముతో తుల్యముగ శాశ్వతమైనది. ప్రపంచరావముతో తుల్యముగ బలితమైనది.

ఆంధ్రమహాభారతము మనవారంద రనుకొనునట్లుగ సంస్కృతమునకు భాషాంతరీకరణముకాదని బహు భాషాకోవిదులును, విశేషించి యుత్తమరసగ్రహణపారిణులు నగు శ్రీయుత కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులు గారు తెలియిచ్చియున్నారు. హిందూదేశీచరిత్రమును వ్రాయుచు కాలిదాసాదులునుగూర్చి ముచ్చటించు సందర్భమున నాంధ్రకవులలో తిక్కనమోగినిగూర్చి “జగత్తున మఱియొకనియు నిన్నినియమముల బాటించుచు నింతవత్సరము నిట్టిగ్రంథమును వ్రాయలే దని చెప్పినను చెప్పనచ్చును” అనియు, ఉభయభారతములను దగ్గరనుంచుకొని కేవలకథాగోహరుకూపాలపరత్వముతోగాక ఇంగ్లీషు

వారు పేర్చియునును, నిల్చునును పరిచయమునట్లుగ పరిచయముచే విమర్శకుల కాంధ్రమహాభారతము యొక్క నిజమైనవైభవము గోచరించుననియు వారుతెలియిచ్చిరి. అట్లుని సంస్కృత మహాభారతమును వారు కొంచె పరుపలేదు. “ఇతిహాసముగను, కావ్యముగను దానినిసరిగొప్పదని మే మెఱుంగకపోలేదు. కాని సంస్కృతమహాభారతము బంగారపుముద్దవంటిది. తెనుగు మహాభారత మందునుండి తనకు గావలసిన బంగారము వెత్తికొని స్వర్ణ కాగుని బుద్ధిచైత్రవముచే జేయఁబడిన శువర్ణ కమలమువంటిది. ఈయుద్ధయభారతములను బరిశీలించి స్వర్ణ కాగుని బుద్ధిచైత్రవమును వెల్లడించుటయే మాయాద్వైత్యము” అనిను డివిరి. ఇంగ్లీషులో పేర్చినవారు, నిల్చును మున్నగుకవులతోను, సంస్కృతమున వ్యాస వాల్మీకి కాలిదాసాదులతోను చెలిమిచేసినవైన యాచరిత్రకారుని వాక్యము లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుకొనవలసినభార మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయముపై నున్నది. సంస్కృతభాషాజ్ఞానము లేనివారైనను రసాస్వాదనచణులకు ఆంధ్రభారతమహాత్మ్యము గోచరింపకపోదు. ఒకభాషలోనున్న కావ్యములోని దివ్య లేజును నింకొక భాషలోనికి తర్జుమాచేయుట కెన్నడును పిలువదనియు, ఒకచేత నట్లేన్నదైన జరిగినను ఆ మొదటికనిచే కావ్యమునునిర్మింపించిన యాద్యతక్తియే ఈద్వితీయకవినిగూడ ఆవహించియందొక తప్పననియు కావ్యరసగ్రహణీలుతకు చెప్పవలసినపదవి లేదు. అనతారయూర్తయనదనిన రిక్కవని దివ్య లేజు మారాధనతత్పరులగు నాంధ్రులెల్ల నవ్యదర్శన మిచ్చుచున్నది.

ఇంటింటి నీయాంధ్రభారతవాణివిరామము నవనవానందధరితమై మార్మమోగవలయును. ఆంధ్రకుమారులంతయుప్రాచీనుల పురాణకళావైభవముతో ప్రతీచ్యుల నవనకళావిలాసమును వియ్యమందించి నూత్న సృష్టి గడంగవలెను. వేరే! ఆంధ్రసారస్వతచరిత్రమున నూత్నయుగోదయమును గావించువఱకు విద్యాలయాభికారులకు, పభ్యులకు కంకణవిసజ్జనమునకు వల్లపడెను. ప్రస్తుతము కావ్యభారము భారతారాధన రేర్పరులకు, రసకులు నగు రామలింగారెడ్డిగారిమీద నున్నది.

అక్రూరుడు

వాసిరెడ్డి వేంకటసుబ్బయ్య, బోడేపూడి వేంకట్రావు గార్లు

ప్రసాదేయదానికంటె బరునిచే జేయించునట్టి ద్రోహము లోకం

బున వేమడుంగు లధికం-బని చెప్పిరి ప్రాజ్ఞులైన యాదిమునీంద్రుల్.

మ. తన కీకుండ యశోదపుత్రునకు నత్రాజన్మహిపాలకుం

డనుగుం గూతు నొసంగినాడని యసూయాదాసుడై యేమె

ఱుంగని వాని శతధన్యు జేరి యెవియో కల్పించి బోధించి వృ

ద్ధుని నిద్రాణుని జంప బంచిన దురాత్ముడు మహాధర్ముడే.

ఉ. మామనుజంపి నక దురభిమానముచే హరి యెత్తివచ్చుచో

నీమెయి బ్రాణముల్ నిలుచు నెంతకు నెంతకు బోరువాడ నం

చేమియె రజ్జి యాతడు పయి బఱితే శతధన్యువడి ప

ల్కా మెయి బొంకొనర్చిన దురాత్ముడు భాగవతోత్తముడటే.

తే. బ్రహ్మహత్యాదులగు మహాపాతకంబు లెన్నికల వన్నియును నొక్కయెత్తు చూడ
తన్ను నమ్మినవాని గోతర బడద్రోయు పాపమది యొక్కయెత్తిని పలుకు శ్రుతులు.

శా. నోరూరం బలుకుల్ వచించి శతధన్యుబట్టి నిర్భాయికుం

జేరందీసి శ్యమంతరత్నమును జే జిక్కించుకోనేర్చె గా

నీ రవ్వంతయు కప్పకాలమున వానిం జేరఁ డవ్వని న

క్రూరుండంచు వచించు కన్నను మహాక్రూరుండనక జెల్లడే.

నీ. సత్యభామాదేవి శౌరిపాలయ్యెగా యని కుమారిలు నసూయాగుణంబు

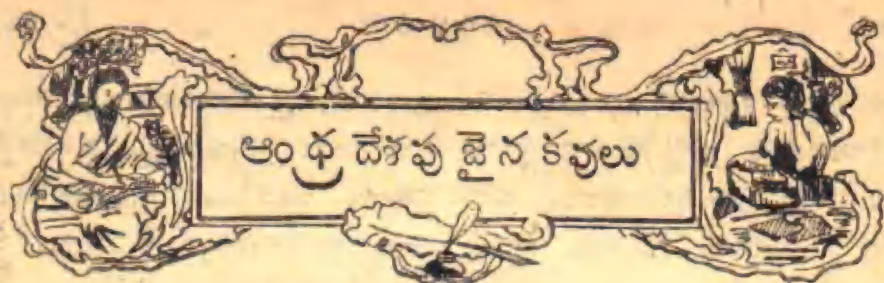
నర్ధరాత్రమున నిద్రావస్థనున్న వృద్ధు వధింప బంచిన ద్రోహబుద్ధి

నమ్మించి శతధన్యు నట్టెలు ద్రోచి వెన్నకు జారిపోయిన కపటవృత్తి

యాశ్యమంతక మాట్లు హరియించి కుషీ నింపుకొనఁ బాల్పడినట్టి స్తుచ్చుదనము

తే. నెందుబోయెనో యక్రూరు డిద్ధరిత్రి-నెచోటు వాసిన నట కనావృష్టి యయ్యె
ధర్తజనములలో మేలుబంతి యయ్యె-కట్టకతలకు తలయు తోకయును కలవె,

ఆంధ్ర దేశపు జైన కవులు

ఆంధ్ర దేశమునందు పూర్వకాలమున జైన మతస్థులు మొదలుగా నుండిరనియు, వారు గొప్పవిద్వాంసులయి కూడ నుండిరనియు సందబుకు తెలిసినవిషయమే. అయినను ఆంధ్రభాషలో నిష్పడున్న వాఙ్మయము పుట్టు కాలమునకు జైనుల ప్రతిభ తగ్గిపోయినది. కనుకనే ఆంధ్ర సారస్వతముగో ద్రవిడకర్ణాట సారస్వతములలోవలె జైన గ్రంథములు లేవు. అట్టివి ముననుండి యుండవలెననియు, వాడుక లేమిచే కాలక్రమమున నష్టములై యుండుననియు పండితులయూహ. ఆంధ్ర దేశమునేలిన రాజుల శాసనము లనేకములందు ప్రతిగ్రహితములు జైనపండితులు. బెజవాడలో పదవశతాబ్దమున “నడుంచిననతి” యను జైన దేవాలయముండెనని యావననతి భూదానము చేసిన యొకానొక పూర్వచాళుక్య తామ్రశాసనమునలన తెలియుచున్నది. ఆంధ్ర దేశము నేలిన సుప్రసిద్ధులగు కాకతీయరాజులు మొట్టమొదట జైనులై యుండి పిదప వైదికజైనమతావలంబగులై నట్లు చరిత్ర శోధకులకు తెలిసినవిషయమే. అనుమకొండలోని పద్మాక్షి దేవాలయము మొట్టమొదట జైన దేవాలయమై యుండినట్లు దలి శిలాశాసనములే చాటుచున్నవి.

ఇప్పు డాంధ్ర దేశమున నాంధ్రజైనులున్నట్లే తోచదు. ఎచ్చటైన నుండినను

ప్రతిభ లేక వారున్నవిషయమే లోక మెఱుగకున్నది. పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారము, పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రము, బసవపురాణము ఇత్యాది గ్రంథములు కొన్నిటిలో జైనుల ప్రస్తావ ముండి వారిమత మొకవిధముగా ఖండింపబడినను ఆ గ్రంథకర్తలకు జైన బౌద్ధమతములు రెండును వేర్వేరు అనికూడ తెలిసియున్నట్లేర్పడదు. ఇట్లుండ ఆంధ్ర దేశములో పూర్వముండిన జైనబౌద్ధ పండితులవిషయము ఎంతకొలదిగా నైనను క్రొత్తగా దొరకిన విలువగల విషయమే. ఆంధ్రమునకు లక్షణమును, ఛందస్సును వ్రాసి మహాభారతమును గూడ తెనిగించెనని ప్రసిద్ధి వడసిన యధర్వణాచార్యుడు జైనమతావలంబియని కొండఱుపండితుల యభిప్రాయము. ఈయన రచించిన భారత మిప్పుడు దొరకనందున వెనుకటిలక్షణ గ్రంథములలో నుదాహరణములగు కొలదిపద్యములతోనే చదువరులు తృప్తిపందవలసియున్నది. ఇతడు సంస్కృతమునను, తెనుగునను వ్రాసినలక్షణ గ్రంథములు మూత్రము నేటికి నిలిచియున్నవి. అధర్వణ కారికల తుదను “ప్రమాణ మకళంకస్య పూజ్య పాదస్థులక్షణమ్” అని పూర్వకర్ణాటక వ్యాకరణకర్త లుదాహరింపబడిరి. ఇందుదాహరింపబడిన అకళంకుడును, పూజ్యపాదుడును కర్ణాటక

భాషలో ప్రాచీన కవులును, గ్రంథకర్తలును. వీరిలో అకళంకుడు రాష్ట్రకూట కృష్ణరాజు కాలముననుండి 'యత్తర పురాణ' మను కర్ణాటక ప్రబంధమును రచించెను. పూజ్య పాదుడు జనేంద్రబుద్ధి యను నామాంతరము గలిగి, శబ్దావతారమును కర్ణాటవ్యాకరణమును వ్రాసి పశ్చిమగాంగరాజైన దుర్విసీతుని యా స్థానియం దలని యాచార్యుడై యుండెను.

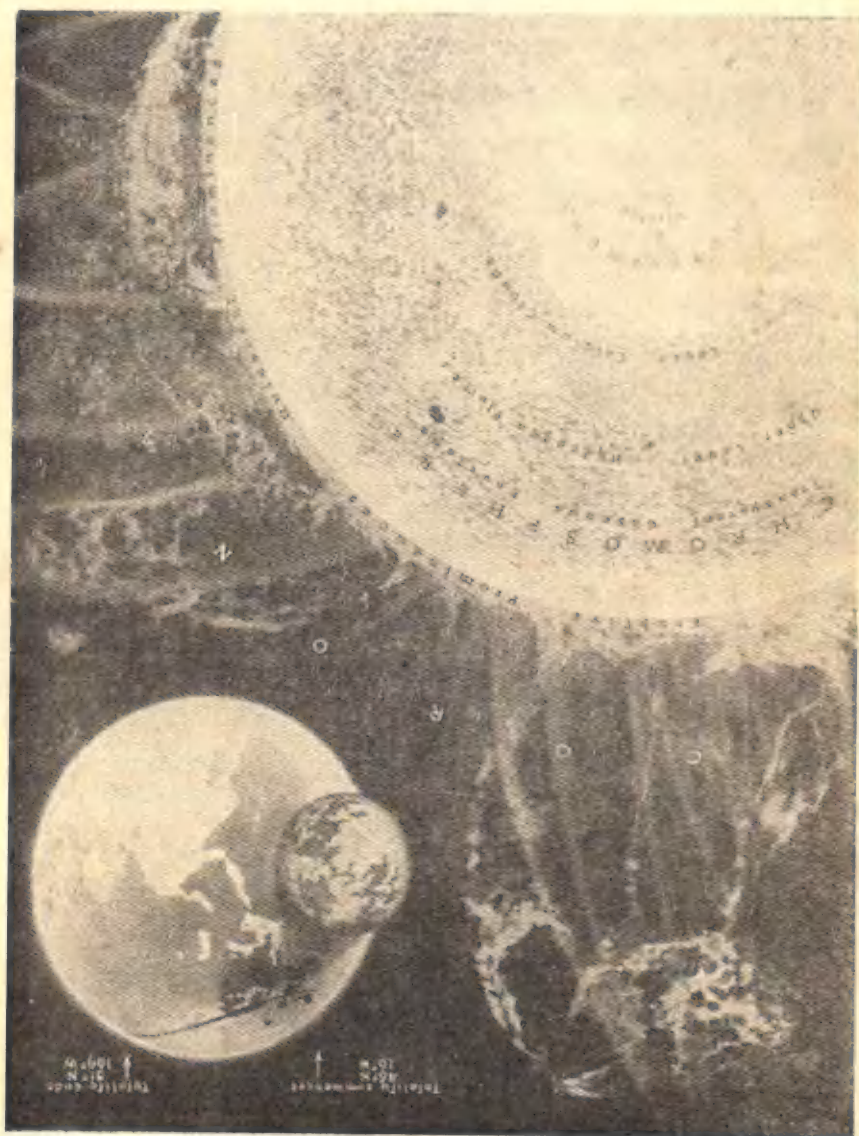
వేములవాడ భీమకవి కృతియని ప్రసిద్ధి చెందిన భీమనాథదస్సున నింకొక జైన విద్వాంసుడు ఉగ్రపదుచున్నాడు. లోకమున నీ గ్రంథము భీమకవి రచించినట్లు ప్రసిద్ధమైనను ఇందలిపద్యము లనేకములలో నిది 'శేచన' యను జైన ప్రభువు కృతిగా గన్పట్టుచున్నది. ఈ శేచనను హాగింద్రచూడామణిచరణనరసి రుహమధుకరాయ మానుడనియు, శ్రావకా భరణుడనియు నాగ్రంథమే వాకొనుచున్నది.

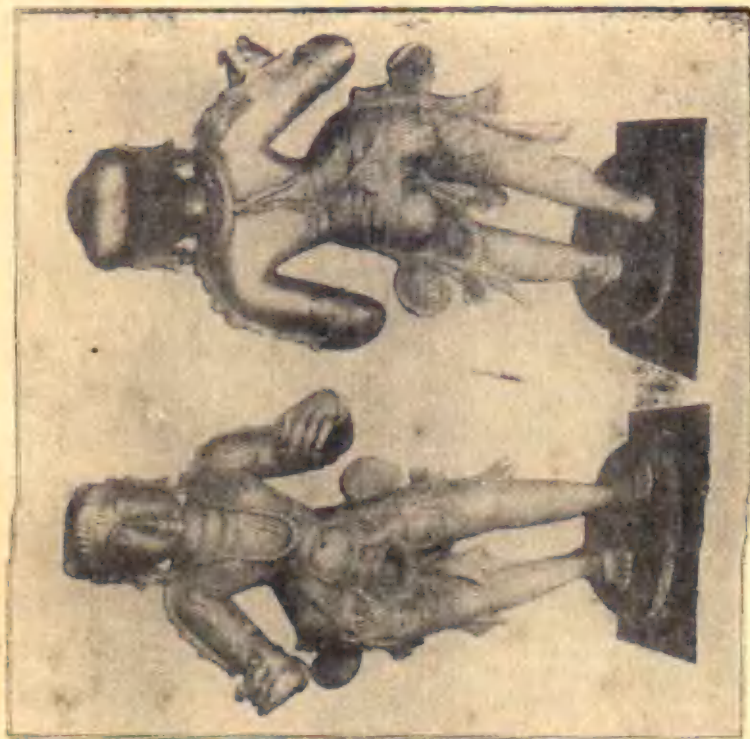
ఈ కాలమునకు పిదపగూడ సంప్రదేశమున సుప్రసిద్ధులైన జైన విద్వాంసు లుండిరి. వీరిలో ప్రసిద్ధుడు బైచదండనాథుని పుత్రుడైన ఇరుగపదండాధినాథుడు. సంస్కృతమున సుప్రసిద్ధుడు 'నానార్థ రత్నమాల' యను నిఘంటువు వ్రాసిన దీదండనాథుడే. అయిన నిత డాంధ్రుడుగాక కర్ణాటకుడేమో యని తోచుచున్నది. ఈరాజు విజయనగర చక్రవర్తి హరిహరరాయల యాస్థానమున నుండి యనేక ధర్మకార్యముల నొనర్చియున్నాడు.

కాకతీయులనుగూర్చిన స్థానికచరిత్రము లయందును, గాథలయందును నారాజులువీరశై

వులుగాను, జైనమతమునకు ప్రబలశత్రువులు గాను నుండిన స్టేర్నకుడున్నది. వీరనేకజైనన సతులను పడద్రోయించి శివాలయములుగా మార్చినట్లు కథలున్నవి. అయినను చరిత్రశోధకుల కీగాథలన్నియు వాస్తవములాయనునం దేహముమాత్ర ముపపక్షపక్షము పొడముచునే యుండును. కాకతీయరాజులలో ప్రతాపరుద్రుని కాలమున జైనులుండినట్లుగాని, వారికి రాజనౌద్ద నట్టిపాకర్యములు కలిగినట్లుగాని, చరిత్ర మెఱుగదు. ఈ ప్రతాపరుద్రుడు ఆంధ్రమున స్థానికచరిత్రములలో పండితారాధ్యులయొద్ద జైవదీక్షబొందినట్లున్నది. ఇతనికి పూర్వస్థుడైన రాజులగుగణపతిదేవుడును, రుద్రమదేవుడునా కాలమున దేశమంతయును ప్రసిద్ధము.

డిన 'గోళకిమత' మను జైవమతమున కాచార్యులగువిశ్వేశ్వరశివ దేశికుడు, సోమశంభు దేశికుడుమున్న గువారిచే దీక్షబొందినట్లు శాసనము లవలన నేర్పడుచున్నది. ఇట్టిరాజులు వీరశైవులై యుండియు వీరికాలమునగూడ కొందఱు జైనాచార్యులు కాకతీయరాజ్యములో నుండినట్లు తెలియుచున్నది. జైనమతము నీ రాజులు భ్వంసముచేసినట్లు చెప్పెడిగాథలు నిజమైనయెడల జైనమతమునకు జెందిన యేయాచార్యుడును తన గ్రంథములో నీరాజులను ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పియుండడు. కాకతీయరాజధాని యందు కొన్ని జైన దేవాలయము లుండినవి. ఇట్టియాలయములలో నొకదానిని ఆంధ్రకావ్య మగు క్రీడాభిరామము పేర్కొనుచున్నది. అయినను దానివలన క్రొత్తగా నేజైనాచార్యుని పేరుగాని మనకు తెలియరాలేదు.

వేంకటేశ్వరస్వామి విష్ణుస్వామి

ద్వితీయ ప్రభుత్వము

రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలమున నష్ట యార్యుడను జైనాచార్యు డేకశిలానగరము ననుండెను. ఈతడు అనగరమండే యుండిన పుష్పసేనాచార్యుని శిష్యుడట. రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలమున శకవర్షము 1241 నీతడు 'జైనేంద్రకల్యాణాభ్యుదయ' మనియు, 'ప్రతిష్ఠాసార'మనియు పేరుగల్గిన గ్రంథమును రచించెను. ఇతడు తనగ్రంథగద్యమునతన్ను 'నకలతార్కిక చక్రవర్తి' యని చెప్పికొని యున్నాడు. ఈ జైనాచార్యుల చరిత్రము మన కింతవరకు తెలియక యిపుడు సెంట్రల్ ప్రావిన్సెస్ అండు బీచార్ అనువిదర్భదేశమున ఆకోలాజిల్లాలో కారంజగ్రామములో ప్రసిద్ధమైన 'సేనగణ'మను జైనగణమునకు జెందిన మందిరమున దొరకినది. ఆగ్రంథమందు గ్రంథకర్త తన్నుగూర్చి యీ క్రిందిట్లేకమును జెప్పి యున్నాడు:—

‘శాకాబ్దే విభువేదనేత్ర హిమగీ(?)
సిద్ధార్థి సంవత్సరే

మాఘే మాసివిశుద్ధపక్ష దశమి
పూష్యార్క-వారేఽహని
గ్రంథోరుద్రకుమారరాజ్యవిషయే
జైనేంద్రకల్యాణభాగ్
సంపూర్ణో భవ డేకశైల నగరే
శ్రీపాల బంధూర్జితః.

ఈశ్లోకముచే నితడు తన గ్రంథమును శకాబ్దము 1241 సిద్ధార్థిసంవత్సరము మాఘమాసము శుక్లపక్షము దశమి పుష్యపక్షత్రయము గూడిన భానువారమున పూర్తిచేసెనని యేర్పడును. ఆగ్రంథమందలి గద్య మీది:—

‘ఇతి నకలతార్కికచక్రవర్తి శ్రీసమంత భద్రమునీశ్వర ప్రభృతి కవిబృందారకవంద్య మానససోపర రాజహంసాయమాన భగవదర్హత్రప్రతిష్ఠాభిషేక విశేషవిశిష్ట గంధోదక పవిత్రకృతోత్తమాంగేన అప్సరార్యేణ శ్రీ పుష్ప సేనాచార్యోపదేశక్రమేణ సమ్యగ్విచార్య పూర్వకాస్త్రీ భస్మారముద్భృత్య విరచితః శ్రీ జినేంద్రకల్యాణాభ్యుదయాపర నామధేయగ్రంథశాభ్యుదయే అర్హత్ప్రతిష్ఠా గ్రంథః సమాప్తః. (పరిశోధకుడు)

కవి కుమారుండు

భమిడి ఉమామహేశ్వరావధాని గారు

లలిత సుకుమారమాధురీకలితమయిన మలయమారుత వీచికామాలఁ జేలి ప్రకృతిసౌందర్య లక్ష్మీవిలాస భానమాన వస్తుప్రదర్శన మందిరమనఁగల విచిత్రంబు లన్నింటి చెలువు గాంచి పొంగి పొరలెడు మోదతరంగదోలి

కలను దూగులాడుచు నట్టి లలిత కళల ననమమానట్టి పేరు ప్రఖ్యాతి గాంచి నట్టి మహిమాభ్యు నుతియించునట్టి నోట భక్తిపరవశమౌ పాటఁ బాడుకొనుచు లీనమైపోదు నా సుధాగానమందు.

కళింగవిశేషములు

కజ్జీ సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు

1927 సం. జూన్ 16, 17 లేదులందు ముఖలింగమువలన జరిగిన కళింగవర్ధంత్యుత్సవమునకు శేషగూడ వెల్లియుంటిని. సభకు వచ్చిన విత్తాధికుల ప్రసంగాలవల్ల కళింగదేశచరిత్రలో కొన్ని విశేషాలు నాకు స్ఫురించినవి, వాటిని పత్రికలో ప్రకటిస్తే పంపియలు వాటి గూఢార్థ్యం నిర్ణయిస్తారనే, తలంపుతో అట్లు చేస్తున్నాను.

కళింగరాజధాని

కళింగరాజధాని విషయములో చాలవఱకు సంజేహాలు వీడిపోయినా ఇంకా చర్చకు ఆనకాశం మాత్రం లేకపోలేదు. ఇప్పటి కళింగపట్టణమే కళింగనగరమని దృఢముగా ఎవరూ చెప్పలేదుగాని కాలిదాసు రఘువంశం ఆరోస్థ్యలో వర్ణించిన హేమాంకదుని రాజధాని అయివుంటుందేమో నని చాలయందెక్కి ఆభిప్రాయాలున్నాయి. గొప్పచారిత్రకులని కేరుపడ్డ యువములు మాత్రం కాలిదాసు టిప్పూర్బాహుని బాగా నమ్ముతున్నారు. కాని వీరు పొరపాటుపడ్డారేమో నని వాతలంపు.

గాంగవంశపురాజుల కాసనములలో పెక్కిన బడిన కళింగనగరము, కళింగావనీనగరము అను నామాం తరములుగల నగరమే కాలిదాసు వర్ణించిన కళింగరాజధాని యనుకొనుటవలన ఉభయమతములువాటికిని చిక్కవచ్చుచున్నది. కొంచెము మాక్ష్మలోచన చేస్తేనేగాని యీచిక్క విషయం, కాలిదాసుకు తనరఘువంశకావ్యములో రెండుమాణులు కళింగప్రళంప చేసియున్నాడు. వాల్మీకీసంగ్రహం, ఆనందసంగ్రహం—

శ్లో. ప్రతిజగ్రాహ కాలింగస్త మస్త్రైర్గజపాదసః,
పక్షచ్చేదోద్యతం శక్రం శిలావ్రీవ పాదపః. 4-౮౦
శ్లో. తాంబూలీనాం దక్షిణైరచరితాపాన భూమయః,
నారీకేశానమ యోధా క్కాలితం వపపు ర్యః 4-౮౨

శ్లో. గృహీతప్రతిముక్తవృష స ధర్మవిజయా వృషః,
క్రియం మహేంద్రనాథస్య జహార స తుమేదినిం.

4-౮3

శ్లో. తతోహే తత్తేనైవ సలవత్సాగమాలినా,
అగస్త్యచరితా మాళా మనాకాస్యజయో యయా.

—4-౮4

శ్లో. అసౌ మహేంద్రాద్విమూవసారః,
పతి ర్మహేంద్రస్య మహోదధే ర్మ,
యస్య తేరత్నైస్యగజవృశేన
యాత్రాసు య తీవ పురో మహేంద్రః.

6-౫౪

శ్లో. య మాత్యన సన్దర్శని సన్నికృష్టః,
మంద్రధ్వనిత్వాదితయమతూర్యః,
ప్రాసాదపాతాయనవృశ్యవీదిః
ప్రభోధయ త్వర్గన వీవ సుప్రమ్.

6-౫౬

శ్లో. అనేన పాశం విహ రాంబురాశే
స్తీరేభు తావన మవృశేషః,
ద్విహంతకానీతలవంగపుష్పై
రపాకృతస్వేదలపా మదుష్పి.

6-౫౭

అని దేశైస్సగ్ధికవర్ణనము గావించియున్నాడు. ఈ వర్ణనములు యథార్థములూ, కావా అని పంజాబీంచేవారు క్రిందికిట్లు గల సలములను మల్లి మల్లి అలాచిస్తే వాస్తవము బోధపడుతుంది. ఇం లే కామండా విజయయాత్రారంభములో మొదట తూర్పుసముద్రమునుగూర్చి బయలు

దేరి, తిన్నగా తాళివనకాళ్ళను మయిన మహాదేవి ఉప
కంతమును చేరి, వంగదేశము జయించి, గంగా ప్రాంతం
రములందు జయ స్తంభములు, నాటి, కపి కావది ను త్రరించి,
ఉత్కలజైత్రముమీదగా కళింగాభిముఖుడై వచ్చె నని
చెప్పి వాడు. దీనివలన రఘురాజు సముద్రతీరము ననుస
రించే కళింగాంతమువరకే కాక కావేరవరకు గూడ
జల్లి వాచిని లేచుచున్నది. కనుక ఆ కాలము లో
కళింగరాజధాని సముద్రతీరమందే ఉండేదని సిద్ధాంత
ముగా లేచుచున్నది. అయితే ఆంధ్రులు ఇప్పుడెక్కడ
వుందో చూడాలి. కొందరు మహేంద్రవర్యులను ప్రత్యం
తమందున్న మందసానగరమే అది అని అంటారు. ఆప
ట్నంలోకి సముద్రం కనబడుతుంది, రాత్రినేక చప్పుడు
వినబడుతుంది కనుక అదే అసదానికి అవకాశ మున్నా,
అక్కడ పురానికాలముందు రాజధానినగర ముండవా
నికి తగిన ధూపన్ని వేశము దిప్పు చేసి కనపడకపోవడం
చేత దాన్ని కొందరు విశ్వీకరించుచు వున్నారు. పూర్వ
కాలములో మహారాజ్యాల రాజధానులన్నియు (నేపాళా
న్ని మాత్రంకేవు) సముద్రములో నొక గొప్పనది కలిసిస్థలం
లోనే ఉండేవి. గాంగులు, చాళుక్యులు, చోళులు మొదల
గువారి రాజధానులీమాదిరినే సముద్రమునకు వాడిదురము
గానే ఉన్నాయి అని వారి అభిప్రాయము. మరి కొందరు
ప్రస్తుతమున్న కళింగపట్న మే కాలిదాసునాటి రాజధాని
అంటారు. వంశధారా మహానది ఈపట్నం దగ్గరనే సాగ
రములో సంగమిస్తుంది. ఓడల కిక్కిడ ఇప్పటికిన్ని రేపు
ఉన్నది. ఇక్కడ సముద్రములో అప్పుడప్పుడు కెరటము
లువచ్చి చెనకకు తగ్గుతున్నపుడు ఏవో పడిపోయినగోడల
వంటివి కనబడతూ వుంటాయి అని పల్లెవాళ్లు చెప్పుదురని
గ్రామములు చెప్పుతారు. కాని ఇదిమాడా అంతసిద్ధాంత
ముగా తోచదు. ఇక్కడ ఇప్పుడున్న పట్నం అంతా
కొత్తగా కట్టినదే కాని ఎక్కడ తిప్పినా, ఏంచేసి
నా పురాతనవస్తువు లేవీ కావరావు. కనుక ఇదిమాడా
పాత్రవము కానిదే. కాని యిప్పటి కళింగపట్నము పురా
తన రాజధానికి సమీపమున ఉంచనిమాత్రం చెప్పడాని
కవకాశం ఉన్నదని నా నమ్మకము. కళింగపట్నానికి
౫ మైళ్ల దూరమున వంశధార ఒడ్డున సాలిహండాం
అనే గ్రామమును, గనికొండ అనే చిన్న కొయ్యాయున్న
గలవు. ఈ గ్రామము పూర్వకాలమున కాలిదాసునని

రాజధానిగా నుండెడిదని జప్తుతు గలదు. ఈ కొండ
మీద ఒకచోట ప్రాచీనశిథిలములు లగవడగా వానిని
త్రవ్వించగా వానిలో ప్రాచీనవిగ్రహము లనేకములు
బయలుదేరినవి. ఈకొండమీదనే రాజగారికోట యుం
డెడిదని వాడుక. ఈకొండకు సమీపముననే వంశధారా
నదికి ఆనక ట్టుండెడిదట. దానినిన్నయమాత్ర మిప్పు
డును గలదు. ఈకొండ కెదురుగా వనిరమండలి మను
గ్రామము గలదు. ఆకాలమున రాజాంతేపురమే యీ
కాలమున నీచేరుమోసికొనుచున్నదని విలిప్యము. ఈ
కొండ త్రవ్వచున్నపుడు ప్రాచీనశిథిలములలో నొక
అంశులియకము దొరకినది. ఆ యంగరముపైని బ్రాహ్మీ
లిపిలో నేనో కొన్ని యక్షరములు గలవు. (ఆ యంగ
రముసంగతి ముమ్మందు ద్రకటింతుమ) కావున నీదినన్ని
టిని సమవ్యయము తేసికొన్నచో కాలిదాసునినాటి
కళింగరాజధాని యీ సాలిహండామే కాదని ననుట
సాహసము కానేరదు. ఇక్కడకు సముద్రతీరంగము
దిప్పునను పోటునేక వచ్చును. సముద్ర మోష మి
ప్పుడును బనబడును. కావున కాలిదాసుని వర్ణనమెల్ల
శిలాక్షరములవలె యథార్థమే కాని అతిశయోక్తి యెంత
మాత్రమును గాదు. పైశ్లోకముల చాగుగ నాలోచించిన
సమృద్ధములగు స్వరూపకథనమే స్ఫురించునుగాని అతి
శయోక్తి యెంతమాత్రమును స్ఫురింపదు. కావున మందసా
కోటగాని, సాలిహండాముగాని కాలిదాసుని కాలముం
దలి కళింగరాజధాని యనుట కేసంకేయమును లేదు.

గాంగరాజధాని

అతిప్రాచీనకాలమున గాక మధ్యకాలమున కళింగ
దేశమును రెండు తెగలరాజులు పాలించినారు. వారిలో
గాంగనంకేయవారు పూర్వులనియు, గంగనంకేయవార
ర్యాచీనులనియు చారిత్రముల నిశ్చయము. గాంగనంకేయ
వారి రాజధానినగర మేవో నిర్ణయించుటకు ప్రమాదము
లంతగా కావరా లేదు. వాషినిర్ణయములు దేవేంద్రవర్యున
రకు గల రాజులు లేమరాజధాని విజయకళింగనగర మని
మాత్రమే చెప్పియున్నారు. విజయకళింగనగర మనగా
ముఖిలింగమునకు సమీపమున ప్రస్తుతము వగరికటక ము
నబడు గ్రామమే. రెండవతెగవారిలో మొదటివాడగు
కామేశ్వవుడు దండొపురము రాజధానిగా కళింగము

నేలను. వానితరువాత మరియొక కామాగ్ధవుడు రాజధానిని నగరమానవముగావైను. దేవేంద్రవర్మ యనంతరమున రాజ్యమరాజకముగా నున్న హేతువునతో, లేక రాజు దుర్బలుడుగా నుండుటచేతనో రెండవవంశమువారు రాజ్యమొక్రమించుకొనిరి. పంతాపురమునకు ప్రాశస్త్యైరపల్లిను దీక్షలందు కొండలు చలచుకారముగా గొన్నిమేళదురమున ప్రాకారమువలె గిరిదుర్గముగా నున్నది.

పంతాపురముకంటె నగరికంటెయు రాజధానిగా నుండుటకు అధికావశ్యము లున్న కొన్నివాపరి మొదలు కొని ముఖలింగము ఏటివఱకు నొకటికంటెగానుండెడిది. ముఖలింగమునకు రైతముగా ఏలు రెండుపాయలై, ఒకపాయ తూర్పుభాగమునందు కొన్నవాపరివఱకు ప్రవహించి తిరిగి నదిలో గలిసిపోయెడిదట. సభాదినములలో దేవేంద్రవర్మని వేళమును తెల్పుటకొరయన వచ్చిన మహా ప్రవాహము ఈ వాడుకను సర్వముగా రుజువు చేసినది. వంశధారానది యిప్పుటివలె గాక ప్రాచీనకాలము నందు మహాగంధీరముగా నుండియుండవలెను. నోవావరి వలె ఎల్లకాలమును అవ్యధికమును నీరు వానియందు నిలిచి యుండవలెను. సముద్రముపోటుపాటులకు అక్కడినీరు గూడ వశమై ఓడల రాకపోకలకు అనువైయుండవలెను. అట్లుండినయెడల నానదీమధ్యద్వీపముందున్న నగరమునకు రాజధానిత్వార్హతయొంతైనాకలదు. నదిరెండుకొలులుగా చీలిన మొగయుండే కొజాకారముగానున్న ద్వీపాంత్యభాగమున ముఖలింగేశ్వరుని యాలయము కట్టబడినది. ఆకాలమున ముఖలింగము కేరళము దేశస్థానముమాత్రమై ఆర్యవాదులకు వలయు కలిపయగృహమేధుల యుండలేదు, బహుళదేవాయితనములతోను నిండియుండెడిది. నగరికంటెయు రాజధానిగా నుండి యునేకసాధాదులతో దిరాజిలైడిది. ఇపుడు ప్రాచీనసాధములన్నియు శిథిలములై రెండును రెండుపల్లెటూర్లుగా నున్నది. పైనివ్రాసిన యాహుతి లన్నింటిని ముద్రాపిత్తచారిత్రములకు శ్రీ భావరాజు తేకటకృష్ణారావు బి. ఏ., బి. ఎం. గారుగూడ సమ్యుతించిరి. కాని సముద్రమునకు నదికిని గల సరిబంధ

మును వారంగీకరింపరు. అదిగూడ సంగీకరించుటకు మరయు ప్రమాణము లున్నవి.

ముఖలింగమున కెదురుగా ఏటి యావలియొద్దను నున్న వాడవలన యను గ్రామమునుబట్టియు, ఇపుడు నశించిన వాడపాలెమును బట్టియు, "పూర్వకాలమున రాజకుమారు లానదియందు నౌకాయాన మభ్యసించెడివారు" అని వారు అనుమానప్రమాణముచే సాధించిరి. అనుమానమువలన సాధింపదగినంత సాధింపలేరి. ఓడలు సామాన్యముగా సముద్రమునందును, సముద్రములో మహానదుల సంగమించుపలములలోను మాత్రము సంచరించును. అట్టిపలములలోనే వాడవలన, వాడపాలెము మొదలుగ్రామము లుండుట అనుభవనిధము. కళింగపట్టమునకు సమీపమున వాడపాలెము, కొంచెము దూరమున పల్లెపేట, ముఖలింగముకడ వాడవలనయును గలవు. పూర్వకాలమున నీయాడుగ్రామములు నొకరిని సౌకర్యములచే గలిగియుండు వనుట సమంజసము. ఇది కాక అఖండముగా బ్రవహించు మహానదులు శాఖలుగా చీలుటకు మార్గమధ్యమున పర్వతము లుండుటకాని, సముద్రమునందు నీరంతయు నిమిడకపోవుటకాని, హేతువులుగా నగపడుచున్నవి. ముఖలింగముకడ నది పాయలుగుట ప్రసిద్ధమేకదా! సముద్రముమొత్తముగూడ కొండలెక్కడను నదికి అవరోధము గలిగింపలేదు. సముద్రము సమీపించి నీరు నిమిడ్చుకొనుండుటయే నదిపాయలుగుటకు హేతువుగా నిర్ణయింపక తప్పదు. ౧౩, ౧౪-౬-౨౩ తేదలుందు వచ్చిన మహాప్రవాహ వివరణాహము సిద్ధాంతముగా చేసినది. కావున పూర్వమొకప్పుడు సముద్రమిదోధము ముఖలింగమువఱకు ఎగదన్నయందెడిదని నిర్ణయింపవచ్చును.

గాంగ గంగ వంశములు

భారతిపత్రికలో కళింగము చేలిన గంగ గాంగ వంశములనుగురించి చాల చర్చ జరిగియే యున్నది. శ్రీ. మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మగా రీవంశములు రెంటికి భేదములముగా నున్నను నొక్క-వంశమేయని సాధించిరి. దేవేంద్రవర్మ చీటివలనకావన దిమర్చనమున చేడును ఐక్యమునే నిర్ణయించితిని. ఈరెండువంశములనును భేదముమాత్ర మధికముగానే యగపడుచున్నది. మొదటి గాంగవంశ

మువారు తమకాసనములలో మూడువరములనే చెప్పుదురు. గోత్రము పేర్కొనరు. రెండవ వంశమువారు తమది అర్రేయసగోత్రమని చెప్పుదురు. తమపూర్వులను చెప్పు తరములవారిని రాజ్యముచేసిన కాలముతోగూడ పేర్కొందురు. మొదటివారు తమది గంగవంశమని పేర్కొనగా రెండవవారు తమది గంగవంశమని పేర్కొందురు. మహేంద్రగిరి మహాదేవి ప్రభుత్వములు, పరమ మహేశ్వరత్వము, విజయ కళింగ వగవనివాసము, గోకర్ణస్వామిప్రసాదము ఉభయాల సమానమే. కాని రెండవవంశమువారు తమకాసనములందు గోత్రమును, పూర్వుల రాజ్యకాలమును, పూర్వుల మహర్షివర్ణనములను చెప్పకొని యున్నారు. ఇంతే కాకుండా మొదటివంశమువారి పేరిచివర వర్ణపదమువక్కనిం కేవలము నుండదు. రెండవతెగవారు తమ పేరిచివర దేవపదమునేర్చెదరు. రెండవవంశములోనివా రగు ప్రకృత పర్ణామిడి, కల్లికోట, చీకటి, కురంగి, పెక్కలి, పెడవిడి మొదలగు స్థానముల ప్రభువుల కేర్ల చిహ్నదేవు'అనుపద మున్నది. పీఠెల్ల రాత్రేయసగోత్రులే; గంగవంశ్యులే. కావున దేవపదము రెండు తెగలకును ప్రబలభేదమే. అయిన నొక చైచిత్ర కలదు: రెండవ తెగవారుగూడ మొదటి చాళుక్యులవలెనే గోత్రములు లేకయుండి, కొంత కాలమువఱ దీడవ "కడంబుల సావాసములన చాళుక్యులవలె" దాయను చాళుక్యులతోడి మైత్రివై రాధిసంబంధములవలన గోత్రప్రవరాదులందును, వంశవర్ణనమునందును దిరుచావళులందును, పూర్వగాథాకల్పనమునందును సర్వవిధముల చాళుక్యులనే యనుకరించి రనుట ఉభయాల కాసనములను బరిశీలించిన లేటపడును.

ప్రాచీన శిథిలములు

ముఖలింగమునకు చుట్టుపట్ల అనేకశిథిల చిహ్నములు, శివలింగములు గలవనుట విశిరమేకదా? ఇట్టిచే త్రిహర్యము, వరసన్న పేట, పోలాశి, ఉర్లాము మొదలగు ననేక గ్రామముల స్థలములలో నగవడుచున్నవి. ఈదేశమందున్న శివలింగములు సామాన్యముగ ఒడ్డుపాడవు నొకేరీతి నుండి మలచిన రాతిమాలపు ముక్కలవలె నుండును. పీఠమండల మను నొక గ్రామము

ముఖలింగమున కుత్తరముగా ఒ మైశూరమున వంశధారానదీతీరమున గలదు. అక్కడ దిబ్బచేతిన శోటయొక్కటి నేటికి గలదు. ఆశోటయందు హేమదు రాజ్యము చేసినట్లు వాడుక గలదు. ఆశోటయను దాని చుట్టియున్న గ్రామదేవత శోపముచే నశింపగా నిష్కటిహారమండలము మాతనముగా నిర్మింపబడినదని స్థలజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. దీనివిషయము చారిత్రముల పరిశోధింతురుగాక.

కళింగపట్నమునకు దగ్గర పోలాశియను గ్రామము గలదు. దానిలో చిన్న ఆలయమొకటి కలదు. ఆలయము ముఖలింగాలయముల ననుకరించియున్నది. అందుందు విగ్రహములుగూడ ముఖలింగమందలి విగ్రహములవలెనే యున్నవి. ఆవిగ్రహములకు పూజాపురస్కారములు లేక ఆలయము బూజావట్టియున్నది. ఆ ఆలయముకడ నొక శిలాకాసనముండ మున్నది. ఆంధ్రాక్ష చాత్యకమునవాకాసనము అంతవర్మ కొర్నికాసనములవలె నున్నది. ఈకాసనముండమును, ఆలయమును బరిశోధకులు పరిశోధింపవలసి యున్నది. ఆసమీపమున నున్న మరుగాము, రెలసము ద్రము మొదలగు గ్రామములందుగూడ చెప్పుప్రాచీనశిథిలములు గలవు. త్రికాకుళము పర్ణామిడి వరసన్న పేట పెక్కలితాలాకాలలోగల యిట్టి ప్రాచీనవిష్ణువులెల్ల బరిశీలించిన కళింగదేశచరిత్ర చాలముకు పూర్తియగును.

ముఖలింగమునకు దక్షిణముగా వంశధారా నదీతీరమున కొమ్మనాపల్లి యను గ్రామము గలదు. ఒకప్పుడు వెలవాటిచోడవరేంద్రుని మంత్రియగు కొమ్మన దండనాథుడు కళింగమును రాజప్రతినిధియై పాలించెను. ఆతడు రేవనాల్మచేతమునం చటపట రేవపేట గ్రామములను, దటాకములను నిర్మించి కీర్తిని చిరస్థాయినిగా నొనరించెను. ఈ గ్రామ మాతనిచేతనే నిర్మింపబడినది. ఇందు నదీతీరమున ప్రాచీనమగు శివలింగ మొకటి కలదు. శివులనబడువా గ్రామమును కొమ్మనాపల్లియని వ్యవహరించినను గ్రామ్యులు కొమ్మనపల్లియని సాధురూపమునే వాడుచున్నారు.

చారిత్రముల కుపయోగవచు నను మాహతో విష్ణుటికి దోరణినవానిని బ్రకటించిరిని. ముమ్ముందు విశేషములు లభించిన వానినిగూడ బ్రకటిస్తాను.

సుకవ్యభినందనము

సోమంతి నానుజేవరావు గారు

(గీతాలోక)

వాక్యోద్దాసనాటికః బలిభవిల్లు

లలిత చంపకవనమరజతులను దెచ్చి
పలుకు పూజోడి యడుగుదమ్ముల భజించి
సుకృతివగుదువు నినుఁ గొల్తు సుకవిచంద్ర!

ప్రకృతివిలసిత బ్రహ్మాండభాండపంక్తిఁ
గాంచి యిసుమంతమార్పులేకయ తదీయ
చిత్రము రచింతు దానిలో నృప్తికర్తృ
కార్యకారణభావంబుఁ గాంతు సుకవి!

ప్రథితహృదయయంత్రంబుచే భావనా ర
విప్రభానహాయత నీవు విమలమైన
ప్రకృతిప్రతిరూపము రచించి పరిభవించు
నీనమానుని భావి గాన నేను సుకవి!

ప్రకృతి నానావిచిత్రచిత్రములు నీకు
భావదర్శనాంతరమునఁ బ్రతిభలింపు
నవల నవి నీదుకృతులలో నాకృతిఁ గను
నహహ! నిన్నెన్న నాతరమగునె సుకవి!

భావనాఖని భావమణివిలతులఁ
ద్రవ్య హారాళి న్రుచ్చి భారతి నలంకృ
తాంగిఁ జేసెద వహహ నీ వధికభక్తి
నీ పదంబులు గొలిచెద నేను సుకవి.

మొలుగొండీగలలోఁ గల యొకపు గలిగి
విమలపీఠూపవరమధురిమఁ దనర్చి
గగనగంగాతరంగవేగమునఁ బాలించి
తనకు సుకవి! భవత్కవితార్థురంబు.

సామ్యరససారభోవేత శబ్ద పుష్ప
సంఘటితమాలికల సరస్వతిని గొలుతు
మాతృపదవన్దనవాచిభాటి మెఱయు
నీ పదంబులు గొలిచెద నేను సుకవి!

మధురసంబట్ల భవదీయ మధురకవిత
పండువగు చెవివోయి కథింపముగను
బ్రహ్మగుణిహృదిఁ జేతన భవదామీయ
మధురకవితారసంబు జహ్నుకును రాఁగ.

సురుచిరాలంకృతులు వెట్టి సరసచిత్ర
మంబుఁ గూరించి నలలితార్థంబుఁ దనిపి
సారకవితాసుధారనధార నిచ్చి
భారతీమాతఁ బోషించు వార సుకవి!

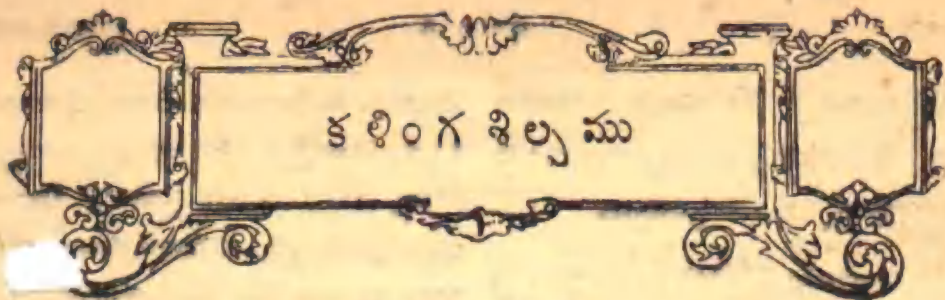
వాక్యతీనిత్యసంబంధవశతఁజేసి
నీవ తానాదు వట్లట నిన్ను నపర
భారతీమూర్తిగా నెంచి భవ దుదంచి
తపదవనజార్చనాధన్యతన జరింతు.

నుడువులపదంతి యడుగులఁ గడుగు నీకు
మధురకవితా సురాపగాంభోః ప్రపూర
తృప్తితాశేషకల్పపజులుడనయి
ముక్తి కాంతాపరీరంభమున సుఖించు.

దివ్య వేదాంతసాధపీఠితాన
సంచర ద్భారతీకృపా సరసపీఠ
ణ మధుపావళి భవదీయ నవ్యకృతిమ
రందపానంబు గాఢించురా కవీంద్ర!

నిన్నుఁ గని తన్ను నీలోన నెమ్మిఁ గాంచు
కతన ముకురంబవా సరస్వతి కటంచు
నిన్నుఁ బలికెద రార్యులు నిక్కువ మది
యేను నిగ గొల్చి సుకవి! నీ కృప గడింతు.

నీటిలోనున్న బాడలు నెమకుచుందు
రవియుఁ గానని వస్తువరంపరలను
గాంచుచుందువు నీ కుశాగ్రత గణించ
లేను; నినుఁ గొల్చి బ్రదికెద నేను సుకవి!

గొ. రామదాసు గారు

వైష్ణవానామ మొదలైన పాశ్చాత్య విద్వాంసులు హిందూదేశ శిల్పము విషయమై వ్రాస్తూ, దీనిని కొన్ని రకములుగా భాగించిరి. వీరు చేసిన విభజన కేవలము వాక్యపూచినకట్టడము లున్న ప్రదేశములనుబట్టిచేసిరి. ఒరిస్సా ప్రదేశమందున్న పూరి, భువనేశ్వరము, కోనార్కములలోని ఆలయములను మాత్రమే చూచి, ఒరిస్సాశిల్పవిధానమని యొక రకము ఏర్పాటు చేసిరి. ఆరీతి కట్టడముల కన్నిటికి ఒరిస్సాలోని కట్టడములే నమూనాయని అలోచించిరి. ఈకట్టడములన్నీ క్రీ. వె. 1090 కి యీవలికాలమున దే నిర్మించబడినవిగానిఆంతకు పూర్వము అవి యున్నట్లు నిదర్శనములు లేవు. పూరియందున్న జగన్నాథదేవాలయము క్రీ. వె. 1090 కి ముందు నిర్మించబడ లేదని శ్రీమదామానమోహన చక్రవర్తిగారు తెంగాలు తేజోపాత్రులకు సామెతజర్నలులో వ్రాసినారు. భువనేశ్వరాలయములు, కోనార్క ఆలయము దీనికి దరిమిలానే కట్టబడినవి. వీటికి పూర్వమందు కట్టిన ఆలయములు కనబడలేదు. కనబడిననూ వాటియందు శిల్పనైపుణ్యము లేదేమో! అందుచే పాశ్చాత్య పండితులకు వీటికంటె యితర అధికపు లేకపోయినది.

జూలై 16, 17 తేదీలలో ముఖలింగ మందుజరిగిన కళింగసామ్రాజ్య వర్ధంతుత్సవమునకు నేను వెళ్ళియుంటిని. అప్పుడు ఆస్థలమునందున్న దేవాలయములను జాగ్రత్తగా పరిశీలింపి చూచితిని. ఇందులో నొకటైన మధుకేశ్వరాలయపు దేవిడి మంటప స్తంభమందు త్రికళింగాధిపతి అనంతవర్మవజ్రహస్తదేవు మహారాజాధిరాజుల (క్రీ. వె. 1038-1071) కాలమునాటి శాసనములున్నవి. దేవాలయ ప్రాకారములో ఒకటి రెండుశాసనములు వాటి అక్షరాకృతిచేత యింతకు పూర్వమైన కాలమును సూచించుచున్నవి. అనలు ఆలయము రెండవ కామార్లపుడు కట్టించినట్లు అనంతవర్మ చోళగంగదేవు మహారాజాధిరాజుల విశ్రాంతిపట్న, కొన్ని తాంబ్రశాసనములతో వక్కాణించియున్నది. అందుచే క్రీ. వె. 748-1071 మధ్యను ఈదేవాలయ మేవత్తూ పూర్తియైనట్లు కనబడుచున్నది.

విశ్రాంతిపట్నంజిల్లాబాబ్బిలితాలూకాలో కొప్పలి నారాయణపురం అను ఒక గ్రామమున్నది. అందు ఒక శివాలయ మున్నది. దీని స్తంభములపైని 42 శాసనము లున్నవి. వీటిలో మొట్టమొదటిదాని తారీఖు క్రీ. వె. 1081 కి సరిమైన శతాబ్దమందున్నది. ఇది ముఖలింగ

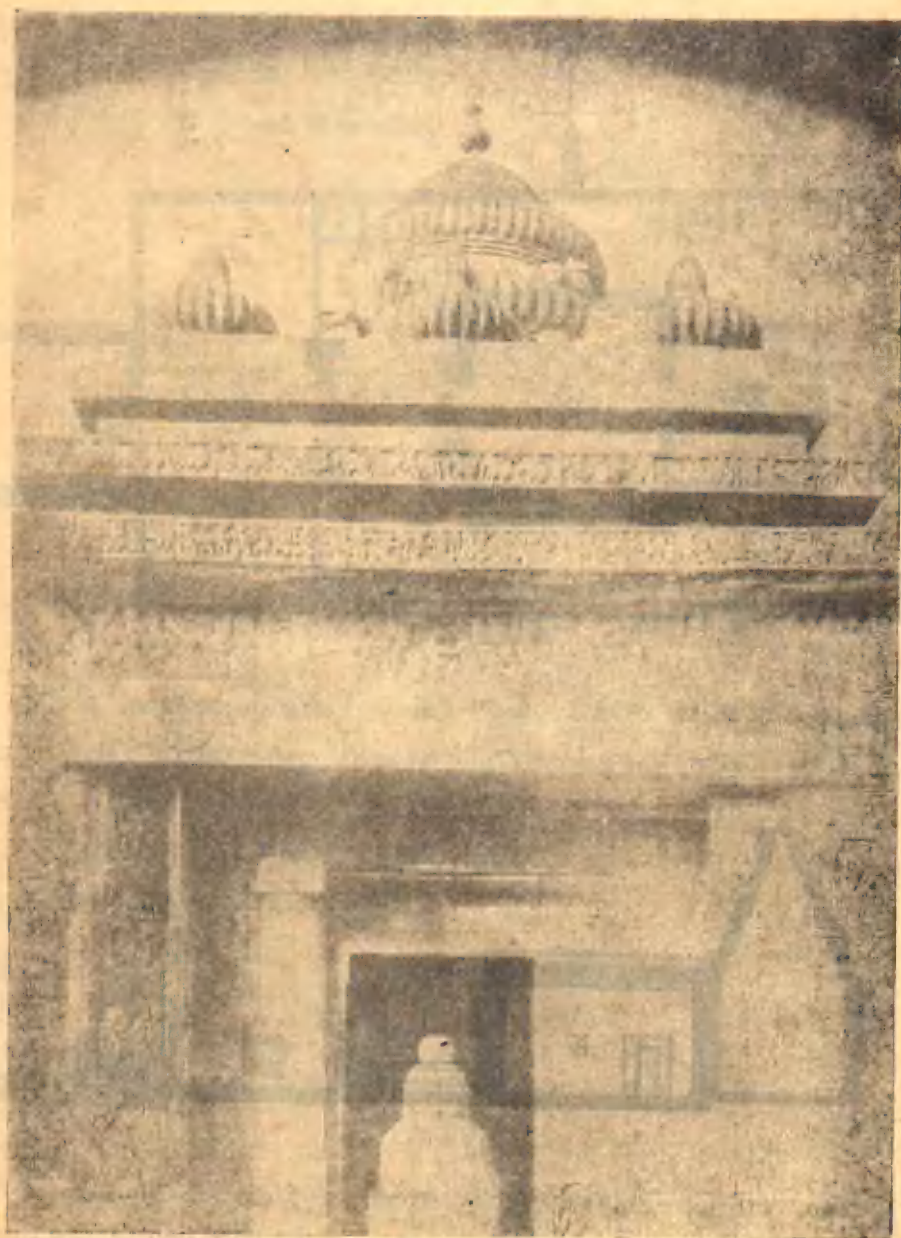
తేత్రమందున్న దేవలమునకు దరిమిలా దిన్ని పూరీలోనున్న జగన్నాథాలయమునకు పూర్వపుదిన్ని యని చెప్పవచ్చును.

అనంతవర్య చోళగంగ దేవమహారాజాధి రాజుల విశాఖపట్నపు శాసనములలో నొక దానియందు తనతండ్రి రేంగుజేడు అను గ్రామములో నొక శివాలయము కట్టించినట్లు చెప్పబడినది. సాలూరుతాలూకా మక్కువ గ్రామమునకు సమీపమున రేజేరని యొక గ్రామ మున్నది. దానియొద్ద నొక శివాలయ మున్నది. దానిపైన శిల్పముగానిశాసనములు గాని కనిపించకుండా సున్నపు గిలాబా చేసి యున్నారు. గాని లోపున ఆస్థాన మంటపము లోని స్తంభముల యాకృతినిబట్టి ఈ యాల యమే రాజరాజువలన కట్టబడిన దని నిశ్చయించవచ్చును.

ఈ మూడాలయములు ఒరిస్సాలోని ప్రఖ్యాతికెందిన దేవగృహములకన్న ప్రాచీన ములైన వైనప్పటికి మారుమూలగా నుండి పోబట్టి యెవరికీ తెలిసినవి గావు. ముఖలింగాలయమున్ను, రేజేరాలయమున్ను 'సీవెల్లు' దొరగాను వ్రాసిన జాబితాలలో వక్కాణించబడనేలేదు! అట్టిసీతిలో కళింగరాజులచేమొట్టమొదట కట్టించబడి తర్వాత నిర్మింపబడిన దేవగృహములకు సమోనాఅయిన ఈమూడు ఆలయములు పాశ్చాత్య శిల్పవిద్యా విమర్శకులకు తెలియకపోవుటయేగాక ఇప్పుడు గవర్నమెంటువారిచే నియోగించబడిన ప్రాచీనకట్టడములను బరీక్షించు ఉద్యోగస్థులకు సహితము

తెలియవు. ఈ దేవాలయముల వాస్తువు జలుగు శిల్పము మొదలైన శృంగార చిహ్నములన్నీ ఒరిస్సా దేవలములయందున్నవాటికి బీజములని తోచుచున్నది. ఈ దేవాలయముల గూర్వము కళింగమునేలిన గంగవంశపు శిల్ప మొదటి నివాస దేశమందున్నవి. ఆరాజులచే కట్టించబడినవి. ఆసమయమునకు ఈరాజులకు ఓడ్ర దేశముతో సంపర్కమంతగాగలుగ లేదు. ఈ హేతువులచే దీనికి కళింగశిల్పమని పేరుపెట్టితిని. ఈశిల్పముయొక్క ముఖ్యచిహ్నములు అందరికీ తెలియుటకై ఒక్కొక్క దేవాలయమును వర్ణించబూనుకొంటిని

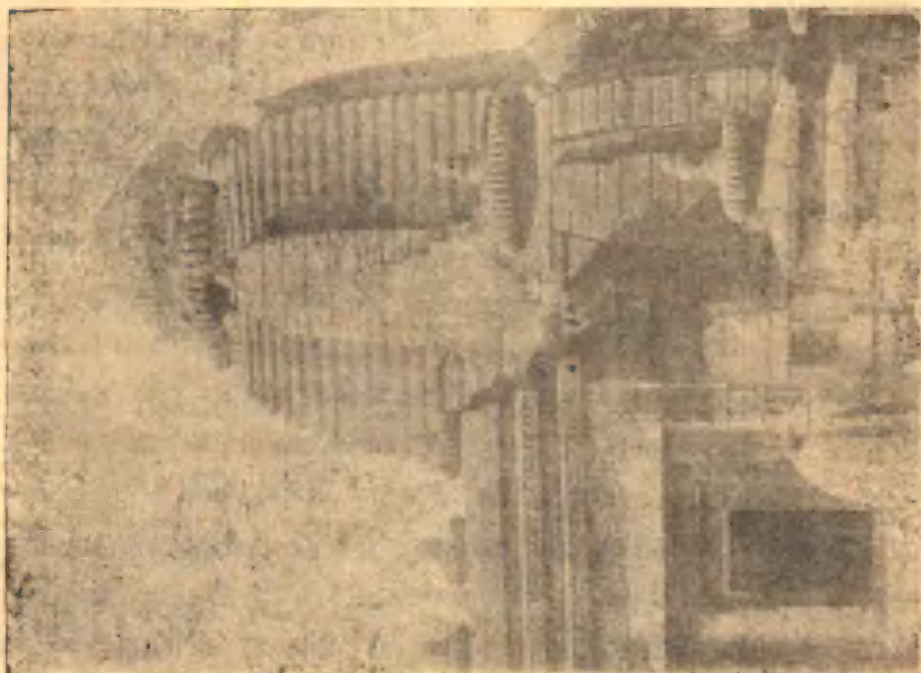
జూన్ 16, 17 తేదీలందు ముఖలింగా తేత్రమున జరిగిన కళింగసామ్రాజ్యవర్ధంతికి నేను వెళ్ళియుంటినిని యిదివరకే చెప్పియుంటిని గదా! అప్పుడు అచ్చటనున్న ఆలయములను పరిశీలించి చూచితిని. మధుకేశ్వరాలయము యిచ్చట ప్రధానమందిరము: ప్రాచీనమైనది. దీనిప్రక్క సెక్షను 2 వ చిత్రమందు చూపబడినది. పునాదిపటము 1 వ పటమందున్నది. ఈపటమందు 'ఆ' గర్భదేవాలయము. దీనిపైన యావత్తూ సున్నపు గిలాబా చేసియున్నది. అచ్చటచ్చట ఈగిలాబా యూడియుండుటచే దీనికట్టు చూడగలిగితిని. సున్నపడుసుగాని లేక మరియేయితర దినుసుగాని వేసి అంటించకుండా రాతిపలకపై రాతిపలక మోపికచేసి లేవనెత్తబడిన దీగర్భగుడి. దీనిలో వేసిన రాళ్లపైన జలుగులుగాని చిత్రప్రతిమలుగాని లేవు. ఆలయముయావత్తూ ఛాధూపతమందు (3 వ చిత్రము) గనిపించును.

మఖలింగేశ్వరాలయము, సింహద్వారము

సోమేశ్వరాలయము, విహారము

మఖలింగేశ్వరాలయము, విహారము

రాళ్లకు వెలుపలిభాగములు శ్రేణీలకన్న ఒక అరయడుగుపై కున్నవి. స్తంభములకు 4 లేక 5 అడుగులదూరమున మధ్య మంటపమునకు చుట్టూ ఒకగోడ కట్టియున్నది. స్తంభముల శిరస్సులకు వెలుపలనున్న $\frac{1}{2}$ ' పైన ఒక కొనయు గోడపైన ఒకకొనయు మోపిక చేసిన రాతిఫలకములు అమర్చబడినవి. ఈఫలకములుగూడ 9" దళనలిగలిగియున్నవి. ఈదళనరియందుకూడా చిత్రి ప్రతిమలు చిత్రించబడినవి. ఈ విధముగా నేర్పడిన పంచాది (Verandah) కప్పుకన్న మధ్యమంటపకప్పు రెండుగులు యెత్తుగా నున్నది. అందుచే పైకప్పు చూచు పంచాదిచూచు రెండుచూచు లున్నవి. ఈచూరుల ముఖములందు చిత్రించిన ప్రతిమలు, యివి ప్రదర్శించుకథలు మొదలైనవి ముందు చెప్పెద.

ఆస్థాన మంటపమునకు చుట్టూయున్న గోడలోదక్షిణపువైపునయొకద్వారమున్నది. ఇది చిన్నది. ముఖ్యద్వారము తూర్పువైపున కున్నది. ఈ రెండుద్వారములయందున్న కలుగు, ప్రతిమల విషయమైన్ని చుట్టూగోడలయందు గూళ్లలో చెక్కబడిన ప్రతిమల విషయమైన్ని ముందు చెప్పెద.

ముఖద్వారమున కెదురుగా సుమారు 25 అడుగుల దూరమున ఒక తోరణద్వారమున్నది. (ఖ) దీనికెదుట సుమారు 30, 40 అడుగులదూరమున దేవిడిమంటపమున్నది. ఈదేవిడి మంటపములో ముందుకు రెండు దొకపు స్తంభము లున్నవి. (గ)వీటిలో ఉత్తరపు స్తంభముపైన త్రికలింగాధిపతి అనంత

వర్మ వజ్రహస్తదేవు మహారాజుల కాలపు రెండు శాసనము లున్నవి. ఈరెండు స్తంభములమధ్య నుండి లోపుకు ప్రవేశించుటకు మార్గసూచకములైన సోపానము లున్నవి. దక్షిణస్తంభమునకు వెనుకకు గోడకంటియొక ఫలకము సుమారు 2' ఎత్తుది నిలువబెట్టి యున్నది. దాని తూర్పుముఖము రెండు

భాగములుగా చేసి పై దానియందు సూర్యుడు చంద్రుడు చెక్కి వాటిమధ్యను హస్త మొకటి వేల్చుచాచి యున్నట్లు చెక్కియున్నది. దిగువభాగమందు శ్రీ పురుషులిద్దరువారిమధ్యనున్న లింగమును పూజించుచున్నట్లు చెక్కబడియున్నది. ఇట్టిరాళ్ల దక్షిణదేశముందు 'వీరకల్' అనుపేరుతో బరగుచున్నవి. అనగావదైనశ్రీయొక్కతె నహగమనము బొందినప్పుడు యిట్టిరాళ్ల స్థాపించెదరు. పైన తెప్పినరాయిగూడ అట్టిదేఅయియుండును. ఈదేవిడి మంటపము కొత్తగా మరమ్మత్తు చేసినప్పుడు 'ఈవీరకల్' యిచ్చట వేసియుందురు.

ఈ మంటపమునకు ఇరుపార్శ్వములయందున్న అరుగులపైన రెండు సింహములు మండిపైనుండి తూర్పువైపుకు ముఖముగాను బెట్టి అమర్చబడినవి. ఈదేవిడి కెదుట పైకి ధ్వజస్తంభ మొకటి యున్నది.

మధుకేశ్వరాలయము యొక్క ముఖ్యపాతారములో చుట్టూ చిన్న చిన్న దేవాలయములున్నవి. ఇందులో 'చ' ఒక్కటితప్ప అన్నియును శివాలయములే. ఒక్క 'చ' యనుఆల

యములో కుమారస్వామి ప్రతిమ యున్నది. జలుగు, ప్రతిమలు మొదలైన చిత్రముల 'సు' 'భ' యను అలయముల ద్వారముల వైఖరి చెప్పినప్పుడు వీటి విషయమై కూడా యందు శిల్పపునరి చాలా సాగనుగానున్నది. ప్రస్తావించెదను.

ఇల్లాలి వేడికోలు

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర్లు గారు

నిదురా పిల్చిన పల్కరేమిదయ్యె కాని కాపురం లింతె చె
యుకురా యున్నటికైన సౌఖ్యమున నే నోలాడ లాలించి యే
లుదురా మీమదిలోన నేవగిది నాలోచించుకొన్నారో ప
ల్కుదురా విన్నవ మూలకించి కృప నాలోకించి ప్రాణేశ్వరా.
పలుకే బంగర మాయెనా యహహ నాభాగ్యంబున గంటి చూ
పులకే కాటక మాయెనా యపుర నాపుణ్యంబున మీదునీ
నులకే ముల్కులచంద మాయెనోకొ నా నున్వల్కి కేమందు మీ
యలు కేలగున నోర్పు నెట్లు మిము బాయ నేర్పు బ్రాణేశ్వరా.
నెనరా పెండ్లిచేసుకొన్న గరిత మీ రిట్లు లేడ్పించుటలే
కనరా మీవరివార లెట్లు సతుల గామించి ప్రేమించురో
విసరా లోకులు మీదు వింతనడతలే వీక్షించి యే మందురో
ధనరామామణితోడిపొందు మరిగూడా మీకు బ్రాణేశ్వరా.
తినరా దివ్యలంబుల బెరటియందే పండ నన్నంత నే
కనరా గారెలు మిన్నకే దొరకన గాంక్షించి యేతేర జే
కొనరాదా కులకాంతమీద దయ మీకు లేకగా కక్కువా
ధనరామామణి పాకుమార్యమును సొందర్యంబు బ్రాణేశ్వరా.

చెన్న పురి రౌజ్ ధానియందు గొల్ల తిలకం. జూలై-సెప్టెంబరు నెలలలో ముదితములై ప్రచురింపబడిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక

ఆరోగ్యము

ఆరోగ్యమార్గములు, ఫారము — గొల్లకోట వెంకట్రామయ్య
 సుఖాధారబోధిని, మొదటిపుస్తకము — జి. రత్నయ్య

ఇతరము

ఉపాధ్యాయవోయిరి — యస్. భూషణం
 ఎన్నికములు, భా. గ. — యం. రామచంద్రశాస్త్రి
 " భా. ౨ — "
 ద్వైతసర్వస్వకాశిక — బి. హనుమయ్య, యస్. వెంకటరత్నమ్
 ప్రపంచజ్ఞానము — బి. రామచంద్రయ్య
 నీతిమృగామృత — యం. నరసింహారావు
 స్యురాజ్యప్రచారము — చరకాపాలులు, నోటుపదాలు — కొండపల్లి జగన్నాధదాసు

ఇతర శాస్త్రము

ఎర్రమెంట్రి వెన్ను, ఆరవఫారమునకు — యం. సాంబశివరావు
 పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము — "
 ప్రకృతిశాస్త్రపాఠములు, నాల్గవఫారము — గొల్లకోట వెంకట్రామయ్య
 ప్రకృతిశాస్త్రపాఠములు, మూడవఫారము — "
 శాస్త్రపాఠకపాఠములు, మూడవఫారము — యం. సాంబశివరావు
 శాస్త్రపాఠకపాఠములు, మొదటిఫారము — "
 శాస్త్రపాఠకపాఠములు, నాల్గవతరగతి — "

ఇతిహాసము

ఆంధ్ర మహాభారతము: విరాటపర్వము, తృతీయాశ్వాసము — తిక్కనసోమయాజి [య్య
 దశరథవిరచన రామాయణము — మాదవోలు కామాక్ష

ద్రౌపదీస్వయంవరము — నన్నయ (సి. హెచ్. వి. తోగా రావు సంపాదితము; తిప్పణివిమర్శ వాచులతో.)
 రామాయణము చాలకాండము — లేకో కనకయ్య
 సీమాలిక శ్రీమద్రామాయణము — చెరువుపల్లి నరసింహాస్వామి

కథలు-విలిహాసకపురాణములు

అంజనేయచరిత్రము — కొప్పరపు వే. కటరమయ్య
 కథామృతావళి, ప్రథమభాగము — కె. రామకృష్ణశాస్త్రి
 " రెండవభాగము — "
 మదలోపాఖ్యానము — బమ్మెర పోతనామాత్యుడు
 " సతీష్వరము — "
 గంగానది — ముడియం సీతారామరావు
 గతేంద్రమోక్షము — బమ్మెర పోతనామాత్యుడు
 గలద్రహాసచరిత్రము — పిల్లలమట్టి వినవీరభద్రకవి
 దశావతారములు — జనమంచి వెంకటసుబ్బార్యులశిష్యు
 ప్రహేళికాఖ్యానము — బమ్మెర పోతనామాత్యుడు
 సీతకథావిధి — అబ్బరాజు హనుమంతరాయశిష్య పాక
 శోమలకగిలు — కె. అచ్చయ్య అంబేసన్న [మాడి
 (ప్రకాశము)

చాలసీతచరిత్ర — కె. సీతారామరావు
 భాగవతకథావళి — చిల్లరిగ మాధవశ్రీయోగానందయ్య
 భీష్మకు — జనమంచి వెంకటకృష్ణరావు
 మయసభ — కేశవపట్టణం వేంకటరత్నంసూరి
 దుక్కిడికర్మాణము — బమ్మెర పోతనామాత్యుడు
 విద్రవిరాధునిము, పరిణయవిధిమయలు (వాణశివరాయము) — దేవరాజు వెంకటకృష్ణరావు
 విష్ణుచిత్తునికథ (ఆముక్తమాల్యదనుండి-సీతకావ్యాఖ్యాన పాఠము) — కృష్ణదేవరాయలు
 శ్రీకృష్ణావతారచరిత్రము, మాదవప్రకరణము — జనమంచి శేషునిశిష్యు

పానుమజ్జిలెము—శిల్ప కేంకటగుబ్బాకాశ్రమ

గేయము

కథలు-కల్పితములు

కామలలికగళం, పదవభాగము—మధిత గుబ్బన్న దీక్షితులు

నీలికథాపతి—కె. యస్. సోమయాజులు, వి. యస్. నరసింహయ్య

ప్రతాపవర్ణనము—వాడ్రేపు మల్లపరగా

విలమందీరము—వడ్డాది శేషసిరిరావు

గూత్రిపుష్పయోగము—వి. నీలయ్యపంతులు

శ్రీనాథవిజయము—అనివిల్ల చివవెంకటకాశ్రమ

హ్యంబెట్ డెవ్వాన్సు-మహారాజా—గోనలపాటి పీఠేశరంగంపంతులు

కామశాస్త్రము

కామకళావిధి అను శృంగారశాస్త్రము—కల్లూరి శివరామ, వి

కీస్తుమతము

అర్యప్రాంసీకుల కౌరివారి చరిత్రము—వి. కామయ్య ప్రకటన లేక ప్రత్యక్షీకరణము—యం- వి. సుబ్బయ్య మలితాధిని—క్రిస్టిన్ లిటరేచర్ సొసైటీ ఫర్ ఇండియా (ప్రకాశకులు)

మలాళీతరువాదికాలపు చరిత్ర—రివరెండ్ బవియన్ జోసెఫ్ (అనువాదకుడు)

యేసుచరిత్రము " "

సాధుగుండనదిండు—రివరెండ్ జి. కాంతయ్య (అనువాదకుడు)

భగవద్ శాస్త్రము

గోచారసర్వస్వము—విష్ణుభట్ల సత్యనారాయణమూర్తి కాశ్రమ

గణితము

గణితపల్లగహము, శంకవభాగము—డి. రామమూర్తి గణితసారము (వాలివెరగతి)—ఆర్. వీరభద్రరావు ప్రైమరీస్కూలు ప్రాక్టికల్ మేథమాటిక్సు, మొదటిపాఠ్య—జి. రామన్న కాశ్రమ

ఈశ్వరాంబికానామసంకీర్తనలు—జనంగుల నాగభూషణరావు

ఘాలిగుబ్బా రావుపాటలు—ఘాలిగుబ్బా రావు

దశావతారములకీర్తనలు—ఆర్. వెంకటరత్నం

మాతపథజనకీర్తనలు—కట్టి వెంకయ్య

పరిణయగానముకావ్యం—ములుమాడి బసవాచార్యులు

చాలినిగోదగీతావళి (౧, ౨ భాగములు)—ఇ. శ్రీరామలుచారి

బ్రహ్మసందర్భజనకీర్తనలు-కారుపర్తి గుబ్బాకాశ్రమ

భజనకీర్తనలు—సి. యెరకయ్యదాసు

మతిమంత విలాసము—మూలపూరు రామకొంగేశ్వరరావు

విద్యబ్రహ్మవిద్యనామ సంకీర్తనలు—జనంగుల నాగభూషణరావు

వేంకటేశభిద్విలాసవరణ—సి. ఆర్. చెన్నకేశవులు నాయుడు

నభద్రాకవ్యము-పాట—సి. యస్. రావుఅందుసమ్మ (ప్రకాశకులు)

పారిభజనామృతము—సామ్య గంటి యల్లయ్య

సాళిశ్చంద్రోపాఖ్యానము—పదము—సామ్య రామబహ్మయ్య

జీవితము

తెనాలిరామకృష్ణకవి చరిత్రము—మలకపల్లి పెదశేషగిరిరావు

దురాచారభంజనము—అదిల్షాడి వంశంధర

పండిరివీరన్నగారి చరిత్రము—చాగంటి వీరభద్రకవి

మతోద్ధారకము(అపవనిత్రము)—గంటిజోగిసోమయాజి

అల్లూరి కీతారామరాజుచరిత్ర (రంపవీరారి)—బై. కృష్ణరావు

దేశచరిత్ర

బౌద్ధమహాయానము—కేలూరి సత్యనారాయణ

రామాహిందూదేశచరిత్రము—విన్నకోట వెంకటకంగారావు

హిందూదేశచరిత్రకథలు—కేమవరపు నీతారామకృష్ణయ్య

నవల

శుభాశ్రయము—లేకుమళ్ల రామచంద్రరావు
 దక్షిణాచారి—చెలికాని సర్వనారాయణ
 నోరకోడమము—అయ్యగారి వరసింహాచారి
 మాధవలి—బాలాచంద్రపు నీలాచలం
 కొంగరామయ్య—గోకేటి వెంకటచలపతిరావు
 రాజసుందరి—కేతవరపు వెంకటకృష్ణ
 రూపవతి—అట్లూరి వెంకటవీరయ్య
 లలిత—లేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు
 విలూపకుమారి—కలిదిండి వేంకటనరసింహారాజు
 సర్వమంగళ—వారణాసి వరసింహారావు
 సురస—డి. సి. రాజు (ప్రకాశకుడు)

నాటకము

అశోకవృత్తియము—వనం శంకరశర్మ
 ఇంద్రవజ్రానాటకము—మూర్త్యునిలరావు (ప్రకాశకుడు)
 కవకనల్లి—మరసాల సీతారామస్వామి
 గర్వభంజనము—గండికోట బాబూరావు
 చంద్రకళ—వి. యస్. సద్యనాథరాజు
 పానుకాపటాభిషేకము—మంగిపూడి శ్రీరామచంద్ర
 కృష్ణ
 పుండరీక—అయినాపురపు సోమేశ్వరరావు
 ప్రతాపరుద్రీయము—అను యంగంధరవిజయము—సోమ
 రాజు రామానుజరావు
 మధుసేవ—కె. యస్. వారాయణరావు
 మధ్యమవ్యాయోగము—అను భీమవిలాసము—ఎలమర్తి
 శ్రీనివాసరాయణము
 మార్కండేయవిజయము—అక్కంపల్లి పెడి లక్ష్మయ్య
 వివాహపరీక్షము—కె. సర్వనారాయణమూర్తి
 యోనేపునాటకము—విల్లాకోడళ్ళ
 రాజాప్రతాపసింహ—ఎస్. కామేశ్వరరావు
 రాజాప్రతాపసింహ—కె. శేషన్నకృష్ణ
 లంకాదహనము—మంగిపూడి మూర్త్యునారాయణకృష్ణ
 మరవిక్రయము—గరికిపాటి కామేశ్వరరావు
 శివశిలము—ఎస్. డి. శంకరాచార్యుడు
 సంగీతసర్వహరిశ్చంద్రియము—మంగిపూడి మూర్త్యునారాయణకృష్ణ

సంపూర్ణ రామాయణము—అయినాపురపు సోమేశ్వర
 రావు
 సామమజ్జననాటకము (యక్షగానము)—విశ్వబ్రహ్మ
 లక్ష్మణార్య

నాట్యకళ

ఆంధ్రనాటకములు—రంగస్థలములు—లేకుమళ్ల అయ్య
 రావు

నిఘంటు

పూర్వీకాథాలసారి—తేమూరి శ్రీనివాసరావు
 శబ్దార్థచంద్రిక—మహాకాళి శుభాచార్యుడు

పద్యము—ఇతరము

అఖండకావ్యములు, ఒకటవభాగము—గరిమెళ్ల సర్వనారాయణ
 అయ్యర రామాయణము—విద్యానందపరస్వతి—కె. వెంక
 టరమణమూర్తి
 అత్యుత్కృష్ట—కవికొండల వేంకటరావు
 కమ్మమల్లపబోధము—కె. రావు (బ్రహ్మం (సం. విమల)
 ఖండకావ్యములు—గరిమెళ్ల సర్వనారాయణ
 చిత్రమైన సోగచుట్టు—సి. హనుమంతప్ప
 చమరాపద్యములు—బొడ్డుపల్లి శేషయ్య
 దివారాత్రిములు—బుధేంద్ర బాలచెన్నయ్య
 క్రౌంచదీప్తయందరం—బుద్ధునివరం వెంకటప్పలదాసు
 వాగేశ్వరవత్తరమాలు—అయింటి స్వామినాయన
 పద్యమందరి—తంగిరాల రామస్వామిశర్మ
 సాతక మాదికోటమాంబా సంస్కృత రాసరి—కోటమ
 రాజు కామేశ్వరరావు
 పోశిమి—మూరత్తాశ్వాస్ అయ్యంగార్
 భక్త్యహరిమధాపితము—ఏనుగు లక్ష్మణకవి
 రామనామస్మరణ—చెంచురామకవి
 రామానందాత్మరమాళిక—తాటిపల్ల వెంకటశుబ్బయ్య
 శ్రవణానందము—వరరామయ్య
 శ్రీ భజంగరాయసందర్శనము—ఆర్. సి. హెచ్. వి.
 శుబ్రహ్మణ్యము
 శ్రీరామనక్షత్రమాల—వాసిరెడ్డి వెంకటశుబ్బయ్య, బోడి
 పూడి వెంకటరావు

సత్యదేవచరిత్రము—మమనూరు వెంకటరమణుని
సూక్తిరత్నావళి—వి. లింగస్వామిశాస్త్రి
కర్మవిజ్ఞానము, భా. ౧—కామయ్యపి, మృత్యుంజయవర్మ

పౌరాణికము

శివపురాణము, వాల్మీకిసంపుటము—యస్. పీఠరాజు

ప్రబంధము

విల్ల రీయము—చిత్రకవి సింగరాధ్యక్షుడు
రామదాసుచరిత్రము—వల్ల పిన్నయ్యశాస్త్రి
వసుచరిత్రము—రామరాజభూషణుడు
శకాంకవిజయము—శేషము వేంకటపతి

ప్రహసనము

✓ రంగుసింగులరాజులక్ష్మి—వి.వి. రావు
యతేగానము

ప్రాచీనప్రాచీనసాహిత్యము—రెడదువూగు రామా
చార్యులు

భూగోళశాస్త్రము

నూతనభూగోళశాస్త్రము, మాడవపు నక్షత్రము—వి. రామ
చంద్రరావు
భూగోళశాస్త్రము—కె. పీఠరావు

మాహాత్మ్యము

మార్క్వే. ప్రమాదాత్మ్యము—జోన్సుల అప్పన్న పంతులు
వయరామాయణము—భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
శ్రీమహానంది మాహాత్మ్యము—కె. చర్మనాథరావు
హాజకీయము

ప్రాచీనభారతగ్రామపరిపాలన—ముదిగంటిజగన్నాథశాస్త్రి
వచనము—ఇర్రెరము

అహింసాపరమోధర్మము—మళయాళీస్వామి
జీవశాస్త్రము
నీలినిధి—వి. ప్రభాకరశాస్త్రి

ప్రాచీనసాహిత్యము—వి. వి. సుబ్బారావు, టి. రామ
శ్యా (అనువాదములు)

ప్రేమ—గుడిసేన నాగమణిజీవి

మధ్యపాననిషేధము—మిస్. మెక్లూగ్

మరణానంతర జీవితము—సి. రామయ్య
✓ రోకడీలు, పయిసిద్ధ చరిత్రము—నరసింహదేవర సత్యసా
రాయణ

వివేకానందస్వామివారి "ప్రాకృతీశుములు"—నూది నర
సింహము

శ్రీవెల్లాల సంకీర్తనారాధనాసతీర్థము—కె. వెంకటసుబ్బా
రెడ్డి

సంతాననిరోధము—గుంటు నరసింహ

సంస్కృతభాషాప్రబోధము—మొట్టమొదటి చివరసామయ్య

✓ సహకారవిద్య—నరసింహదేవర సత్యసారాయణ

✓ సహకారోద్యమము " "

✓ స్వయంపరిత్య—(పంచావనబుక్ డిపోవారు)

✓ హిందూదేశమువంపరి సహకారోద్యమఫలితములు—నర
సింహదేవర సత్యసారాయణ

వేదాంతము

విచారచక్రకోపయము—జనార్దనస్వామిచైతన్య

వ్యాకరణము

ఆంధ్రభాషాశాస్త్రము, ౧-వ భా. —మల్లాది సూర్య
సారాయణశాస్త్రి

" ౨-వ భాగము " "

కళికము

అభినవమతికళికము, మొదటి భాగము—గాజులపల్లి పిఠ
భద్రరావు

కుమారీకళికము—పక్కి వారసింహాచారి

కృష్ణకళికము—వృషింహాచారి

చాళిదాసకళికము—కంఠెడ్ల గోపకవి

నిలకంఠేశ్వరకళికము—క్రొత్తపల్లి రాజలింగకవి

భక్తవత్సలకళికము—శేషాద్రిరమణాచార్యులు

" " మంగిపూడి వేంకటేశ్వర

భక్తిసతీకళిక సంపుటము—వి. రామస్వామి శాస్త్రి
అందు సమ్య (సంపాదకులు)

మంగళాద్రి వృషింహాచారికళికము—కె. ఇందుమతి

మంగళాద్రిలక్ష్మీవరసింహాచారికళికము—గవభుధరం రామాను
జాచార్య

మార్క్వే. ప్రేమకళికము—రాజా యం. భుజంగరావు

రాజరాజేశ్వరీశతకము—జి. ఇందుమతి

స్తోత్రము

లోచనానందికశతకము—డాసరి రామదాసకవి

ఆంజనేయదండకము—యస్. వి. రాఘవయ్య
రామలింగేశ్వరతారావలి—రావిమామల వేంకటప్పయ్య
మాత్యుడు

శతకమంజరి—భక్తిసంపుటము—కె. వాగేశ్వరరావుపంతు
లు (సంపాదకుడు)

కారదాశతకము—నక్కలంక శ్రీనివాసరావు

శ్రీభావసారాయణపద్య మణిహారము—పినుపాటి సుబ్ర
హ్మణ్యశాస్త్రి

శ్రీకృష్ణశతకము—పూర్వహస్తాభాగవతులు

శ్రీపరమాత్మగ్యానశతకము—శ్రీపతిసుందరవాచామ్యులు

హరికథ

శ్రీరామశతకము—పీఠగంటి వారాయణప్ప

సుమతీశతకము పటిష్ఠానము—యస్. సన్యాసయ్య అందు
సమ్మ (సంపాదకులు)

గుత్తిడికల్యాణం హరికథ—కె. వారాయణదాసు
✓ శ్రీకృష్ణచైతన్య చరిత్రము—బంపర్తి వల్లయ్యశాస్త్రి
శ్రీత్యాగరాజస్వామిచరిత్రము—నిర్మలభూమానందస్వామి

11 యం. శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి (సంపాదకుడు)

ఆటవిడుపు పద్యాలు

(కలిమహిమ)

లవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

పండిత మణులకుఁ బామరులకుఁగూడ దాసవృత్తుల మతుల్ దార్పినాపు
తాతముత్తాతల తరములు గల పూర్వవేంకటలను మాచి వేసినాపు
నంప్రదాయాగత నరసభోరణి నున్న మంచితెల్లును చూపు మాపినాపు
ఇంటిపెద్దలు మది నిస్సీరో! యది కొంక జెన్న వారల మతుల్ చెడిదినాపు
చాగురే! కలిరాజశాసనమహర్తవ్య-మా! నినుంజెప్పి పెటలను మరల జెప్ప
వలనుపడ దెప్పుడును మఱపులకు రావు-చేసితివి మే లికక దయచేయు మమ్ము.

సీ. జాగిరీదార్ల కు సైత ముద్యోగాల మాటలే వరహాల మూట లయ్యె
వంటలక్కకును గేవల మాంధ్రభాషలో మాటలాడుట రోతిమాట లయ్యె
సోమిదమ్మలకును సుతుల పరీక్షల ముచ్చటలే కడు మెచ్చు లయ్యె
అవధానిగారి భార్యకుఁ గూడ పిల్లల ముందుజాట్టులటన్న ముచ్చటయ్యె
చాగురే! కలిరాజశాసన మహర్తవ్య-మా! నినుంజెప్పి యితరుల మరల జెప్ప
వలయు మా తెప్పుడును మఱపులకు రావు-చేసితివి మే లికక దయచేయు మమ్ము!

నల్లమందు : చీనాభారత దేశములు

డాక్టరు సుధీంద్రబోస్ గారు 'మోడరన్ రెవ్యూ' జూలై సంచికకు, 'నల్లమందుపై కత్తి గట్టుట' (War on opium) అనుపేర నొక వ్యాసము వ్రాసిరి. అం దుండి యీక్రింది భాగము (ఆంధ్రానువాదము) ఉద్భవము.

కుమారేంద్రవర్మచలన బుద్ధులు ఆమెరికా దేశీయుల జొరగడ, సంబంధించేదానిలో నల్లమందు ప్రపంచము నంతట జాప్తుకొనునది, హిందూదేశమునుండి యమెరికాకు వ్రాసెను. ఆ భవిష్యద్వాణి యక్షురశో సిద్ధించినది. అదియే ట్టారంభ మయ్యెను! ౧౭౭౬-వ సంవత్సరములో ఈస్టిండియా-కంపెనీవారికి లాభకరమగు నాయవ్యయప్రక్తికను తోడుగులేయవలసివచ్చినప్పుడే నిజముగ నది యారంభ మయ్యెనని చెప్పవచ్చును. గవగనాల మొక్కను భారతీయమున వైద్యులచే నల్లమందు రాయారు చేసి చీనాదేశమున కమ్మించుననునది నిశ్చయింపబడెను. ఈవిధానము నూలించిన వారన్ హేస్టింగ్సు, ఈశూలిక చాల విభక్తుల మయినదనియు, నందుచే వాంఛియుల చెంతకే యది రాకుండ జాగ్రత్తపడవలయు ననియు, చీనాతోడి వ్యాపారమున మాత్రమే దాని నుపయోగింప వలయు ననియు నింగ్లండును వ్రాసెను. ఈ విధమైన వ్యాపారములతోడి సంబంధముగల చీనాదేశీయునికి చీనాప్రభుత్వము మృత్యునందనము విధించెను. అయి వను ఎట్లో యొక్కట చీనాలోనికి ఆమెక్కను కేర్ప మార్గము కనిపెట్టబడెను. అది జాతిశీవమునకే భంగము గలుగజేయునందిటి స్పృహగతిని దేశమంతట వ్యాపించి పోయెను.

చీనాప్రభుత్వము చీనాదేశము నిషేధము వారి నుండి తప్పించు ప్రయత్నమున సాహసపూర్వముగ విధానము నొకదాని నవలంబింప నిర్ణయించుకొనెను.

1839 సంవత్సరమున కాంటన్ మెన్షులో నిషేధ మైన కొంగసామ్మను కారణముతో ఇంగ్లీషువారి 1440 టన్నులందునుబట్టుకొని విగ్ధుల మొనరించిరి. అప్పుడు నల్లమందు యువములు రెండు వారంభమయ్యెను. 1858 సంవత్సరమునాటికి నల్లమందువిషయమున చైనావారి విరోధములేయు భగ్గుమయ్యెను. నల్లమందు దిగుమతికను మతింపవద్దని రాతీవముటను చీనాదేశము నిర్ణయించి బడెను. నల్లమందుప్రసాహమునలే దేశమున వచ్చివడెను. అదికాక తనదనమును రక్షించుకొనుటకై చీనా దివి గా గవగనాల మొక్కవైద్యుల మొనరించెను. క్రమముగ జాతీయంతరియ దానికి లొంగిపోయి దాని ప్రలోభము లకు పో మెపోయెను.

అప్పుడు మరల ప్రలోభముకలిగెను. 1896 సంవత్సరములో చీనావారు తమదేశమున నల్లమందును విగ్ధుల మొనరింప నుద్యమించిరి. 2000000 దొంగములగూడు పెనగల మొక్కల వాణ మొనర్చివైచి 500000 నల్లమం గుకొల్లను చూపివైచిరి. అదిపాతీయ సంస్కారదోర్మము ములకామై యుండెను. కొంతకాలమువరకు చీనాదేశము నల్లమందునుండి విముక్తమై యుండెను.

ప్రారంభమున నిర్బంధముగ చీనాదేశములో నల్లమందు వ్యాపింపజేసినది తెల్లవానిదురాశయే. అంతిమ పదితెల్లధరువరములకు 'మార్షిక్' 'హిస్' యిను'లను నిర్బంధముగ చీనాపై శ్రోషివరియు నదియే. అనియొక ఆమెరికాదేశీయుడు వ్రాయుచున్నాడు. 1911 సంవత్సరమునాటి చీనాలోని విప్లవకాలమునందీయు నాదేశ

మన జ్యోతిషులను శిక్షారహితములగు పరిస్థితుల యందు నల్ల మందు మొక్క లను పండింతుట మరల యారంభమయ్యెను. కాలదివత్సరములను పూర్వమువాటి మనః ప్రతిఫుటవమంతయు వ్యర్థమైపోయెను. ప్రతిఫుటవము నులల మొదటినుండియు వారంభింపవలసివట్టయ్యెను.

నేడు చినా, హిందూదేశములు ప్రపంచములో నల్ల మందు మొక్కను పండించెడి ప్రముఖదేశములు. నల్ల మందు మొక్క వశంపవలెను. నల్ల మందు అంతర్జాతీయ మగు విషమైనది. హిందూచైనాదేశముల మధ్యపదార్థము లుప్రపంచమునంతను మంచివేయుచున్నంతకాల మేవాతీయ జేనుముగ నుండజాలవని య మెరికనులవాదము. గడచిన యైకోపాయవృత్తమున, భారతదేశము'పాకా'ను అలాచిపెట్టి ప్రపంచవాగరికతను రక్షించెనని చెప్పుదురు. దానికి నూరుకెట్లగ విషపూరితమై ప్రపంచమునపుకొను జైయున్న యానల్ల మందు పికాపముభారీనుంకి తమ దేశమును బ్రపంచమును రక్షించుకొనుటకు భారతీయుల కిప్పుడేల యనుమతి యొసంగబడవచ్చును !

భూమియుత్పత్తి

['మాధురీ' (హిందీ) పత్రిక ఆషాఢసంచికలోని విజ్ఞానవాటికనుండి]

'భూమియుత్పత్తినిగూర్చి యిప్పటి కనేక సిద్ధాంతములు వెలువడినవి. భూమి మొట్టమొదట వాయుపదార్థములవలననేర్పడి, క్రమక్రమముగా ప్రస్తుతరూపము ను గాంచినదని ప్రతీతి. నేటివరకు వైజ్ఞానికుల యభిప్రాయమదియే. కాని చికాగో విశ్వవిద్యాలయా వాద్యులనీ, సి. చేంబర్లెన్ గా లొక నూతనసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినారు. నూతన్యనినుండి చల్ల బడిన కలము లెప్పుడును విగ్ధతములగుచుండునట; ఆకలములలో నొకటిభూమి యట. ఇరువది వత్సరము లధ్యయనమొనర్చినపిదప వారు భూమియంతయు సమగ్రముగ ఘనపదార్థములవలననే యేర్పడినదను సిద్ధాంతము గావించినారు. భూమియొక్క నిమ్నాన్న సస్యరూపము వారిసిద్ధాంతముందలి సర్వోత్తమ తార్కాణముని జ్యోతిషులనుచున్నారు. అగ్ని పర్వత ముఖమున వెలువడుపదార్థముల యాకారములో భూమి

యాకారమునకు సామ్యమున్నది. కావున భూమిమూర్త్యు వివలననే యుత్పన్నమైనదనుటకెట్టి సంశయమును లేదు.'

హిందూనల విప్లవవర్ధనవిగ్రహము

పక్షిణ హిందూదేశమున క్రీ. శ. పండెండు పదుమూడు శతాబ్దాలలో పాలించిన రాజవంశములలో హిందూనల రాజవంశమొకటి. ఈవంశజులలోని విప్లవవర్ధనమహారాజు (క్రీ. శ. ౧౧౧౧-౧౧౮౧) విగ్రహము బేలూరి చెన్న కేశవస్వామి ఆలయములోనుండగామైమూడు పురాతన్య కాళువారు కనుగొని, దానికి మందుభాగము నుండియు, వెనుక భాగమునుండియు రెండుభాయాపటములుతీసి వాటినుండి దిమ్మలు రేయించిపి పాలినివేదికలోబ్రకటింపిరి. అనివేదికలోని చిత్రమువనుసరించియే యాచిత్రములు రేయించేయబడినవి.

"దెన్న కేశవాలయమున ఒకతిమ్మమీద నిలుచుండినట్లున్న ఈవిప్లవవర్ధనవిగ్రహము రమారమి ఒకటివర అడుగులయెత్తుకొన్నది. దైవవాచారపదధిని లువైనక భాగమున జాట్టుముడికలదు. (అది ఛామాపటమున కనబడుటలేదు. విప్లవవర్ధన దీర్ఘిని తనజాట్టుముడివేసి కొనుచుండే నేమామనకు స్పష్టముగ చెయిరాదు. కర్ణాలంకారములలోను, హస్తములలోను, ఇతరాభరణములలోను ఆవిగ్రహము చాలయలంకృతమైయున్నది. కటిబంధని నుండి ఎడమప్రక్కకుఁబయిలోనుండిన కత్తియొకటియును, కుడిప్రక్కను కైజారొకటియు ప్రేలాడుచున్నవి. విగ్రహముమీద అవ్యవసాయకముగ కింఖువక్రములును, ఇతరరేఖలును, చక్రములును అరచేతిమీదను, ప్రేల్లమీదను, కార్లమీదను వ్రాయబడియున్నవి. ఇది ఛామాపటమున గానవచ్చుటలేదు.

సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణచిత్రములు

"జూలై 29-న లేదే సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణము జరిగెను. ఇట్టి గ్రహణము జరిగి 200 సంవత్సరములైనది. ఇక 72 సంవత్సరములకుగాని మరల ఇట్టిగ్రహణము జరుగదు. ఇంగ్లండులో ఈగ్రహణము చక్కగ కనుపడెను. ఈద్రక్కతి సంఘటనమును చూచుటకై పలువురు ఇంగ్లండుకు వెళ్లిరి.

“మూర్ఖునకును భూమిని మధ్య చంద్రుడు వచ్చుటచే ఈసంభూర్ణగ్రహా మేర్పడుచున్నది. రెండుగంటల కాలము చంద్రుడు మూర్ఖకాంతిని అడ్డుకొనును. ఏదే ప్రదేశములందు గ్రహము స్పష్టముగ కనుపడునో చిత్రమందుచూపబడినది. చంద్రునినీడ కోణాకారముగ పల్లిమోర్లపైకికానిండుమైకి, వికోపానిండుమన పైయిడుపాన్పు, జర్మనీ, దక్షిణాంధ్రులదేశములపైబడుటచే ఈ ప్రదేశములవారికి గ్రహము బాగుగ కనుపడును.”

విదేశములయందు మహాభారతకథల

ప్రభావము

['మనోరమా' (హిందీ) పత్రిక జూలై

సంచికయందు రామగోపాలకృష్ణగారిట్లు వ్రాసిరి

సంస్కృత సాహిత్యమున మహాభారతమునకు గొప్ప గౌరవము గలదు. నిజమునకు సంస్కృతసాహిత్యమున ప్రాచీనతమోసమును దెలియజేయు గ్రంథములు శ్రీమద్రామాయా మహాభారతములు లెక్కన మాకు వాల్లు మాత్రమే కలవు.

మంతరికాలది దేవాలయములందు మొదటిసంజీయు భారత కథాకథనము జరుగుచు వచ్చుచున్నది. శివాజీయు, పాంచాల శేషరియర రణజీతోసింగును ఈ మహాద్వీపమున యశేకనీతిరత్నముల గ్రహించిరి. ఈ మహద్గ్రంథమున నసంభవముల కథలుగూడ మిక్కిలు ముగ విద్యుల తేర్చబడినను రాజనీతి పూర్ణములు, శిష్ట ప్రదములు వగు కథలుగూడ ననేకములగు నున్నవి.

ఈ గ్రంథమును యనీశ్వరుడేల వ్యాపభిగవా నుడు రచించెను. ఇందు మొప్పదివారుగులై శ్లోకములు గలవు. మహాభారత యుద్ధమునకు మూడువర్షముల యనంతర మిది రచియింప బడినది.

భారతీయ సాహిత్యమున నీ గ్రంథముయొక్క ప్రభావ మత్యధికము. మూలకథను మహాభారతమునండి గ్రహించని నాటకముగాని, కావ్యముగాని యుండదు. ఈమహాభారతకథల ప్రభావము భారతదేశముననే కాక దేశాంతరములందునుగూడ మిక్కిలు ముగ వ్యాపించెను.

యూరపుఖండమునగూడ నీకథ లభికముగ స్వీకరింపబడినది. ఈవిషయమునకు నిదర్శనము జూప మేము కొన్ని యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాము.

బ్రాహ్మణునికథ

మహాభారతమునందలి స్త్రీపర్వమున నొక బ్రాహ్మణునిగూర్చి భర్తవ్రధానములగు కథలు వ్రాయబడి యున్నవి. అం దిదియొకటి. “ఒకవిప్రుడు భువాటనిని దారి తీర్చి యొకమౌనమున బడెను. పడగనే యత డొకచెట్టు కొమ్మ బట్టుకొని వ్రేలాడ తొచ్చెను. అటనుండి చూడగనే యాచ్యక్షాబుక్రింద నొక యురగమును, నూతియొద్దను భూతుకమున నొక నుర్తగజమును నిలిచియుండెను. ఈరెంటి భయముచేతను అరడు క్రిందికి దిగనుటలకు; పైకిపోవను జాలదు. ఇట్టి యాపదలోగూడ నతడు న్యాకులర యెరుగడు. ఏలయున, నాచెట్టుపై లేకపట్టుకొని యుండెను. దానినుండి లేచుకొని లతనినోట బడుచుండెను.” భగవంతుడగు వేదవ్యాసుడు, భవిష్య న్న జ్ఞానము లేకుండియు విషయ రహస్యానన లోబడున మానవుని గూర్చి వ్యంగ్యవ్రధానమున నీకథను వ్రాసినాడు. ఈ కథను స్వదేశీయ పండితులరచిన విదేశీయపండితులగు స్వీకరించిరి. చుక్కకాలమున క్రైస్తవమతము ననుసరించెడి దేశములందు Balaam and Joseph అనుగ్రంథమొక్క యు వ్యాప్తిగలరై యుండెను. ఈగ్రంథము నొక ఫాదరీ రచించెను. ఈపుస్తక మేడవకతొబ్బున మూలభాష నుండి యిరవ్వి సిరియకా భాషలలోని కనువదింపబడెను. సిరియకానుండి గ్రీకుభాషలోనికిని, గ్రీకునుండి లేటినులోనికిని అనువదింపబడెను. ఆలేటిను అనువాదము నుండి యన్ని యింగ్లీషు భాషలయందు ననువాదములు వెలువడెను. ఆప్రాచీన పుస్తకమున మహాభారతమునందలి యీకథ యనువదింపబడియెను.

ఫారసీభాషయందలి సుప్రసిద్ధముగు “కలీలగద నునగ” అను పుస్తకమునగూడ నీకథ యెల్లభిరము యొక జలాబుద్దిక్ దుమో అనునాయన ఫారసీలోని కీకథను మొట్టమొదట సంస్కృతమునండి యనువదించెను. ఆఫారసీయనువాదమును జర్మనీభాషలో Mr. Ruckert అనునాయన యుల్లేఖించెను. ఈజర్మనీయనువాదము ప

ద్యమలలో మన్నది. ఈవద్యమలను ఇప్పటికిగూడ జన్మనీ యందు బాలకుల పాడుకొనుచు ఆడుకొనుచుండును.

ఈభారతకథయొక్క లోకప్రియత్వము దీనివలన బాగుగ కెరుగగలుగుచున్నాము.

నలోపాఖ్యానము

ఘనోభారతమునందలి నలవమయంతుల చరిత్రమును భారతీయు బాలబాలగోపాలము కెరింగి యుండును. ఈకథ యూరపునగూడ మిగుల వ్యాప్తి గాంచినది. ఈ కథను మొదలు క్రీ. శ 1819 సం. న Frawry Bopp అను వాయన Latin భాషలోని కనువడించెను. ఇప్పుడు దీనియనువాదము సాధారణముగ యూరపునందలి యన్ని భాషలలోను గలదు. యూరపుఖండమునలి విశ్వవిద్యాలయము లన్నింటిలో సంస్కృతము నేర్పుకొనువారిచే ముందుగా నీకథ చదివినపడును.

సావిత్రిపాఖ్యానము

సావిత్రిసత్యమంతుల కథయు మిగుల రసవంత మయినది. యూరపునందలి యన్ని భాషలలోను దీని యనువాదముగూడ గలదు. ఒక్క జర్మన్ భాషలోనే యే డనువాదములు కలవు. జర్మనీయందలి ముప్రసిద్ధముగి Prague ప్రాంతమున నీనాటకము గూడ ప్రదర్శింపబడెను.

ఈ మూడువానరముల బట్టియు మహాభారత కథలు విదేశములలో నెట్టి జన ప్రీయతను గాంచెనో పాఠకులు బాగుగ కెరుగగలరు.

గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి

కాలిఫార్నానం ౧౮౦౨ అను నేటి విగ్రహవామ సంవత్సరములో హెజరల్ విధురాహిము ఫారుకాహా గారు కర్నాటకపాదుశాహ అయిన క్రింగరాయచేన మహారాయలవారిని జయించి యాదేశం ఆక్రమించునని సుదకహి ఫారుకహాగారున్న పీరి కొమారు లయిన మహా మృదుకొల్లి పాదుశాహగారున్న ప్రభుత్వం చేపివారు గనుక మహామృదు కొల్లిపాదుశాహవారి ప్రభుత్వకాల మందు కొండప్పభాస్కరుని మంత్రివడయిన రామలింగ

భాస్కరుడు బహు గొప్పగా ప్రవర్తించావుండి గంటు పల్లి పీరురాజు కొమారుడయిన ముత్తరాజును బాల్య కాలాన చూచిన యాదివుండి అతనియందు రేఖావిశేషాలు చూచావుండవలెనేను శ్రీమోహనుడని విచారించి వినికొండకు కాట్రుగంటవారి వెంబడి పోయినప్పుడు తన తోడులుట్టు అయిన గంగున దింతగంట పెట్టమరాజుపై కొమాట అయిన తిమ్మగారిని యాముత్తరాజు యిచ్చి వివాహంచేసి ఆ వివాహకాలాన తిరుమలముగారిచేతను అన్నగారి వెంకటయ్యచేతను ఆమక తివడని తనతాతలు కొండప్ప బాచప్ప చిన్నంన కృష్ణప్పగారి నలుగరిలోను తనతాత బాచప్ప పాంశపాతికెను సమీరబోధక కన్యా దానపూర్వకంగా భారతాపి తిమ్మగారికి తనపేటి దానపుత్రికయిచ్చి ఆమడుమకు జనియించిన కొమాళ్లు తనపాంశభాస్కరుని నియతివరచి ఆనియతికి తిరుమలయగారిని వెంకటయగారిని నడంబరచి ఆనంతరకాలాననే ఆస్వాస్త్యానకు దక్షతముత్తరాజయిండెవుంచి యాలాగగా తనసంస్థానం ఆయన ఆధీనంగా చేసివుండగా అంతట కొన్నదిలలనైవయోగంచేతను దేశంలో క్షుత్రుమన్నీబుబసే భాస్కరుని వారితో మగగోవి పాదుశావుండగా ఆకాలోచి తానన వారిబలిమి యెక్కువగనుక దేనుగవారు పట్టుకుంటవారు మరుచేటివారు రామరాజవారు మొదలయిన వారు బహుపుంగవులు గనుక దేశంబడిచి తిరుమలయగారు వికసలానను భాస్కరయగారు వికసలానను పోయిరి. మంగళసంకులో వాడవారికిగ్గరి పిన్నవారిని ముత్తరాజుమవుంచి భాస్కరయగారు గోలకొండపహాయి ఫారుకహావారి దర్శనం అయి సకలబహుమానాలుపొంది పగవారిని అంచే యత్నాలను స్వదులు పుట్టించుకోగాన ఆపగవారె చేరవుండి రామలింగభాస్కరునిగారి శ్రేయస్సు సహించక కాబరకృత్యం చేసిరి గనుక భాస్కరయగారు అక్కడనే అంతరించిరి. ఆప్రాశోచ్యగితి కాలమందు తనపగ అంగగలవాడు ముత్తరాజు వున్నాడని స్మరించి శరీరం విడిచెను. అసితనినిని పరిరేపించి ముత్తరాజు అనంతర కాలమందు రామలింగభాస్కరునికి పూర్వదైవికశ్రీయలు నిర్వర్తించి ఆయన పావ్యమైన పరిజనమును రక్షించేమనుటూవుండిరి. అంతట కొంత

కాలానకు దేశమన్నలు బలుములు రాజులెందుకుని
తమరు ఆరుగములు పాధించుట తడవులేదు. గనుక
చాలిన తరభుదారుణ్ని అంపవలచి యభిలాంభానుకు
బహుశ్చక్రివంతుడైనందున ఆకాలానకు తగినవాడని
మహామ్యుకు భొన్దిపాదుకహావారు అతనికి కొండపల్లెలో
పుంచినవాడై తరభు అతనికి యిచ్చెను. అతను పాలిస్తూ
పుండగా ముత్తరాజు మంగళకుంటనుంచినచ్చి యభిలాను
భానునిలోను ప్రవేశించి కలిపించుకునివుండి అంతరితకు
భాగ్యవంతులవాడను చాపివై కార్యమతంతో పుండి
భాస్కరుని భాస్కరముగారు అపుపావందు అన్న
పుత్తరం చిత్రిమయపుంచి వారిపగులైన మన్నెచారిని
వొకకొకరిని వొక నెపం చేత చంపించి యిగురుగా కొంత
పగ పలవనగాచేసి దేశముఖ్యుడు భాస్కరుని తిరుచు
లయగారు విద్వహంచేత పున్నారని ప్రభువుకు తెలుపుడు
చేసి కొలయిప్పించి పిలుపించి వారికి బహుమానంచేస్తే
మగుడి నీవుకు వచ్చివుండిరి. అసంతరిమందు ముత్తరాజు
వివికొండనీచుమాత్రం ప్రభువుచేతను గుత్తకు పుచ్చుకుని
కడనుకొనెను తన పెత్తనంచేస్తూపుండగా గోలకొండకు
రాజుగారు తలలుచేస్తే భానుడు పాయను ఆయన వెంట
డిని ముత్తరాజు పోయెను. అక్కడ యభిలానుభానుడు
వారు గలించినందున ఆయనకొడుకు కాభానుభానుప
తరభుకట్టించుకునివచ్చి యిక్కడ ముత్తరాజు అతను
విహారింపి తిరిగి ముత్తరాజు గోలకొండవల్ల వెనకటి
మోసుకొని నిమిత్తం ప్రత్యహం కచేరికి వెళ్లుతూ వొక
నాటిరాత్రి కచేరిలో మరచి నిద్రించగా అర్ధరాత్రి
శిల్లినంది పుత్తరములు వచ్చినందున ఆసమయంలో
ప్రభుత్వంచేస్తూపున్న హామోమహామ్యుకు ఫారుకహాగారు
నిమగ్నావుండి ముగ్ధిని పిలువమని కారుపద్మాద్లను ఫరుమా
యించినంతలో వారువచ్చిచూడగా ముత్తరాజు కచేరి
లో నిద్రపోతూవున్న మంగళుక శేవునినిపొయి హామరు
చేసినందున ఫారుకహాగారు శిల్లినందివచ్చిన పుత్తరాలు
యాయనచేతికియిచ్చి పుత్తరఅభిప్రాయం చిత్రించి
జవాబుచెప్పకనే మారుతరములు వ్రాయమని ఆజ్ఞా
పించి నిద్రాపత్త లైవారు గనుక ముత్తరాజుగారు
దైవజ్ఞుడైనందున పుత్తరాభిప్రాయం చూపున బహులు
పుత్తరలవాసి ఫారుకహాగారు నిద్రలేచినతర్వాతకు అగ

పరచినాడు గనుక తమమనస్సువత్తున్న మతలచే పుత్తర
ములో పున్నందున యితను ప్రజ్ఞకాలియనితోచి వెన
కటిమోసుకొని వ్యవహారము పరిష్కారం చేయించి కొండ
పల్లె వినుకొండ లెల్లంకొండ కొండపిడు యా నాంధ్ర
మర్కలామ్మ అద్దంకినీమ పలనాటిసీమ కందుకూరిసీమ
తెల్లూరిసీమ పునయగిరిసీమ మండిసీమ పొదిలేసీమ
మార్కెళ్లసీమ దూపాటిసీమ దరిశిసీమ కంభంమెట్టుసీమ
నందిగామసీమ నల్లగొండసీమ మొదలయిన పద్నాలుగు
సీమలకు అధికారంయిచ్చి పల్లెండుపేలగుత్తం నల్లపేల
చారున్నా తయినాతిచేసి యేనుగరాయుకు చంపివారు
జల్లివారు మొదలైన పాకెగొండను శిషింపేట్టు
హకుం దయచేసి యేనుగబహుమానమున్న అందలాం
ద్లోకాశ్యములు మొదలయిన వాహనములయిచ్చి ఫారు
కహా అనేకీతాబున్న దయచేసెవారు గనుక ముత్త
రాజయ్యవారనే పద్మపుచ్చుకొని దేశములోకి వచ్చి
పడవనీ పాలెగొండను కేషించిన భాస్కరునివారి
పగవారిని కొందరిని కలులకొట్టించ్చి కొందరిని యేనుగు
కాలకట్టించి వశించేకీ ఘట్టు చడమన్న నస్యస్త్రాలు పు
నః నిర్వహించి భాస్కరుని తిరుచులయగారు వెంకటయ
గారిని మార్చుకొని రామలింగభాస్కరుడయిచ్చిన దాన
పత్రికచూపి మీదన్న దానపత్రిక యిప్పించి యయ్య
వలెనని చెప్పుకుంటే సంతోషపడి పశ్చాది పంచలోహ
విగ్రహిగా గృహారామ సస్యక్షేత్ర వాసీహాప త్తాళవని
నిధినిక్షేప గ్రామ గ్రామకరణిక అగ్రహార ఖండిక
ఆగామిగ్రామ భవిష్యల్లాభ సహితంగా పంచి దానదానీ
జనలకు కమలగొండను దేఖిలపంచి పాతికభాగంయిచ్చి
ప్రతిగ్రామస్వాస్థ్యం పంచియిచ్చి అగ్రహారాలు తోట
లుదెట్లు పంచియిచ్చి పునః తమరు దానపత్రిక యిచ్చి
పరమేశ్వరార్చితంచేసిరి గనుక తదాదిగా అవిధిన్నాను
భవం అపుమాపుండును వారుయిచ్చిన దానపత్రం తిమ్మ
గారి పెద్దకొమారును భాస్కరయగారి చేరిటిని భాస్క
రయ్యక యిద్దరి యాలాగుగా పాతిక ముప్పాతిక భాగా
లవొప్పన భాగభాగాలు చెల్లుతూరాగాను బహుదిన
ములు ముత్తరాజయ్యవారు రాజ్యంచేకీ సకలదానాలచా
రను అరిజన దారిద్ర్యమును దరిద్రపెట్టి రెండవఫారు
కాన పడుకొండవచ్చుడు రుద్రపత్రం మార్తాండుకు

విశము త్రమ ప్రభావశిఖామణి వీడుగో మహిమండల
మండలికృతపిఠంబుల చండిల ముత్రమై తేజోవంశభూ
భూభాగ్యలండం తెల్లదీ ధనాధ్యులకెల్ల వీడుగో రెండవపూదు
కానా అశేషద్యాలు రాజాపాస్విగ్యమంబు చెల్లించు
కుని చకలశీర్షులువదసి దానశ్చైత్యచాత్రమ కీర్తిప్రతా
పాలువడకి సకలమస్త్రిలమగలిది సకలపగులుఅగాది వను

లేటి నందాపురాలకుపోయి బయించి బయలురాజుప
యిద్వి సర్కారునపుకరీలో మర్రియబారప పయసంపా
దియకుని పదతుష్టవాసిన దేశములును కాలివాసనశకవరు
మంబులు ౧౫౩౪ అనునేటి శుభకృత్యసంవత్సరంబనగాయ
తు కా ౧౫౩౪ అనునేటి కీలకసంవత్సరంబనను అగున
తరు సంవత్సరములు రాజ్యం చేశి శివఅయిక్యముపొందెను.
(స్థానికచరిత్రలనుండి)

నాట్య సుందరి

టి. ప్రసాదరావు గారు (నవకవిమండలి)

ప్రియసఖునికంతము నలంకరింప స్వచ్ఛ
చంద్రికలు పూయు ముగ్ధపుష్పములు తె
సరసశృంగారనాట్యమందిరమునందు [చ్చి
గుచ్చునుంటి మనోరథ కుసుమమాల!

అరవిరిసరంబు కన్నుల కడ్డుకొనెడు
ఆర్ద్రదృశ్యంబులో తెర యస్తమించె
తరుణమాధుర్యమూర్తి యప్పరసనోలె
నవిధ రంగస్థలంబున పవతరించె.

నందనసుమనస్సారభ న్యందనములు
మందమారుతంబులు చిందె మధురనంబు
కిన్నెర రచించె స్వాగత కీర్తనంబు
కులుకువగలాడి గిలుకుటంచెలు ధ్వనించె.

విమల విద్యున్నటి నాట్య విలసనంబు
తొర యెచ్చట నేర్చె నీ యభినయంబు
ఎంత నమ్మాహనంబు రాయావధూటి
నృత్య మార్త బ్రహ్మనంద నిలయ మయ్యె!

అమృత కలకంఠ కలకంఠ మాన్వదించి
అంగవిన్యాస సౌందర్య మనుభవించి
ప్రసాదన కాశలములోన పులకరించి
రక్తి గట్టినది రసార్ద్రరంగనీమ.

తత్ కణంబున తన్మయత్వము భజించి
నిలుపునీరయి నృత్యనన్నిధిని జేరి
అప్పరిస్సమధుర వదనారవింద

* * * *

మనిమిష దృగంచలముల జారాడుకొంటి!

ఎవ్వరో నన్ను కలకల న్నపువారు
కమ్రకలకంఠ కంఠి, శృంగార సరసి!
కాదుకాదు! కట్టెడుట సాక్షాత్కరించె
నాప్రియసఖుండు నారతనాల పంట.

వికృత గర్జదస్వరము కంపించిపోయి
గాఢలజ్జభరంబున గ్రాసిపోతి!

* * * *

అలంకారసారసంగ్రహము

కర్త : మహాపాధ్యాయ వేదము

వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు

దెవ్విలె జా; ౭౬ పుటలు. వెల ౧౬ అ.

సాహితీసమరాంగమున గండరగండఁడై పేర్వలసిన వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు కడువార్ధకమునఁ గూడఁ గలముసాయి పల్వగర్వియుండుట యంగ్ర భారతీదేవి యదృష్టంశేషము! ఆంధ్రభారతి కడుపు చ్ఛలగా శాస్త్రిగా రింకను బదియెండ్లపాటు సారస్వత వేద పల్వగర్వియుండుటగాక! పది పల్వఁడెండు దినము లలో నామక్రమాల్యదావ్యాఖ్యానము, అమృతగ్రంథ యు వెల్లడ నున్నచట! రచకు లందు కావ్యామృతరస యను జాబ్బవ జూజులు జూజులగుట!

ఇప్పుడు, అలంకారసారసంగ్రహముని చిన్నియలంకారశాస్త్రగ్రంథమును ప్రకటించిరి. ఇది ఇప్పటికి నలు పదియైదేండ్లకు ముందు వారు రచించి ప్రకటించినదే; కాని మరల నిప్పుడు చక్కగా సంస్కరించి ప్రకటించిరి. జయదేవుని చంద్రాలోకాలంకారప్రకరణమున కిది తెలుసునేలే. గొప్పవరపు వేంకటకవి, అచిదము మారకవి మొదలగువారు దీనిఁ జెలిగించిరి. కాని యా తెలిఁగింపులకు దీనికి మిక్కిలి భేదము గలదు. శాస్త్రియగ్రంథములం చొక్కయక్కరముగూడ వ్యర్థముగా నుండఁ గూడదు. శాస్త్రిగా రీతెలిఁగింపు సంకల్పబుద్ధియుతోఁ గలవీరి. తక్కినవారి రచనము లట్లులేవు. క పమలయిన కంఠపద్యములలో సర్వలంకారములను విరు వివరించిరి. మంచిదివరగాను వ్రాసిరి. ఈ గ్రంథము సాంధ్రాలంకార

కారికలని నేను జేర్చొందును. ఈశంకరపద్యముల నన్నింటిని గంకపాఠము చేసినచో సర్వాలంకారలక్షణములు నుపసీరములుగా నుండగలవు. విద్యాలయలో విద్యార్థులకు, విద్యాలయలకు నీది బహుపాకారకము.

మధ్యపక్ష చిత్రాలంకారలక్షణము సుదాహరణముగ జూపుచున్నాను.

“ల. ఏయది చిత్రమే యుత్తర, [మగుక] మాయెడఁ బ్రశోత్తరాంత రాభిన్నుడి. నాయంబె యీవి; కడు మేలేయది? నీరిపుల నొంచు నెది? నాయంబే.

ల. (1) ఒకప్రశ్నను ఆప్రశ్నవాక్యమే ఉత్తరమును, (2) ఆప్రశ్నములను శ్లేషవేపు) ఒకటే ఉత్తరమగుటయు - చిత్రాలంకారము ద్విప్రకారము.

ల. ఏయది చిత్రమే అనుడకొంచిత్రాలంకారమందు, ప్రశ్న ఉత్తరా(క + అ)లర అన్నను. ప్రశ్న అభిన్నము = ప్రశ్నవాక్యమే-ఉత్తరాంతర అభిన్నము = నేను ఉత్తరమునకుం గూడ అభిన్నము.

‘చిత్రాలంకారమందు, (1) ప్రశ్నవాక్యమే ఉత్తర(వాక్య)ము నను; ఇది యొక ప్రకారము. పేర్కొన్న ప్రశ్నలకు ఒకటే యుత్తరవాక్యము;—ఇది యింకొక ప్రకారము.

ఉ. [నాయంబే శ్రీవిఠాక్షము మంచివా?] ఒకప్రకారము—‘నాయంబే శ్రీవిఠాక్షా! ఇది ‘తా’గము వ్యాయమా? అని ప్రశ్న. ‘తా’గము నావ్యాఖ్యం లేయది యుత్తరము; రెండు వాక్యములకు ను

‘నాయం లె యాచి’ అని ఒకటి క్షయమును గాన భేదము లేదు. ఇంకొక ప్రకారము—‘సంధం లేయది! నీరిపుల నొంచు ఇది!’ ‘నాయం లే!’ ఇంచు ‘సంధం లేది!’ ఇది యొక ప్రశ్న. ‘నీరిపుల నొంచు ఇది!’ ఇది మఱియొక ప్రశ్న. రెండిటిని ‘నాయం లే’ అని ఒకటి యుత్తరము. — న్యాయ్యమే (సంధము) అని మొదటి ప్రశ్నకు ఉత్తరము, ‘నాయుక్కు అంటే (= నాయమే) వారిపుల నొంచునది,’ అని రెండవ ప్రశ్నకు ఉత్తరము.”

కనువార్తకమునఁ గనుయోత్ర దగ్గియు ప్ర కాస్తులవా రింకను గొప్ప గ్రంథముల రచించుచున్నారు. సాహిత్యదర్శనమును తెలియించిరి! ఏమి రచించినా వేయి! లక్ష్మీలేషమృగాదు వారిని లక్షింపకున్నారు. భాగ్య భోగ్యములు లేవన్న మానె ఋయులేకుండ అధ్యక్షా రమునకుఁ గొంతలేకుండ వయఁ గడవలవా! ప్ర కాస్తులవారి కీవయస్సున నిట్టి క్షేమగూడ నుండవలె వా! పీరిల్లు క్షేతపదులు యాంధ్రపాఠశాలయనకే యవ ర్థము గావా! ఆంధ్రభాషాభిమాను బాలోచింపవలదా!

తత్వగ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారి కేర ‘సం. 4, మల్లికార్జునవిధి, కార్తిక చిహ్న, మద్రాసు’ అని వ్రాయవలెను.

— వే. ప్ర. కాశ్మీ.

గ్రంథస్వీకారము

గౌతమధర్మసూత్రములు

ఇది ‘ఆర్యభాటలీగ్రంథమాలిక ౧-వ భాగమును.’ డబిల్ క్రాను ౮ నైజాన ౫౨౧ పుటలును, క్యాల్లికో లైంచును గలిగియున్నది. వెల ఆర్యభాటలీగ్రంథమాలిక చందాదారులకు రు. ౪-౮-౦; ఇతరులకు రు. ౯-౦-౦.

బ్రహ్మకీ పంచాంగుల ఆధినారాయణ కాశ్మీ గారు దీనిని ‘వారపత్రాచార్యుని మితాక్షర యను సంస్కృతవ్యాఖ్యానముతోను,’ తేట తెల్ల మను రేమ ఆంధ్రవిదరూ వికేసారిములతోను ప్రశస్తముగ ముద్రించి ప్రకటించిరి.

మయువారు ‘ఆర్యభాటలీగ్రంథము, 7, ఆర గంగవృక్షిధి, మద్రాసు’ అని వ్రాయవలయును.

విజయాశ్వదత్తము

పురాణం విద్యయ్యకవి ప్రణీతము
దేవ్యానైక ౨౩౫ పుటలు. వెల రు. ౧-౪-౦.
మయువారు ‘ఇండియా ప్రింటింగ్ వర్క్సు, మద్రాసు’ అని వ్రాయవలెను.

జ్యోతిర్గీల

దీనికి ‘అంబ్రవీరలక్ష్మీవిజయ’ మను నా మాతరము గలదు.

కర్త: శ్రీ రాజా వెంకటాద్రి అప్పారాజు బహదర్, ఉయ్యూరు మెన్డెట్ జమీందార్ గారు.

డబిల్ క్రాను ౮ నైజా: ౧౪౯ పుటలు. వెల రు. ౨-౦-౦
మయువారు ‘డాక్టరు శోగయ్యకర్, ఆంధ్ర భటుకార్యదర్శి, వనమంట్ల, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి’ అని వ్రాయవలెను.

రాఘవ శతకము

కర్త: దేవీరెడ్డి వెంకటనారాయణరెడ్డిగారు
క్రాసునైక ౨౧ పుటలు. వెల ౧-౨-౦.
మయువారు ‘మోద వెంకటాచార్యునుడవలెను. కోడ్ల, పి. జి. యస్. పోస్టు’ అని వ్రాయవలెను.

దింగారము

కర్త: వేదుల సూర్యనారాయణకాశ్మీగారు
క్రాసునైక ౩౧ పుటలు. వెల ౧-౪-౦.
మయువారు గ్రంథకర్తగారి కేర ‘కాకతీపట్టు రేణుగుతొలకా, పశ్చిమగోదావరి’ అని వ్రాయవలెను.

లోకనాయక శతకము

గ్రంథకర్త: మునగపాటి చిన హనుమయ్య
క్రాసునైక ౩౨ పుటలు. వెల ౩ అ.
మయువారు ‘భారతగ్రంథమండలి, పత్తెనపల్లి నులూరుశిల్లా’ అని వ్రాయవలెను.

శ్రీలక్ష్మీచరిత్రామయాజీయమ్ ✓
(అను భర్తృశాస్త్రము)

కర్త: శ్రీపాద శివరామసిద్ధాంతిగారు

క్రొత్తపైకా ౨౪౭ పుటలు. వెల రూ. ౨-౪-౦.

ఈ గ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారి వేర
కోటరామచంద్రపురము (గోదావరితీర్థం) నకు వ్రాయ
వలెను.

బ. థెల్లో - వెనీసునగరపుమూరు

కర్త: గోగులపాటి వీరేశలింగము పంతులు,
బి. ఏ. గారు

క్రొత్తపైకా ౧౩౩ పుటలు. వెల ౦-౨-౧.

వలయువారు ఏ. గాజగోపాలరెడ్డికిం చెప్పివారికి
కం. ౧౬౮, స్ట్రాస్బుర్గ్ రోడ్డు, పెరంబూరు బ్యాగ్ కమ్మ,
చెన్నపట్టణము - క్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును. లేదా
కృత్తికర్తను, కాశీవాడకై నను వ్రాయవచ్చును.

సోదరి

గ్రంథకర్త: గుడిపూడి ఇందుమతీ దేవిగారు
ఫోటో ప్లెన్ ౧౬ పైకా ౨౮ పుటలు. వెల ౦-౩-౦.

వలయువారు 'గుడిపూడి రామరావు గారు,
గాంధీనగరం, రేజవాడ' అని వ్రాయవలెను.

భోజం

కర్త: సోమంచి గురుస్వామిశాస్త్రిలుగారు

క్రొత్తపైకా ౬౬ పుటలు. వెల ౦-౬-౦.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి వేర 'తెలుగు పండి
తులు, జి. కె. సి. హైస్కూలు, పెరంబూరు, మద్రాసు'
అని వ్రాయవలెను.

చంటిబిడ్డ (వైద్యగ్రంథము)

కర్త: వైద్యశాస్త్ర తాతా రామమూర్తి గారు

క్రొత్తపైకా ౪౮ పుటలు. వెల ౦-౨-౦.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి వేర 'శ్రీ వేదవ్యాస
మద్రాసురకాల, విజయనగరము' నకు వ్రాయవలెను.

కా. పు. ప. డ. తి

కె. అన్నమరాజుగర్ల గారు

అనుడు పడమటిచలులందు నింకిపోయె
దారి తేజీకట్టులు నిన్ను నరుమునేమొ
కడవపై బయ నంభించి కాపుపడలి!
ఏలపాటలతో నింకి కేగు మింక.

మోమున నమాయికత్వంబు మూర్తిగోనంగ
నహజసాందర్య మొడలిపై జాటుచుండ
పంటపొలములదరి కాలిబాటలందు
భావ ముప్పొంగ నవ్వచు పాడ రమ్ము.
ప్రకృతి సర్వల్ల శాంతంబు పాదుకొనంగ
సంజకెంబాయ నీదు ప్రసన్నగీతి!
పద్మరాగాంచితస్వరపథములందు
పాడబడు దివ్యగానంబువగిది దోచు.

చెమటముత్యాలు నొనటివై చెందులాడ,
గాలితాకున ముంగురుల్ కడలుచుండ,
ఎంతభావంబు కుదిరెనో యెమ్మెలాడి!
కులికి పాడెదు చిలునవ్వు తొలకరింప.

దైనికారవక్షోభిత స్థలములందు
విమలమగు నీదు రాగంబు వినగ నెట్లు?
పసిడిపూతల సిరి గల్లు పైరుచేల
గట్లపై గాదె నీమృద్ధగాన మొదవు.
రాగవిష్యందపూరంబు రేగ బాల!
పవలు కష్టించి విక్రాంతి బడయగోరు
ప్రాణసంతతి కానందభాగ్య మబ్బ
హృదయమును గ్రుమ్మరింపుమా పదము లెత్తి.
"మల్లెపువ్వులు."

క్రిస్టాల్ రవదబంధము

(CROSS-WORD PUZZLE.)

ఆపాదమాసమున ప్రకటించినదానికి ఉత్తరము

ము 1	ద 2	ర	సా 3		ర 4		మా 5	చ	క 6	మ 7
ఖ 8	శా 9		ము 10	ది 11	త 12	ము 13	లు		లి 14	ల 15
ర 16	వ 17	లి 18		మా 19	న 20	కు 21		వి 22	కా 23	న 24
ము 25	తా 26	వ 27	ర 28		ము 29		ఆ 30	ధా 31	ర 32	ము 33
	రం 34	తా 35	సా 36	నం 37		వి 38	జ 39	య 40	ము 41	
		ర 42	య 43			వం 44	క 45			
	చి 46	కి 47	న 48	ము 49		ధ్వ 50	జ 51	ము 52	లు 53	
సా 54	యి 55		ము 56		ము 57		వ 58		ము 59	ది 60
దు 61	త 62	ము 63		ము 64	య 65	హ 66		మా 67	ర 68	న 69
హ 70	పు 71		వి 72	మ 73	లా 74	దే 75	వి 76		సా 77	ము 78
హ 79	లి 80	కు 81	దు 82		హ 83		ఆ 84	ప్రి 85	కా 86	లు 87

ఈ బంధమును ఇరువదియైదు పూర్తిచేసిపంపిరి. ౧౩ మాత్రము సరిగానుండినవి.

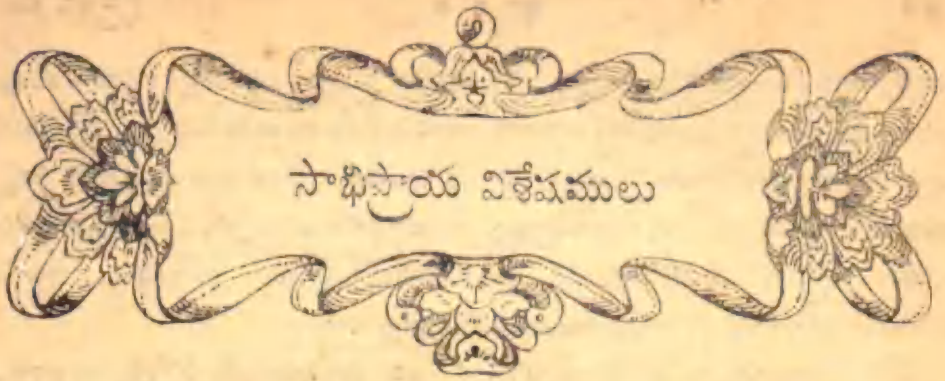
'సంపాదకుడు.'

గెలిచినవారు

మొదటి బహుమానము...చల్లా మూర్యనాథాయగారు, ముక్కల.

రెండవ బహుమానము...టి. పరిమళాచారిగారు, బి. యే., యల్. టి., విజయవరము.

మూడవ బహుమానము...సారాయలమూర్తిగారు, యల్. యమ్. యస్, రాయవరము.

సాధిప్రాయ విశేషములు

వృత్తమానయుగము మహాసంరంభయుగము.

భావవరంపరలు వాయునేగముతో విశ్వమునగ నంతటను వ్యాపించుచున్నవి. వివిధ దేశములకును, జాతులకును మానవరంగము సం దన్యోన్యశ్రేయ మేర్పడినది. లండనునగరమునందు చీమచిటుక్కుమనిన, అధ్వనిప్రార్థిను, దిల్లీ, పెకింగు, టోకియో, న్యూయార్కు మొదలగు నగరములందు మారు మ్రోగుచు గడియలో ప్రపంచ సంచారము చేయుచు న్నది. ఒకక్షణము సంగ్రామము, ఒకక్షణము శాంతి, ఒకక్షణము శాస్త్రప్రగోధనము, ఒకక్షణము కళాప్రదర్శనము, ఒకక్షణము మతావేశము, ఒకక్షణము వ్యభిచారములు, హత్యలు, ఒకక్షణము యుద్ధనాటలు, ఒకక్షణము వాయు విమానములు, ఒకక్షణము న్యాయనిర్ణయములు, ఒకక్షణము భూకంపములు, ఒకక్షణము వినోదములు, ఒకక్షణ మాటపాటలు మొదలగు విషయములు చిత్తవృత్తి నాకర్షించుచు మనశ్శాంతికి భంగము కలుగజేయు చున్నవి. అసంతోషము మనస్సు నొక విషయమునుండి వేరొకవిషయమునకు మరల్పుచున్నది. ఏవిషయమునందైనను ధ్యాన గలుగకున్నది. అన్ని విషయములను తెలిసినట్లు గనుపడును.

శాంతముగ యోచించినపు డేవిషయమును తెలిసినట్లు గనుపడదు. అన్నియును సంతోయముతో నిండియుండును. మహానుభావులు జీవితమునంతయును ధారపోసి తెలిసికొనిన విషయములు అతిసులభముగ గనుపడును. కళలు, సాహిత్యము, రాజ్యతంత్రము, సంపదర్శములు, ధర్మశాస్త్రములు, తత్త్వనిర్ణయములు కరతలామలకములుగ నున్నవి. అజంతాచిత్రములు, తిక్కనసాహిత్యము, మహాత్మునిసత్యాగ్రహము, శంకరుని వేదాంతము, చాణక్యుని రాజ్యతంత్రము, పరాశరుని ధర్మశాస్త్రము సామాన్యులకు సహితము సులభములుగ గనుపడుచున్నవి.

పత్రికలు సిద్ధాంతములను స్థాపించుచున్నవి. వాయువార్తలు సిద్ధాంతములను సర్వత్ర వ్యాపింపజేయుచున్నవి. డిల్లీకి, పల్లెకు భేదము పోయినది. దూర శ్రవణయంత్రము దూరము నస్తమింపజేయుచున్నది. లండను నగరమునందు పాడెడిపాటలు, ఆడెడిమాటలు బొంబయియందు వినబడుచున్నవి. నిరంతరము పత్రికలయందును, సభావేదికలయందును తమయభిప్రాయములను వ్యక్తముచేసెడి వారల బోధలు చిత్తవశీకరణమును జేయుచున్నవి.

సర్వత్ర ధనము రాజ్యముచేయుచున్నది. శ్రీ మంతులు ముద్రకాలయములను బెట్టి వారివాదమును విశ్వవ్యాప్తముచేయుట సులభసాధ్యమై యున్నది. డెయిలీమెయిలు, లండనుటైమ్సు మొదలగు పత్రికలు స్వంతవాదమును దిన దినమును లక్షలకొలది ప్రజలచిత్తములందు ప్రతిబింబింపజేయుచున్నవి. పండితులు, పామరులు పత్రికాభిప్రాయములను విమర్శలేకయే తమ అభిప్రాయములనుగను గ్రహించుచున్నారు. ప్రజల నిత్యజీవనముందు అన్న పానాదులవలె పత్రికాభిప్రాయములును పరమావసరములుగ నున్నవి. శ్రీమంతులు పూనిన మార్గమును సామాన్యులును నవలంబించుచున్నారు.

ముద్రకాలయమును స్థాపించుట, పత్రికలను ప్రచురించుట, స్వాభిప్రాయములను వ్యాపింపజేయుట సులభమైనది. అన్నశాలలందు సిద్ధాన్నమువలెవారాపత్రికలందు సిద్ధభావములు సులభగ్రాహ్యములైనవి. ఏవిషయమునుగాని శ్రద్ధతో చదువుటకును, చదివినదానిని ధ్యానమననాదులు చేసి విజ్ఞానమును బడయుటకును అవకాశములు చాలకున్నవి. రంగచార్యులు గారు ఆస్ట్రేలియా అనుభవములను ఉపన్యసించుచున్నారు. రామదాసుగారు ఆంధ్రులకు నాయకులు లేరని చింతిల్లుచున్నారు. బ్లాకెట్ గాగ భారతీయరాజ్యతంత్రజ్ఞుల ప్రాబల్యము విస్తరిల్లుచున్నదని భయపడుచున్నారు. విశ్వేశ్వరయ్యగారు ప్రజల ఆర్థికస్థితి నన్నగిల్లుచున్నదని చింతిల్లుచున్నారు. మదనమోహనమాలవ్యగారు హిందూసంఘము క్షీణించుచున్నదని తలపోయుచున్నారు. గాంధీమహా

త్ముడు ప్రజలు ఖద్దరుపట్ల సభిమానమును జూపుటలేదని దుఃఖించుచున్నాడు. నాయకుల భావములను చదువునపుడు యుక్తముగ నున్నటులు కనుపడుచున్నను, ఆచరణమునందు యోగము లేకను ఏదియును సాధ్యముకాకున్నది.

గతమాసమునందు విశ్వేశ్వరయ్యగారు, గాంధీమహాత్ముడు, ఇర్విన్ ప్రభువు మైసూరు సంస్థానమునందు చేసిన ప్రసంగములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని, చార్బల్స్ మును విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

ప్రజల దౌర్బల్యము

తెంగుభూరులో గత మాసమునందు దక్షిణభారతీయ ఖద్దరు ప్రదర్శనము గాంధీమహాత్మునియాజమాన్యముక్రిందను జరిగినది. ఆప్రదర్శనమునందలి ఖద్దరు నిర్మాణములను నందర్శించినవారలకు విషాదానందములు గలుగుచున్నవి. నన్నని దారమును వడుకగల సూరమ్మలును వీరమ్మలును, వేత నైపుణ్యముగల బాలప్పలును, అద్దకపు తెలివితేటలుగల రాఘవశర్మలును, ఏకులుచేయగల మణియమ్మలును గలరని యానందము గలుగుచున్నది. ప్రదర్శనమునందు గల డక్కామణినులు, శ్రీకాకుళము వస్త్రములు, నానాఫర్నమిని కోటు మొదలగు వస్తువులు ప్రాచీనకళాకౌశలమును సంస్కరింపజేయుచున్నను, విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ప్రాచీనాన్నత్యమును వర్తమానవతనస్థితిని భాది ప్రదర్శనము బుద్ధిగలవారికి ప్రత్యక్షము చేసినది, హిందూ

దేశమునందు 2,316 పట్టణములు, 6,85,665 గ్రామములు గలవు. పట్టణములందు 100 కి 10 వంతున 3,24,75,276 ప్రజలును, గ్రామములందు 100 కి 90 వంతున 28,61,76,205 ప్రజలును నివసించుచున్నారు. ప్రజలయందు 2,240 లక్షల ప్రజలకు వ్యవసాయము జీవనాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయము సంవత్సరమునం దైదార్యమాసములు మాత్రమే సాగుచున్నది. శేషించినకాలమునందు పీరికాలము వ్యర్థముగను గడుచుచున్నది. విశ్వేశ్వరయ్యగారు చెప్పినటులు, పనిపాటులు చేసినటులు కాలయాపనముమాత్రము జరుగుచున్నది. మీదు మిక్కిలి రచ్చలు పేకాటలు దుర్వ్యవసాయములను పరిపాటి చేయుచున్నవి. రయితలు వ్యవసాయమునం దార్జించెడి ఆదాయము వారి యుదరపోషణమునకు చాలక, వారు దుర్భరదారిద్ర్యదుఃఖము ననుభవించుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రూ. 36, గ్రేటుబ్రిటనునందు రూ. 750, అమెరికాయందు రూ. 1080, కనడాయందు రూ. 600 చొప్పున మనుజునకాదాయము వచ్చుచున్నది. హిందూదేశమునందు దినమున కొకమనుజునకు 0-1-7 ఆదాయము వచ్చుచున్నది. ఈయాదాయ మవసరమైన యన్నవస్త్రములకే చాలకున్నది.

ఈ యాదాయమును వృద్ధిచేసి దరిద్రనారాయణులను రక్షించుటయే ఖడ్గరునకు ప్రయోజనము. ఆర్థిక ప్రయోజనమునలననుభూతికై పైతిక ప్రయోజనములును సహజముగను గలుగవచ్చును. భౌతికభరితమననర

తటను 1926 సంవత్సరమునందు రూ. 23, 76, 670 ల ఖడ్గరు విక్రయింపబడినది. హిందూదేశమునందు 1925 వ సంవత్సరమునందు 24,000 లక్షల రతుల దూది పండినది. ఆదూదియందు నగ మితరదేశముల కెగుమతి యగుచున్నది. స్వదేశమునండి దూది, దూది నిర్మాణములు 110 కోట్లరూప్యముల విలువ గలవి ఎగుమతిచేయబడుచున్నవి. సంవత్సరమునకు 80 కోట్ల రూప్యముల విలువ గల నూలు బట్టలు దిగుమతి యగుచున్నవి. మనుజుడు తల యొకటికి సంవత్సరమునకు రూ. 4 చొప్పునను బట్టలకు వ్యయముచేయుచున్నాడు. ఆవ్యయమునందు తలఒకటికి ఒకరూపాయి తగ్గినను సంవత్సరమునకు 30కోట్ల వ్యయము తగ్గి దేశాదాయము వృద్ధికాగలదు. గతసంవత్సరమునందు తయారైన 23 లక్షల ఖడ్గరును దేశమున కవసరమైన బట్టలో 500వ వంతునను గాకున్నది. స్వదేశమునందు బట్టలను తయారుచేయుటకు గల యంతావకాశములను సీలెక్కలు తెలుపుచున్నవి. హిందూదేశ మితరదేశములకు 1800 సంవత్సరమువరకును బట్టల నెగుమతిచేయుచుండెను: 1879 నందు 7 కోట్ల రూపాయల బట్టలును; ఇప్పుడు 80 కోట్ల రూపాయల బట్టలును దిగుమతి యగుచున్నవి. అన్నము, బట్ట సకలజనులకును ముఖ్యవసరములు. పోటిలేనపు డేదేశపు బట్టను ఆదేశము నేయుట వాడుట సహజము. యంత్రాలయములు - మిల్లుబట్టను చతుశ్చేదినవి; ఖడ్గరును త్రియముచేసినవి. మిల్లుబట్ట ఒకరూపాయికిని, ఖడ్గరు రెండురూపాయ

లకును విక్రయింపబడునపుడు మిల్లుబట్టను కొనుటయే మానవస్వభావము. దొడ్డియందు ప్రత్తియును, ఇంటియందు నూలును నుండు నపుడు బట్టకు వెలను నిర్ణయింప నవసరము లేదు. సామ్మ్యుపెట్టి కొనునపుడు వెలయందలి వ్యత్యాసము గనుపడుచున్నది. ఇపుడు నూలు వడికెడు వారును, ఖద్దరును నేయువారును కూలికి పనిజేయుచున్నారుగాని స్వయముగను ఖద్దరును వాడుటలేదు. ఖద్దరును కొనెడివారున్నపుడు కావలసినంత ఖద్దరు దేశము నందు తయారుగాగలదు. శ్రీమంతులును దేశాభిమానులును మిల్లుబట్టలకు బదులు ఖద్దరు బట్టలను కొనుటకు బూనుకొనుటవలనను దరిద్రనారాయణులు శ్రీమన్నారాయణులగుట కవకాశములు గలవు. ఖద్దరు బట్టలను కట్టుకొనుటకు ఇష్టములేని సంఘములు ధనసహాయమును చేసి ఖద్దరు నిర్మాణ వ్యాపకములకు దోడ్పడవచ్చును. ఖద్దరువ్యాపనము కొనెడివారికొ, అమ్మెడివారికొ ద్రవ్యరూపమైన సప్తమును గలుగజేసినను దేశమున కాత్మగౌరవమును, ధర్మాభ్యుదయమును, ధనసమృద్ధిని గలుగజేయుచున్నది. ప్రజలయందు భక్తి శ్రద్ధలును, త్యాగశీలమును వర్ధిలనపుడు ఖద్దరువ్యాపనమును సహజముగను గలుగగలదు. గాంధీమహాత్ముడు గద్దదస్వరముతో బెంగుపూరునందు జేసిన హితోపదేశము కళినాత్ములయందును విచారము గలుగజేయగలదు. అభోగిపాలైన ప్రజలహృదయమునందు పరితాపము గలుగుట దుర్లభము గదా!

యంత్రాలయములు

మాది జనుపనార యంత్రాలయముల యందును, ఇతరపరిశ్రమలయందును 21 లక్షల జనులును, చేతిమగ్గములయందు 20 లక్షల మందియును మాత్రమే పనిజేయుచున్నారు. భారతవర్షమునందలి ఏయంత్రాలయ పరిశ్రమ యందును ప్రజల యావాయమును వృద్ధిచేయుట కవకాశములు గనుపడవు. ప్రజల యందు 100 కి 90 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారమై గ్రామసీమలు నివాసస్థలములుగ నున్నపుడు యంత్రాలయపరిశ్రమలు వికసించుటకును సాధనములు గనుపడవు. వ్యవసాయ యోగ్యదేశము పరిశ్రమదేశముగ మారుటకును చిరకాలమును, అపారమైన సంపదలును గావలయును. యంత్రయోగమునందు యంత్రోపయోగమునుబహిష్కరించుట యనుచితము. అమెరికాయందు ప్రజలు యంత్రసహాయము నను వారి సంపదలను వృద్ధిచేయుచున్న విధమును విశ్వేశ్వరయ్యగారు హృదయముగను వర్ణించిరి.

ప్రతిమనుష్యునకును ఇరువది నాకరుల వధిని యంత్రములు చేయుచున్నవి. యంత్రములు ప్రజలకు విశ్రాంతిని, సంపదలను, సౌకర్యములను సమకూర్చుచున్నవి. యంత్రములన్నా హారము లనుగని బాహులుగను పనిజేయుచున్నవి. యంత్ర సహాయమునను పనిజేసెడివారి పోటికి యంత్ర సహాయము లేనివారు నిలువజాలరు. బ్రిటీషు ప్రభుత్వము ఆరంభమునందు ఖద్దరుపరిశ్రమను సుంకములను వేసి నాశనము చేసినది; ఇపుడు యంత్రాలయముల

సాధనమునను పునరుద్ధరణమును దుర్లభము జేయుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను పోటీకన్నను జపానుపోటీ బలీయముగ నున్నది. ఇపుడు జపానునుండి 10 కోట్ల రూప్యముల బట్టలు దిగుమతి యగుచున్నవి. స్వదేశమునందలి దూదియంత్రాలయముల పరిశ్రమము ఊణించుచున్నది. ఖద్దరు చవుకయైనస్వదేశయంత్రాలయముల పోటీకిని, విదేశ యంత్రాలయముల పోటీకిని నిలువజాలకున్నది. అణాలు పైనలు లెక్కలు వేయునపుడు ఖద్దరు వెనుకబడుచున్నను స్వధర్మనిర్వహణ సమన్వయందు ఖద్దరు ప్రముఖముగనున్నది. ఖద్దరునకుపెట్టిన సొమ్ము విదేశములవాలు గాకను స్వదేశమునందుండి దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నది. అన్నాతరులైన సోదరుల కన్నము నొసంగి జాతీయనత్వమును సంరక్షించుచున్నది. జాతీయనత్వమును సంరక్షించుటకు సమష్టిప్రయోజనమువలెను వ్యక్తిలాభములు ప్రయోజనకరములుగావు. ఖద్దరు స్వధర్మమునకును, స్వాతంత్ర్యమునకును బాహ్యచిహ్నమైప్రత్యభిజ్ఞానమును సంస్కరింప జేయుచున్నది. ఖద్దరు త్యాగమునకు చిహ్నమై మానవసోదరత్వమును స్థాపించుటకు సాధనముగ నున్నది. లోకమునందు పరిత్యాగశీలమున కసాధ్యమేదియును లేదు. గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహధర్మమునందు త్యాగధర్మము ప్రధానమని చేయుచున్న యువదేశమును భారతీయులు సార్థకము చేయుటకు ఖద్దరు దీక్షను బూనుదురుగాత!

విశ్వేశ్వరయ్యగారుపదేశించిన యంత్రోపయోగము ఖద్దరు ప్రచారమును ప్రతిఘటించుటలేదు. భరతఖండమునందు 300 దూదియంత్రాలయములున్నను 20 లక్షలమంది చేతి మగ్గములమీదను పనిజేయుచున్నారు. ప్రజలయందు ఖద్దరుదీక్షప్రబలునపుడు ఖద్దరు పరిశ్రమయును లాభనష్టములతో నిమిత్తము లేకను వ్యాపకమును సహజముగ బొందగలదు. మిల్లుబట్టలును స్వదేశమునందును, విదేశములందును వ్యాపకమును గలిగియుండుటకు విశేషావకాశములు గలవు. ఆసియా, ఆఫ్రికాదేశములందు బట్టలవ్యాపారముచేయుటకు మిల్లుల యజమానులకు మంచి యవకాశములు గలవు. మిల్లులయజమానులు వారి లాభమును తగ్గించుటయును, వ్యాపారనౌకలు దేశమునందు ఏర్పడుటయునుమిల్లుబట్టలవ్యాపారవ్యాపనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. యంత్రములయుపయోగముమిల్లులపరిశ్రమయందే కాకయితరపరిశ్రమలయందునుచేయుటకు దేశమునందు విశేషావకాశము గలదు. యంత్రోపయోగమును దేశమునకు ప్రధానపరిశ్రమయైన వ్యవసాయపరిశ్రమయందు జేయుటకు విశేషావకాశములు గలవు. ప్రజల పరాధీనస్థితియందు దేశావసరములను నిర్ణయించుటకును, నిర్ణయములను సార్థకముజేయుటకును దుర్లభముగ నున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వదృష్టి వ్యాపారవాణిజ్యములందు లగ్నమైనట్లు భారతీయ పరిశ్రమలందు లగ్నము గాకున్నది. రాయల్ కమిషను లన్నియును భారతీయుల పరాధీన స్థితిని స్థిరతరము జేయుటకు విని

1 యోగవడుచున్న విగాని పరాధీనస్థితిని శిథిలము చేసి స్వాధీనస్థితిని స్థాపించుటకు వినియోగపడుట లేదు. వ్యవసాయవిచారణసంఘము, రాజ్యాంగవిచారణ సంఘము మొదలైన రాయల్ కమిషనులు వచ్చిపోవుచుండును. ఈ విచారణసంఘములనిర్ణయములు పరాధీనస్థితిని బలపఱచుటకు వినియోగపడుట బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ప్రయోజనములకు సహజఫలముగనున్నది. భారత దేశవిమోచనము భారతీయులహస్తము అందుగలదని ప్రజలు గ్రహించి పాటుపడనంత వఱకును స్వరాజ్యమునన్ని హితముకాజాలదు. స్వరాజ్యము కేవలము విద్యావంతులమీదను గాకను ప్రజాసామాన్యముమీదను ఆధారపడియున్నది. గ్రామసీమలందు నివసించెడి ప్రజాహృదయమునందు స్వరాజ్యానుతాపము గ్రామపునర్నిర్మాణములమునను గలుగునంత వఱకును స్వరాజ్యము దుర్లభము. పర్తమానకాలమునందు నాయకులదృష్టియును, ప్రభుత్వదృష్టియును గ్రామపునర్నిర్మాణమునందు లగ్నమగుట భావిభాగ్యోదయమునకు శుభలక్షణముగ నున్నది.

* * * *

గ్రామపునర్నిర్మాణము

దేశమునందంతటను గ్రామపునర్నిర్మాణవిషయమై ఆందోళనము బయలుదేరినది. గాంధీమహాత్ముడు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్యవిధానము గ్రామపునర్నిర్మాణమును కోరుచున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు గ్రామపునర్నిర్మాణవనరమును ప్రకటించెను. అభివృద్ధి శాఖ మంత్రి గౌ. రంగనాథ.

మొదల్యారుగారు వారిజీతమునుండి కొంత డ్ర వ్య యు ను వినియోగించుచున్నారు. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు గ్రామపునర్నిర్మాణమును చేయుటకు దలపడుచున్నారు. గ్రామపునర్నిర్మాణము మామూలుపద్ధతులమీదను సాధ్యము కాదు. గ్రామములకు సీటిసౌకర్యము లేదు. బాటలు లేవు. తపాలాసౌకర్యములు లేవు. వైద్యసహాయము లేదు. విద్యాలయములు లేవు. పరపతి లేదు. గ్రామములు పార్టీలతో నిండి కలహరంగములుగ పరిణమించుచున్నవి. గ్రామములు చెల్లించు పన్నులు పరస్పరము అందు ఖర్చుపడునటుల గ్రామములందు ఖర్చుపడుటలేదు. గత మాసమునందు కలరా వ్యాపించినపుడు ప్రజలు నిస్సహాయులై మృత్యు దేవత వాతపడిరి. గ్రామాదాయము నందు కొంతభాగము గ్రామ సౌకర్యములకు గ్రామస్థులవశముచేసినగాని గ్రామపునర్నిర్మాణమునకు ప్రధానమైన సాధనముగలుగజాలదు. గ్రామస్థులు కఠిలను మాని కలిసి పనిచేయ నంతవఱకును గ్రామపునర్నిర్మాణము దుర్లభముగా నున్నది. గ్రామమునకు జీవనాధారమైన వ్యవసాయమును వృద్ధిచేయుట, గృహపరిశ్రమలను ఉద్ధరించుట, పరపతిని వ్యాపింపజేయుట, సీటివసతులను, బాటలను నిర్మించుట మొదలగుకార్యములు పునర్నిర్మాణమునకు సాధనములుగ నున్నవి. పునర్నిర్మాణము క్రియారూపమున సాధ్యమగుచుగాని మాటలవలన సాధ్యము కాదు. ప్రభుత్వాధికారులు, నాయకులు, ప్రచారకులు వితర్కవాదములు, నివేదనలను కట్టిపెట్టి క్రియారూపమునను

గ్రామపునర్నిర్మాణమునకును, స్వరాజ్యస్థాపనమునకును పూనుకొనుట ప్రయోజనకరము.

* * * *

స్వరాజ్యము

స్వరాజ్యము కేవలము మానసిక స్థితిగాదు. సిద్ధాంతములందుగల స్వరాజ్య ధర్మమనుభవమునకు వచ్చినపుడు స్వరాజ్యము సార్థకమగుచున్నది. స్వరాజ్యశయము కేవలము రాజ్యాంగములకేకాకను సాంఘిక నైతికార్థికాది వ్యవస్థలకును వ్యాపించుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను స్వరాజ్యము సనుభవించుచున్నను కార్మికులు స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సంరంభమును జేయుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటనునందు సంపన్న వర్గమునకును, కార్మిక వర్గమునకును సంప్రప్తమగుచున్న సంరంభము విశ్వవ్యాప్తమైన స్వరాజ్యానుతాపమును విశదము చేయుచున్నది. స్వాధీన రాజ్యముల కన్నను పరాధీన రాజ్యములందు స్వరాజ్యానుతాపము ప్రచండరూపమును దాల్చుచున్నది. స్వాధీన దేశములందు భోగాభ్యుదయమునకు సాధనంబైన సంరంభము పరాధీన దేశములందు ప్రాణరక్షణమున కవసరంబుగ నున్నది. బ్రతుకు సాధ్యమైనపుడు సుఖములకు వేచియుండవచ్చును. బ్రతుకే దుర్భరమైనపుడు నిరాశగలుగుచున్నది. ఫిల్లికి చెలగాటలు ఎలుకకు ప్రాణసంకటమను సామెత గ్రేటుబ్రిటను స్వదేశమునందును, విదేశములందును నవలంబించుచున్న రాజనీతికి నిదర్శనముగనున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు కార్మికబలమును నిర్మూలము చేయుటకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వము పట్టు

పట్టినది. పరదేశములందు స్వాతంత్ర్యశయములను ధ్వంసము చేయుటకు పూనుకొనుచున్నది. చీనాహిందూ దేశములపట్లను బ్రిటీషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిరసవభావము ప్రాజ్ఞులకు సంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. కాలాంతరమునను కార్మికులును, పరాధీన ప్రజలును ప్రబలుట తథ్యమైనను ప్రస్తుతము విషాదమును గలుగజేయు చున్నది. చీనాయందు ప్రత్యక్షమగుచున్న స్వయంవ్యక్తిత్వము భరతఖండమునందును సూక్ష్మముగను ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. చీనాయందు భరతఖండమునందుగల సాంఘిక విభేదములు లేక పోయినను పక్షములు ప్రబలి యంతః కలహములు ప్రబలుచున్నవి. భరతఖండమును, చీనాయును జాతీయ ప్రసవవేదనాదుఃఖము సనుభవించుచున్నవి. ఈదుఃఖసమయమునందు దుఃఖోపశమనమును జేయుటకు సామర్థ్యముగల బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులు ధిక్కరించుటయును, తిరస్కరించుటయును, పరిహాసించుటయును విచిత్రముగ నున్నది.

* * * *

అంతర్విభేదములు

స్వరాజ్య సంరంభమునం దారంభ దశయందు ప్రజాదృష్టి స్వప్రయోజనము లందులక్ష్యమగుట సహజము. బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేతరులు- హిందువులు, మహమ్మదీయులు- సంస్థానములు, బ్రిటీషుభాగములు- పరస్పరము ప్రతిఘటించుట సహజము. కాని ఈయవిశ్వాసము చిరకాలము నిలువజాలదు. సర్వసంహారము చేయుచున్న శత్రువుల సమక్షమునను

సంతర్విభేదము లంతరింపగలవు. చీనాయందు జరుగుచున్న స్థితియే హిందూదేశము నందును నడచుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల సంతరింప జేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. బ్రాహ్మణేతరులు, జప్తిసుపతౌ శ్రయులు కాంగ్రెసు నందు చేరుచున్నారు. కోయంబత్తూరుతీర్థానానుసారముగను బ్రాహ్మణేతరనాయకులు రామస్వామి మొదల్యారు గారు మొదలగు వారు కాంగ్రెసునందు జేరుచున్నారు. స్వదేశసంస్థానాధీశులు స్వరాజ్య శయముల పట్లను సుముఖత్వమును జూపుచున్నారు. మైసూరు మహారాజుగా రిర్విను ప్రభువునకు స్వాగతంబు నొసంగుచు సంయుక్త భరతవర్షమునందుగల యభిలాషను విశదము చేసిరి. స్వదేశసంస్థానములు రాష్ట్రములతో పాటు గౌరవస్థానమును గలిగియుండుట సకల జనులకును సమ్మతముగనుండగలదు. హిందువులును మహమ్మదీయులను విశ్వసించుట

యవసరము. మహమ్మదీయులు హిందువుల నాదరించుట యుక్తము. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు బ్రాహ్మణేతరులకు స్వాగతంబు నొసంగుట యవసరము. జప్తిసుపతౌము కాంగ్రెసుపట్లను భక్తిని వహించుట ధర్మము. దేశమునందు వ్యాప్తమైన యంతర్విభేదములు పోనంత వరకును ఇర్విను ప్రభువులధర్మోపదేశములు, ఓడ్డయరుల నిరసనభావములు, వింటర్ట్ నులవ్యంగ్యములు, బర్కె-ను-హెడుల నిర్లక్ష్యములు సహజావస్థలు. భారతీయుల కార్యవరత్వమే అంతర్విభేదములను బోగొట్టుటకును, నిరంకుశాధికారమును నిర్వీర్యము చేయుటకును సాధనముగ నున్నది. భారతీయు లందరును గాంధీ మహాత్ముని యుపదేశములను పాలించి, వాగ్వివాదములను కట్టిపెట్టి, కార్యపరాయణులై స్వరాజ్యమును బడయుటకు భగవంతుడు తోడ్పడు గాత!

